

Benedicte Lie og Gunnlaug Daugstad

**Sammenlignende studie av
norsk og finsk kultursektor**

Notater

Forord

Denne rapporten er skrevet på oppdrag fra Kulturdepartementet og Kulturdepartementet har i sin helhet finansiert prosjektet. Statistisk sentralbyrå (SSB) har websider hvor publikasjonen gjengis. Webadressen er <http://www.ssb.no>. Benedicte Lie og Gunnlaug Daugstad har hatt hovedansvaret for utarbeidelse av rapporten. Deler av rapporten er skrevet av Liv Taule og Per Torstein Tuhus.

Prosjektet ble påbegynt i mars 2001. Det ble foretatt en studietur til Helsinki i april 2001. Direktør Stein Sægvog og underdirektør Elisabeth Solberg reiste for Kulturdepartementet (KD). Benedicte Lie reiste fra SSB. Studieturen omfattet besøk til en rekke institusjoner i Helsinki, blant annet Undervisningsministeriet, Statistics Finland, Centralkommissionen för konst, Museiverket, Finland Festivals, Finnish Theatre Information Centre og Statens konstmuseum. Vi vil takke alle de finske institusjonene som har bidratt med materiale til prosjektet. Vi vil særlig rette en takk til Merja Heikkinen i 'Centralkommissionen för konst' som har bistått med rettledning i slutføringen.

Innholdsfortegnelse

1. INNLEDNING.....	9
1.1 PROSJEKTETS FORMÅL	9
1.2 FAGLIGE PROBLEMSTILLINGER	10
1.3 GENERELLE FORHOLD	11
1.4 DISPOSISJON	13
2. KULTURVANER - BRUK AV KULTURTILBUD	14
2.1 KULTURVANER PÅ 90-TALLET	14
2.2 PRIVATE UTGIFTER TIL KULTURFORMÅL	16
2.4 TIDSBRUK	19
3. KULTURPOLITIKK I DE TO LANDENE.....	21
3.1 KULTURPOLITIKK I FINLAND	21
3.2 KULTURPOLITIKK I NORGE	24
4. ORGANISERING AV KULTURSEKTOREN.....	26
4.1 DEPARTEMENTENE	26
4.2 UNDER- OG UTENFORLIGGENDE ETATER	30
4.3 SAMMENFATTING AV KULTURSEKTORENE'S ORGANISERING OG OPPGAVER.....	34
5. ØKONOMI- KULTURFINANSIERING	37
5.1 OFFENTLIG ØKONOMI OG KULTURFINANSIERING	37
5.2 FOND OG VEDERLAG	49
5.3 STIPENDORDNINGER OG KUNSTNERSTØTTE.....	53
6. SYsselSETTING INNEN KULTURSEKTOREN.....	60
6.1 ARBEIDSKRAFT INNEN KULTURSEKTOREN	60
6.2 KORT SAMMENLIGNING MED NORSKE FORHOLD	65
7. DETALJSTUDIER AV DE ENKELTE KULTUROMRÅDENE.....	68
7.1 MEDIA	69
7.2 AVISER	72
7.3 TV OG RADIO	80
7.4 FILM OG KINO	88
7.5 BØKER.....	99
7.6 BIBLIOTEK.....	109
7.7 ARKIVFORMÅL	119
7.8 MUSEUM.....	124
7.9 TEATER OG OPERA.....	131
7.10 FESTIVALER.....	139
7.11 MUSIKKFORMÅL	141
8. AVSLUTTENDE OPPSUMMERING.....	151
9. LITTERATURLISTE	160
10. VEDLEGG.....	163
11. VEDLEGGSTABELLER.....	166
DE SIST UTGITTE PUBLIKASJONENE I SERIEN NOTATER.....	174

Tabelloversikt

Tabell 1	Private utgifter. Finland 1998. Norge 1997-1999. Prosent	17
Tabell 2	Utgift per husholdning per år, kultur og fritid. Norge 1997-1999. Finland 1998. FIM, NOK og prosent	18
Tabell 3	Tidsbruk i Norge. Timer og minutter 1990	20
Tabell 4	Municipal spending on culture (including state subsidies) in Finland by type of activity in 1986-94	22
Tabell 5	Utgifter til kulturelle formål og inntekter fra lotteri og fotballmidler. Finland, 1995-1999. 1000 NOK/Andel	37
Tabell 6	Statlig støtte til statlige/nasjonale institusjoner. Finland, 1997. Prosent.....	41
Tabell 7	Statlig støtte gjennom lovfestede statsubsidier og stipend. Finland, 1997. Prosent	41
Tabell 8	Statlig støtte gjennom stipend, subsidier og kompensasjon til kunstnere. Finland, 1997. Prosent.....	41
Tabell 9	Utgifter til kulturformål over Kulturdepartementets budsjett. Norge, 1990-1999. Regnskapstall 1996-1999. Løyvinger. Mill. NOK og andel	43
Tabell 10	Netto driftsutgifter til ulike kulturformål. Norske kommuner medregnet Oslo. 1995-1999. 1000 NOK.....	45
Tabell 11	Netto driftsutgifter til kulturformål. Norske fylkeskommuner. 1996-1999. 1000 NOK/ andel	46
Tabell 12	Offentlige utgifter og annen støtte til kulturformål. Finland og Norge, 1996 og 1997.....	47
Tabell 13	Kommunale utgifter per innbygger, Norge og Finland. 1996 og 1997.....	49
Tabell 14	Norske kunstnerfond og andre fond. Utgifter. 1997 og 1999. NOK.....	52
Tabell 15	Støtteordninger gjennom fond og vederlag i Norge og Finland, 1997. 1000 NOK.....	52
Tabell 16	Applicants and grants for artist support in 2000, art-form specific support, Finland	55
Tabell 17	Applicants and grants for artist support in 2000, support schemes common to all art forms, Finland.....	56
Tabell 18	Stipend, priser og statlige subsidier fra de regionale kunstrådene. Finland, 1997.....	58
Tabell 19	Arbeidskraften innen kulturindustrien. Finland, 1995 og 1998.	61
Tabell 20	Ansatte i kultursektoren etter yrke. Finland, 1970-1995. Antall.....	63
Tabell 21	Ansatte i kultursektoren og arbeidsstokken totalt etter kjønn. Finland, 1970-1995. Antall...	65
Tabell 22	Yrkesaktive i den norske kultursektoren 1980 og 1990, antall og prosent.	66
Tabell 23	Yrkesaktive i den norske kultursektoren 1980 og 1990, gruppert etter yrke. Antall/andel...	67
Tabell 24	Omsetningstall for aviser, TV, radio, film og kino. Norge og Finland. NOK/FIM. mill.....	70
Tabell 25	Statlige subsidier til film og kino og presse. Norge og Finland. Mill. NOK 1998-2000	71
Tabell 26	Avislesning i Finland og Norge, andel og antall minutter	72
Tabell 27	Pressestøtte til norske aviser. 1987-2000. Mill. NOK.....	74
Tabell 28	Pressestøtte til finske aviser 1996-2000. Mill. FIM/NOK	75
Tabell 29	Omsetning for norske og finske aviser 1987-1998. Mill. NOK.....	76
Tabell 30	Aviser - Norge Finland. Antall og opplag 1986 - 1999	77
Tabell 31	Antall aviser på Internett. Norge - Finland. 1997-2000	79
Tabell 32	Andel fjernsynsseere per dag. Antall minutter brukt til fjernsynsseing. Finland og Norge. 1991-1999	81
Tabell 33	Antall minutter brukt til fjernsynsseing per dag etter kjønn og alder. Finland. 1999	81
Tabell 34	Antall minutter brukt til fjernsynsseing per dag etter kjønn og alder. Norge. 1999.....	81
Tabell 35	Andel radiolyttere per dag. Antall minutter brukt til radiolytting. Finland og Norge. 1991-1999	82
Tabell 36	Antall minutter brukt til radiolytting per dag etter kjønn og alder. Finland. 1999.....	82
Tabell 37	Antall minutter brukt til radiolytting per dag etter kjønn og alder. Norge. 1999.....	82
Tabell 38	Norsk Riksringkasting. Registrerte fjernsynslisenser 1980 og 1996-1999. Driftsresultat og antall ansatte. 1 000 NOK. 1996-1999	85
Tabell 39	YLE. Registrerte fjernsynslisenser 1980 og 1996-1999. Driftsresultat og antall ansatte. 1 000 FIM/NOK. Finland, 1996-1999	86

Tabell 40	Nøkkeltall Finland og Norge, 1999.....	88
Tabell 41	Kinobesøk i Norge og Finland. 1991-1999. Besøk per innbygger og antall visninger.....	89
Tabell 42	Kinobesøk i Norge og Finland 1992 - 1998. Kjønn og Alder. Prosent.....	89
Tabell 43	Statlige midler over det norske statsbudsjettet i 1999. Mill. NOK.....	94
Tabell 44	Statlige subsidier til film og kino i Finland 1997 - 1999 FIM 1000 og prosent.....	94
Tabell 45	Garantier og subsidier fra Finlands Filmstiftelse 1997 - 1999. FIM og prosent.....	95
Tabell 46	Spilleinntekter av filmer i Norge og Finland. Mill. NOK. 1982 - 2000.....	96
Tabell 47	Gjennomsnittlig billettpris ved norske og finske kinoer. FIM/NOK. 1982-2000.....	96
Tabell 48	Antall kinobygg, kinosaler, sitteplasser. Norge - Finland. 1991 - 1999.....	96
Tabell 49	Bokinnkjøp i Norge og Finland, 1991. Prosentandeler av befolkningen etter kjønn.....	101
Tabell 50	Utgift per husholdning per år aviser, bøker og skrivemateriell. Norge 1997-1999 ¹ . Finland 1998. Prosent.....	101
Tabell 51	Nøkkeltall for boksektoren. Norge og Finland 1997.....	102
Tabell 52	Book sales by marketing channel, Finland 1997*.....	103
Tabell 53	Bokomsetning til utsalgspriser, Norge 1997.....	103
Tabell 54	State subsidies to the book trade. Finland, 1997.....	106
Tabell 55	Utgifter til litteraturformål over Kulturdepartementets budsjett. Norge, 1999*.....	107
Tabell 56	Nøkkeltall for folkebibliotek Finland og Norge 1999.....	109
Tabell 57	Besøk på bibliotek siste året 1991. Prosentandeler av befolkningen etter kjønn. Norge og Finland.....	110
Tabell 58	Besøk på bibliotek siste året 1991. Prosentandeler av befolkningen etter alder. Norge og Finland.....	111
Tabell 59	Ministry of Education subsidies to libraries. Finland, 1999.....	116
Tabell 60	Tilskudd til bibliotekformål over Kulturdepartementets budsjett. Norge, 1999.....	116
Tabell 61	Løyvinger over Kulturdepartementets budsjett, Norge. 1990-1999. Mill. NOK.....	123
Tabell 62	Gross expenditure of the National Archives and provincial archives, Finland, 2001. 1000 NOK.....	123
Tabell 63	Andel som har vært på museum siste 12 måneder. Norge, 1991, 1994, 1997 og 2000.....	124
Tabell 64	Totale utgifter og inntekter for museer, Norge og Finland 1999. 1000 NOK.....	126
Tabell 65	Økonomi, inntekter, Norge og Finland, 1999. Prosentvis fordeling.....	127
Tabell 66	Antall museer i Norge, besøk i tusen, utstillinger og ansatte 1997-2000.....	129
Tabell 67	Profesjonelt drevne museum i Finland. Antall museum, besøk i tusen, utstillinger og ansatte, 1993-1999.....	129
Tabell 68	Andel som har vært på teater, musikal eller revy og antall besøk i gjennomsnitt siste 12 måneder, etter kjønn, alder og utdanning. Norge, 1991, 1994, 1997 og 2000.....	131
Tabell 69	Teater, ballet og operabesøk i Finland, 1998, siste 12 mnd., i prosent.....	133
Tabell 70	Offentlig subsidiering ved finske teater. 1999. 1000 NOK og prosent.....	135
Tabell 71	Driftsutgifter ved de samme teatrene. Finland, 1999. 1000 NOK og andel.....	136
Tabell 72	Driftsinntekt ved teater og opera. Norge, 1999. 1000 NOK og andel.....	137
Tabell 73	Forestillinger, tilskuere og tilsatte. Norge og Finland. 1999.....	138
Tabell 74	Teater og opera, ansatte, Norge og Finland. 1997.....	138
Tabell 75	Besøkende ved finske festivaler (Finland Festivals), 2000.....	139
Tabell 76	Personer som har vært på konsert etter hva slag konsert de var på sist, etter alder og inntekt/utdanning. Norge, 1997. Prosent.....	141
Tabell 77	Besøk på musikkarrangement i 1991 i Finland og Norge. Andel av befolkningen etter alder, kjønn og utdanning.....	142
Tabell 78	Statlige subsidier til musikk. Finland, 1995-1997. 1000 NOK.....	145
Tabell 79	Orkester som mottok statlig støtte 1997. Finland. 1000 NOK.....	146
Tabell 80	Statlige utgifter til musikk. Regnskap. Norge, 1990, 1997-1999. 1000 NOK.....	147
Tabell 81	Symfioniorkestrenes inntekter. Norge, 1999.....	147
Tabell 82	Inntekter, norske symfioniorkester, 1999. 1000 NOK og andel.....	148
Tabell 83	Konsserter, tilhørere og musikere i hel stilling. Norge og Finland. 1996-1999.....	149
Tabell 84	Offentlige utgifter og annen støtte til kulturformål. Finland og Norge, 1996 og 1997.....	155
Tabell 85	Kommunale utgifter per innbygger. Norge og Finland, 1996 og 1997.....	157

Tabell 86	Nasjonalbudsjettet i Finland. 1990-1999. 1000 FIM	166
Tabell 87	Norske kunstnerfond og andre fond. Inntekter. 1995-1999. NOK.....	166
Tabell 88	Norsk kulturfond. Løyvinger etter område. 1991-1999. Mill.NOK.....	167
Tabell 89	Statens kunstnerstipend. Tallet på tildelinger det aktuelle året og beløp. Norge, 1993-1999	167
Tabell 90	Prosentdel av voksne mellom 16 og 65 år på hvert leseferdighetsnivå. Alle deltakerland .	168
Tabell 91	Tid brukt til lesing per dag, etter kjønn og alder i Norge. 1991-1999. Minutter.....	168
Tabell 92	Andel boklesere og tid brukt til lesing per dag. Norge og Finland 1992, 1994, 1996 og 1998. Prosent og minutter ³	169
Tabell 93	Lesing av bøker det siste året. Prosentandeler av befolkningen i Norge og Finland, 1991, etter kjønn.	169
Tabell 94	Bokproduksjon. Antall titler skjønnlitteratur 1980, 1982, 1984, 1986, 1988 og 1990.	169
Tabell 95	Bokproduksjon. Antall titler faglitteratur 1980, 1982, 1984, 1986, 1988 og 1990.....	169
Tabell 96	Den Norske Forleggerforening. Bokomsetning til utsalgspriser. 1987-1999	170
Tabell 97	State subsidies to literature. Finland, 1997*	170
Tabell 98	Arkivverket. Lesesalsbesøk. Norge, 1991-1999.	171
Tabell 99	Arkivverket. Utleverte arkivstykke på lesesalen. Norge, 1991-1999.....	171
Tabell 100	Arkivverket. Journalførte saker. Norge, 1991-1999.	171
Tabell 101	Norges Musikkorps Forbund. Korps og medlemmer, etter fylke. 1999.....	172
Tabell 102	Totalkostnader for orkester. Finland, 1985-1999. 1000 FIM/NOK.....	172
Tabell 103	Norske symfoniorkester. Inntekter 1999. 1000 NOK	172
Tabell 104	Driftsinntekter ved teater og opera. Finland, 1999.....	173
Tabell 105	Driftsresultat., teater og opera. Norge, 1999.....	173
Tabell 106	Kinobesøk i Norge og Finland 1992 - 1998. Prosent.....	173

Figuroversikt

Figur 1	Kulturvaner i Norge og Finland. Andel som har benyttet ulike tilbud siste 12 måneder. 1991. Prosent.....	15
Figur 2	Organisasjonskart over Kulturdepartementet.....	27
Figur 3	Organisasjonskart over Undervisningsministeriet	29
Figur 4	Kulturavdelingen og de under- og nærliggende organer.....	31
Figur 5	Under- og utenforliggende etater knyttet til Kulturdepartementet.....	33
Figur 6	Undervisningsministeriets kulturavdeling og Kulturdepartementets hovedansvarsområder .	35
Figur 7	Fordeling av tippemidler, Finland. Prosent. 2001	38
Figur 8	Enterprise art support by industry. Finland, 1996. Prosent.....	39
Figur 9	Støtte fra privat sektor fordelt på kulturområde. Finland, 1999. Prosent.....	39
Figur 10	Utgifter til ulike kulturformål over Utdanningsministeriets budsjett. Finland, 1997. Prosent.....	40
Figur 11	Utgifter til kulturformål etter kultursektor. Finland, 1996. Prosent	42
Figur 12	Utgifter til kulturformål over Kulturdepartementets budsjett. Norge, 1997. Prosent.	44
Figur 13	Utgifter til kulturformål i kommunesektoren. Norge, 1997. Prosent.	45
Figur 14	Netto driftsutgifter til kulturformål i norske fylkeskommuner, 1997	46
Figur 15	Fordelingsnøkkel, Finland 1996 og 1997.....	48
Figur 16	Fordelingsnøkkel. Norge, 1997.....	48
Figur 17	Norsk kulturfond. Løyvinger etter område, 1998. Prosent	50
Figur 18	Norske støtteordninger	54
Figur 19	Total artist support and the share of art-form spesific support 1997-2000, Finland.....	56
Figur 20	Total artist support and the share of art-form-specific support by art form in 2000, Finland	57
Figur 21	Finske støtteordninger.....	57

Figur 22	Arbeidskraft innen kulturindustrien fordelt etter industrigruppe. Finland, 1995 og 1998. Prosent.....	61
Figur 23	Ansatte i kultursektoren etter hovedyrkesgruppe. Finland, 1995. Prosent.....	62
Figur 24	Ansatte i kultursektoren etter hovedyrkesgruppe. Finland, 1975, 1985 og 1995.....	63
Figur 25	Kvinner og menn innen kultursektoren. Finland, 1970-1995. Prosent	64
Figur 26	Kvinner og menn i alle yrker. Finland, 1970-1995. Prosent.	65
Figur 27	Sysselsetting i den norske kultursektoren etter yrkesgruppe. 1980 og 1990. Prosent.....	66
Figur 28	Fordeling av støtte til norske aviser, 2000. Prosent	75
Figur 29	Pressestøtte til finske aviser. 2000. Prosent	75
Figur 30	Opplag per 1000 innbygger i Norge og Finland, 1990- 1999.....	78
Figur 31	Andel fjernsynsseere hver dag i Norge og i Finland. 1992-1999.....	80
Figur 32	Kringkastingsavgiftens andel av inntektene. Norge og Finland. 1996-1999	85
Figur 33	Kinobesøk blant befolkningen i Norge og Finland 1992 - 1998. Prosent.....	89
Figur 34	Fordeling av støtten fra de ulike bidragsyterne, Norge, 1999	94
Figur 35	Andelsmessig fordeling av garantier og subsidier, Finland, 1999	95
Figur 36	Antall sitteplasser per 1000 innbygger, Norge og Finland. 1991-1999	97
Figur 37	Andel boklesere Norge ¹ og Finland ² . Prosent 1992, 1994, 1996 og 1998 ³	100
Figur 38	Minutter brukt til boklesing per dag Norge og Finland. 1992, 1994, 1996 og 1998 ¹	100
Figur 39	Kartlaggning av bokbransjen och ulike former av stöd, Finland	104
Figur 40	State subsidies to literature. Finland 1997. Prosentandeler.....	106
Figur 41	Utlån av bøker og andre medier. Finland og Norge 1997.....	110
Figur 42	Bestand av bøker og annet materiale. Finland og Norge 1997	112
Figur 43	Organiseringen av biblioteksektoren i Finland	114
Figur 44	De allmenne bibliotekenes omkostninger og andel av statstilskudd. Finland, 1999.....	115
Figur 45	Offentlige utgifter til bibliotekformål. Norge 1999	117
Figur 46	Norske kommuners brutto driftsutgifter til bibliotekformål sammenliknet med Finske allmenne biblioteks driftskostnader. 1999	118
Figur 47	Arkivverket i Norge	120
Figur 48	Organisasjonskart over det finske Arkivverket.....	121
Figur 49	Inntekter, prosentvis fordeling i Norge og Finland, 1999.....	127
Figur 50	Museumsfordeling, Norge.....	128
Figur 51	Museumsfordeling, profesjonelt drevne museum, Finland, 1995.....	128
Figur 52	Museumsbesøk per innbygger i de nordiske landene. 1997.....	129
Figur 53	Teater, ballett og operabesøk i Norge (2000) og Finland (1998) etter kjønn. Prosent.....	132
Figur 54	Driftsinntekter, finske teater 1999. Prosent.....	135
Figur 55	Driftsinntekter ved Finlands Nasjonalopera, 1999. Prosent.....	135
Figur 56	Driftsutgifter ved finske teater og Finlands Nasjonalopera, 1999. Prosent.....	136
Figur 57	Driftsinntekter ved norske teater, 1999. Prosent.....	137
Figur 58	Driftsresultat ved teater og opera. Norge, 1999. Prosent	138
Figur 59	Andel på konserter. Norge og Finland, 1991	143
Figur 60	Andel statlige utgifter til finske orkestre. 1985-1999	145
Figur 61	Inntekter andelsmessig fordeling, medlemmer av Association of Finnish Symphony Orchestras 1997.....	146
Figur 62	Statlige utgifter til musikk. Norge. 1999. Andel.....	148
Figur 63	Kulturavdelingen og de under- og nærliggende organene, Finland	152
Figur 64	Andel av utgiftene over statsbudsjettene som kommer fra tippemidler, Norge og Finland, 1999.....	154
Figur 65	Fordelingsnøkkel, totale utgifter til kulturformål i Finland. 1996 og 1997	156
Figur 66	Total fordelingsnøkkel, utgifter til kulturformål. Norge 1997I.....	156
Figur 67	Undervisningsministeriets kulturavdeling og Kulturdepartementets hovedansvarsområder	157

1. Innledning

Kulturdepartementet skal lage en kulturmelding som skal være klar i 2002. I den forbindelse har departementet bedt om at Statistisk sentralbyrå (SSB) skal se på den norske kultursektoren i et internasjonalt perspektiv. Finland ble valgt som sammenlikningsland fordi det er sammenlignbart med Norge på mange måter. Selv om det i denne rapporten er fokusert en del på forskjeller er det viktig å påpeke at relativt sett finnes det mange likheter. Det er ikke vanskelig å peke på relative likheter mellom de to nordiske landene, som størrelse på befolkning, geografisk utstrekning osv. I et internasjonalt perspektiv har landene mange fellestrekk utover dette. Et eksempel på forskjeller er Finlands tospråklighet og medlemskap i EU. Formålet med notatet er å presentere en oversikt over noen tendenser innen norsk og finsk kultursektor, og å peke på noen hovedforskjeller mellom disse to. Det er lagt vekt på at stoffet skal være lett tilgjengelig gjennom lett forståelig tekst og i form av oversiktlige tabeller og figurer.

Rapporten bygger på allerede innsamlet statistikk. En kompletterende datainnsamling har ikke vært mulig å gjennomføre innenfor prosjektets rammer. Sammenligningen er basert på foreliggende materiale fra kulturinstitusjoner, statistiske byråer og departementer, fra henholdsvis Finland og Norge, samt annen litteratur om de to landene. En kort studie som denne, hvor en sammenlikner kultursektoren i to land, med ulik organisering og ulike kulturaktiviteter, må nødvendigvis innebære noen forenklinger og generaliseringer. Kulturstatistikk har generelt en svak stilling i statistikkbyråene i de nordiske landene, og mye kulturstatistisk informasjon finnes innenfor departementer, bransjeorganisasjoner, kulturinstitusjoner og institutter. Det er ikke uproblematisk å sammenlikne statistikk som kan være samlet inn på forskjellige måter, ved å stille forskjellige spørsmål, bruke andre klassifikasjoner og definisjoner, og gjelder ulike størrelser og type enheter. Grunnleggende begreper innenfor kulturområdet er ikke avgrenset og definert på samme måte (Månsson 1993). Det er mange mangler for å få et totalt bilde av kulturinstitusjonene i de to landene og i mange tilfeller kan ikke de ulike områdene sammenlignes direkte med hverandre.

Det foreligger lite nordiske sammenligner på kulturområdet. I 1991 ble det gjennomført parallelle kulturundersøkelser i alle de nordiske landene. På grunnlag av disse dataene ble det så utført noen analyser der en sammenlignet kulturvaner i Norden (Månsson 1993 og Ahlin 1993). I 1993 skrev Månsson at de siste årene har vært preget av store forandringer på kulturområdet og at statistikken sleper etter. Etter at flere av de nordiske landene har blitt med i EU har nordisk sammenlignende kulturstatistikk fått enda lavere prioritert. Det utgis et tabellmaterieell i Nordisk statistisk årbok årlig. Anvendelsen av dette materialet er begrenset pga bristende sammenliknbarhet og liten spredning (Månsson 1993). Fra 1997 har det Nordiske ministerråd hatt en avtale med Danmarks statistikk om å etablere en databank med statistikk fra de nordiske statistikkbyråene. Her tilbys en statistikk som er noe mer detaljert enn det som publiseres i papirutgaven. Vi beskriver datamaterialet nærmere senere i dette kapittelet.

1.1 Prosjektets formål

Formålet med prosjektet er som sagt å sammenlikne den finske og den norske kultursektoren. Det blir lagt vekt på å få frem hva som karakteriserer sektoren i de to landene, både hovedtrekk og særtrekk, likheter og forskjeller. Notatet beskriver flere nivåer, både forvaltning og kulturliv, og bruk av kulturtilbud generelt. Vi benytter statistikk om økonomi og tjenesteindikatorer for å se på økonomiske forskjeller og aktivitet på de ulike kulturområdene.

Først vil vi se på hvordan kultursektoren forvaltes i de to landene. Vi ser på finsk og norsk sektorinndeling, organisering av kultursektoren og hva som tillegges ulike administrative nivåer. Deretter går vi gjennom noen av kulturområdene for å se hva som karakteriserer dem. Formålet med

dette er å legge til grunn en bredere analyse av samfunnsmessige og kulturelle forhold. Det må likevel være helt klart at det ikke er et mål med denne sammenligningen å gi en komparativ *kultur*analyse.

1.2 Faglige problemstillinger

Norsk og finsk kultursektor er ikke identisk organisert. Områder som forvaltes av det norske kulturdepartementet er derfor ikke avgrenset og inndelt på samme måte som i finsk forvaltning. I forhold til regnskap og budsjetter er det en utfordring å trekke ut og presentere data på en slik måte at det er mulig å sammenligne tallene. Vi har regnet om de fleste finske økonomitallene til norske kroner (NOK). Her har vi benyttet snittkursen det aktuelle året, beregnet på grunnlag av månedskurser fra Norges Bank (<http://www.Norges-Bank.no/august 2001>).

Inndelingen i fagområder i finsk forvaltning og finsk kulturstatistikk er ikke overlappende med den norske. I finsk statistikk gis det oversikt over finske utgifter og inntekter til kulturformål. Her er det inkludert en del andre poster enn i budsjettet til det norske kulturdepartementet. Oversikten inkluderer blant annet kunstnerutdanning og bibliotekutdanning. Finland og flere andre land inkluderer voksenopplæring (folkeopplysning) i kultursektoren og i statistikken. Kulturstatistikk i Norge og Finland inkluderer kunstner og designfelt, bibliotek, arkiv og museum, radio og fjernsyn, bøker og aviser, i tillegg til andre bransjer tradisjonelt definert som kulturindustri. Sport er ekskludert i den Finske kulturstatistikken, som det også er det i den Europeiske tradisjonen, men både i Norge og Finland er idrett underlagt kulturdepartementenes virkeområde. På anbefaling fra Kulturdepartementet vil vi konsentrere oss om noen kulturpolitiske kjerneområder som museum, bibliotek, litteratur, musikk, scenekunst, kino og media. Vi vil derfor ikke se spesifikt på områder som idrett og voksenopplæring.

Det må understrekes at dette ikke er en analyse av finsk eller norsk *kultur* i vid forstand. Det er ikke foretatt noen analyse av det kulturelle innholdet innenfor de ulike kulturområdene, som f. eks. dersom en innenfor billedkunst hadde sett på stilarter osv. Det er *kultursektorene* og *rammene for aktiviteten* innenfor disse som sådan som er blitt sammenlignet.

Problemet med komparasjon

Månsson (1993) har skrevet en del om det å sammenlikne kulturstatistikk på tvers av land. En del av det han har skrevet vil bli gjengitt her, fordi det illustrerer problematikken og peker på de viktigste utfordringene.

Kulturstatistikk er, ikke bare i Norden, men også internasjonalt sett, et svakt utviklet og lite dokumentert statistikkområde sammenliknet med andre samfunnsområder. På mange fagområder finnes det samarbeid på tvers av de nordiske landene, hvor det blir foretatt nordiske sammenlikninger. Det blir produsert en del bransjestatistikk, og særlig på medieområdet. F.eks. arbeider NORDICOM (Nordiska Dokumentationssektoren för Masskommunikationsforskning) med nordisk mediestatistikk. Det samarbeides også på andre områder, blant annet når det gjelder kulturpolitikk, teater, bibliotek- og museum. Bransjestatistikk er imidlertid som regel enda vanskeligere å sammenlikne enn offisiell statistikk (Månsson 1993).

Å finne sammenlignbarheten i dataene som foreligger er den største utfordringen for sammenstillingen. Sammenlignbarhet er i og for seg et grunnkrav i all statistikk (Månsson 1993). Samtidig er bristende sammenlignbarhet også en av de vanligste kvalitetsbristene. Bristende sammenlignbarhet kan skyldes at opplysninger ikke er sammenlignbare mellom ulike tidsserier, eller f.eks. mellom kommuner, at definisjoner, klassifikasjoner, grupperinger, målemetoder osv. er forskjellige. Slike problemer blir enda mer aktuelle når det er snakk om å sammenligne mellom land. Statistiske opplysninger kan bli delvis sammenliknbare ved å regne om til per capita eller ved å regne

om til en felles valutakurs. En annen måte å gjøre data sammenlignbar er å regne om tabeller med ulik inndeling til tabeller med felles inndeling.

Et annet poeng som Månsson understreker er utvalg av- og fremstilling av opplysninger; Statistikken kan rent kvantitativt bli så omfattende at det vesentlige mønsteret og hovedtendensene forsvinner. Det er derfor, mener han, viktig å velge et fåtall størrelser og opplysninger, som på en oversiktlig måte kan fremheve det viktigste innholdet. Månsson peker på indikatorer og nøkkeltall som nyttige i så måte. Diagramillustrasjon kan være en ytterligere måte å forsterke og tydeliggjøre informasjonen (Månsson 1993, vår oversettelse).

Månsson skriver videre at det å tolke internasjonal statistikk også er et spørsmål om ha nødvendig bakgrunnsinformasjon om de forholdene som statistikken beskriver; 'Selv om likheten mellom de nordiske landene er stor, er det også mange forskjeller mellom landenes måte å organisere sin kulturpolitikk og som må taes i betraktning når statistikken skal anvendes. For at statistikken skal fungere komparativt bør derfor også leseren få en oversiktlig og aktuell bakgrunnsbeskrivelse av områdenes struktur og organisatoriske oppbygging' (Månsson 1993:13, vår oversettelse). En slik redegjørelse er gitt i kapittelet om kulturpolitikk i de to landene (kapittel 3), og i kapittelet om organisering av kultursektoren (kapittel 4). For noen områder kan det være mindre meningsfullt å bearbeide og presentere statistikk i form av sammenlignende statistikk, hvis for eksempel det er store forskjeller på området eller grunnleggende materiale mangler. Da blir i stedet materialet fra landene presentert hver for seg.

Noen vil hevde at det ligger et vidt kulturbegrep til grunn for analysen, siden områder som idrett, og amatørvirksomhet berøres. Vi vil likevel understreke at dette er en *sektor*-forståelse av kulturbegrepet. Vi diskuterer ikke i dette notatet *kulturelle forskjeller*, basert på et vidt kulturbegrep, der en kan si at *kultur* står i et dialektisk forhold til *samfunn*. Samfunn kan forstås som det som faktisk nedfeller seg av handling, lover, institusjoner, samhandling osv (Patterns of behavior), mens kultur er det som ligger til grunn for samhandlingen, nedtegning av lover, skriftspråk, osv (Patterns for behavior) (Hylland Eriksen 1993). Vi diskuterer ikke her forskjeller mellom norsk og finsk kultur, vel vitende om at slike sammenlikninger alltid vil være reifiserende og generaliserende. Å foreta slike utfordrende kultursammenlikninger mellom to avgrensede land, som faktisk er naboland, og likevel med svært forskjellig historie, er ikke formålet med dette prosjektet. Formålet her er i større grad å analysere 'samfunnene slik de nedfeller seg i praksis, dokumentert gjennom statistikk og i politiske nedtegnelser. Og enda mer avgrenset, bare noen aspekter ved disse samfunnene, de som inngår innenfor kultursektoren og berører noen aspekter av folks liv.

Det er de fysiske avgrensede størrelsene av landene Finland og Norge, med dets innbyggere vi ønsker å kommentere i dette notatet. Vi velger å snakke om det finske og det norske samfunn, selv om samhandling ikke opphører ved landegrensene. I mange sammenhenger er nasjonalstatene operative enheter, i andre tilfeller ikke. Viktigheten av nasjonalgrensene kan i mange tilfeller og situasjoner synes mindre og til og med uvesentlige. Eksempler på dette er Schengen-samarbeidet og medlemskap i EU med det dette innebærer av felles valuta, indre europeisk marked, osv. Ettersom stadig flere av de nordiske landene blir med i EU har det nordiske samarbeidet blir i noen tilfeller tillagt mindre vekt. Vi velger også å snakke om *nordmenn* og *finner*, vel vitende om at befolkningen er sammensatt av personer med bakgrunn fra mange land i verden. F.eks. vil det finnes finner bosatt i Norge og nordmenn bosatt i Finland.

1.3 Generelle forhold

Det er viktig å ha noe bakgrunnsinformasjon for å kunne sette sammenlikningen inn i en ramme. I dette avsnittet vil vi derfor gi noen nøkkeltall for de to landene, for å danne et generelt bilde av hvilke likhetstrekk og ulikheter de to landene har. Norge og Finland er 'enheter' eller 'størrelser' som er mulige å avgrense rent fysisk.

I utstrekning er Norge og Finland omtrent like store. Norge har et areal på 32 376 000 ha, mens Finland er 33 814 000 ha (Nordisk Statistisk årbok 2000). Sammensetningen av type land er ganske forskjellig. Finland er det land i verden som er rikeste på sjøer i forhold til arealet. Hele 10 prosent av arealet består av sjøer. Hoveddelen av Finland tilhører området for den nordlige barskogen, og nesten 60 prosent er skogsmark. Norge har ca. 22 prosent skogsmark og bare i overkant av 5 prosent sjøer. Jordbruksareal og beitemark utgjør i underkant av 8 prosent av Finlands areal, og rundt tre prosent av Norges areal. Norges fjellareal kommer inn i kategorien 'øvrig landareal' og utgjør hele 70 prosent (Nordisk Statistisk årbok 2000). De to landene har ulik geografi og ulike naturressurser. Finland har dobbelt så mye skog som Norge og feller 66 900 tusen kubikkmeter, men Norge feller 11 128. Finland har følgende større treproduksjon og papirproduksjon. Norge har lengre kystlinje og fiske har spilt en stor rolle for kystbefolkningen. I Norge fanger vi 2 597 721 tonn fisk i året, i Finland fanger de 99 135 tonn. Norge har også mer fiskeoppdrett. Av den norske fiskefangsten er det en stor andel torsk.

Relativt sett er det ikke store forskjeller i de to landenes befolkningsstruktur og utvikling. Befolkningen i Norge var per 1. januar 2001, 4 503 436 (Statistisk årbok 2001), mens den i Finland var litt større, 5 171 000 (Nordisk Statistisk årbok 2000). Helsinki hadde per 1. januar 2000 1 154 000 innbyggere, mens Oslo hadde per 1. januar 2001 under halvparten av dette, 508 000 innbyggere. I Finland er befolkningstettheten 16 personer per kvadratkilometer og i Norge er den 15 personer per kvadratkilometer. I Finland bor 62 prosent i byer og tettsteder, mens i Norge bor 76 prosent i byer og tettsteder (<http://www.ssb.no/emner/02/01/10/befteft/>). Her er det mulig at definisjonen av tettsted er noe forskjellig. Norge har litt høyere befolkningsøkning enn Finland.

Finland har parlamentarisk demokrati, og republikken Finland ble selvstendig i 1917. Det er direkte valg av president som sitter i 6 år av gangen. Finland har vært medlem av EU siden 1995 og medlem av Nordisk Råd og Forente Nasjoner siden 1955. Finland er delt inn i 6 län eller fylker. Länene er den regionale myndighet for syv ulike ministeria. Länstyrene har som oppgave å utøve riksomfattende og regionale myndigheter som sentralforvaltningen har vedtatt. Länstyrene har oppgaver i forhold til sosial og helseforvaltningen, undervisnings- og kulturforvaltningen, politiforvaltningen, redningsforvaltningen, trafikkforvaltningen, konsum-, konkurranse- og livsmiddelsforvaltningen, veterinærer og dyrebeskyttelse, justisforvaltningen og idretts- og ungdomsvesenet. Finland hadde 448 kommuner ved inngangen av 2000. Kommunenes oppgave er enkelt fortalt å ivareta innbyggernes interesser på så mange måter som mulig. I 1997 var kommunenes utgiftsandel av de offentlige utgiftene ca. en tredjedel, og den kommunale sektoren sysselsatte om lag en femtedel av hele Finlands arbeidskraft.

Norge har konstitusjonelt monarki. Norge har 19 fylker og 435 kommuner. Fylkeskommunen er et selvstendig organ mellom stat og kommune om arbeider med oppgaver av regional art. Det fins i dag 19 fylkeskommuner, medregnet Oslo kommune. Sentrale arbeidsoppgaver er bl.a. sykehusvesen (per 2002 går sykehusdriften over til staten), videregående opplæring, kraftforsyning og veier. Fylkeskommunen har en politisk og en administrativ ledelse. Fylkestinget velges gjennom fylkestingsvalget hvert fjerde år. Blant medlemmene i fylkestinget velges et fylkesutvalg på minst fem medlemmer, som er formannskapet i fylket. Dette gjelder ikke fylkeskommuner som har innført parlamentarisk styreform. Fylkesting og fylkesutvalg ledes av fylkesordføreren, som er den rettslig ansvarlige. Fylkesadministrasjonen ledes av en fast ansatt administrasjonssjef (fylkesrådmann). Dette er ikke en politisk stilling. Det blir i økende grad lagt vekt på kommunalt selvstyre. Kommunene har liksom fylkeskommunen både en politisk og en administrativ ledelse (<http://www.norge.no/>: september 2001).

Utdanningsnivået i Norge og Finland er ganske likt mht andel av dem som har en utdanning 13 år og lenger, men Norge har ganske mange flere med fullført utdanning utover 9 år. Det vil si at det i Finland er en større andel av befolkningen som bare har grunnskoleutdanning. Denne andelen er på ca 14 prosent. I Finland er alle barn skolepliktige fra de er 7 til 16 år gamle. Deretter er utdanning frivillig, enten gymnas (3 år) eller yrkesskoler (2-5 år). Det finnes 20 universiteter og høyskoler, med

til sammen 127 000 studenter, hvorav 52 prosent er kvinner. Skolevesenet og høyskolene har også svenskspråklige linjer. I Norge er det 4 universiteter, 6 vitenskapelig høyskoler og 26 andre statlige høyskoler. I tillegg er det noen private høyskoler. Per 1. oktober 1999 var det i overkant av 112 000 studenter ved norske universitet og høyskoler (<http://www.ssb.no>).

Tall fra OECD viser at forbruket i Norge er noe høyere enn i Finland. I Finland var det i 1996 USD (via PPP) 10 282,- per innbygger, mens det norske forbruket var 11 593 USD per innbygger (Minifakta 1999, OECD). Den nasjonale myntenheten i Finland er FIM (FIM). I oktober 1996 ble Marken tilknyttet det Europeiske valutasamarbeidet ERM, som sikter til ØMU med felles europeisk valuta. Prisutviklingen er relativt lik i Finland og i Norge. Finland har hatt noe lavere vekst i konsumprisindeks. Brutto nasjonalprodukt har økt mer i Finland (3,4 prosent) siden 1995 enn det har i Norge (0,9 prosent) (1999). Brutto nasjonalprodukt i Finland var i 1999 på 109 274 mill. PPS/EURO. I Norge var BNP på 118 310 mill. PPS/EURO. Dette er relativt likt sammenlignet med de andre nordiske landene. I prosent av de nordiske land har Norge høyest BNP per person på 123 prosent, Finland 98 prosent. Til sammenligning har Sverige et BNP på 100 prosent. Utgiftsandelen av BNP likner i forhold til fordeling hushold, general government, gross capital formation og netto eksport. Eksporten er noe høyere i Finland. Brutto investeringer er høyere i Norge. Offentlig forbruk ser ut til å være relativt likt. Husholdsforbruk i Norge og Finland øker likt i fht 1995. (Kilder: Finland: Fakta fra Finlands ambassade, Norge: Minifakta om Norge 1999).

Finland har hatt religionsfrihet siden 1923. Den evangelisk-lutherske kirken og den ortodokse kirken har begge status som statskirker. 88 prosent tilhører den lutherske kirken, knapt en prosent den ortodokse og to prosent til andre trossamfunn. Nasjonalspråket i Finland er finsk og svensk. 5,94 prosent snakker svensk som morsmål og av de ca 5000 samene har 1700 samisk som morsmål.

1.4 Disposisjon

I kapittel 2 vil det bli gitt et generelt bilde av kulturvanene i de to landene. Herunder også privat forbruk til kulturvaner. Kapittel 3 vil ta for seg kulturpolitikken i de to landene, med mest fokus på Finland. I kapittel 4 vil vi sammenligne organiseringen av kultursektoren i de to landene, med de ulike under- og utenforliggende etater. I kapittel 5 vil fokus være på økonomi og kulturfinansiering, dvs. de virkemidlene som er i de offentlige støtteordningene. Kapittel 6 tar for seg sysselsetting innen kultursektoren, med særlig fokus på Finland. I kapittel 7 vil vi gå mer detaljert inn på noen av kulturområdene. Dette er media, bøker og bibliotek, museum og arkivformål, teater, opera, festivaler og musikkformål. Avslutningsvis vil det i kapittel 8 trekkes opp noen hovedlinjer.

2. Kulturvaner - Bruk av kulturtilbud

En har flere mulige fremgangsmåter når en skal se på folks kulturvaner og bruk av kulturtilbud. En måte å kartlegge det på er gjennom personundersøkelser der en spør om kultur- og fritidsvaner. Det kan være undersøkelser der det spørres spesifikt om kulturbruk, men undersøkelser om tidsbruk og forbruk kan også si oss noe om kultur- og fritidsvaner. En annen måte å undersøke kulturbruk er å se på data samlet inn fra kulturinstitusjoner. Vi vil benytte data fra flere kilder for å danne oss et bilde av kulturvaner i Norge og Finland.

Det er forskjellig fra land til land hvordan bruk av kulturtilbud blir kartlagt. I Norge og Finland er situasjonen forskjellig. SSB gjør undersøkelser om kultur- og fritidsvaner hvert tredje år. SSB gjennomførte undersøkelser om kulturvaner i 1991, 1994 og i 1997 og vil gjennomføre undersøkelser i 2001. Finland gjennomfører en undersøkelse om fritidsvaner i 2001, men data vil ikke foreligge tidlig nok til å være med i denne rapporten. Forrige gang Finland gjennomførte en slik undersøkelse var i 1990. Det har imidlertid vært gjennomført utvalgsundersøkelser som har tatt for seg deler av kulturbruken, blant annet undersøkelser om mediebruk i Finland.

I 1991 ble det gjort parallelle undersøkelser av kultur- og medievaner i alle de nordiske landene. Forskning og analyse av data har vist at fritids- og kulturvanene endrer seg relativt sakte. Vi vil derfor benytte data både fra denne undersøkelsen (Ahlin 1993 og Månsson 1993) og særlig en del av materialet fra den Finske kulturbruksundersøkelsen. Det foreligger også en del opplysninger fra andre typer kilder. Mye informasjonen om kulturbruk blir gitt av kulturinstitusjonene, som f.eks. antall kino- og teaterbesøk. Det blir fortatt noen nordiske sammenlikninger av slike data, blant annet i Nordisk statistisk årbok.

2.1 Kulturvaner på 90-tallet

I denne delen av rapporten skal vi kort skissere opp et bilde av norske og finske kulturvaner. Vi vil komme innom de delene vi skal se på i rapporten og berøre noe av problematikken som vi skal komme tilbake til under de forskjellige kapitlene. Da det finnes lite sammenligninger tar vi med opplysninger om kulturvaner fra de parallelle kulturbruksundersøkelsene i 1991. Figuren på neste side gir et bilde av kulturvanene i Norge og Finland. Når det gjelder Finland foreligger det som sagt ikke en fullstendig undersøkelse av nyere dato enn dette. På noen av områdene har vi nyere tall, og på noen områder kan vi se at kulturvanene har endret seg litt siden begynnelsen av 90-årene.

Lesevaner

Både i Norge og i Finland leses det mye. Begge landene er på verdenstoppen når det gjelder avislesing, og scorer veldig høyt i en ny kartlegging av leseferdigheter. Kulturvaneundersøkelsene i 1990 viste at 77 prosent av finnene hadde lest en bok det siste året, mens 70 prosent av de norske hadde gjort det. Det er noen færre som leser aviser enn før, men de som leser aviser bruker omtrent like lang tid som før. Vi skal se nærmere på lesevanene under kapitlene om aviser, bøker og bibliotek.

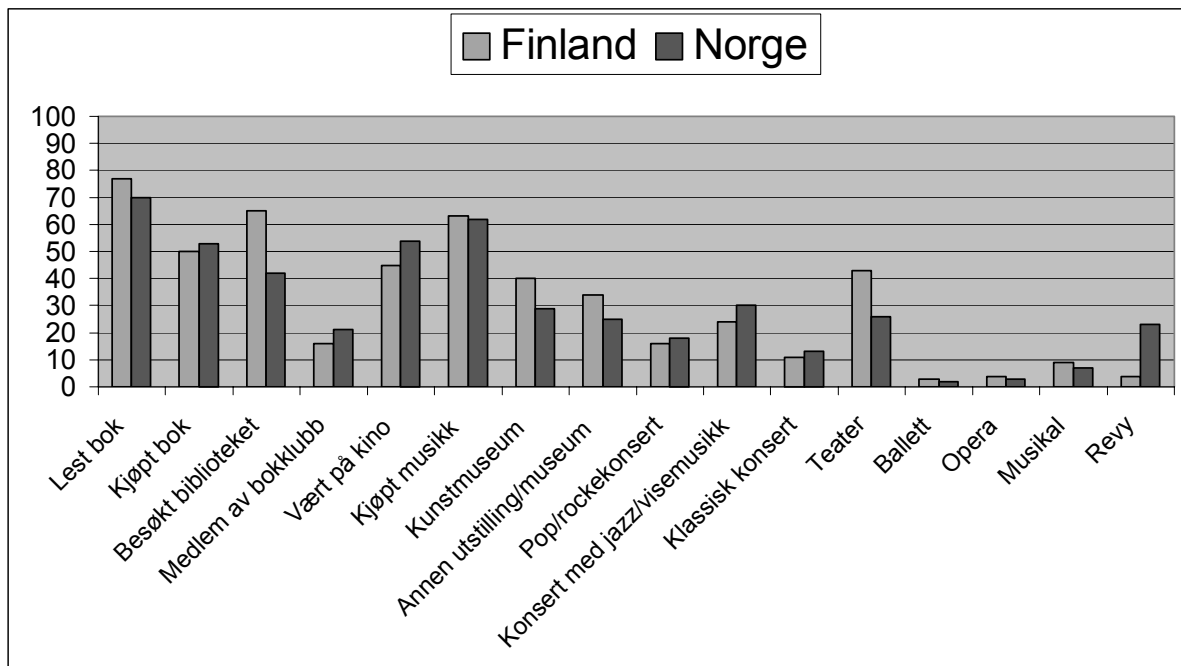
Bibliotek

Når det gjelder bibliotekvaner og biblioteksatsing er det også store forskjeller mellom Norge og Finland. I Finland hadde hele 65 prosent av de spurte vært på bibliotek det siste året, mens bare 42 prosent hadde besøkt biblioteket i den norske undersøkelsen. Bruk av bibliotek i Norge er det laveste blant de nordiske landene. Bruken i Norge hadde imidlertid holdt seg stabil de siste årene, mens det hadde vært en liten nedgang i de andre nordiske landene. Folkebibliotek er i Norge likevel blant de mest besøkte kulturtilbudene, med en årlig oppslutning på 52 prosent (Kulturbarometeret 2000).

Film og Kino

Kinostatistikken (Månsson 1993) viste at Norge hadde 2,7 kinobesøk per innbygger, mens Finland hadde det laveste kinobesøket i Norden, 1,2 per innbygger. Bare Island hadde høyere kinobesøk enn Norge, hele 4,7 besøk per innbygger. Her ser det ut til at forskjellen i kinovaner mellom Norge og Finland har blitt enda større i løpet av forrige tiår. Nye undersøkelser viser at kino er det kulturtilbudet i Norge som flest personer i alderen 9-79 år hadde benyttet seg av de siste 12 månedene i 2000. 65 prosent benyttet dette tilbudet. (<http://www.ssb.no/vis/07/02/kulturbar/sa44/art-2001-05-02-01.html>). Gjennomsnittlig antall kinobesøk per innbygger i Finland er blant det laveste i Europa.

Figur 1 Kulturvaner i Norge og Finland. Andel som har benyttet ulike tilbud siste 12 måneder. 1991. Prosent.

(Kilde: Månsson 1993)

TV og radio

Nordmenn ser litt mer på TV enn før, og noe flere ser på TV enn finnene. Færre finner ser på TV, men de som først ser på TV bruker til gjengjeld mer tid foran skjermen. Faktisk bruker finske kvinner mer tid foran TV-en enn menn, mens det er omvendt i Norge. Andelen som hører på radio per dag i Finland er ganske mye høyere enn i Norge. Den har lenge ligget på over 80 prosent, mens den i Norge har ligget på rundt 60. Målt i minutter hører finnene gjennomsnittlig over dobbelt så mye på radio som nordmenn.

Museer

I undersøkelsen i 1990 fant en at finnene som var med i undersøkelsen gikk mer på museum enn nordmennene. Resultater fra senere undersøkelser tyder imidlertid på at nordmenn og finner er omtrent like ivrige til å gå på museum. I begge landene hadde 45 prosent av de spurte vært på museum i løpet av det siste året.

Teater

Blant kulturvanene ser vi av tabellen at det særlig er teatervanene som forskjellige for Finland og Norge. I følge de nordiske kulturbruksundersøkelsene i 1991 var nordmenn de minst flittige teaterbesøkerne i hele Norden. Bare 26 prosent hadde vært på teater siste året. Publikumstatistikken viser at besøket lå på 33 per 100 innbygger. Ferskere undersøkelser (Kulturbarometeret 2000) viser

imidlertid at stadig flere nordmenn går på både konsert og teater. Statistikken viser at 50 prosent går på teater i løpet av et år. Gjennomsnittlig antall besøk er 1,2 i året. To av tre, eller 66 prosent av Norges befolkning har aldri vært på opera- eller operetteforestilling, og 62 prosent har aldri vært på ballett- eller danseforestilling (<http://www.ssb.no/vis/07/02/kulturbar/sa44/art-2001-05-02-01.html>)

Finland er kjent for å ha en levende teatertradisjon og en stor amatørteatervirksomhet. Undersøkelsen fra 1990 viste at i Finland hadde 43 prosent vært på teater siste året og besøkstallene lå på 45 besøk per 100 innbygger (Månsson 1993).

Her er det altså snakk om ganske store forskjeller i kulturvanene mellom Norge og Finland. Disse forskjellene skal vi undersøke nærmere under kapittelet som handler om teater og opera.

Musikk

I følge Månsson var musikkvanene ganske like i de nordiske landene når det gjelder å gå på konsert og høre enten klassisk musikk eller pop/rock. Omtrent tolv prosent hadde vært på klassisk konsert og hver femte på pop/rock-konsert. I Norge var det en noe større andel som hadde vært på konsert med jazz/viser. I 1991 brukte finnene minst penger på å kjøpe musikk. Musikkområdet er ikke subsidiert i samme grad, og det finnes derfor heller ikke en like dekkende statistikk.

SSBs senere undersøkelser viser at andel av befolkningen som gikk på konsert med klassisk musikk økte klart på 1990-tallet, fra 27 prosent i 1991 til 37 prosent i 2000. Andel som gikk på konsert med populærmusikk økte fra 32 til 39 prosent i løpet av 1990-tallet.

(<http://www.ssb.no/vis/07/02/kulturbar/sa44/art-2001-05-02-01.html>)

Amatøraktiviteter

Kulturvaneundersøkelsene i 1991 viste at amatøraktivitetene var ganske like i alle de nordiske landene. Fem prosent sang regelmessig i kor, en prosent deltok i amatørteater og to til tre prosent spilte i amatørorkester.

Nyere norske kulturvaneundersøkelser viser at det er variasjon i hvor mange ganger gjennomsnittsnordmannen benytter kulturtilbudene i løpet av året. Idrettsarrangement ligger øverst, med 5,2 besøk. Deretter kommer folkebibliotek med 5,0 besøk og kino med 4,3 besøk. Det bare en prosent som svarer at de aldri har vært på kino. To prosent har aldri vært på museum, og fem prosent har aldri vært på idrettsarrangement eller folkebibliotek. Både kvinner og barn scorer høyt når det gjelder bruk av kulturtilbud. Kvinner går oftere enn menn på teater, ballettforestillinger, klassiske konserter, kunstutstillinger og folkebibliotek. Menn går derimot atskillig mer på idrettsarrangement, og noe mer på konsert med populærmusikk. Barn i alderen 9-15 år er den gruppen som i størst grad har vært på idrettsarrangement, ballett, museum og folkebibliotek per år. Unge er den største publikumsgruppen på kino og populærkonserter. De andre kulturtilbudene har en publikumssammensetning som er nokså jevnt fordelt mellom aldersgruppene.

(<http://www.ssb.no/vis/07/02/kulturbar/sa44/art-2001-05-02-01.html>)

2.2 Private utgifter til kulturformål

Både Norge og Finland gjennomfører undersøkelser om privat forbruk. Både Statistics Finland og SSB har tatt i bruk en ny internasjonal klassifisering av forbruket etter formål - COICOP (Classification of Individual Consumption by Purpose). Klassifiseringen gjør internasjonale sammenligninger enklere. Sammenligninger på tvers av ulike statistikker nasjonalt vil også forenkles, fordi klassifiseringen også brukes i konsumprisindeksen og nasjonalregnskapet. En hovedgruppe i klassifiseringen er utgifter til kultur og fritid. Det fremkommer av tabellen på neste side at denne hovedgruppen utgjorde 10,1 prosent av forbruket til husholdningene i Finland og 11,7 prosent av husholdningenes utgifter i Norge.

Tabell 1 Private utgifter. Finland 1998. Norge 1997-1999. Prosent

	Finland	Norge
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	13,6	11,9
Alkoholdrikker og tobakk	2,8	2,7
Klær og skotøy	4,5	5,9
Bolig, lys og brensel	27,3	26,4
Møbler og husholdningsartikler	4,5	6,1
Helsepleie	3,6	2,4
Transport	16,2	20,8
Post- og teletjenester	2,7	1,8
Kultur og fritid	10,1	11,7
Utdanning	0,2	0,8
Restaurant- og hotelltjenester	4	4
Andre varer og tjenester	10,5	5,7
Tallet på husholdninger	4 359	1 183
Personer per husholdning	2,16	2,17

(SSB, Statistics Finland)

Forbruket på 90-tallet

Totalt sett har Finland har hatt en moderat forbruksøkning på 90-tallet. Forbruket sank i nedgangstidene på begynnelsen av 90-tallet, men tok seg sakte opp igjen etter 1994. I 1980 var husholdenes sammenlagte forbruk 8 prosent høyere enn i 1990. Det har imidlertid vært en økning i antall husholdninger, fra 2,2 til 2,4 mill. hushold, og gjennomsnittlig størrelse på hushold har gått ned. Gjennomsnittlig forbruk per husholdning var lavere i 1998 enn i 1990. Det har også vært en endring i det finske forbruksmønsteret. Andelen utgifter til livsopphold fortsatte å minke i forhold til totalforbruket. Forbruk i forbindelse med fritid økte derimot mot slutten av årtiet og var i 1998 på samme nivå som i 1990. Den største forandringen har skjedd når det gjelder boutgifter. I 1990 slukte boutgiftene drøyt 20 prosent av husholdets utgifter, mens tilsvarende andel for 1998 var nesten 30 prosent. Forskjellene i forbruksmønster mellom husholdningene minket under nedgangstidene, men har siden økt. De skyldes økte inntektsforskjeller, arbeidsledighet og den langvarige arbeidsledigheten, samt nedskjæringer i sosialstøtte og forandringer i beskatningen. De hushold som har de aller største inntektene økte ikke sitt forbruk, det vil si at de i stedet investerte og sparte. De største forskjellene i forbruk i forhold til inntekt finner en nettopp i forbruk som går til fritid og kapitalvarer og tjenester. (Ahlqvist og Pajunen 2000)

I Norge var det også en nedgang i forbruket i de private husholdningene på begynnelsen av 90-tallet. I 1994 var forbruket på omtrent samme nivå som det var i 1987. Det steg så litt hvert år og flatet ut fra 1997 til 1998. Også i Norge har størrelsen på en del husholdninger blitt mindre. Dermed blir det færre personer å dele forbruket i husholdningen på. Gjennomsnittshusholdninger har gått fra å være gjennomsnittlig 2,49 personer i 1987 til å bli 2,26 personer i 1997. Det er viktig å være oppmerksom på dette ved sammenlikning over flere år. Nedenfor følger en karakterisering av det norske forbruksmønsteret (<http://www.ssb.no/emner/05/02/fbu/>).

Nordmenn bruker mer penger på kultur- og fritidsaktiviteter enn på mat. Andelen av husholdningsutgiftene som går til mat synker stadig og er nå nede på 11,7 prosent. Dette har lenge vært en hovedtendens, og antas å være en følge av en vedvarende velstandsutvikling. Det er vanlig at det brukes en prosentvis mindre andel av inntekten (og dermed av forbruksutgiftene) på matvarer jo høyere inntekten blir. Boligutgiftene er den utgiftsposten som tar mest av forbruket, med utgifter til transport som en god nummer to i rekken. Med synkende andel av utgiftene til matvarer vil andre varegrupper komme opp som viktige utgiftsposter. Utgifter til kultur og fritid er nå større enn utgifter til matvarer for husholdningene. Utgiftene til matvarer er nå nede som den fjerde viktigste for husholdningene. Dette skyldes ikke at den enkelte spiser mindre, men at økt forbruk tas ut på andre områder enn mat. Det spises også mer utenfor hjemmet, på restaurant og lignende. I tillegg blir størrelsen på husholdningen stadig mindre, det blir færre munner å mette. Den tredje største posten av husholdningenes utgifter er nå kultur og fritid med 33 417 NOK og en andel på 12,3 prosent i 1999,

mens den var på 29 357 NOK i 1996 med en andel på 11,7 prosent. Bolig, lys og brensel utgjør den største utgiftsposten med 67 269 NOK i gjennomsnitt per husholdning i 1999. Dette utgjør 24,8 prosent av de totale utgiftene, altså cirka en fjerdedel. Transport ser ut til å ha stabilisert sin andel av utgiftene på rundt 20 prosent i gjennomsnitt de fire siste årene. I 1999 utgjorde transport 19 prosent eller ca. en femtedel av husholdningens utgifter med 51 315 NOK (<http://www.ssb.no/emner/05/02/fbu/>).

Tabell 2 Utgift per husholdning per år, kultur og fritid. Norge 1997-1999. Finland 1998. FIM, NOK og prosent

Vare- og tjenestegruppe	Norge		Finland		Andel av forbruksutgift i alt
	Utgift NOK	Andel av forbruksutgift i alt	Utgift FIM	Utgift NOK	
Forbruksutgift i alt	268 514	100	131 606	185 986	100
09 Kultur og fritid	31 604	11,8	13 317	18 820	10,1
091 Audiovisuelt utstyr	6 624	2,5	2 261	3195	1,7
0911 Audiovisuelt utstyr	3 255	1,2	904	1278	0,7
0912 Fotoutstyr, kikkerter mv	585	0,2	129	182	0,1
0913 IT-utstyr	1 582	0,6	703	993	0,5
0914 Film, CD, kassetter o.l.	1 120	0,4	441	623	0,3
0915 Rep. audiovisuelt, foto IT-utstyr	82	0	85	120	0,1
092 Andre varer, kultur og fritid	2 551	1	854	1207	0,6
0921 Større gjenstander for utendørs rekreasjon	1 952	0,7	815	1152	0,6
0922 Musikkinstr., større gjenst. for innendørs rekreasjon	357	0,1	39	55	0
0923 Rep.større gjenst. kultur og fritid	242	0,1	..	..	..
093 Annet utstyr, fritid og hage	4 944	1,8	2 482	3508	1,9
0931 Spill, leker og hobby	1 011	0,4	1 170	1653	0,9
0932 Utstyr til sport, camping	1 045	0,4	778	1099	0,6
0933 Blomster og hage	1 688	0,6	534	755	0,4
0934 Kjæledyr	1 200	0,4	..	..	..
094 Tjenester, kultur og fritid	7 292	2,7	3 369	4761	2,6
0941 Sport- og fritidstjenester	1 944	0,7	739	1044	0,6
0942 Kulturelle tjenester, underholdning	3 109	1,2	1 568	2216	1,2
0943 Spill og lotteri	2 239	0,8	1 062	1501	0,8
095 Aviser, bøker og skrivemateriell	4 999	1,9	2 658	3756	2
0951 Bøker	1 754	0,7	568	803	0,4
0952 Aviser og tidsskrifter	2 820	1,1	1 831	2588	1,4
0953 Div. trykksaker	209	0,1	158	223	0,1
0954 Papirvarer	217	0,1	101	143	0,1
096 Feriereiser, pakketurer	5 193	1,9	1 693	2393	1,3

(SSB, Statistics Finland)

Under hovedgruppen 'Kultur og fritid' føres utgifter til diverse utstyr for benyttning i fritiden, som TV, fotoutstyr, IT-utstyr, film, CD, kassetter, større gjenstander for utendørs og innendørs rekreasjon, spill, leker, hobby, sport, camping, hage osv. Her oppgis også utgifter til reparasjon av slikt utstyr, og ikke minst penger brukt på kulturelle 'tjenester' som sport- og fritidstjenester, underholdning, spill og

lotteri. Utgifter til aviser, bøker og skrivemateriell blir også spesifisert under denne hovedgruppen. Feriereiser og pakketurer utgjør den siste undergruppen. I tabellen nedenfor viser vi hvordan disse utgiftene fordelte seg på undergruppene. Fordi denne rapporten hovedsakelig vil ha norske lesere har vi valgt å regne FIM om til NOK. Tallene for Finland er fra den finske forbruksundersøkelsen i 1998 (omregnet til NOK med valutakurser for 1998. Gjennomsnittskurs i 1998 = 141,32). De norske tallene er basert på et gjennomsnitt fra 1997-99. På grunn av små utvalg er det ikke mulig å gi detaljerte tabeller for hvert enkelt år fra den norske forbruksundersøkelsen. Enkelte års resultater kan bare gis for hovedgrupper av varer og tjenester for gjennomsnittshusholdningen. Ser vi på en mer oppdelt vare- og tjenestegruppeinndeling, eller på spesielle grupper av husholdninger, må en slå sammen flere år slik det er gjort i vedleggstabellene. Gjennomsnittlig forbruk for norske husholdninger i perioden 1997-99 var på 268 514 NOK. Av dette gikk gjennomsnittlig 31 604,- NOK, eller 11,7 prosent, til kultur og fritid. Finnene brukte 185 986,- NOK eller 10,1 prosent til kultur og fritid. Det er verdt å merke seg at husholdningens samlede utgifter er mye større i Norge enn i Finland. En norsk husholdning bruker over 80 000,- NOK mer per år enn en finsk.

Det nordmenn bruker prosentvis mer til enn finnene, er audiovisuelt utstyr og feriereiser eller pakketurer. Nordmenn bruker forholdsvis mer til bøker og mindre til aviser enn finnene. Nordmenn og finner bruker like stor andel av utgiftene sine til kulturelle tjenester og underholdning. Finnene bruker mer til spill, leker og hobby, og til utstyr til sport og camping, og nordmenn mer igjen til større gjenstander for utendørs rekreasjon.

2.4 Tidsbruk

Tidsbruk kan også være en god kilde for å si noe om kultur og fritidsvaner. Det kan være nyttig å gi et raskt oversiktsbilde over tidsbruken og utviklingen i tidsbruk i Norge og Finland. Både Norge og Finland gjennomfører i 2001 en tidsbrukundersøkelse, men som vi tidligere nevnte er dessverre ikke tallene klare til denne rapporten skal i trykken. Også mange andre europeiske land gjennomfører lignende undersøkelser slik at en vil kunne sammenligne tidsbruken over landegrensene. De siste som foreligger nå er derfor fra begynnelsen av 90-tallet. Disse tallene sier likevel noe om utviklingen i hvordan finner og nordmenn benytter fritiden sin, og vi synes det kan være nyttig å ta dem med her.

Utviklingen i Finland i 80-årene viste at folk arbeider mer i konsentrerte perioder. Reduksjonen i arbeidstid har ikke hatt effekt og folk arbeider litt mer overtid enn før. Arbeidstiden har økt mer for menn (fra 44,1 til 45,5) enn for kvinner (fra 36,3 til 37,1). Studenter finansierer mer av studiene ved lønnet arbeid. Tid brukt på husarbeid ser ut til å være omtrent det samme totalt sett, men fordelingen har endret seg. Menn gjør mer husarbeid og kvinner mindre enn før. Mindre tid blir brukt på oppvask og matlaging, og mer på barnestell og pass og handling. Ser en på 'Total hours worked', som er definert som husarbeid, lønnet arbeid og studier, er bildet et annet. Kvinnene arbeidet fire timer mer enn menn på slutten av 80-tallet, mot fem på begynnelsen. Menn har omtrent like mye fritid som før, men kvinner har nå litt mer enn tidligere. Menn har i gjennom snitt tre timer mer fritid enn kvinner. Tv-titting økte med 23 minutter og menn ser mer på TV enn kvinner. Fritiden tilbringes like mye hjemme som før. TV-titting ser ut til å ha endret noe av rytmen i hjemmet. Man legger seg gjennomsnittlig ½ t senere og sover mindre. Søndag har blitt mer som en vanlig dag. Det er større differensiering mellom arbeidsuker og ferier. Det er blitt en likere fordeling av husarbeid og mer TV-konsentrert fritid (Iiris Niemi og Hannu Pääkkönen 1990).

Tidligere undersøkelser viser at også i Norge, fra 1970 til 1990, har det skjedd store endringer i befolkningens tidsbruk. Endringene likner i noen grad på de som har funnet sted i Finland. Ikke overraskende brukte kvinner mer tid til inntektsgivende arbeid i 1990 enn i 1970 og tiden til husarbeid gikk ned. Menn brukte mindre tid til yrkesarbeid og noe mer tid til husarbeid. Denne økningen i husarbeidet oppveide likevel på ingen måte den store nedgangen blant kvinner. Både blant kvinner og menn økte tiden til fritidsaktiviteter i denne perioden, mens tiden til søvn og måltider gikk ned.

Tabellen nedenfor viser hvordan tiden ble brukt i 1990, i forhold til noen hovedaktiviteter.

Tabell 3 Tidsbruk i Norge. Timer og minutter 1990

Slik brukte vi døgnet i 1990, målt i timer og minutter

	Man.-Fre.	Lørdag	Søndag
Inntektsgivende arbeid	4,31	1,18	0,52
Husarbeid	1,33	1,43	1,37
Innkjøp	0,25	0,32	0,03
Annet husholdsarbeid	1,34	1,45	1,22
Utdanning	0,39	0,06	0,1
Søvn/personlig pleie	8,37	9,07	9,53
Måltider	1,09	1,26	1,26
Tid til radio og fjernsyn	1,23	2,15	2,02
Sosialt samvær	1,45	2,42	2,45
Annen fritid	2,16	2,56	3,46
Annet	0,06	0,08	0,04

(SSB)

Vi vil komme inn på tidsbruk til ulike kulturaktiviteter i noen av kapitlene som tar for seg de ulike kulturområdene.

3. Kulturpolitikk i de to landene

I dette kapitlet vil vi se nærmere på kulturpolitikken i de to landene. Forskjeller i kulturpolitikk har utspring i forskjellige historiske forutsetninger. Norge kom sent i gang med utbygging av kulturinstitusjoner, mens Finland har en spesiell situasjon med hensyn til tospråkligheten. Her vil det som sagt fokuseres mye på ulikheter, men det må understrekes at likheten mellom de nordiske landene imidlertid er stor, både når det gjelder historiske forutsetninger og utviklingstrekk (Månsson 1993). I alle de nordiske landene har det offentlige spilt en viktig rolle når det gjelder å støtte kunsten. I dette kapitlet vil det først og fremst fokuseres på den finske kulturpolitikken. Kildene er i stor grad 'Cultural Policy in Finland' (1994), og 'National Report' (1994). Dette er Europarådets analyse av finsk kulturpolitikk. Daværende kulturminister var Tytti Isohookana-Asunmaa.

I boken 'Kulturindikatorer i Norden' av Sten Månsson gis det en oppsummering av kulturpolitikken i de nordiske landene frem til begynnelsen av 1990-tallet. Oppsummeringene er skrevet av de respektive landene og gir en grei oversikt. Oppsummeringene dekker behovet for en historikk i denne sammenhengen. Når det gjelder fremstilling av den finske kulturpolitikken har vi gjengitt utdrag og oversatt fritt. Den norske delen er gjengitt i sin helhet. Georg Arnestad og Grete Komissar (KD) har stått for de norske bidragene i publikasjonen, og Auli Irjala og Peter Lindberg for de finske bidragene.

3.1 Kulturpolitikk i Finland

I europeisk perspektiv er det moderne finske kulturlivet relativt ungt. Finsk kulturs 'gullalder' begynte sent på 1800-tallet og fortsatte vel inn i 1900-tallet. I den nasjonale identitetsdannelsen var den økende bevisstheten om det finske språket sentral. Finland ble uavhengig i 1917 (www.minedu.fi/cultur/index.html), og litteraturen fikk en sentral stilling som bærer av den finske kulturen, den nasjonale identiteten og språket. Både statens og kommunenes kulturforvaltning begynte å ta form på dette århundretallet, og likeså kunstinstusjonene og -organisasjonene, biblioteksvesenet, voksenutdanningen og museumsvesenet. Kunsten ble ansett for å ha en viktig betydning i mange politiske spørsmål, som i striden mellom finsk- og svenskspråklige og senere kampen for nasjonal selvbestemmelse. De første støttetiltakene fra det offentliges side daterer seg tilbake til siste halvdel av 1800-tallet. Ved århundredskiftet gav staten bidrag til organisasjoner, teatre, orkestre og læreanstalter, samt stipender til kunstnere, reisestøtte og pensjoner. Likevel snakker man først om en egentlig kulturpolitikk fra 1960-tallet. Da ble det vedtatt lover som regulerte kunstkommissjonene og systemet med kunstnerstipend ble grunnlagt. Det politiske allmennsyn som ble utviklet på 60-tallet anerkjente kunstens egenverdi og viktigheten av samfunnets støtte av kunsten. På 70-tallet ble kulturpolitikken utvidet til også å betone utvidede muligheter til medborgernes kulturelle deltakelse. Man forsøkte å utvide definisjonen på kunst og oppslutningen. Et nytt kulturpolitisk syn kom til uttrykk i loven om kommunenes kulturvirksomheten som trådte i kraft på begynnelsen av 1980-tallet. Prioriteringsområder i kulturpolitikken på 1980-tallet var utviklingen av statsstøtte til kultur- og kunstinstusjonene (teater, orkestre, museer, bibliotek, medborger- og arbeiderinstitutt), hvilket særlig forbedret de riksomfattende kunstinstusjonenes posisjon (Månsson 1993, fritt oversatt).

Finsk kulturpolitikk har systematisk utviklet seg siden 1960-tallet. I den påfølgende perioden har det vært en hurtig vekst i kulturadministrasjonen. På 1990-tallet har den administrative strukturen blitt mer strømlinjeformet. Finland ble medlem av EU 1. januar 1995. Den finske kulturpolitikken ble i 1994 analysert av Europarådet (Cultural Policy in Finland 1994). Den europeiske ekspertgruppen fant at Finland har en særlig sterk kulturell identitet. Finsk kultur er karakterisert av et stort antall institusjoner og et høyt aktivitetsnivå. Finner tar aktivt del i kulturlivet. Kunst er støttet av ekstensivt subsidiering og et effektivt copyright system.

Det er tre lover som er sett på som utviklingen av den 'moderne' kulturpolitikken i Finland. 'Lov om fremming av kunst', 'Lov om kunstnerstøtte' og 'Lov om promotering av kommunale kulturelle aktiviteter'. Sett i sammenheng med ideologien bak den sosiale velferdsstaten, kan man si at noen utviklingstendenser har vært like eller kanskje viktigere (National Report 1994). Hovedtrekkene i utviklingen av velferdsstaten som gjelder finsk kulturpolitikk er:

- Etableringen av en lovfestet støtteordninger for kunstnere inklusive 'Kunstrådssystemet' som administrere disse støtteordningene. 'Centralkommisjonen för konst' ble etablert i 1968, og er delt inn i Kunstrådet sentralt og 9 ni sentrale Kunstråd knyttet til de enkelte 'kunstretningene': musikk, teater, arkitektur, dans, litteratur, fotokunst, håndverk og design, visuell kunst og kino (se mer om dette i kapittel 4 og 5).
- Statens økende eierskap og finansielle kontroll over de viktigste kunstinstitusjonene (f.eks. bibliotekssystemet, Nasjonalmuseum, Nasjonalteateret, Nasjonaloperaen etc.).
- Etableringen av det statssubsidierte systemet for fremming av enkeltindivids ikke-institusjonelle interesser og aktive deltakelse i det kulturelle livet i kommunene/distriktene.
- Utviklingen av grunnleggende kulturelle ytelser (voksenopplæring, offentlig bibliotek) og kommunale kulturelle kunstinstitusjoner (teater, orkester, museum).
- Intensivering av de regionale funksjonene i det kommunale kulturelle servicesystem.

Alle disse reformene førte til økning i statens og kommunenes utgifter fra sent 1960-tallet til 1990-tallet (National Report 1994). På 1990-tallet har økningen i kulturell støtte avtatt, og i dag er det økte private midler som går til utvikling av finsk kultur. Som tidligere nevnt kom et nytt kulturpolitisk syn til uttrykk i loven om kommunenes kulturvirksomheten som trådte i kraft på begynnelsen av 1980-tallet. Kommunene fikk større selvråderett over de statlige bevilgningene. Kommunene mottar en total sum i offentlig støtte fra staten, og ikke særskilte øremerkede midler til kulturformål. Staten regner støtten ut ved å se på de kommunale utgiftene totalt, og er forpliktet til å gi støtte til enhver kommune som yter offentlige tjenester (bibliotek, teater, orkester etc.). Kommunene er på sin side forpliktet til å støtte og organisere kulturelle aktiviteter. Subsidiar til kulturformål er en del av denne totalpotten. Det vil si at staten har finansielt ansvar, mens kommunens finansielle ansvar er minimalt. Dette er et ledd i å overlate mer ansvar til kommunene, og det blir opp til kommunene å avgjøre hvor mye som blir brukt på de enkelte ansvarsområdene. For kultursektoren betyr ikke den kommunale fristillingen nødvendigvis noe ubetinget positivt. Man kan se dette på hvor mye kommunene bruker på kulturområdet. I perioden 1986-1990 økte de kommunale utgiftene til kultur (inklusive statssubsidier) med 70 prosent. I perioden 1992-94 sank de kommunale utgiften med 8 prosent sammenlagt (Cultural Policy in Finland 1994:117). Med kommunenes fristilling og større selvråderett har de kommunale utgiftene til kultursektoren samtidig gått ned. Tabellen under viser hvordan endringene har vært innen de enkelte områdene.

Tabell 4 Municipal spending on culture (including state subsidies) in Finland by type of activity in 1986-94

	Mill. FIM					% change	
	1986	1990	1992	1993	1994	86-90	92-94
Cultural non-inst. activities	132	422	468	407	407	+220	-13
Adult education centres	424	650	734	677	638	+53	-13
Schools of music	186	313	364	350	352	+68	-3
Public libraries	721	1040	1197	1132	1112	+44	-7
Theatres	388	472	542	525	512	+22	-6
Museums	199	272	300	283	271	+37	-10
Orchestras	118	179	202	198	191	+52	5

(Cultural Policy in Finland 1994)

I Finsk kulturpolitikk på 1990-tallet har særlig arbeidet med å bygge opp den kulturelle delen av informasjonssamfunnet, de regionale aspektene, det kulturelle mangfoldet og det internasjonale samarbeidet, vært fremtredende. I det nye årtusen er fokus rettet mot kreativitet og den kulturelle industrien (<http://www.minedu.fi/cultur/index.html>).

Parlamentet har eksplisitt drøftet kultur- og kunstpolitikken i dens helhet ved tre anledninger. Disse kom i 1979 (om kunstpolitikk), i 1982 (om kulturpolitikk) og 1993 (bestilt av komiteen for Utdanning og kultur). Disse rapportene ble skrevet av seniorrådgivere i Undervisningsministeriet, og er ment å legitimere dagens kulturpolitikk. Rapportene peker på følgende (fra National Report 1994):

- Den tidligste rapporten pekte på behovet for økende støtte til kunst og kunstnere, nasjonale kunstinstitusjoner og viktige kulturorganisasjoner. Rapporter i 1982 og 1993 pekte imidlertid på at stipendordningene var mindre viktige, og trakk heller frem viktigheten ved generelle finansielle og sosiale politiske virkemidler (skatter og avgifter, pensjonssystem) for den økonomiske og sosiale statusen for kunstnere.
- Å gjøre kunst og kultur tilgjengelig for folk ser ut til å være en universell oppfatning. I de to siste rapportene ser det ut til at fokus var rettet mer og mer mot 'publikummet' eller 'brukerne' av kunst og kultur.
- Holdningen mot massemedia og kulturindustrien ser ut til å ha endret seg over tid. Spørsmål omkring den nye kommunikasjonsteknologien og copyright fikk stor oppmerksomhet i de to siste rapportene.
- Konseptet internasjonal kulturell utveksling har endret seg over årene. I de tidligste rapportene var UNESCO nevnt som den viktigste internasjonale kulturorganisasjonen, mens det i 1993 var rettet fokus mot den nye situasjonen i Europa og den økte europeiske integreringen.

Kulturpolitikken oppsummeres i 1993-rapporten på denne måten:

' The major grounds for providing public support for culture pertain to the building-up of the national culture and providing a basis for the implementation of balanced and sustainable social policy. As a part of this policy, cultural policy is a central instrument for maintaining a society with a diversified value system and mental well being; it is also a central instrument in developing and utilising the intellectual resources of the nation. Culture will also be the major starting point in building up a future society: it helps us to establish new values, identities and capacity for intellectual activities, creative problem solving and human interaction. Culture creates and maintains individual and national strategies of survival and success in a modern world of increasing complexity' (National Report 1994).

Dette er en visjonær målsetning. Konkrete målsetninger i 1993 rapporten er likevel:

- å skape en setting for utvikling av innhold og struktur i den nasjonale kulturpolitikken i et stadig økende internasjonalisert samfunn
- å utvikle relevant lovgivning
- å støtte kreativitet
- å sikre gode forhold for funksjonene til nasjonale kulturelle institusjoner
- å ansvar for vedlikehold av høyere utdanning innen kunst
- å sørge for at også den generelle utdanningen ivaretar og respekterer den kulturelle variasjonen
- å ivareta flerspråklighet og de kulturelle behov særskilte grupper og kulturelle minoriteter har
- å formidle samarbeid mellom ikke-profit og privat finansiering av kultur til all type frivillige kulturelle aktiviteter, og
- å sørge for økologisk bærekraftig utvikling i forhold til de naturlige og menneskeskapte omgivelsene (National Report 1994).

Målsetningene i 1993-rapporten inkluderer langt mer enn sektorbegrepet 'kultur' inneholder. Målene for kulturpolitikken er ifølge dette å være en slags usynlig bygger av menneskers hverdagsliv, og der innbyggernes frivillige aktiviteter bør spille en viktig rolle fremover (National Report 1994). Mer konkret er det her viktig å se på hvor virkemidlene blir rettet. Her spiller særlig 'Sentralkommisjonen for kunst' en viktig rolle. Dette vil vi se nærmere på i kapittel 4 og 5 og i kapittel 7 der vi vil ta for oss noen av de enkelte kulturområdene.

3.2 Kulturpolitikk i Norge

Frem til reformasjonen i 1536 var det kirken som særlig støttet kunsten i Danmark/Norge. I de tre århundrene som fulgte, overtok kongen og hoffet mye av rollen som kunstmesen. Etableringen av selvstendige kulturinstitusjoner - med basis i en borgerlig offentlighet - skjedde noe senere i Norge enn i flere andre europeiske land. I løpet av 1800-tallet ble det likevel etablert flere sentrale, nasjonale kulturinstitusjoner: Den norske tegne- og kunstscole (1818), Nasjonalgallerier (1836) og Den Nationale Scene i Bergen (1876) er eksempler. I samme periode og inn i vårt århundre ble det i tillegg etablert en rekke landsomfattende frivillige kulturelle institusjoner: Selskabet for Norges Vel (1809), Centralforeningen for Udbredelse af Legemsøvelse og Vaabenbrug (1861, senere Norges Idrettsforbund) og Noregs Ungdomslag (1896) er eksempler. Utbyggingen av kulturinstitusjoner og frivillige kulturelle organisasjoner var også ledd i nasjonsbyggingsprosessen, som skjøt fart mens Norge var i union med Sverige (1814-1905). Ellers var de statlige inngrepene i kulturlivet begrenset på 1800-tallet. Men stortingsbevilget noen reisestipend til malere og billedhuggere alt i 1836. Etter hvert fikk også noen kunstnere kunstnerlønn.

De offentlige inngrep i kulturlivet forble usystematiske frem til siste verdenskrig. Norge fikk likevel en egen kinolov i 1913 (filmsensur og kommunal konsesjon for kinodrift). Den første bibliotekloven kom i 1935. Kulturvernet ble tidlig viet offentlig oppmerksomhet: Riksantikvarembetet ble opprettet i 1912, og i 1920 kom en egen lov om bygningsfredning. Stortinget bidro videre med hjelp til kriserammede institusjonsteatre. I 1935 ble det opprettet en teaternemd, for å få til en mer permanent teaterstøtteordning. Noe selvstendig apparat for behandling av kultursaker fantes ikke før i 1938. Da ble det opprettet en kulturavdeling i Kirke- og undervisningsdepartementet.

En målrettet offentlig kulturpolitikk ble likevel ikke utformet før etter krigen. I perioden 1945-75 la myndighetene stor vekt på en kulturspredningsmålsetning. For å kunne spre høyverdig kunst ut over hele landet bygde en blant annet ut Riksteateret (1949), Riksgalleriet (1953) og Rikskonsertene (1968). En egen kunstnerpolitikk ble også gradvis utformet. Det ble blant annet innført bibliotekvederlag for forfattere (1947), avgift på offentlig omsetning av billedkunst (1948) og avgift på offentlig fremføring av bildende kunstners prestasjoner (1956). Det kom også flere stipendordninger. Viktigste var de 3-årige arbeidsstipendene for kunstnere (1963). Norsk kulturråd, som startet virksomheten i 1965, skulle særlig stimulere den skapende kunstneriske aktiviteten og ivareta kulturarven. Med kulturrådet kom også en egen innkjøpsordning for ny norsk skjønnlitteratur.

En ny mer desentralisert og sosiokulturell kulturpolitikk ble annonsert gjennom to kulturmeldinger tidlig på 70-tallet. 'Utvidet kulturbegrep' (inkludert idrett), 'egenaktivitet' og 'desentralisering' var viktige stikkord. I kjølvannet ble det opprettet kulturstyrer i de fleste av landets kommuner. Etter hvert tilsatte kommunene også kultursjefer og kultursekretærer. En ny støtteordning kanaliserte økonomisk støtte, særlig til organisasjonsliv og amatørkultur i kommunene. Et tilsvarende system ble bygd ut på fylkeskommunalt nivå. - Men også de mer tradisjonelle delene av kulturlivet fikk offentlig støtte. Det kom en ny biblioteklov (1971), en ny støtteordning for institusjonsteatrene (1972), en ny desentralisert museumsstøtteordning (1975) og en ny voksenopplæringslov (1976). En egen kunstnermelding ga støtte til at kunstnerne fikk forhandlingsrett med staten (1978) og bedre utbygde støtteordninger.

De grunnsteinene som ble lagt for en offentlig kulturpolitikk på 70-tallet, har for en stor del blitt stående på 80- og 90-tallet. De regionale kulturinstitusjonene (regionteatre, kunstnersentra, regionmusikere og fylkesgallerier) har hatt sterk vekst, - med støtte fra fylkeskulturforvaltninger. Det har også skjedd en viss liberalisering (jf nærradioer og nye fjernsynskanaler) og en viss privatisering (jf økt sponning) av kulturpolitikk og kulturliv. Generelle forvaltningsreformer har dessuten påvirket kulturpolitikken indirekte: Innføringen av 'hovedutvalgsmodellen' i kommunal forvaltning medførte kraftig vekst i kommunale kulturadministrasjoner utover på 80-tallet. Men senere har nedbyggingen av den samme modellen og innføringen av et nytt inntektssystem for kommunene skapt en viss usikkerhet i de kommunale kulturforvaltningene (gjengitt fra Månsson 1993:17-18).

4. Organisering av kultursektoren

Hvordan ulike samfunnsområder er organisert i den offentlige forvaltningen har mye å si for hvordan de blir forvaltet, ivaretatt, og i hvilken grad de er gjenstand for oppmerksomhet og debatt. Vår inndeling i departementer og sektorer er ikke gitt eller selvfølgelig. Det kan sees gjennom omorganisering, opprettelse og sammenslåing av departementer. Kultur er et område som det hverken er lett å definere innholdet av eller avgrense i forhold til andre områder. Bare mellom de nordiske landene er det store forskjeller i hvordan det offentlige forvalter og organiserer kultur. I Norge har vi et eget Kulturdepartement. I Finland utgjør kulturforvaltningen en avdeling i Undervisningsministeriet. Vi skal i dette kapitlet se hvordan departementene er organisert, og i hvilken grad under- og utenforliggende etater og organ forholder seg til statsforvaltningen. Det er stor variasjon i hvor mange oppgaver som er delegert til underliggende og utenforliggende etater, og i hvor stor grad forvaltning er sentralisert eller blir forvaltet lokalt. For å få en oversikt over hele kulturforvaltningen er det derfor også nødvendig å se på hva som forgår utenfor de aktuelle departementene.

4.1 Departementene

Fram til 1982 var det Kirke- og undervisningsdepartementet som hadde det overordnede nasjonale ansvaret for kultursaker i Norge. Da ble det opprettet et eget kultur og vitenskapsdepartement. Kulturdepartement ble opprettet i 1982. Det het først 'Kultur og vitenskapsdepartementet', men skiftet navn og ansvarsområde til 'Kirke og kulturdepartementet'. Fra 1991 het det 'Kulturdepartementet' (KD). Kirkeoppgavene ble overført til det som i dag heter 'Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet' (KUF). Ved å organisere kultursektoren i et eget departement setter en samtidig kulturområdet på dagsorden. Forvaltningsoppgavene til Kulturdepartementet grenser opp mot de som forvaltes av andre departementer. Andre departementer som sysler med kultursaker er Miljøverndepartementet (MD) (kulturvern), Utenriksdepartementet (UD) (kultursamarbeid med utlandet) og KUF (kommunale musikk- og kulturskoler og voksenopplæring). Idretten ligger under Kulturdepartementet mens Barne-, og familiedepartementet (BFD) har et hovedansvar for ungdomsarbeidet (Månsson 1993:18).

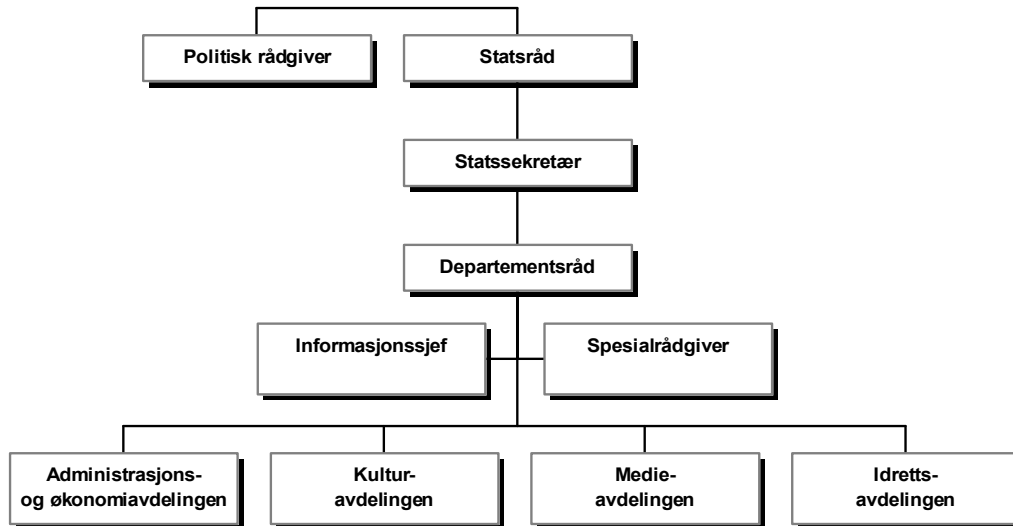
Undervisningsministeriet er et av de eldste ministeriene i Finland. Virksomheten ble innledet i begynnelsen av den autonome tiden 1809 som 'ecklesiastic expeditionen vid kejsrerliga senaten för Finland'. Da Finland ble selvstendig i 1917 ble navnet endret til 'Kyrko- og undervisningsexpeditionen'. I 1918 ble senatene døpt om til statsråder og ekspedisjonene til ministerier. I 1922 ble navnet forkortet til Undervisningsministeriet (<http://www.minedu.fi/uvm/ministeriet/historia.html>). Andre ministerier som sysler indirekte eller direkte med kultursaker er Finansministeriet (finanssaker), Inrikesministeriet (län og kommuner), Miljøministeriet (kulturvern), Transport- og kommunikasjonsministeriet (Tele, media), Handels- og industriministeriet (kulturindustrien), Utenriksministeriet (kultursamarbeid med utlandet), Arbeids- og helseministeriet og pensjonsordningen (økonomisk- og sosial status for kunstnere) (Cultural Policy in Finland 1994).

4.1.1 Om kulturdepartementet

Kulturdepartementet har fire avdelinger, en statsrådsseksjon og en informasjonsenhet. 'Departementets hovedansvarsområder er kultur, mediasaker (film, kringkasting, presse og opphavsrett) og idrett. Kulturministeren er departementets sjef og politiske leder. Statsråden har en statssekretær og en politisk rådgiver som begge er politisk utnevnt. Departementsråden er øverste faste embetsmann og departementets administrative leder. Hver av de fire avdelingene ledes av en ekspedisjonssjef.'

(http://odin.dep.no/kd/norsk/om_dep/018001-990057/index-dok000-b-n-a.html/august 2001). De fire avdelingene er; administrasjons- og økonomiavdelingen, kulturavdelingen, medieavdelingen og idrettsavdelingen. Departementet hadde 123 ansatte i 2001.

Figur 2 Organisasjonskart over Kulturdepartementet

(http://www.odin.dep.no/kd/norsk/dep/om_dep/arbeidsomraader/august2001)

Kulturministeren er departementets sjef og politiske leder. Statsråden har en statssekretær og en politisk rådgiver som begge er politisk utnevnt. Departementsråden er øverste faste embetsmann og departementets administrative leder. Hver av de 4 avdelingene ledes av en ekspedisjonssjef.

Administrasjons- og økonomiavdelingens arbeidsområde omfatter personalsaker, lønns- og arbeidsvilkår, IT og økonomi og budsjettsaker. Avdelingen har to seksjoner og 23 medarbeidere: Administrasjonsseksjonen som har personalsaker for departementet, lønns- og arbeidsvilkår og forhandlinger vedrørende stillinger ved institusjoner under departementet, arbeidsmiljøutvalg, fellessaker, IT som hovedoppgaver. Den andre seksjonen er Økonomiseksjonen, som har generelle økonomisaker, samordning av budsjettarbeidet i departementet, kontorbudsjett og regnskapssaker som hovedområder. Dessuten arbeider en rådgivergruppe knyttet til avdelingsledelsen med blant annet økonomiregelverkssaker og internasjonale spørsmål (http://www.odin.dep.no/kd/norsk/dep/om_dep/august2001).

Kulturavdelingen i Kulturdepartementet har de sakene som gjelder kunst, kulturverdier og bibliotek. Avdelingens hovedoppgave er å utvikle og tilrettelegge den nasjonale kulturpolitikken, forvalte og styre de statlige organer og institusjoner på feltet og ivareta og videreutvikle kunnskap om kulturlivet i Norge. Kulturavdelingen har tre seksjoner og en prosjektgruppe for arbeidet med operahuset. Til sammen har avdelingen 43 stillinger.

Seksjon KU1: Fagseksjonens arbeidsområder er allmenne kulturformål, kunstner-, musikk- og teaterformål (kapitlene 320, 321, 323 og 324 i statsbudsjettet). Seksjonens oppgaver er knyttet til kulturpolitisk oppfølging og forvaltning av blant annet Norsk kulturråd, Fond for lyd og bilde (forvaltes av Norsk kulturråd), EUs kulturprogram, statens stipend, garantiinntekter og vederlagsordninger for kunstnere, Rikskonsertene, seks symfoniorkestre, tre festspill, Riksteatret, en rekke teaterinstitusjoner, samt tilskudd til ymse faste tiltak og engangstiltak.

Seksjon KU2: Fagseksjonens arbeidsområder er billedkunst, kunsthåndverk og offentlig rom, språk-, litteratur- og bibliotekformål, museums- og andre kulturvernformål og arkiv (kapitlene 322, 326, 328 og 329 i statsbudsjettet). Seksjonens oppgaver er knyttet til kulturpolitisk oppfølging og forvaltning av

og tilskudd til blant annet Nasjonalgalleriet, Museet for samtidskunst og Riksutstillinger, flere kunstmuseer og Norsk Form, Nasjonalbiblioteket, Statens bibliotektilsyn og Norsk språkråd, Norsk museumsutvikling, en rekke museer, Arkivverket samt ulike andre kulturtiltak. Europarådets kulturkomité, Østensjøsam arbeidet og Barentssamarbeidet sorterer under seksjonen.

Seksjon KU3: Seksjonens arbeidsfelt er samordning av budsjettarbeidet, arbeid med større utredningsoppgaver innenfor kulturfeltet, plan- og utviklingssaker, byggesaker, høringsaker, fellessaker og virksomhetsplanlegging.

Seksjon KUO: 15. juni 1999 fattet Stortinget vedtak om at det skal bygges et nytt operahus i Bjørvika og at det samtidig skal utvikles en modell for nasjonal opera- og ballettformidling. Det er opprettet en egen enhet i Kulturavdelingen som skal føre et aktivt tilsyn med byggesaken og følge opp arbeidet med nasjonal opera- og ballettformidling. Seksjonen har også ansvaret for oppfølging og forvaltning av og tilskudd til opera- og ballettinstitusjoner (http://www.odin.dep.no/kd/norsk/dep/om_dep/august2001).

Medieavdelingens arbeidsområde omfatter mediespørsmål i vid forstand:

Kringkasting, presse, film og opphavsrett. Saksfeltet innebærer at avdelingen har et betydelig internasjonalt engasjement. Avdelingen er delt i tre seksjoner.

Første medieseksjon (M1) som har opphavsrett, juridiske problemstillinger knyttet til IKT, herunder spørsmål om innholdsansvar og Internett, generelle juridiske spørsmål som hovedoppgaver.

Andre medieseksjon (M2) har budsjett, fellessaker, filmspørsmål, pressespørsmål, generelle mediepolitiske spørsmål som hovedoppgaver.

Tredje medieseksjon (M3) har kringkastingsspørsmål som hovedoppgave (http://www.odin.dep.no/kd/norsk/dep/om_dep/august2001).

Idrettsavdelingens fire hovedarbeidsområder er oppgaver i tilknytning til utvikling av idretts- og friluftsanlegg, til utvikling av idrett og fysisk aktivitet, til utvikling av kunnskapsgrunnlaget om idrett og fysisk aktivitet i befolkningen og oppgaver i tilknytning til den internasjonale utviklingen innen idretten på nordisk, europeisk og globalt plan. Avdelingen er delt i tre seksjoner.

Seksjon - anlegg (ID 1) har spillemidler og statsmidler til idretts- og friluftsanlegg og kulturbygg, veiledning og forhåndsgodkjenning av planer for idretts- og friluftslivanlegg og lokale og regionale kulturbygg som hovedoppgaver.

Seksjon - idrett (ID 2) har spillemidler til aktivitet/NIF, videreutvikling av fylkeskommunal idrettspolitik, internasjonalt idrettsarbeid, statens idrettskonferanse, anti-doping, tiltak for grupper med spesielle behov som hovedoppgaver.

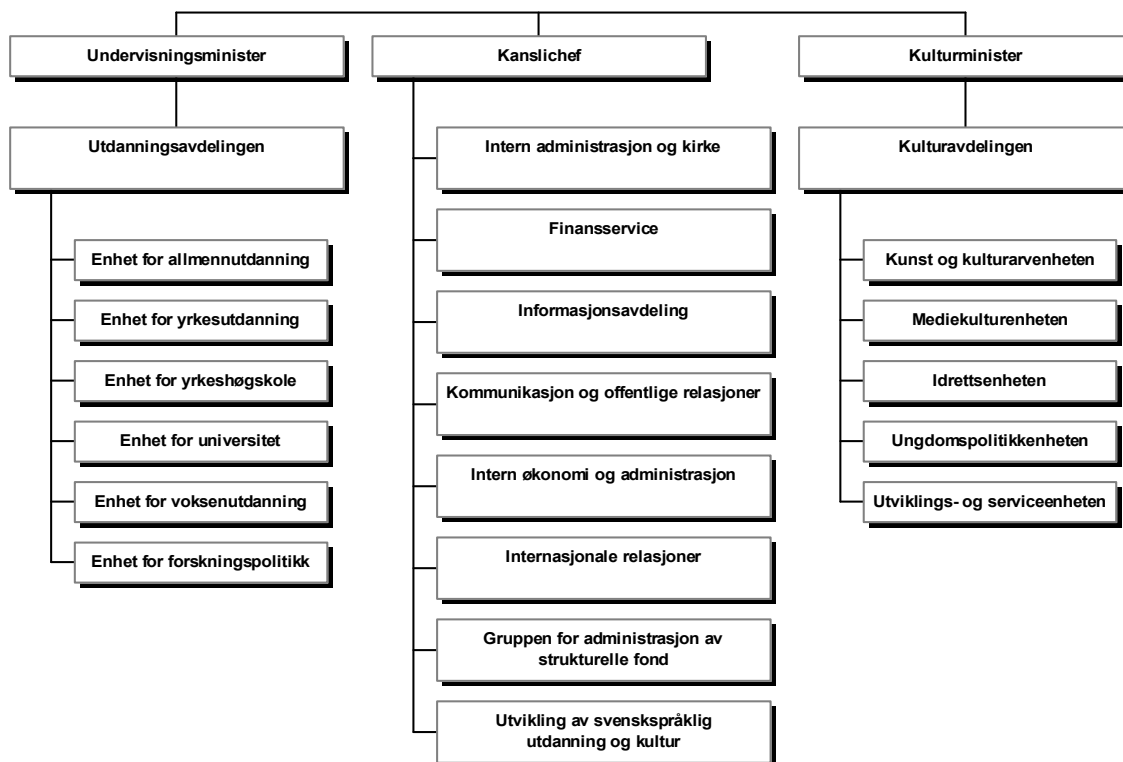
Seksjon - forskning og utvikling (ID 3) har oppfølging av stortingsmeldingene om statens forhold til frivillige organisasjoner, og stortingsmeldingen om idrettslivet i endring, utvikling og evaluering av tilskuddsordninger, forsknings- og utredningsarbeid, utvikling av nærmiljøanleggsordningen og etablering som hovedoppgaver (http://www.odin.dep.no/kd/norsk/dep/om_dep/avdelinger/august2001).

4.1.2 Om Undervisningsministeriet

I Finland er områdene utdanning og kultur organisatorisk lagt til samme departement, Undervisningsministeriet. Ministeriet dekker områdene utdanning, forskning, kirke, kultur, opphavsrett, idrett og ungdomssaker. Ministeriet har to avdelinger. En avdeling for utdannings- og vitenskapspolitikk og en for kulturpolitikk. Hver avdeling ledes av en minister. Kulturavdelingen er igjen delt inn i 5 enheter (se organisasjonskart): 1) kunst- og kulturarv, 2) mediekultur, 3) idrett, 4) ungdom og 5) utviklings- og service. Utdanningsavdelingen er delt inn i 6 enheter; 1) allmennutdanning, 2) yrkesutdanning, 3) yrkeshøgskole, 4) universitet, 5) voksenutdanning og 6) forskningspolitikk. Noen funksjoner er ikke fordelt på de to avdelingene. Disse er enhetene for forvaltning, økonomi, internasjonalt sekretariat, data, kommunikasjon, gruppe for kommunal økonomi og forvaltning, samarbeidsgruppen for EUs strukturfond og gruppen for utvikling av den svenskspråklige utdanning og kultur. Ministeriet totalt sett har ca. 300 ansatte

(<http://www.minedu.no/august 2001>). Den kulturpolitisk avdelingen har 72 ansatte per oktober 2001 (tall fra Merja Heikkinen, Sentralkommisjonen för konst, oktober 2001).

Figur 3 Organisasjonskart over Undervisningsministeriet

(<http://www.minedu.fi/minedu/ministry/organization.html/august 2001>)

Kanslichefen (generalsekretæren) leder Undervisningsministeriets virksomhet som undervisningsministerens og kulturministerens nærmeste medhjelper. Til kanslichefens oppgaver hører bl.a. å overvåke gjennomføringen av oppgavene i ministeriet og å skjøtte den interne virksomheten.

Kulturavdelingen skjøtter oppgaver som gjelder kunst, kulturarv, museum, allmenne bibliotek, mediekultur, opphavsrett, øvrig kulturvirksomhet, mosjon og idrett, ungdomsarbeide, forebygging av rasisme og fremming av gode etniske relasjoner, foreningsstiftelse, forvaltning og budsjettoppgaver innenvirksomhetsområdet, statsoppgaver og internasjonale oppgaver som kommer inn under forvaltningsområdet. Med utgangspunkt i disse oppgavene er avdelingen organisert i fem enheter.

Kunst- og kulturarvenheten har ansvar for oppgaver som gjelder kunst og fremming av kunst, kunstorganisasjoner og kunstinstitusjoner, museumsvesenet og kulturarven. Enheten skal promotere kunst innefor de ulike genrene: arkitektur, industriell design, musikk, litteratur, barnekultur, dramatisk kunst, dans og spesialiserte kunstmuseum, Museiverkets organisasjon og forvaltning. Seksjonen tar også del i det internasjonale samarbeidet om kunst. Statens kunstverkkommisjon er sakkyndig i spørsmål som gjelder innkjøp av kunstverk til staten. Enheten har 15 ansatte.

Mediakulturenhetens hovedoppgaver er bibliotek, media og audio visuell produksjon, kulturindustri, barnekultur, opphavsrettslige spørsmål og kulturell variasjon. Målsetningene er særlig biblioteks- og informasjonsservice, integrering av informasjonssamfunnet inn i kultursektoren, promotering av kulturindustrien, å skape gunstige forsetninger for regional- og lokal- kultur, oppgaver knyttet til media og audiovisuell produksjon, utvikle opphavsrettslige lovgivning, ta del i det internasjonale

samarbeidet innen kultursektoren og da særlig å utvikle kultur-prosjekt i relasjon til Russland og de nærliggende områdene. Enheten har 15 ansatte.

Idrettsenhetens hovedoppgaver er knyttet til idrettsvesenet, idrettsutdanning, utvikling av idretten og nasjonalt og internasjonalt samarbeid innen virksomhetsområdet. Senheten har et særlig fokus på de idrettspolitiske redegjørelsene, utvikling av programmet for barne- og ungdomsidretten og helsefremmende idrett og utvikling av internasjonalisering av idrettsinstitusjonene. Statens idrettsråd er sakkyndig i spørsmål om idrettssektoren. Enheten har 17 ansatte.

Ungdomsarbeidsenhetens hovedoppgaver er ungdomsvesenet og ungdomsvirksomhet, ungdomspolitisk koordinering og forbedring av unges levekår. Spesifikke oppgaver er f.eks. programmet 'Ung kultur 2000-2001' og fritidsaktiviteter for skoleelever. Enheten har 12 ansatte.

Utviklings- og serviceenhetens hovedoppgave er å skjøtte Kulturavdelingens forvaltningsområder og økonomiplanlegging. Det er særlig fokus på statistikk- og forskningsprosjekt, og lovgivning knyttet til lotteri (Oy Veikkaus Ab) (<http://www.minedu.fi/uvvm/ministeriet/>). Enheten har 7 ansatte.

4.2 Under- og utenforliggende etater

Både i Norge og Finland er mange forvaltningsoppgaver på kulturområdet delegert og fordelt til andre organer, både sentrale, regionale og lokale. Vi skal her se på fordelingen i forhold til sentrale faginstanser.

4.2.1 Under- og utenforliggende etater i Finland

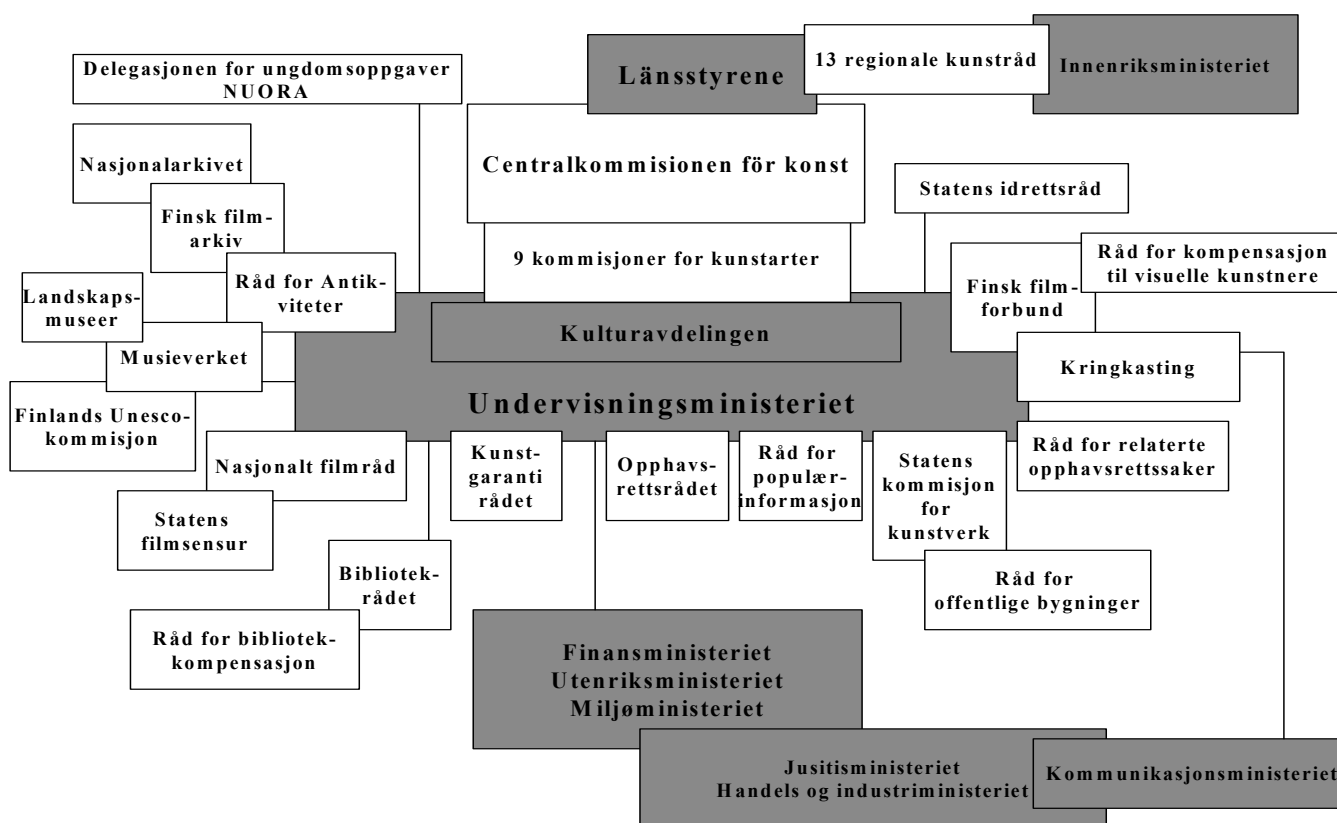
Undervisningsministeriets kulturavdeling omfatter statens kunstforvaltning, de riksomfattende kunstinstitusjonene, Museiverket, de allmenne bibliotekene, opphavsrettsspørsmålene og mediekulturen. Disse rådene, nemndene, delegasjonene og kommisjonene bistår

Undervisningsministeriet med sakkyndig hjelp og skal følge opp og bedømme utviklingen innen de respektive sektorene. De skal også ta initiativ innen områdene, og noen av dem gjør også framlegg om stipend og andre spesialoppgaver.

Verk og organ som hører til Kulturavdelingens virksomhetsområde per august 2001:

- Centralkommissionen för konst
- Statens kunstkommisjoner
- De regionale kunstkommisjonene
- Statens Kunstmuseum
- Museiverket
- Delegasjonen for informasjonssamfunnet innen undervisning, forskning og kultur
- Finlands Unesco-kommisjon
- Sentralkommisjonen for kunst
- Opphavsrettsrådet
- Delegasjonen for informasjonsspredning
- Statens idrettsråd
- Statens kommisjon for kunstverk
- Forvaltningsnemnda for Sveaborg
- Finlands filmarkiv
- Statens filmgranskingsbyrå og statens filmnemnd
- Biblioteket for synskadde

Figur 4 Kulturavdelingen og de under- og nærliggende organer¹

(Cultural Policy in Finland 1994)

Figuren er delvis tatt fra 'Cultural Policy in Finland' (1994:29), der vi har gjort små endringer etter konsultasjon med Merja Heikkinen i 'Centralkommisjonen för konst'. Overlappende figurer og linjer betyr at det er en forbindelseslinje mellom etatene og organene. Som vi kan se av figuren sorterer en rekke sakkyndige organ under Undervisningsministeriet på kulturområdet. Vi tar her for oss noen av de som spiller en viktig rolle i forvaltningen.

Centralkommisjonen för konst

Sentralkommisjonen for kunst (se figuren) er underlagt ministeriets forvaltningsområde og er sakkyndig organ på kunstens område. I 1968 innførte Finland et system med kunstkommisjoner. Sentralt finnes det 9 kommisjoner for ulike kunstarter. Kommisjonene består av mellom syv og elleve sentrale fagpersoner fra de ulike områdene. Medlemmene utnevnes for opptil tre år av gangen. Kommisjonen møtes i gjennomsnitt en gang i måneden. Kommisjonene skal dele ut kunstnerstipender og prosjektstipender på sine områder, følge utviklingen innenfor sitt område, være initiativtakere og stimulere, evaluere og utarbeide utredninger og planer, utarbeide forslag til fremming av kunststartene i statsbudsjettet, fremme publikasjonsvirksomheten på sitt område, og fremme kunstrettet hobbyvirksomhet. I tillegg finnes det 13 regionale kunstkommisjoner (se nedenfor). Kunstkommisjonene representerer en viktig kobling mellom kunstnere og andre engasjerte i kulturarbeid, regionale interesser og ministeriet. Sentralkommisjonen har også en egen forskningsenhet.

¹ Råd for kompensasjon til visuelle kunstnere, Råd for bibliotekskompensasjon og Statens kommisjon for kunstverk ble flyttet til 'Centralkommisjonen för konst' i 2000.

Regionale kunstråd

I hvert län er det en eller flere regionale kunstkommisjoner (13 til sammen) som verken sorterer under Undervisningsministeriet eller under Centralkommisjonen för konst. Disse sorterer inn under Inrikesministeriet gjennom Länsstyrene. De regionale kunstrådene forhandler om årlige resultatkontrakter med kulturavdelingen i Undervisningsministeriet. Kommisjonene skal følge med og beskrive utviklingen innen kunsten på sitt virksomhetsområde, fremme muligheten for å utøve kunst, informere, ivareta internasjonalt samarbeid, ansette länskunstnere, og fremme samarbeid mellom aktører. Kunstkomisjonene arbeider for å forsterke kunstens og kulturens stilling i samfunnet blant annet gjennom å bevilge stipender og bidrag til enkeltpersoner og statsstøtte til organisasjoner. Kommisjonene har selvstendig beslutningsrett. Det administrative personalet er underlagt Länsstyrelsene. Kommisjonene har opptil 11 medlemmer.

Ansettelsen av länskunstnere, eller 'Guiding regional artists' kom i gang som en prøveordning i 1972. Ordningen, som nå heter 'Regional artists' ble fast fra 1984. Kunstnerne blir betalt av de regionale kunstkomisjonene og det blir inngått avtaler for to til fem år. Hver kunstkomisjon kan utnevne og ansette maksimum fire kunstnere om gangen. Til sammen har over 200 kunstnere arbeidet som 'Regional artists' siden ordningen ble innført.

Statens kunstmuseum

Statens kunstmuseum ansvarsområde er å opprettholde, dokumentere og utbygge kunstsamlingene samt dataarkiv og informasjon, formidling av informasjon, utvikling av kunstmusevirksomheten og av forskningssamarbeid. Samlingene skal økes med 150-600 verk per år. Samlingene skal bygges ut med tanke på bredden. Tilbudet skal være mangfoldig. Statens kunstmuseum skal dessuten sørge for utvikling av den yrkesfaglige kompetansen innen kunstmuseum.

Länsstyrene

Finland har 6 län, eller fylker. Länen er regional myndighet for syv ulike ministerier (Inrikesministeriet, Social- och hälsovårdsministeriet, Undervisningsministeriet, Trafikministeriet, Handels- och industriministeriet, Jord- och skogbruksministeriet og Justitieministeriet). Länsstyrelsene fremmer og bedømmer den service som produseres på lokalt nivå. Tjenestene produseres hovedsakelig av kommunene. Länsstyrelsene har et særlig ansvar for medborgernes sikkerhet, og spiller en viktig rolle i forhold til politi og redningstjenesten. I tillegg til de seks Länsstyrelsene finnes det regionale serviceenheter. Länsstyrelsene sysselsetter om lag 1000 personer. Det er rollen Länsstyrelsene har i forhold til kulturforvaltningen vi er interessert i å se på her. De områdene som forvaltes for Undervisningsministeriet er undervisnings- og kulturvesenet, idretts- og ungdomsvesenet, biblioteksvesenet og kunstkommisjonen. Länsstyrelsene har et særlig ansvar for yrkesrettet utdanning for voksne. Länenes viktigste oppgaver i forhold til de kulturområdene vi ser på i denne rapporten er særlig å utvikle og evaluere biblioteksvesenet, men også fremming av idretts- og ungdomssaker og forbedre ungdoms levekår, samt å behandle byggeprosjekt for idrettsplasser.

Finlands Unesco-kommisjon

Finlands Unesco-kommisjon virker som en nasjonal rådgivende kommisjon og samarbeidsorgan i forhold til Unesco. Opphavsrettsrådet bistår undervisningsministeriet i spørsmål som gjelder opphavsrett og anvendelse av 'Lov om opphavsrett'. Statens kommisjon for kunstverk skaffer kunst til statens offentlige bygninger gjennom å orden konkurranser, bestillingsverk direkte fra kunstnere og gjennom innkjøp. Delegasjonen for informasjonsspredning følger opp hva som skjer innen forskning, kunst og tekniske områder i Finland og internasjonalt, samt utvikling av nasjonal og internasjonal informasjon for øvrig (<http://www.minedu.fi/uvm/ministeriet/sakkundiga.html>/september 2001).

4.2.2 Kulturdepartementets underliggende etater og virksomheter

På lik linje med den finske kultursektoren delegeres det også oppgaver gjennom underliggende etater og virksomheter. Dette er etater som fungerer som rådgivende organ, samtidig som de ivaretar de ulike kulturområdenes interesser. Midlene disse etatene disponerer bevilges over statsbudsjettet.

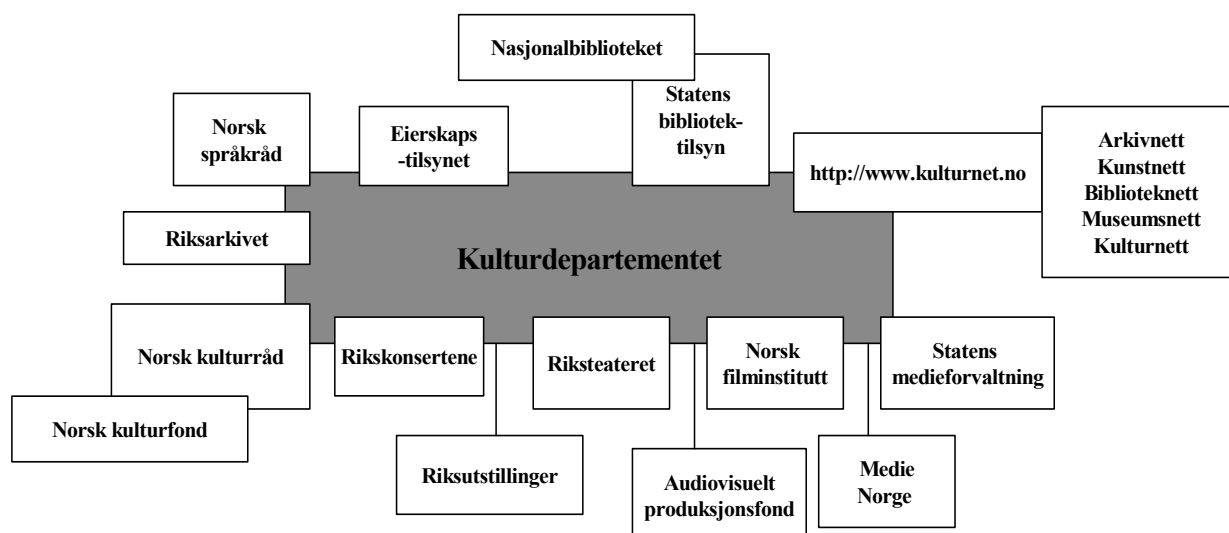
Etater og virksomheter under Kulturdepartementet:

- Norsk kulturråd
- Norsk kulturfond
- Norsk museumsutvikling
- Statens bibliotektilsyn
- Norsk filminstitutt
- Statens medieforvaltning
- Norsk språkråd
- Norsk filminstitutt
- Eierskapstilsynet
- MedieNorge
- Riksteateret
- Arkivnett
- Museumsnett
- Kunstnett
- Biblioteknett
- Rikskonsertene
- Riksutstillinger
- Nasjonalbiblioteket
- Hundreårsmarkeringen - Norge 2005

(<http://www.odin.dep.no/kd/norsk/dep/pekere/018001-990080/index-dok000-b-n-a.html>/september 2001)

I en billedlig fremstilling vil Kulturdepartementet med sine under- og utenforliggende etater fortone seg som i figuren under. Overlappende figurer og linjer betyr at det er en forbindelse mellom organene og etatene.

Figur 5 Under- og utenforliggende etater knyttet til Kulturdepartementet

Figuren er basert på informasjon fra <http://www.odin.dep.no/kd/>.

Norsk kulturråd

Norsk kulturråd er det nærmeste man kan sammenligne med 'Centralkommisjonen för konst' i Finland. Norsk kulturråd ble opprettet i 1965 og har tre hovedoppgaver. Rådet er forvalter av Norsk

kulturfond, det er rådgivende organ for staten og det offentlige i kulturspørsmål, samt tar initiativ til forsøkvirksomhet på kulturområdet der rådet finnes at det trengs en særlig innsats. Norsk kulturfond er kulturrådets mest krevende oppgave. Norsk kulturfond har som mål å stimulere skapende åndsliv innenfor litteratur og kunst, verne om kulturarven og formidle kulturgoder til så mange som mulig. Hvert år behandles over 2000 søknader til ulike kunst- og kulturformål. Rådet fordeler fondets midler ut fra faglig og kunstnerisk skjønn i samsvar med fondets formål. Et viktig grunnlag for rådets forvaltning av Norsk Kulturfond er de generelle kulturpolitiske prioriteringer som regjeringen og Stortinget fastsetter. Innenfor disse rammene avgjør Norsk kulturråd til enhver tid hvordan bruken av fondets midler skal prioriteres. Den andre oppgaven innebærer at rådet uttaler seg i en rekke saker som Kulturdepartementet og andre departementer og instanser legger fram for det. Rådet kan også komme med uttalelser på eget initiativ (<http://www.kulturrad.no/oktober> 2001).

Regional kulturadministrasjon

Fylkeskommunen er et selvstendig organ mellom stat og kommune. Det arbeider med oppgaver av regional art. Det fins i dag 19 fylkeskommuner, medregnet Oslo kommune. Sentrale arbeidsoppgaver er bl.a. sykehusvesen, videregående opplæring, kraftforsyning og veier. Alle fylkeskommuner har egne kulturseksjoner eller utvalg. Kulturavdelinga har et nært samarbeide med kulturorganisasjonene, institusjoner, kommuner etc. Fylkeskulturutvalget har det politiske sektoransvaret, mens fylkeskultursjefen har det administrative lederansvaret. Den sentrale administrasjonen har til oppgave å forberede saker til politisk behandling og sørge for at politiske vedtak, mål og rammer blir gjennomført. Sentraladministrasjonen med rådmann, stabsorgan og fagadministrasjoner skal også ivareta de konsernadministrative funksjonene for hele den fylkeskommunale virksomheten.

Fylkeskommunen sine oppgaver på kulturområdet spenner over et vidt spekter; bl.a. planarbeid, rådgivning, forvaltning av lovverk om kulturminne, kulturtilskudd til organisasjoner, institusjoner etc., forvaltning spillemidler og ulike statlige tilskuddsordninger, initiering og gjennomføring av ungdomskulturtiltak, drift av fylkesbiblioteket, engasjement i overordnet planlegging og tiltak på tvers av sektorer og forvaltningsnivå (<http://norge.no/oktober> 2001).

Fylkeskommunal støtte til kulturformål kan grovt deles inn i tre hovedkategorier: 1) Tiltak som er oppført som fast post på budsjettet, 2) tiltak som har fått årlig støtte over mange år, men som ennå ikke er innarbeidd som fast post, og 3) tiltak som får stønad fra ulike sekkeposter. Fylkesutvalget godkjenner i begynnelsen av hvert år de retningslinjer som skal legges til grunn for fordelinga av en del sekkeposter på kulturkapitlet. Det er i samsvar med tidligere praksis. På dette grunnlaget blir det også gjort framlegg om en del direkte løyvinger over budsjettet. De frie midlene som ikke er øremerket i budsjettet, er svært viktige som verkemiddel og som insitament når det gjelder den regionale kulturpolitikken. Fylkeskommunen skal som et hovedprinsipp støtte tiltak som favner om hele fylket eller større deler av det.

Mer lokale kulturtiltak skal kommunene eventuelt støtte. Kulturavdelingene i kommunene forvalter områdene som ligger under det kommunale ansvarsområdet. Dette gjelder flere oppgaver enn det som hviler på fylkeskommunen. For eksempel finner vi her bibliotek, museum, barn- og ungdomstiltak, kultursenter og kino. Om en ser på de kommunale utgiftene til kulturformål versus de fylkeskommunale utgiftene, ser en at kommunene har større utgifter til kulturformål. Se kapittel 5 for mer om offentlig støtte til kulturformål.

4.3 Sammenfatting av kultursektorenes organisering og oppgaver

Tematisk vil vi i denne rapporten i hovedsak ta for oss noen av kjerneområdene innenfor kulturområdet. Derfor vil vi i hovedsak behandle de områdene som dekkes i Undervisningsministeriet av Kulturavdelingen og da særlig kunst- og kulturarvenheten og mediekulturenheten. Det er disse enhetene som i hovedsak er ansvarlig for promotering og utvikling av kultur i Finland. Ut fra

Kulturdepartementets organisasjonsform vil vi særlig se på virksomhetsområdet til kulturavdelingen og medieavdelingen.

Administrativt er kultursektoren organisert forskjellig i Norge og Finland. Norge har som nevnt eget Kulturdepartement, mens i Finland tar Undervisningsministeriet seg av både undervisning og kultur og idrett. Ministeriet er imidlertid delt inn i to avdelinger, med en undervisningsminister og en kulturminister. Kulturministeren leder arbeidet med kultur- idretts- og ungdomspolitik, og behandlingen av *studiestødsårenden* og opphavsrettslige og kirkelige saker. Kulturavdelingen inkluderer således ungdomsarbeid, idrett og kirke. Det finnes en medieenhet under kulturavdelingen, men mediespørsmål er ellers underlagt Kommunikationsdepartementet. Denne ulike organiseringen i norsk og finsk forvaltning gjør det vanskelig å sammenlike offentlige utgifter til kultur. En kan sette tallene opp mot hverandre, men en må være klar over at de kan dekke ulike utgiftsposter.

Departementenes ulike organisering får konsekvenser for sammenligningen. Undervisningsministeriet har andre forvaltningsoppgaver enn Kulturdepartementet ettersom det også omfatter utdanning. Det vil heller ikke være riktig å si at Undervisningsministeriet dekker Kulturdepartementet og Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementets oppgaver. Kulturavdelingen i ministeriet omfatter i tillegg en ungdomspolitisk avdeling. Noe tilsvarende til den ungdomspolitiske avdelingen finner en i det norske Barne- og familiedepartementet. I figuren under har vi oppsummert oppgavene som ligger under Kulturavdelingen i Undervisningsministeriet og Kulturdepartementets (kulturavdelingen og mediaavdelingen) ansvarsområder.

Figur 6 Undervisningsministeriets kulturavdeling og Kulturdepartementets hovedansvarsområder

Undervisningsministeriet	Kulturdepartementet
- allmenne bibliotek	- bibliotekformål
- litteratur	- litteratur
- museer og kulturarv	- musikk
- musikk	- museer og kulturvernformål
- teater og dansekunst	- teater og opera
- billedkunstarter, kunstindustri og arkitektur	- billedkunst, kunsthåndverk og offentlig rom
- kulturindustri	- kunstnerformål
- film og audiovisuell kultur	- film- og medieformål
- arkitektur	- pressestøtte
- opphavsrett	- kringkasting
	- opphavsrett

Selv om kultursektoren er organisert forskjellig i Norge og Finland, ser arbeidsoppgavene ut til å være relativt like. Selv om kirkesektoren ligger under Undervisningsministeriet, er ikke dette en del av Kulturavdelingens forvaltningsområder. I Norge ligger kirkesektoren under Kirke-, undervisnings- og forskningsdepartementets forvaltningsområde. Det som skiller seg mest ut er som vi tidligere har påpekt, mediesektoren. I den finske mediekulturenheten er hovedoppgavene særlig rettet mot biblioteks- og informasjonssektoren, og integrering av informasjonssamfunnet i kultursektoren m.m. I den norske Medieavdelingen i Norge omfatter mediespørsmål i vid forstand, derunder også kringkasting, presse, film og opphavsrett. I Finland ligger kringkasting og pressespørsmål under Kommunikationsministeriet. Kommunikationsministeriet utformer vilkårene for avispressen og administrerer pressestøtten.

Både i Norge og Finland er det mange aktører på kulturområdet og mye av kulturforvaltningen er delegert til underliggende etater, råd og andre forvaltningsnivå som kommune og fylke. En del sentrale forvaltningsoppgaver er delegert til ytre etater utenfor Undervisningsministeriet og Kulturdepartementet. Desentralisering og delegering av forvaltningsoppgaver er naturlig nok forskjellig i Norge og Finland. Finland delegerer i større grad enn Norge til under- og utenforliggende organ. Som vi har sett, fungerer 'Centralkommisjonen för konst', statens kunstkommisjoner og kunstkommisjonene i länen som sakkyndig organ under Undervisningsministeriet. Medlemmene av kunstkommisjonene nomineres av Regjeringen av personer som de sentrale organisasjonene og institusjonene innenfor de respektive kommisjonenes område eller region har foreslått. Organisasjonene og institusjonene har således en sentral rolle innenfor statens kunstforvaltning.

Norsk kultursektor har ikke noe som er direkte sammenlignbart med 'Centralkommisjonen för konst'. Som nevnt er Norsk kulturråd det nærmeste en kan komme, men denne ser ikke ut til å spille en like stor rolle som kunstkommissjonen gjør. I Finland er det totalt 13 regionale kunstkommissjoner som skal følge utviklingen av kunsten innen sitt län eller område. Disse ser ut til å ha større selvråderett enn Kulturavdelingen under Fylkeskommunen i Norge, og er ikke organisert på samme måte. De regionale kunstkommissjonene ligger administrativt under Länsstyrene og under Inrikesministeriet. Kulturavdelingen i Fylkeskommunen er knyttet til forvaltningsoppgavene under KD.

5. Økonomi- Kulturfinansiering

I dette kapitlet ser vi på hvilke kanaler kultursektoren finansieres gjennom, og hvordan det fordeles mellom de ulike kulturområdene. Vi vil også se på privat finansiering og sponsormidler til kulturformål, og samtidig se på ulike stipendordninger, fond og vederlag. Kapitlet vil dermed belyse virkemidlene som benyttes for å fremme ulike sider ved kultursektoren, og vil også avspeile hvor satsningene i de to landene ligger. Vi vil understreke det problematiske i å sammenlikne offentlige utgifter til kulturformål mellom Norge og Finland. Siden området er ulikt organisert, både i forhold til departementsstruktur, ansvarsoppgaver, og i forhold til fordeling på forvaltningsnivåer, må en ha forskjellene i tankene ved sammenlikningen. I tillegg har vi her informasjon fra ulike kilder og ikke etter en særskilt datainnsamling, og dette vil ytterligere gjøre en sammenligning problematisk.

5.1 Offentlig økonomi og kulturfinansiering

Offentlige utgifter til kultur inkluderer her sentral/statlig og lokal/kommunal støtte. Det er vanskelig å gi en oversikt over hele den offentlige økonomien på det norske og det finske kulturområdet. Statistikk om offentlige kulturutgifter forutsetter en definisjon av hvilke utgifter som skal regnes for å inngå i kulturområdet og videre en inndeling eller kulturområder/-mål. Å få til en helt sammenlignbar statistikk om de ulike landenes (totale) kulturutgifter kreves det at statistikken utvikles videre (Månsson 1993). Ulike kilder gir ulike beløp på de offentlige utgiftene til kulturformål. På Undervisningsministeriets forvaltningsområde er det 26 separate regnskap som sier noe om aktiviteten og utgiftene, i tillegg til ministeriets egen aktivitet. Vi vil her fokusere på budsjett og regnskapsåret 1997, da Kulturdepartementet har gitt uttrykk for at dette året er av størst interesse for sammenlikningen. Vi har i den grad det har vært mulig benyttet 1997 tall. Der det ikke har vært tilgjengelig, har vi benyttet nærliggende år.

5.1.1 Inntekter til kultursektoren, Finland

Undervisningsministeriets andel av statsbudsjettet er den tredje største blant ministeriene, dvs. årlig ca. 14 prosent. I 2001 utgjorde budsjettforslaget 30,2 mrd FIM (41 mrd NOK, kurs 136,05). Av kulturbudsjettet i 2001 finansieres 73 prosent av tippemidler. Noe finansiering kommer fra EU-programmet 'Kultur 2000', fra strukturfondet og andre støtteformer i EU. Også annet internasjonalt samarbeide er av betydning. Dessuten finansierer kommunene, den private sektor og medborgere i stor grad utdanning, forskning og kultur. I år 2000 utgjorde utgiftene til kunst og kultur 1,7 mrd FIM (2,3 mrd NOK, kurs 136,45). Hoveddelen av statsstøtten kommer fra tippe- og pengelotteriinntekter, og har gjort det siden 1920-tallet. Disse midlene går også til idrett, vitenskap og ungdomsarbeid (Månsson 1993). Både Kulturdepartementet og Undervisningsministeriet disponerer inntekter fra spill og tipping. I Finland blir midlene omdisponert til å anvendes til kultursektoren i vid forstand. I 1997 var utgiftene til kulturelle formål over statsbudsjettet på om lag 2 299,9 mill NOK (gjennomsnittskurs for 1997 = 136,23 NOK). Se tabell under for utgifter til kulturelle formål 1995-1999 i 1000 NOK i gjeldene snittkurs. Til sammenligning er spilleoverskuddet fra Norsk Tipping på om lag 1 334 mill NOK i 1999.

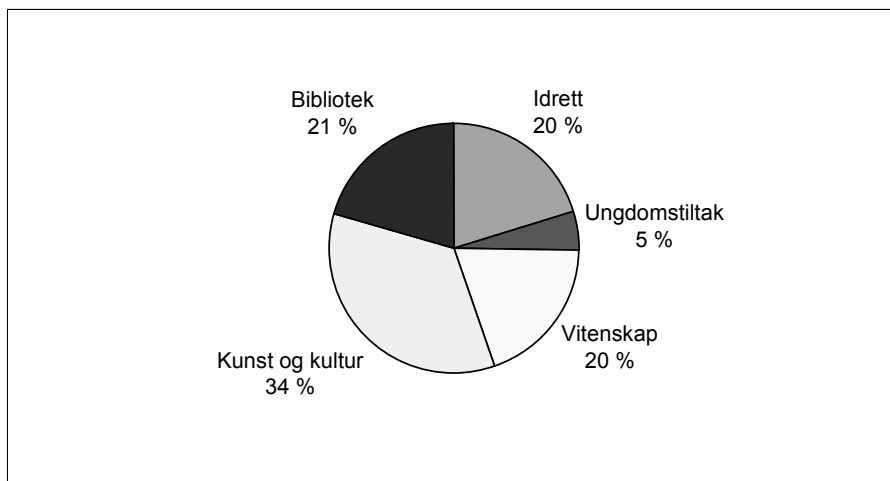
Tabell 5 Utgifter til kulturelle formål og inntekter fra lotteri og fotballmidler. Finland, 1995-1999. 1000 NOK/Andel

	1995	1996	1997	1998	1999
Utgifter til kulturelle formål	2 175 358	2 153 332	2 299 942	2 223 383	2 233 566
Støtte fra nasjonale lotteri og fotballmidler	1 122 663	1 206 889	1 378 445	1 555 367	1 728 997
Andel lotterimidler	51,6	56	59,9	69,9	77,3

(Cultural statistics 1999)

I 1997 utgjorde midlene fra tipping ca. 60 prosent av støtten til kulturformål. I 1999 er andelen oppe i hele 77 prosent, og i 2001 er andelen beregnet til 79 prosent (<http://www.minedu.fi/september 2001>). For 2001 har Undervisningsministeriet beregnet å få en inntekt fra tippemidlene på nærmere 3 250 mill. NOK (2 323 mill. FIM). Figuren under viser fordelingen av tippemidlene i Finland i 2001.

Figur 7 Fordeling av tippemidler, Finland. Prosent. 2001

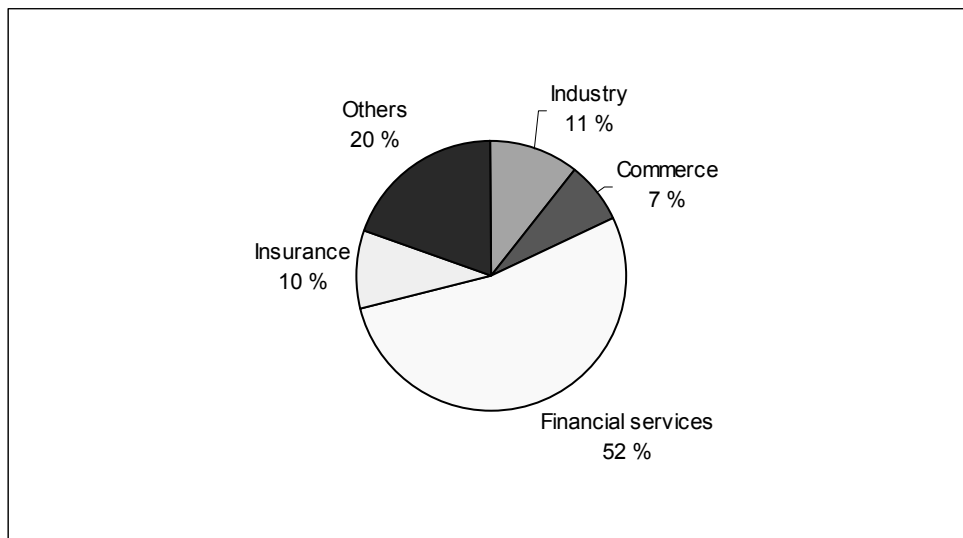
Andelsmessig ser det ut til at om lag halvparten av tippemidlene i Finland går til kulturformål (kunst/kultur og bibliotek), til sammen er det 45 prosent som fordeles til henholdsvis idrett, vitenskap og ungdomstiltak.

I Finland har EU-finansieringen på Undervisningsministeriets område økt. Den statlige finansieringsandelen som kan anvendes til prosjekter innenfor Undervisningsministeriets forvaltningsområde har økt til ca. 354 mill. FIM, eller i underkant av 500 mill. NOK. Hvor mye av dette som gjelder henholdsvis kultur og utdanning vites ikke.

Private investorer

I Finland utføres det jevnlig bedriftsundersøkelser for å finne ut hvor mye bedrifter satser på sponning av kulturformål. Tallene i figuren under er fra 1996. Av de som svarte hadde 40 prosent av bedriftene gitt støtte til kulturformål.

Figur 8 Enterprise art support by industry. Finland, 1996. Prosent.

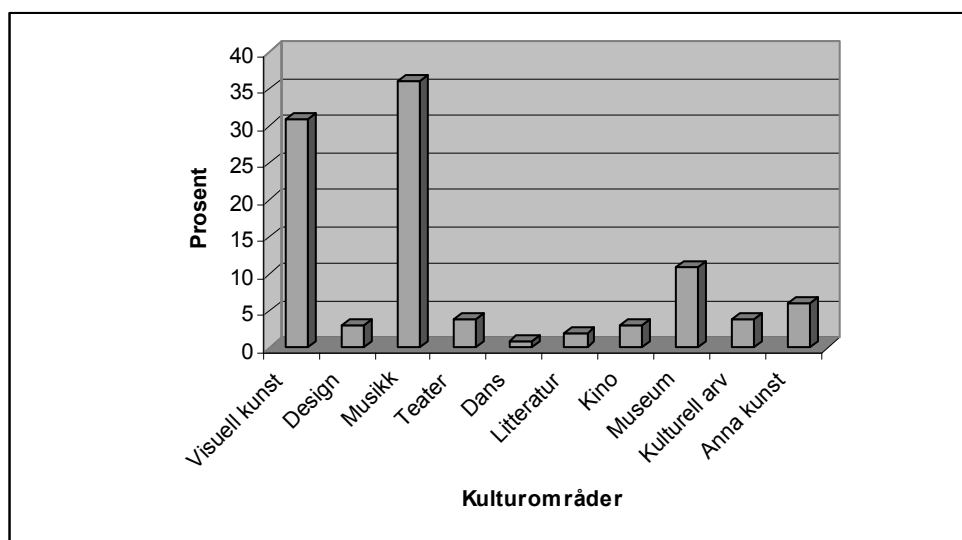

(Cultural Statistics 1999: 1.36)

Det ser særlig ut til å være finansnæringen som støtter kulturelle formål i Finland, som utgjør over halvparten av støtten fra private.

En senere skjemabasert undersøkelse er gjennomført av Pekka Oesch for Kunstrådet (2001). Denne undersøkelsen viser tall for 1999. Her kommer det frem at støtten fra de private investorene fordeles ulikt mellom de ulike kulturområdene.

Figur 9 Støtte fra privat sektor fordelt på kulturområde. Finland, 1999. Prosent

(Oesch 2001)

Av figuren kan vi se at visuell kunst og musikk er de områdene som får mest støtte fra privat sektor. Kjøp av kunst utgjorde den viktigste støtteformen for visuell kunst og design. Teater, dans og andre kunstområder mottok mest støtte gjennom reklame. I tillegg er sponsormidler en viktig del av inntektene fra privat sektor (Oesch 2001).

5.1.2 Utgifter til kulturformål

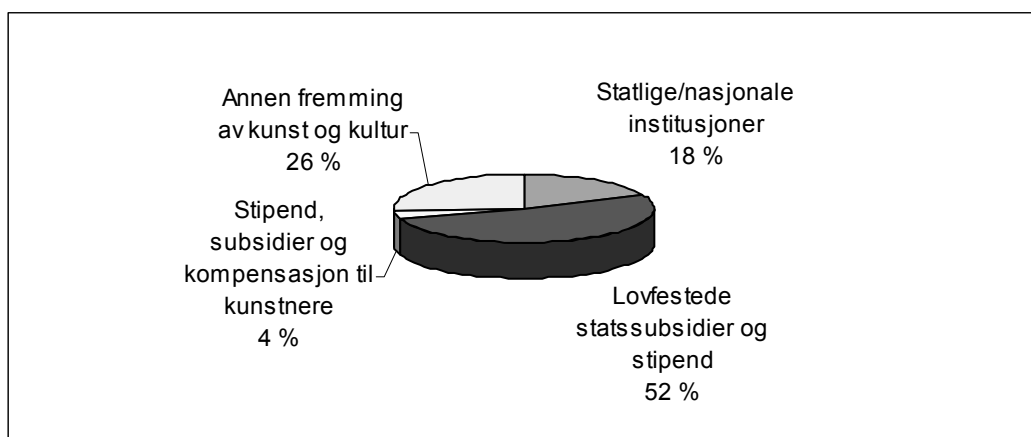
Utgiftene for kunst og kultur over undervisningsministeriets budsjett for år 2001 er beregnet til nærmere 2 500 mill. NOK (1 771 mill FIM). Dette er en økning på 46 mill. FIM fra året før (<http://www.minedu.fi/september> 2001). Utgiftene stiger på grunn av den høye prisen per enhet for bibliotekens statsandeler og justeringen av kostnadsnivået. Statsstøtten til museene foreslås også økt med 2 mill. FIM. Nationaloperens budsjett økes med 13 mill FIM. Idrettsvenenet har anvist 478 mill FIM i budsjettforslaget, og ungdomsarbeidet 122 mill FIM.

Statistics Finland har ikke tall for totale utgifter til kulturformål. Tallene de har er delvise og overlappende om statsstøtte, regionale kunstråd, kommuner, stiftelser og private investorer. Tallene er heller ikke fra samme år. Med dette i mente har vi likevel forsøkt å sette opp fordelingsnøkler på de ulike nivåene. Se vedleggstabell 84.

Statlige utgifter

Utgiftene til kulturelle formål over statsbudsjettet fordeler seg på ulike områder. Basert på tall fra Cultural statistics 1999 vil budsjettet for 1997 fordeles på denne måten:

Figur 10 Utgifter til ulike kulturformål over Utdanningsministeriets budsjett. Finland, 1997. Prosent.

(Cultural statistics 1999)

Den største andelen av det finske budsjettet til kulturformål går til lovfestede statssubsidier og stipend (statutory state subsidies and grants). Dette inkluderer støtte til bibliotek, museum, teater og orkester og kommunale kulturytelser. Bare en liten andel (4 prosent) går til stipend, subsidier og kompensasjon til kunstnere. En del av disse midlene rettes gjennom rådet for bibliotekskompensasjon og rådet for kompensasjon til visuelle kunstnere (se kapittel 4 om organiseringen av Undervisningsministeriet, Kulturavdelingen og de under- og nærliggende organene).

Støtten til de statlige institusjonene utgjør som figuren viser om lag 18 prosent av utgiftene til kulturformål over statsbudsjettet. Støtten vil prosentvis fordeles på denne måten:

Tabell 6 Statlig støtte til statlige/nasjonale institusjoner. Finland, 1997. Prosent

<u>Statlige/nasjonale institusjoner</u>	<u>Andel</u>
Nasjonalooperaen i Finland	29,4
Nasjonal komité for antikviteter	19,2
Finsk film	12,6
Nasjonalteateret	8,8
Nasjonalgalleriet	12,4
Administrasjonen til Suomenlinna	6,1
Biblioteket for blinde	5,1
Finsk filmarkiv	3,0
Finsk komité for filmklassifisering	0,6
Kunstråd	2,9

(Cultural statistics 1999)

Av denne tabellen ser man at Nasjonaloperaen får den største andelen av støtten. Det går også en del støtte til finsk film. Mediesektoren hører ellers til under Kommunikationsministeriet.

Tabell 7 Statlig støtte gjennom lovfestede statssubsidier og stipend. Finland, 1997. Prosent

<u>Lovfestede statssubsidier og stipend</u>	<u>Andel</u>
Bibliotek	60,5
Museum	10,5
Teater og orkester	24,8
Kommunale kulturytelser	4,2

(Cultural statistics 1999)

Tabellen over viser andelsfordelingen mellom de ulike områdene (se vedleggstabell 84) som får de lovfestede statssubsidiene og stipendene. Denne støtte utgjør om lag 52 prosent av de totale utgiftene til kulturformål over statsbudsjettet. Det er bibliotekene som mottar den største delen av denne støtten.

Tabell 8 Statlig støtte gjennom stipend, subsidier og kompensasjon til kunstnere. Finland, 1997. Prosent

<u>Stipend, subsidier og kompensasjon til kunstnere</u>	<u>Andel</u>
Stipend	49,9
Bibliotekskompensasjonsstipend	18,2
Kompensasjonsstipend til visuelle artister	4,0
Regional fremming av kunst	27,9

(Cultural statistics 1999)

Tabellen over viser hvordan den statlige støtten gjennom stipend, subsidier og kompensasjon til kunstnere fordeler seg på de ulike områdene. Denne støtten utgjør om lag 4 prosent av de statlige utgiftene til kulturelle formål over statsbudsjettet (jamfør figur 10).

Statsstøtte inkluderer ikke pressestøtte eller støtte til den audiovisuelle sektoren, men det inkluderer forbruk fra Undervisningsministeriet og fra Kunstrådet. I tillegg dekker det subsidier til lokale myndigheter for deres kulturelle institusjoner, og støtte til kunstundervisning og internasjonale kulturelle relasjoner, som ligger under Undervisningsministeriet. I 1990 utgjorde støtten til kulturformål 0,9 prosent av BNP. Dette er et høyt forbruk sammen lignet med f.eks. Sverige (Cultural Policy in Finland 1994).

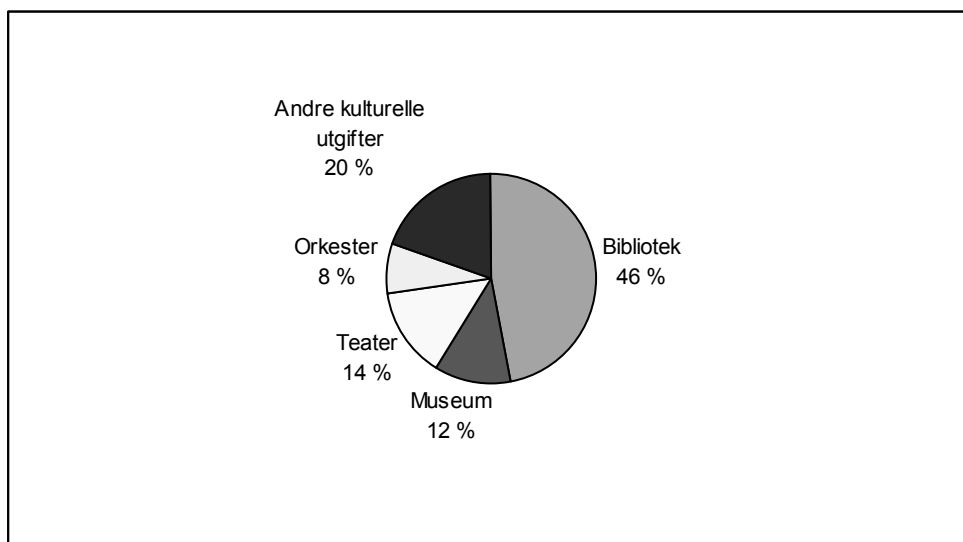
Regionalt nivå

Månsson gjorde i 1991 en sammenligning av de statlige utgiftene på grunnlag av allerede eksisterende opplysninger om de enkelte nordiske landene. Her viser han utviklingstendenser i de respektive lands kulturutgifter i perioden 1980-1990. I Finland har staten hatt en utgiftsekspansjon i løpet av dette tiåret. Det har også vært en tendens til at det regionale nivået (län) har vært fraværende i kulturpolitikken. Dette er på grunn av at staten har det økonomiske ansvaret for dette nivået gjennom Länsstyrene. I løpet av det samme tiåret økte de offentlige utgiftene til kulturformål med 34 prosent i

Norge. Statens kulturutgifter økte 24 prosent, fylkeskommunenes med 74 prosent og kommunenes med 38 prosent (Månsson 1993).

I 1990 var fordelingen mellom staten og kommunene i Finland i forholdet 53/47. I 1992 var statens andel økt til 59/41. Andelen mellom stat og region varierer mellom de ulike kultursektorene. For eksempel i følge 'Teater og orkesterloven' av 1993 skal staten stå for 25 prosent av budsjettet til teater og orkester som kommer inn under loven. De kommunale utgiftene i Finland vil fordele seg mellom de ulike kultursektorene som i figuren under etter 1996 tall.

Figur 11 Utgifter til kulturformål etter kultursektor. Finland, 1996. Prosent

(Cultural statistics 1999)

Om en ser på de kommunale utgiftene til kulturformål, så ser en at bibliotekene fikk mest. Mellom de enkelte provinsene er det den sørlige provinsen som bruker mest på kulturformål per innbygger. Den sørligste provinsen er den rikeste provinsen og er den med tettest befolkning og høyest industrialisering (Cultural Policy in Finland 1994).

5.1.3 Offentlige inntekter og utgifter til kultursektoren i Norge

I 1991 ble det bevilget 1,8 milliarder NOK til kulturformål over det norske statsbudsjettet. I 1996 var det tilsvarende tallet ca. 4 milliarder NOK (SSB 1998, Kulturstatistikk 1996, NOS C 470).

Spilleoverskuddet fra Norsk Tipping var på om lag 1 334 mill NOK i 1999. I 2000 var det salderte budsjettet i Norge på 1 599 mill. NOK, en økning på 6,2 prosent. I 1999 ser dette ut til å ha utgjort en andel på om lag 38 prosent, av regnskapet til kulturformål. I 2000 var andelen steget til 45 prosent (St.prp. 1 2000/2001). Spilleoverskuddet fra Norsk Tipping fordeles med en tredjedel på hvert av formålene kultur, idrett og forskning. Delen som går til idrettsformål blir fordelt av Kongen. Denne delen inntektsføres ikke statsbudsjettet (St.prp.1 2000/2001). Andelsmessig ser det derfor ut til at mer av tippemidlene i Finland går til kulturformål, kun 20 prosent fordeles til henholdsvis idrett og vitenskap.

Statlige utgifter

Drøyt 0,5 prosent av de statlige utgiftene ble løyvd til kulturformål over Kulturdepartementets budsjett i 1997. Dette utgjorde et beløp på 3 027 mill. NOK(se tabellen under). Den største andelen gikk til teater og opera (20 prosent), film og media (15 prosent) og musikkformål (12 prosent). Totalt sett økte de offentlige utgiftene til kulturformål med 8 prosent i forhold til året før. Det var en del endringer i fordelingen av løyvingene sammenlignet med året før.

Tabellen under viser Kulturdepartementets utgifter til kulturformål i perioden 1996-1999.

Tabell 9 Utgifter til kulturformål over Kulturdepartementets budsjett. Norge, 1990-1999. Regnskapstall 1996-1999. Løyvinger. Mill. NOK og andel

	1996	Andel	1997	Andel	1998	Andel	1999	Andel
I alt ¹	3983,8	100	3027,5	100	3248,4	100	3517,7	100
Allmenne kulturformål ²	72,5	1,8	88,6	2,9	120	3,7	217,1	6,2
Kulturbygg ³	150,4	3,8	61,8	2,0	50,6	1,6	100,2	2,8
Norsk kulturråd ⁴	159,5	4,0	159,6	5,3	176,2	5,4	179,6	5,1
Kunstnerstipend	104,8	2,6	110,8	3,7	146,2	4,5	233,4	6,6
Billedkunst mv.	189,4	4,8	201,8	6,7	216,9	6,7	199,1	5,7
Musikkformål	349,1	8,8	374,8	12,4	398,9	12,3	422,7	12,0
Teater og opera	645,9	16,2	675,1	22,3	706,7	21,8	717,6	20,4
Film og media	1 550,10	38,9	558	18,4	573,7	17,7	529,8	15,1
Bibliotekformål	256,1	6,4	270	8,9	282,7	8,7	308,1	8,8
Museumsformål	296,6	7,4	312,4	10,3	339,7	10,5	370,1	10,5
Arkivformål	120,9	3,0	129	4,3	145,3	4,5	151,1	4,3
Anna kulturvern	..	..	..	..	..	..	..	..
Ungdomsformål	..	..	..	..	..	..	..	..
Idrettsformål	9,2	0,2	9,2	0,3	9,2	0,3	..	..
Andre kulturformål	79,3	2,0	76,4	2,5	82,3	2,5	88,7	2,5
Prosent av statlige midler i alt	0,75		0,56		0,55		0,58	
Prosent av BNP i alt	0.39*		0,3		0,3		0.31*	

1 OL-midler ikke medregnet.

2 Ikke inkl. løyvinger til kulturbygg og midler fra Norsk kulturfond.

3 Inkl. nasjonale, regionale og lokale kulturbygg. Midler fra Norsk kulturfond er ikke medregnet.

4 Inkl. bare Norsk kulturfond.

5 Inkl. etableringa av NRK (aksjekapital).

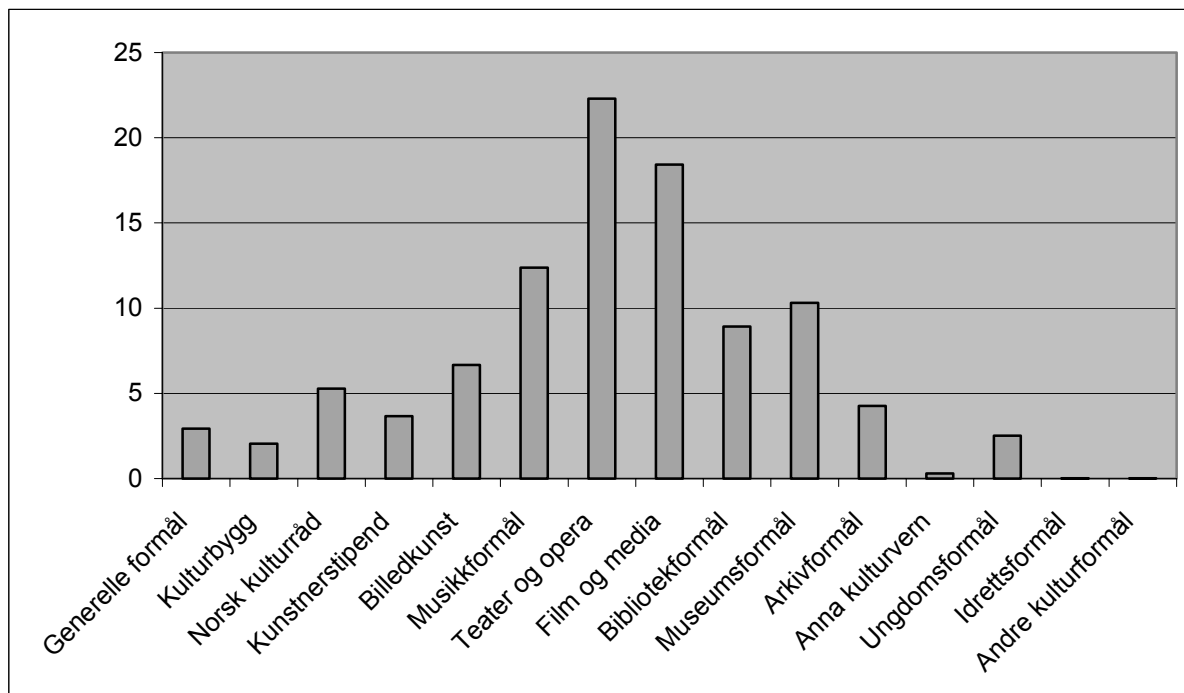
(NOS 1999)

Kulturdepartementets budsjett for 2001 utgjør i underkant av 3,8 mrd. NOK. I tillegg kommer idrettens andel av spilleoverskuddet fra Norsk Tipping (vel 800 mill. NOK) som fordeles ved kongelig resolusjon (http://odin.dep.no/kd/mnorsk/dep/om_dep/strategi/index-b-n-a.html). Av dette er det 2 955 mill NOK som går til såkalte kulturformål, 596 mill NOK som går til film-, og medieformål, 145 mill NOK går til administrasjon m.m. (St.prp. 2000/2001).

Potten til kunstnerstipend ble økt med 50 prosent i fra 1998 til 1999. Løyvingene til allmenne kulturformål og kulturbygg ble fordoblet i 1999, men utgjorde likevel bare hver for seg 6 og 3 prosent av utgiftene til kulturformål. Den største nedgangen i løyvingene har vært for billedkunst og film og kino, som blei reduserte med 17 og 44 mill. NOK. Mens om lag 10 mill. NOK gikk til idrettsformål i 1998, ble det ikke løyvd noe direkte til kommunene til idrettsformål i 1999.

Figuren under viser andel utgifter til de ulike sektorene over Kulturdepartementets budsjett i 1997.

Figur 12 Utgifter til kulturformål over Kulturdepartementets budsjett. Norge, 1997. Prosent.

(NOS 1999)

Inndelingen er noe annerledes enn den finske fordelingen. Dette gjør at det er litt vanskelig å sammenligne budsjettene. Men vi kan se at også her utgjør stipendandelen om lag 4 prosent av budsjettet. Om stipendandelen inneholder det samme i Norge og Finland, er lite trolig. De største bevilgningene gikk til teater og opera og film- og media. Idrettsformål har en svært liten andel av kulturbudsjettet. I Finland spiller underliggende etater en viktig rolle i fordelingen av ulike typer støtte og dette kommer ikke like klart frem i det finske budsjettet.

Regionale utgifter

Kommunene brukte til sammen 4 470 mill. NOK av netto driftsutgifter til kulturformål i 1999. Selv om det ikke ble løyvd noe til idrettsformål direkte til kommunene over Kulturdepartementet sitt budsjett, prioriterte kommunene mest penger til idretten. Utgiftene til idrett, friluftsliv og andre mosjonsaktiviteter utgjorde høyeste andel av netto driftsutgifter, med 31 prosent eller 1 414 mill. NOK. Utgiftene til voksenopplæringstiltak utenom skoleverket var i 1999 mer enn halverte i forhold året før. Denne posten utgjorde under 4 mill. NOK. I fylkeskommunene gikk det meste av kulturmidlene til kulturvern, museumsformål og kunst- og kunstformidling.

Av brutto driftsutgifter til kulturformål brukte 'mindre sentrale tjenesteytingskommuner' mest per innbygger, 1 616 NOK. 'Blanda landbruks- og industrikommuner' brukte 1 017 NOK per innbygger. Til sammenligning var de fylkeskommunale driftsutgiftene (alle fylka utenom Oslo) til kultur på 309 NOK per innbygger. Dette var en økning på 19 NOK frå siste år.

Tallene bygger på Kulturdepartementets regnskap for 1999 og Kommuneregnskapsstatistikk, kommuner, 1999. Opplysningene bygger på endelige regnskapstall som Statistisk sentralbyrå henter inn fra alle kommunene.

Tabell 10 Netto driftsutgifter til ulike kulturformål. Norske kommuner medregnet Oslo. 1995-1999. 1000 NOK.

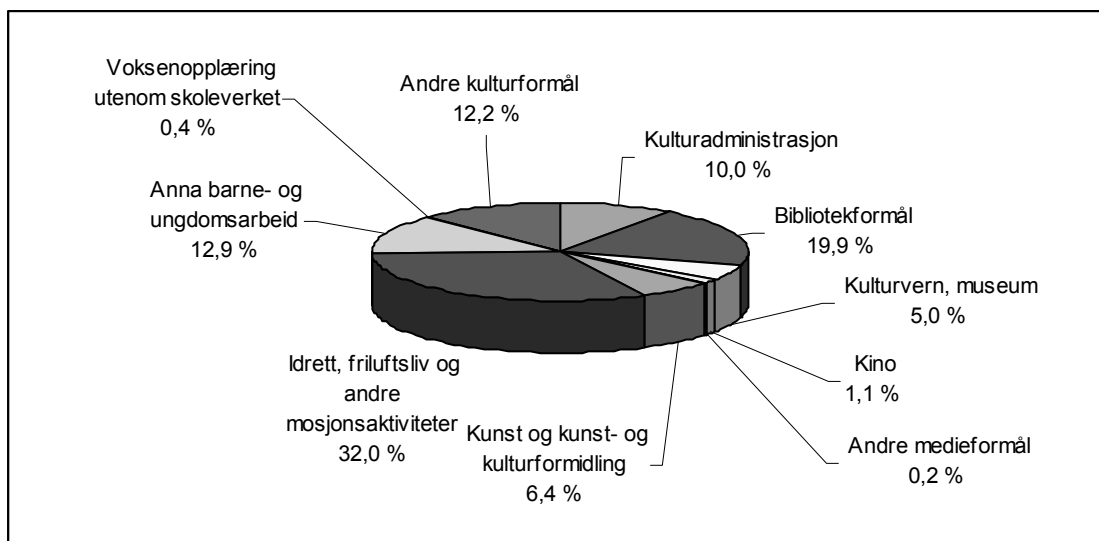
Kulturformål	1995	1996	1997	1998	1999
I alt	3 524 918	3 711 025	3 783 587	4 076 252	4 474 360
Kulturadministrasjon	378 706	375 927	376 607	404 770	408 094
Bibliotekformål	700 932	726 878	752 788	794 470	849 218
Kulturvern, museum	159 295	169 357	187 439	205 476	235 409
Kinoer	41 678	40 997	42 291	40 073	52 322
Andre medieformål	5 914	8 052	8 528	7 779	7 972
Kunst og kunst- og kulturformidling	219 606	232 621	243 105	268 708	324 418
Idrett, friluftsliv og andre mosjonsaktiviteter	1 121 364	1 193 911	1 209 560	1 273 438	1 413 597
Anna barne- og ungdomsarbeid	448 757	473 724	487 760	538 132	610 786
Voksenopplæring utenom skoleverket	10 895	14 026	13 526	10 164	3 658
Andre kulturformål	437 771	475 532	461 983	533 242	568 886

(NOS 1999)

Netto driftsutgifter til kulturformål i kommunene medregnet Oslo viser at bibliotekformål får mest kommunal støtte, om en ser bort ifra idrett, friluftsliv og andre mosjonsaktiviteter, voksenopplæring utenom skoleverket og barne- og ungdomsarbeid.

I Norge vil de kommunale utgiftene fordele seg som i figuren under etter 1997 tall.

Figur 13 Utgifter til kulturformål i kommunesektoren. Norge, 1997. Prosent.

(NOS 1999)

Vi ser at fordelingen av kommunale utgifter ser ut til å fordele seg forskjellig i norske og finske kommuner. I finske kommuner der det særlig utgifter til bibliotekene som dominerer. I norske kommuner ser vi at idrett, friluftsliv og andre mosjonsaktiviteter dominerer kommunenes utgifter til kulturformål. I norske kommuner utgjør også utgiftene til kino og media en utgiftspost. I Finland ligger som sagt deler av film og mediesektoren under Kommunikasjonsministeriet, og vil dermed budsjettføres der.

Fylkeskommunal støtte har mindre betydning enn statlig og kommunal støtte. I 1997 var de samlede utgiftene til kulturformål i fylkeskommunene per innbygger på 272 NOK per innbygger. De kommunale utgiftene per innbygger samme år var på 1 212 NOK(NOS 1999). Av tabellen under kan vi se fordelingen av netto driftsutgifter i de norske fylkeskommunene mellom de ulike kulturområdene.

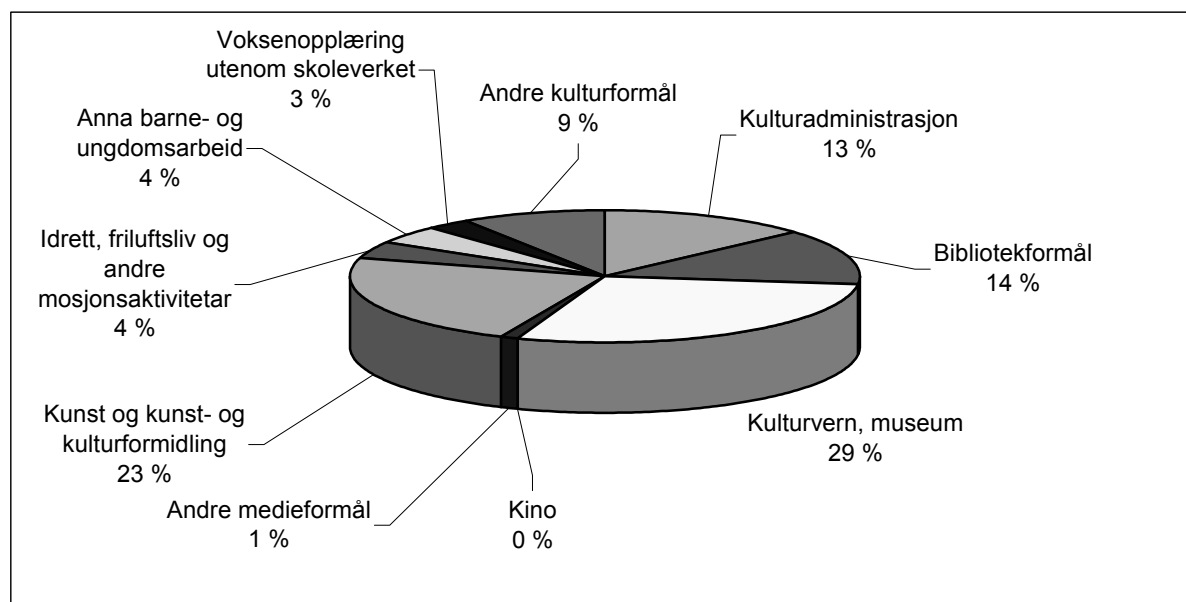
Tabell 11 Netto driftsutgifter til kulturformål. Norske fylkeskommuner. 1996-1999. 1000 NOK/ andel

Kulturformål	1996	Andel	1997	Andel	1998	Andel	1999	Andel
I alt	463 154	100	560 563	100	593 281	100	617 299	100
Kulturadministrasjon	72 249	15,6	74 412	13	77 440	13,1	67 279	10,9
Bibliotekformål	74 585	16,1	76 256	14	84 516	14,2	87 344	14,1
Kulturvern, museum	114 694	24,8	161 250	29	152 704	25,7	164 423	26,6
Kino	5 592	1,2	0	0	8 524	1,4	10 658	1,7
Andre medieformål	4 010	0,9	5 150	1	3 059	0,5	3 891	0,6
Kunst og kunst- og kulturformidling	109 313	23,6	128 635	23	131 892	22,2	152 101	24,6
Idrett, friluftsliv og andre mosjonsaktiviteter	634	0,1	23 603	4	36 560	6,2	28 259	4,6
Anna barne- og ungdomsarbeid	23 454	5,1	24 151	4	20 819	3,5	16 721	2,7
Voksenopplæring utenom skoleverket	16 247	3,5	16 197	3	17 193	2,9	9 192	1,5
Andre kulturformål	42 376	9,1	50 915	9	60 574	10,2	77 431	12,5

(NOS 1999)

Fordelingen mellom de ulike kultursektorene ville i 1997 se slik ut:

Figur 14 Netto driftsutgifter til kulturformål i norske fylkeskommuner, 1997

(NOS 1999)

Det ser særlig ut til å være kulturvern og museum, kunst og kunst- og kulturformidling som får størst andel av den fylkeskommunale støtten til kulturformål.

5.1.4 Sammenlikning av offentlige utgifter til kultur i Norge og Finland

Vi vil her forsøke å sammenligne den offentlige støtten via de ulike budsjettene i de to landene. I 1997 var de statlige utgiftene til kultur over Undervisningsministeriets budsjett på 2 299 mill NOK (eller 1 688 mill. FIM). I Finland utgjorde utgiftene til kulturelle formål over statsbudsjettet 0,9 prosent av de totale statlige utgiftene. I Norge var Kulturdepartementets utgifter til kulturelle formål i 1997 til sammenlikning totalt på 3 983,8 mill NOK. Samme år i Norge utgjorde statlige tilskudd til kulturformål 0,56 prosent av statsbudsjettet. Finnene bruker altså en større andel av statsbudsjettet til kulturformål enn nordmennene.

Totalt sett er det norske statsbudsjettet større enn det finske, og av tabellen under kan man derfor se at beløpet bevilget over statsbudsjettet likevel er større i Norge enn i Finland. Tallene er ikke absolutte og heller ikke nødvendigvis sammenlignbare. Det er stor usikkerhet i forhold til hva de enkelte postene inkluderer og i hvor stor grad de er overlappende. Statsstøtte til kommunene og fylkeskommunene vil også inkludere utgifter til kultur. Når det gjelder Finland så ser en at støtten gitt gjennom de regionale kunstrådene er svært lav. Dette kan f.eks. skyldes at støtten som forvaltes blir regnet med i kulturutgiftene over statsbudsjettet. Det samme gjelder de kommunale utgiftene, som f.eks. kan bli regnet to ganger, både via statsbudsjettet som støtte til kultur via kommunene, og som utgifter fra kommunene.

Tabell 12 Offentlige utgifter og annen støtte til kulturformål. Finland og Norge, 1996 og 1997

Finland (1996/1997)	Beløp/1000 NOK	Andel	Norge (1997)	Beløp/1000 NOK	Andel
Kulturbudsjettet (1997)	2 299 942	38	Kulturbudsjettet	3 983 800	47,9
Regional støtte (1997)	16 994	0,3	Netto driftsutg. fylkeskom	560 563	6,7
Kommunal støtte (1996)	3 684 843	60,9	Netto driftsutg. kommuner	3 783 587	45,4
Privat støtte (1996)	50 401	0,8	Privat støtte	..	..
Totalt	6 052 180	100	Totalt	8 327 950	100

(Cultural statistics 1999, NOS 1999)

Om en ser bort fra disse feilkildene, ser en at det er påfallende både for det norske og det finske budsjettet at det er kommunene som har de største utgiftene til kulturformål. I Norge utgjør netto driftsutgifter til kulturformål fra kommunene nesten like stor andel som statsstøtten. I de netto driftsutgiftene er inntektene lagt til. De norske brutto driftsutgifter til kulturformål fra kommunene var i 1997 på 5 322 mill NOK(NOS 1999).

I Finland er spiller det regionale nivået en viktig rolle i kulturforvaltningen, uten at dette er særlig tydelig i regnskapene. Den regionale kulturfinansieringen går gjennom de regionale kunstrådene, og deres penger er inkludert i det budsjettet til kulturelle formål i Undervisningsministeriet. Det vil si at de ikke har egne penger, og i finansielle termer er støtten distribuert gjennom de regionale kunstrådene svært lav. Til sammenligning utgjør den private støtten til kulturformål en større andel enn den regionale støtten.

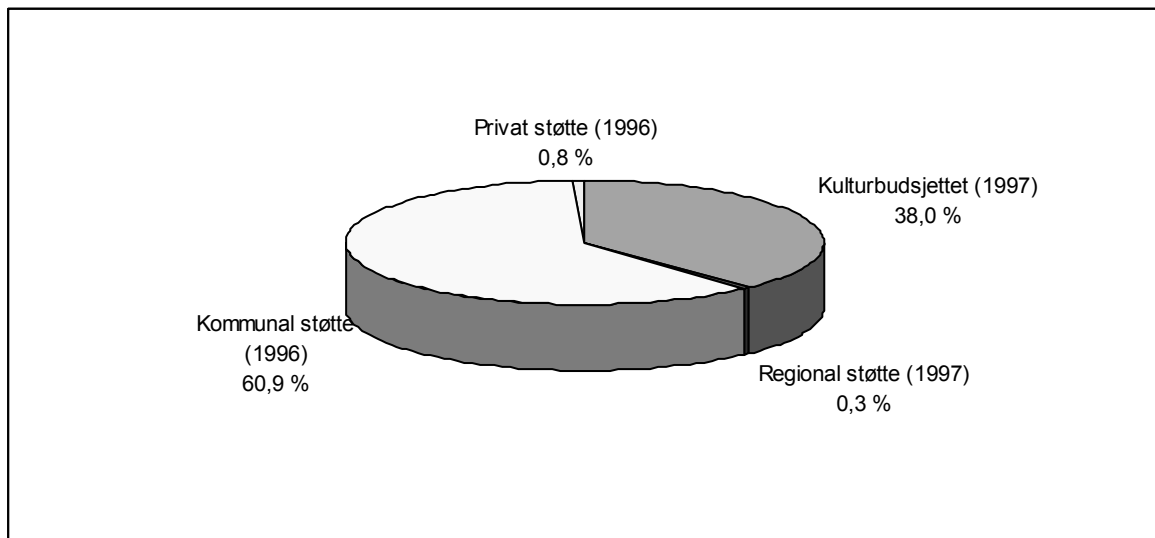
Det norske fylkeskommunale ansvaret for kulturformål er som tidligere påpekt heller ikke så stort. Av de offentlige utgiftene utgjør disse om lag 7 prosent. Dette er høyere enn i Finland, men igjen er det vanskelig å si om tallene er sammenlignbare.

Total fordelingsnøkkel

En total fordelingsnøkkel vil være usikker, tatt i betraktning formålet med denne utredningen. Vi har likevel gjort et forsøk basert på det tilgjengelig materialet i Cultural Statistics 1999 (De tabellene vi har benyttet er 1.2, 1.17, 1.36 og 1.12). Vi har benyttet de tallene som er tilgjengelig for 1997, unntatt tallene for kommunal støtte og private investorer, som er fra 1996. I et diagram vil fordelingen se ut som i figuren under. Verken tabellen over eller figuren gir et korrekt bilde av de totale utgiftene til kulturformål for Finland.

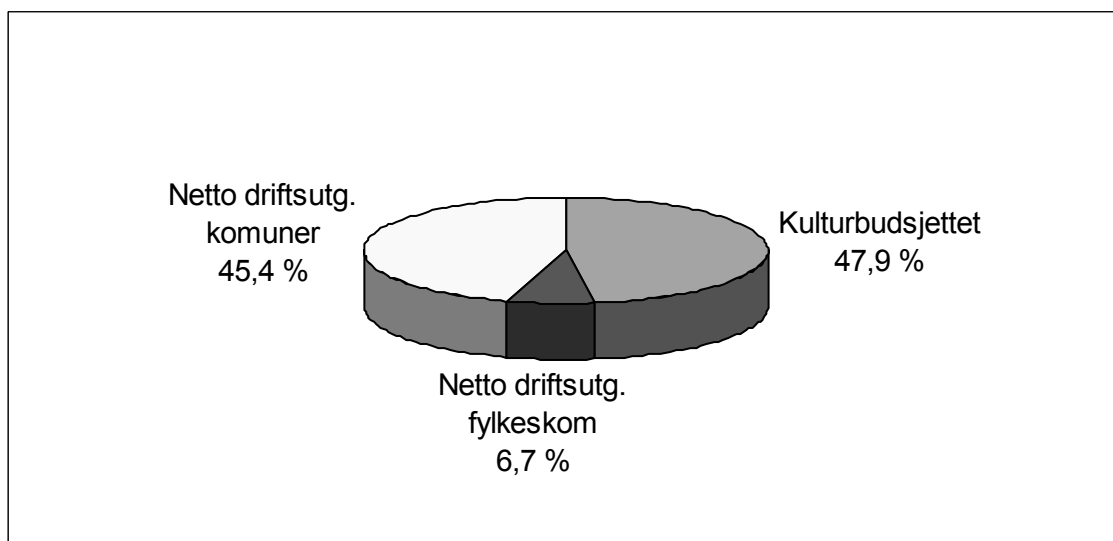
Figur 15 Fordelingsnøkkel, Finland 1996 og 1997.

Siden figuren er basert på overlappende tall og tall fra både 1996 og 1997, kan vi ikke garantere for at figuren og fordelingsnøkkel gir et korrekt bilde. Tvert imot må vi regne med at fordelingen vil være unøyaktig.

Om en setter opp en lignende fordelingsnøkkel for den norske støtten til kulturformål, får vi en fordeling som i figuren under:

Figur 16 Fordelingsnøkkel. Norge, 1997.

Det er verdt å merke seg at en del av kulturbudsjettet i staten er overføringer til kommunene. I 1999 utgjorde dette nærmere 7 prosent av utgiftene over kulturbudsjettet. I 2001 meldes det om en nedgang på 19,5 prosent fra 1999 (St.prp.1 2000/2001).

Kommunale utgifter

Som vi har sett, ligger en stor andel av de offentlige utgiftene til kulturelle formål på kommunal sektor. I tabellen nedenfor har vi satt opp kommunale brutto driftsutgifter per innbygger i Norge for 1996 og 1997. Tilsvarende har vi satt opp kommunale utgifter (current operating expenditure) for Finland i 1996. Nyere tall er ikke tilgjengelige.

Tabell 13 Kommunale utgifter per innbygger, Norge og Finland. 1996 og 1997.

	1996	1997		1996
Norge, kommuner	NOK per innb	NOK per innb	Finland	NOK per. innb
Brutto driftsutgifter	1 183	1 212	Utgifter i kommunene	718

(Cultural statistics 1999, NOS 1999)

Det ser ut til at norske kommuner bruker mer enn finske kommuner per innbygger i eksakt beløp. Tallene er ikke nødvendigvis sammenlignbare, heller ikke i forhold til det generelle inntektsnivået og forbruksnivået i Norge og Finland.

5.2 Fond og vederlag

I tillegg til den direkte støtten fra offentlig sektor finnes det en rekke andre offentlige støtteordninger til kultursektoren. En type slike støtteordninger og virkemiddelordninger er fond og vederlag. Fond kan være etablerte av privatpersoner eller foreninger enten alene eller sammen med offentlige organ. Det finnes ulike typer fond og vederlag. Fondene har ulike inntektsgrunnlag.

5.2.1 Finske støtteordninger

Etableringen av finske fond for støtte av kunst og kultur startet på slutten av 1920-tallet, og siden begynnelsen av 1950-tallet har antallet fond økt jevnt. I løpet av 1980-tallet opplevde man en stor økning i etableringen av nye fond, da hele 30 prosent av fortsatt aktive fond ble etablert. I løpet av 1990-tallet har etableringen av nye fond vært på samme nivå som på 1970-tallet. På slutten av 1998 var det 290 uavhengige fond på kunst- og kulturområdet (Oesch 1999).

Det ble i 1998 gjennomført en kartlegging og analyse av kulturfondenes rolle i finansieringen av finsk kunst og kultur av det finske Kunstrådet (Oesch 1999). Hovedfunnene i denne undersøkelsen var som følger: De to hovedtypene fond er investeringsfond eller institusjonsfond. Investeringsfond viderefremidler inntekter fra overskuddet eller investeringer som er et resultat av donasjoner som de tidligere har mottatt. Institusjonsfond er derimot avhengig av årlige offentlige subsidier for å opprettholde spesifikke institusjoner, kunstsenter eller kunstorganisasjoner. Andelen er 57 prosent investeringsfond og 38 prosent institusjonsfond. Fondene er også klassifisert etter i hvilken grad de går til spesifikke institusjoner eller kunstarter, andre fond er generelle. Om lag 38 prosent av fondene mottar offentlig støtte eller private donasjoner. Totalt var over 90 prosent av midlene som fondene disponerte bevilgninger fra stat og kommune. Det var institusjonsfondene som mottok mest.

Media og kulturprogram i EU

EU har tre kulturelle program som både Finland og Norge har deltatt i. Disse programmene ble startet i 1997, med pilotprogram i 1996. Disse programmene ble formelt avsluttet 31. desember 1999. Dette gjaldt kulturprogrammene Kaleidoskop, Ariane og Raphael. Alle disse dekker ulike subområder innen kulturområdet: Kaleidoskop var det opprinnelige kulturprogrammet for utøvende og skapende kunst. Ariane var EUs program til støtte for bøker og lesing. Hovedvekten av støtten gikk til oversettelse av europeisk samtidslitteratur, teatertekster og referanselitteratur. Raphael var programmet til bevaring av den felles europeiske kulturarv. De audiovisuelle programmene er Media !! (støtte til den audiovisuelle industri) og 16/9 Handlingsplan (støtte til avansert televisionservice i 16/9 format). Info2000 multimedieprogram støtter multimediebasert produksjon og promoterer multimedia generelt. Programmets totale budsjett i perioden 1996-1999 er 65 mill EURO (Cultural statistics 1999). Hvert år bevilger Stortinget midler over Kulturdepartementets budsjett til å dekke kontingenten for Norges deltakelse i EUs kulturprogram. Norge betaler en fast andel av EUs programkostnader og et bidrag til Kommisjonens administrasjon av programmet. Den samlede betalingen for Norges deltakelse i EUs kulturprogram var nærmere 14 mill. NOK i perioden 1996 til 1999.

Strukturelle EU-fond

De strukturelle EU- fondene er de Europeiske fondene for regional utvikling (ERDF), det Europeiske sosiale fond (ESF) og den veiledende delen av Europeisk landbruksveiledning og garantifond (EAGGF) sammen med Finansiell veiledning for fiskeri (FIGF). Målsettingen med de strukturelle fondene er å støtte økonomisk og sosialt samarbeid i medlemslandene, og særlig å moderere utviklingsmessige forskjeller mellom de ulike regionene i den europeiske unionen. Fondene støtter ikke kultur direkte, i stedet støtter de prosjekt som øker sysselsetting, kjemper mot sosial ulikhet og utvikler rurale områder.

Under den nye programperioden 2000 - 2006 for strukturfondene øker den relative andelen EU-finansiering for Undervisningsministeriets forvaltningsområder fra ca 10 til 35 prosent, avhengig av fond. Den statlige finansieringsandel som kan benyttes for prosjekt innen undervisningsministeriets forvaltningsområde øker i følge programdokumentet i 2001 til ca 354 mill FIM. EU-finansieringen øker i samme forhold. I år 2001 vil ressursene bl.a. benyttes til å utvikle kulturområdene (<http://www.minedu/fi/culture/index.html>./september 2001).

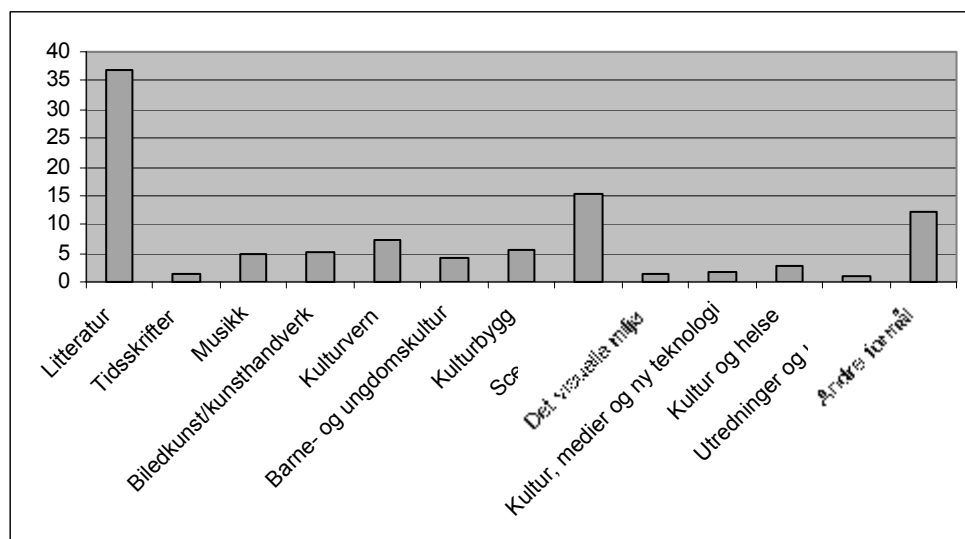
5.2.2 Norske støtteordninger

Det finnes i Norge, som i Finland, en rekke fond og støtteordninger. Det er særlig Norsk Kulturfond som er viktig. Det er Norsk Kulturråd som forvalter Norsk kulturfond. Norsk Kulturråd ble opprettet i 1965 og har tre hovedoppgaver. Rådet er forvalter av Norsk kulturfond, det er et rådgivende organ for staten og det offentlige i kulturspørsmål, samt å ta initiativ til forsøkvirksomhet på kulturområdet der rådet finner at det trengs en særskilt innsats.

Norsk Kulturfond

Norsk kulturfond er kulturrådets mest tidkrevende oppgave. Hvert år behandles over 2000 søknader til ulike kunst- og kulturformål. Norsk kulturfond har som mål å stimulere et skapende åndsliv innenfor litteratur og kunst, verne om kulturarven og formidle kulturgodene til så mange som mulig. I arbeidet med å forvalte Kulturfondet legger Norsk kulturråd vekt på å støtte nyskapende kunst og stimulere nye kunstneriske uttrykkformer og nye formidlingsmåter. Stortinget bevilger hvert år en sum over statsbudsjettet til Kulturfondet. Dette beløpet var i 1998 på 176,2 mill NOK (St.prp.1 2000/2001). Størst andelen av støtte gikk i 1998 til litteratur og scenekunst. Se figuren under:

Figur 17 Norsk kulturfond. Løyvinger etter område, 1998. Prosent

(NOS 1999)

Også i 1991-1999 har det vært litteratur og scenekunst som har mottatt størst andel av støtten fra Norsk kulturfond. I 2000 har også støtte til musikk fått en større andel (St.prp. 1 2000/2001). Det deles ikke ut stipend fra Norsk kulturfond, men støtte til tiltak som ellers faller utenom ordinære støtteordninger. Målgruppen er alle som er engasjert i kulturtiltak som hører inn under Norsk kulturråds arbeidsområder.

En viktig ordning rettet mot litteratur er innkjøpsordningen av ny norsk litteratur. Brukt i entall er 'innkjøpsordningen' identisk med Norsk kulturråds viktigste støtteordning til fremme av ny norsk skjønnlitteratur. Samtidig er innkjøpsordningen en modell for hvordan offentlig støtte kan organiseres i form av innkjøp av kunst for videre fordeling til ulike institusjoner. Det finnes derfor flere innkjøpsordninger - for annen litteratur, for billedkunst og kunsthåndverk og for musikk (<http://www.kulturrad.no>).

Fond for lyd og bilde

Fond for lyd og bilde (tidligere Norsk kassettagiftsfond) ble opprettet i 1983 for å kompensere for det tap som rettighetshavere har på økt privat kopiering av musikk som følge av introduksjonen av kassettdiet. Fondet er kulturpolitisk og opphavrettslig begrunnet. Fondet består av 7 medlemmer som oppnevnes av Kulturdepartementet. De midlene som Fondet forvalter bevilges av Stortinget hvert år og forvaltes av Finansdepartementet (Berkaak 2000). Fondet har årlig om lag 3000 søkere. Det gis støtte til opphavsmenn, utøvende kunstnere, produsenter og andre rettighetshavere. Det gis støtte innen kunstgenrene fonogram, turné, konsert, komposisjon, dans, teater, opera, tekst til manus til film og teater, manusarbeid, annen tekstproduksjon, film og video, foto og multimedia.

Fond for utøvende kunstnere

Fond for utøvende kunstnere gir støtte til prosjekter der det deltar profesjonelle, utøvende kunstnere, og til innspillinger som foretas i Norge. For begge tilfeller må utøverne bo og hovedsakelig ha sitt virke i Norge (http://www.ffuk.no/Side_03.html/november 2001).

Stortinget vedtok i 1956 en lov om bruk av opptak av utøvende kunstneres prestasjoner, hvilket den gangen ville si bruk av plater eller båndopptak. Året etter ble Fond for utøvende kunstnere opprettet, og med noen unntak, er loven som hjemler deres virksomhet den samme i dag som den gang. Loven fastsetter at den som bruker opptak offentlig skal betale en avgift for dette.

Til forskjell fra den rene vederlagstanken, hvor den som har spilt inn opptaket får vederlag for hver gang opptaket blir benyttet, gikk man inn for en solidarisk og kulturpolitisk løsning, som skulle gi alle profesjonelle, norske utøvere adgang til å søke støtte fra Fondet.

Den avgiften som kreves inn og disponeres av Fond for utøvende kunstnere brukes til støtte for utøvende kunstnere og til innspillinger med norske utøvende kunstnere.

Fra 1. juli 2001 og inntil videre er Fondet uten inntekter (http://www.ffuk.no/Side_03.html/november 2001).

Andre fond og vederlag

I tillegg finnes det en rekke andre fond som er rettet spesifikt mot de ulike kunstområdene (se tabellen under). I 1997 utgjorde støtten til kunstnere fra disse fondene og vederlagene 78 mill. NOK. I 1999 var støtten til kunstnere på hele 115 mill NOK. Dette var om lag 60 prosent av de totale driftsutgiftene. Inntekten til fondene er både fra offentlig støtte gjennom statsbudsjettet, og gjennom tilskudd fra privat og offentlig næringsliv.

Det finnes også en rekke vederlagsordninger som er hjemlet med lov eller etter avtale. Vederlagene er ment som kompensasjon for tapte inntekter ved kopiering, utlån etc. for opphavsmenn. Det er kollektive vederlag som utbetaler beløp til fond som blir forvaltet av de ulike opphavsmennsorganisasjonene. Dette er bl.a 'Bibliotekvederlag', 'Visningsvederlag' og 'Vederlag for statens bruk av kortfilm'. Disse får bevillinger over statsbudsjettet. Andre kollektive vederlag er

'Kopieringsvederlaget', som får inntekt fra avtaler mellom KOPINOR og brukerne, og 'Vederlag for videresending av kringkastingprogram i kabelnett.mv'. Det sistnevnte får sine midler gjennom at NORWAKO, en fellesorganisasjon for rettighetshavende, krever inn og fordeler vederlagene. I tillegg er det det som kalles individuelle vederlag. Disse utbetales individuelt til den enkelte kunstner eller produsent. Disse vederlagene er f.eks. 'Vederlag for bruk av lydopptak i kringkastingen' (GRAMO), 'Vederlag for fremføring og lydfesting av musikk og tekst til musikk' (TONO), 'Vederlag for fremføring av musikkverk og gudstjenester', 'Vederlag for fremstilling av lydbøker til funksjonshemmede', 'Vederlag for opptak av lyd/bilde med sikte på utlån til funksjonshemmede', 'Vederlag for kopiering ved offentlige eksamener', 'Utstillingsvederlag' og 'Vederlag for bruk av billedverk'.

Tabell 14 Norske kunstnerfond og andre fond. Utgifter. 1997 og 1999. NOK.

Fond	Driftsutgifter i alt	Støtte til kunstnerne	Anna støtte
I alt 1997	192 793 413	78 847 434	17 183 613
I alt 1999	193 665 073	115 215 429	16 685 999
Bildende kunstneres hjelpefond	17 193 888	7 731 000	6 859 000
Norske Grafikeres Fond	1 172 309	762 000	0
Norsk Illustrasjonsfond	1 787 665	925 000	285 388
Norsk Kortfilmfond	1 285 216	492 100	210 000
Norsk Filmforbunds Kabelfond	475 334	240 000	0
Kunsthåndverkernes Fond	111 125	1 312 100	344 785
Tekstforfatterfondet	368 486	1 624 616	68 460
Norske Kunsthåndverkernes Vederlagsfond	219 500	219 500	0
Det Norske Komponistfond	6 527 517	6 316 556	0
Komponistenes Vederlagsfond	5 571 338	5 201 000	0
Revyforfatterfondet	53 159	31 000	12 373
Den norske Forfatterforenings (DnFs) vederlagsfond	14 767 704	10 002 267	0
Norsk Forfatter- og Oversetterfond	32 285 344	29 430 200	1 071 966
Fond for utøvende kunstnere	18 473 536	13 719 343	1 198 500
Samiske kunstnere og forfatters vederlagsfond	505 307	330 000	0
Norsk skuespillerforbunds vederlagsfond	508 904	0	110 149
Norske dramatikeres vederlagsfond	6 563 285	3 800 000	0
Det faglitterære fond	41 337 155	32 892 177	1 865 830
Norsk journalistlag	33 364 451	0	0
Norsk Redaktørforenings Kollektive Vederlagsfond	3 125 091	186 570	2 676 013
Norske Avisers Landsforening	7 968 759	0	1 983 535
Norsk Ukepresse	0	0	0

(NOS 1999)

5.2.3 Sammenligning

Statistikken over de ulike støtteordningene i de to landene er svært ulik og dette gjør det vanskelig å sammenligne. Det ser likevel ut til at det både i Noreg og i Finland finnes en rekke støtteordninger gjennom fond til kunstnere som ikke har rett på annen offentlig støtte. Det er store beløp som deles ut hvert år. Vi har forsøkt å sette opp en sammenligning av støtten gitt i Norge og Finland i tabellen under:

Tabell 15 Støtteordninger gjennom fond og vederlag i Norge og Finland, 1997. 1000 NOK

Norge	Tildelt støtte	Finland	Tildelt støtte
Norsk kulturfond	159 600	Direkte statsstøtte/kunstrådene	86 882
Andre fond	78 847	Støtte fra fond	45 909
Totalt	238 447	Totalt	132 791

(NOS 1999, Oesch 1999, Art council of Finland 2000)

Vi gjør oppmerksom på at disse tallene ikke nødvendigvis er sammenlignbare. Den finske og den norske statistikken inneholder ulike kategorier av støtteformer. Fondene er, som vi har vist, avhengig

av offentlig støtte. Fondene blir altså en omfordeling av offentlig støtte via andre kanaler enn direkte støtte over statsbudsjettet.

5.3 Stipendordninger og kunstnerstøtte

Vi vil her se på stipendordninger og kunstnerstøtte. Stipend er virkemidler som rettes til enkeltpersoner som oppfyller visse krav for å få tildelt støtte. Disse tildeles i større grad enn fond og vederlag, direkte gjennom statlige ordninger.

5.3.1 Norske stipendordninger

'Statens stipend for kunstnere' er et av statens viktigste virkemidler for å støtte et mangfoldig og nyskapende kunstliv. Stipendene skal gi skapende og utøvende kunstnere mulighet til å være kunstnerisk aktive, og et særskilt stipend skal hjelpe unge kunstnere til å komme i gang med sin kunstneriske løpebane. De ulike stipendtypene er:

- Garantinntekt
- Arbeidsstipend (1-5 år)
- Arbeidsstipend for yngre/nyetablerte kunstnere (1-3 år)
- Reise- eller studiestipend
- Etableringsstipend
- Etableringsstipend for skjønnlitterære forfatter og oversettere
- Vikarstipend
- Materialstipend
- Stipend for eldre fortjente kunstnere

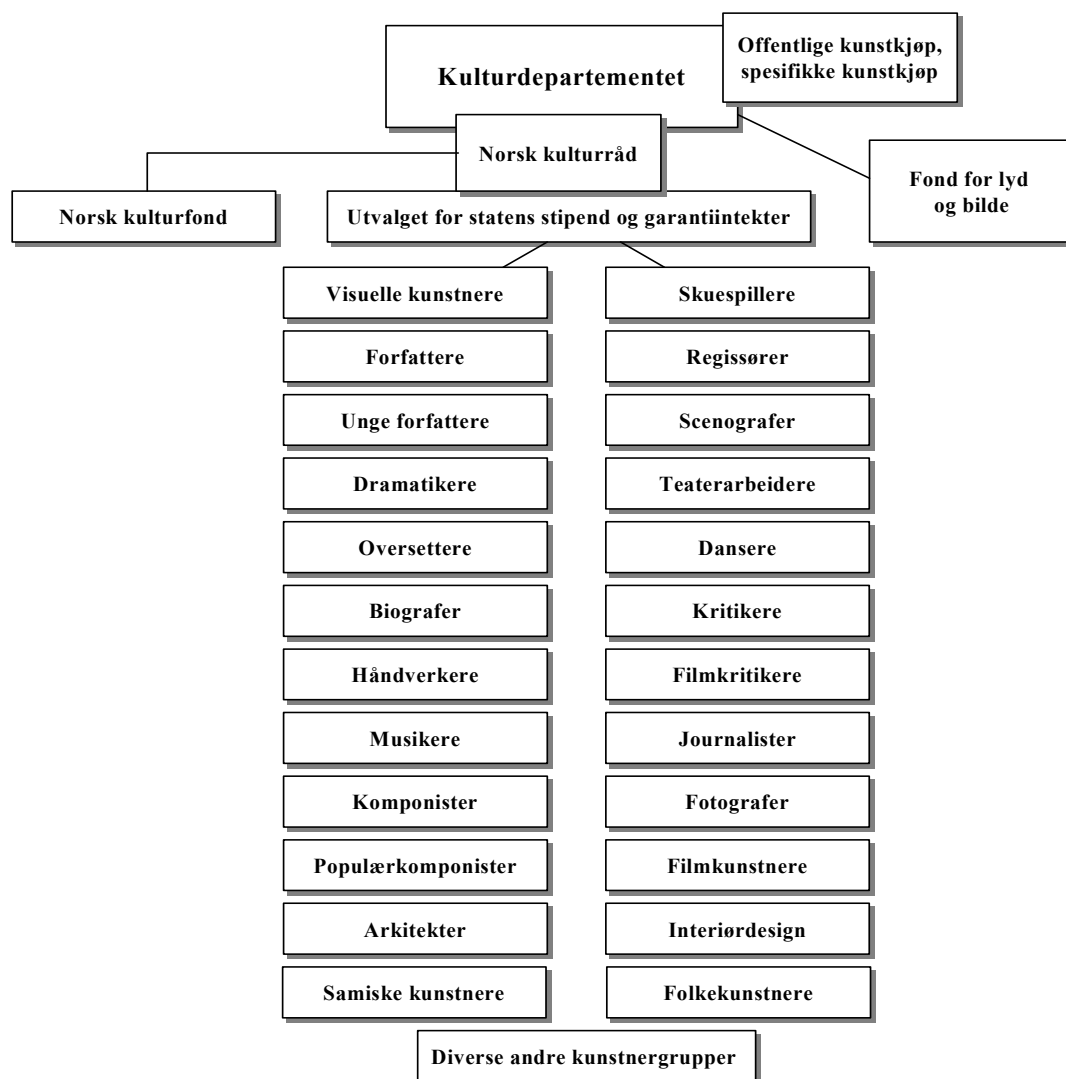
Den siste typen stipend tildeles ikke etter personlig søknad, men etter forslag fra en gruppe, forening eller organisasjon. Stipendet utbetales med en fast sum to ganger per år, og stipendet kan beholdes på livstid. For alle stipend gjelder det at de kan tildeles kunstnere som i hovedsak bor og har sitt virke i Norge. Stipendene gjelder ikke kunstnere i utdanningsfasen ([http://kunstnerstipend.ravn.no/november 2001](http://kunstnerstipend.ravn.no/november2001)).

Det er 'Utvalget for statens stipend og garantiinntekter for kunstnere' som tildeler stipend og garantiinntekter (se figur 18). Utvalget tildeler også AC Houens og Conrad Mohrs legatstipend for kunstnere. Tildeling skjer på bakgrunn av innstilling fra stipendkomiteer som er oppnevnt av kunstnerorganisasjonene. Statens kunstnerstipend er Utvalgets sekretariat og gir informasjon og veiledning om stipend og garantiinntekter. Utvalget for statens stipend og garantiinntekter for kunstnere tildeler stipend og garantiinntekter etter innstilling fra sakkyndige stipendkomiteer oppnevnt av kunstnerorganisasjonene. Utvalget består av 5 faste medlemmer. Staten ved Kulturdepartementet oppnevner tre og Norges Kunstnerråd oppnevner to. Utvalget oppnevnes for fire år ([http://kunstnerstipend.ravn.no/november 2001](http://kunstnerstipend.ravn.no/november2001)).

Statens kunstnerstipend er fra 1. januar 2000 administrativt tilknyttet Norsk kulturråd. I 1998 ble det totalt tildelt 657 stipender. Det var i alt 7217 søknader om stipender. Summen på tildelte stipender fra statens stipend for kunstnere var i 1998 på 62,4 mill NOK (Norges kunstnerråd 1998). Dette finansieres av bevilgninger over statsbudsjettet.

I figuren under har vi sammenfattet de ulike støtteordningene som rettes mot kunstnere innen ulike kulturområder.

Figur 18 Norske støtteordninger

De 25 stipendkomiteene behandler søknader om stipend og garantiinntekter og utarbeider innstilling til Utvalget for statens stipend og garantiinntekter for kunstnere.

Statens garantiinntekt for kunstnere

Statens garantiinntekt for kunstnere er et inntektssupplement som i forhold til skattelovgivning, trygdellovgivning etc. anses som inntekt ervervet ved arbeid. Staten utbetaler inntekten i månedlige rater. Garantiinntekten, eller kunstnerlønnen, kan beholdes til oppnådd pensjonsalder og forutsatt at kunstneren er yrkesaktiv som kunstner. Yrkesaktiviteten blir vurdert først etter 5 år og deretter hvert 3. år. Formålet med ordningen er å gi kunstnere en økonomisk trygghet og mulighet til å ha kunstnerisk aktivitet som sin hovedbeskjeftigelse. Det er 'Utvalget for statens stipend og garantiinntekter for kunstnere' som tildeler stipend og garantiinntekter. Statens utvalg for kunstnerstipend og garantiinntekter er fra 1. januar 2000 administrativt tilknyttet Norsk kulturråd.

I 1998 var det 524 kunstnere som hadde garantiinntekt. Hvor mange som kommer til hvert år, avhenger av bevilgningene over statsbudsjettet. I 1998 var det maksimale beløpet som ble utbetalt per år på 136 131 NOK, som da tilsvarte lønnstrinn 1 i statens lønnsregulativ. Maksimumbeløpet utbetales til kunstnere som ikke har egen inntekt. I 1998 var det totale beløpet i ordningen på 66,6 mill. NOK.

Støtte fra Rikskonsertene

Turné-, festival- og transportstøtte til rock og beslektede musikkformer har som formål å gjøre norsk rock lettere tilgjengelig for flere. Støtte gis bl.a. til band, artister, festivalarrangører og andre lokale arrangører. Midlene bevilges over statsbudsjettet til Rikskonsertenes virksomhet. I 1996 var det totalt utdelt 2,8 mill NOK i turné og festivalstøtte. Det gis også stønad til formidling av folkemusikk og folkedans. I 1997 var det her tildelt beløp på 350 000 NOK (Norges kunstråd 1998).

5.3.2 Finske stipendordninger

Å framheve kunstnerisk kreativitet er en av hovedmålene i finsk kulturpolitikk.

Undervisningsministeriet støtter gjennom statsbidrag og andre støtteordninger og prosjektstipend knyttet til utdanning, forskning, informasjonssamfunnet og internasjonalisering, samt prosjekt som er knyttet til kultur-, kunst-, idretts- og ungdomsvirksomhet. For EU-prosjekt kan støtte fås via strukturfondene.

Kunstrådene

Offentlige stipend tildeles i hovedsak gjennom Kunstrådet, enten direkte eller på grunnlag av dets anbefaling. De kunstretningsspesifikke stipendene utgjorde i 2000 en sum på 22,7 mill FIM (30,9 mill NOK). Dette gjaldt da direkte stipend, kunstnerstipend innefor ulike genrer, og prosjektstipend. Totalt med all type støtte utgjorde dette i 2000 et beløp på 73,1 mill FIM (99,7 mill NOK) (<http://www.minedu.fi/tkt/julkaisu/november 2001>). Kunstnerstipend blir delt ut på ½ til 5-års basis. Fram til 1996 ble det også utdelt 15-års stipend. Tabellen under viser den kunstretningsspesifikke støtten i 2000.

Tabell 16 Applicants and grants for artist support in 2000, art-form specific support, Finland

Art-form-specific support for artists	Applicants	Grants recipients	Grant recipients % of applicants	1000 NOK
Support for film culture	61	30	49	1 365
Library compensation grants (fiction)	839	664	79	16 789
Compensation grants for visual artists	696	124	18	6 741
Support for drama literature	59	44	75	887
Support for experimental theatre projects	102	29	28	1 092
Library compensation grants for musicians and composers	98	57	58	682
Support for commissions of compositions	40	9	23	191
Quality- and exhibition support for crafts and design	167	30	18	846
Support for dance production	89	30	34	955
Support for dance ensembles	12	2	17	409
Support for dance culture	26	14	54	273
Quality support for publications of photographic art	35	9	26	409
Production support for photographic art	73	15	21	341
Total	2 297	1057	46	30 980

(<http://www.minedu.fi/tkt/julkaisu/november 2001>)

Stipendene tildeles av Kunstrådet. I 2000 var det 2 297 søknader om kunstnerstipend knyttet mot en spesifikk kunstretning. 1 057 fikk tildelt stipend, noe som tilsvarte 46 prosent av søknadene.

I tillegg deles det ut stipender og støtte på generelt grunnlag. Se tabellen under. Det ble her i 2000 tildelt støtte på til sammen 61 mill. NOK. Det var 6 889 søknader, hvorav 1 921 fikk innvilget sin søknad. Dette tilsvarer 28 prosent av alle søknadene.

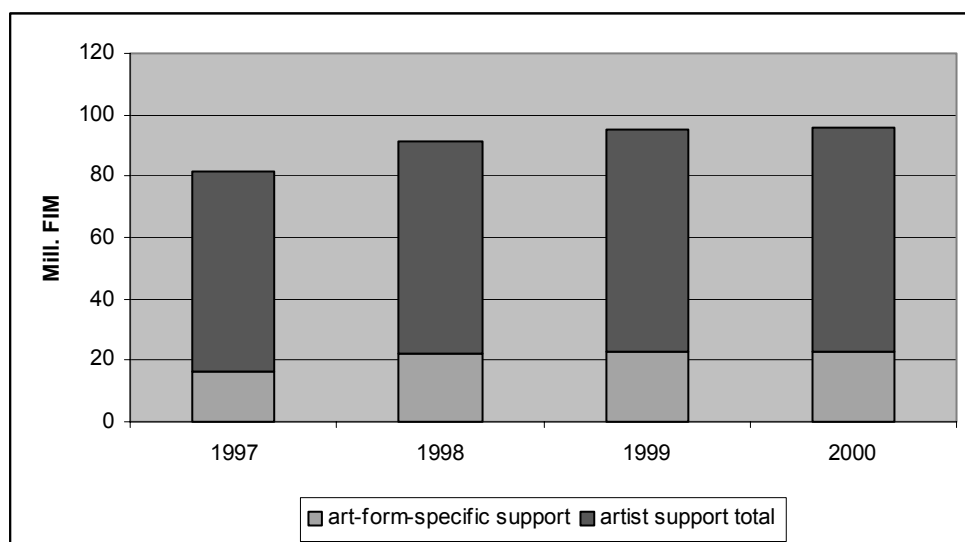
Tabell 17 Applicants and grants for artist support in 2000, support schemes common to all art forms, Finland

Support schemes common to all art forms	Applicants	Grants recipients	Grant recipients % of applicants	1000 NOK
Artist grants	2 015	203	10	18 962
Project grants	1 325	251	19	5 125
Travel grants	608	244	40	1 426
Support for children's culture	429	113	26	2 447
Support for media and multidisciplinary art projects	134	21	16	961
Artist in residence- support scheme	81	32	40	1 236
Total	6 889	1 921	28	61 136

(<http://www.minedu.fi/tkt/julkaisu/november 2001>)

Det tildeles langt mer i total kunstnerstøtte enn i den kunstretningsspesifikke støtten. Figuren under viser støtten i perioden 1997 til 2000.

Figur 19 Total artist support and the share of art-form specific support 1997-2000, Finland.

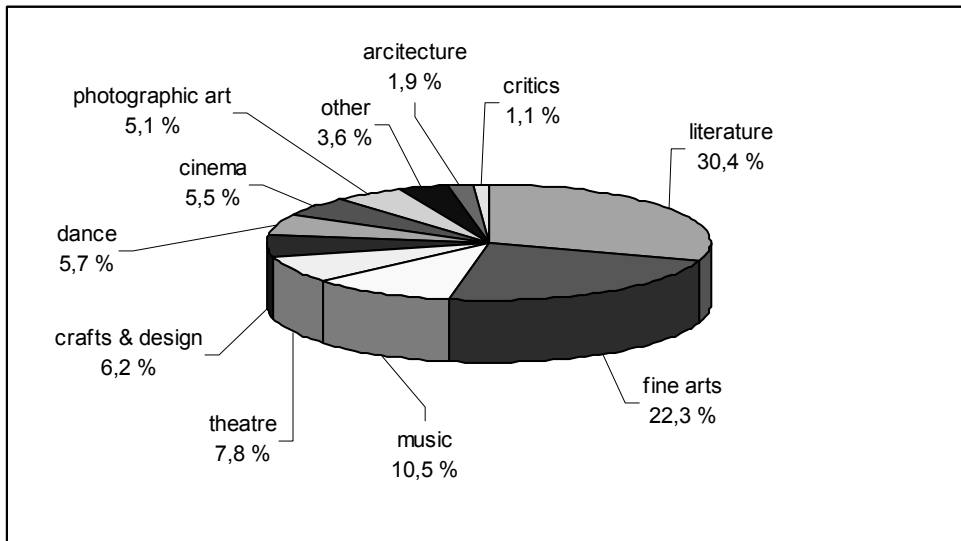

(<http://www.minedu.fi/tkt/julkaisu/november 2001>)

Stipendene er skattefrie og i 1998 var det årlige beløpet på 73 416 FIM (103 751 NOK, kurs 141,32). I forhold til 1998 priser har størrelsen på stipendene blitt mindre. I 1970 var stipendet på 89 871 FIM i 1998 priser (tilsvarende 127 005 NOK) (Oesch 1999).

Figuren under viser den andelsmessige tildelingene av den kunstretningsspesifikke og den totale kunstnerstøtten i 2000. Vi ser at det var litteratur og 'fine art' som fikk andelsmessig mest støtte.

Figur 20 Total artist support and the share of art-form-specific support by art form in 2000, Finland

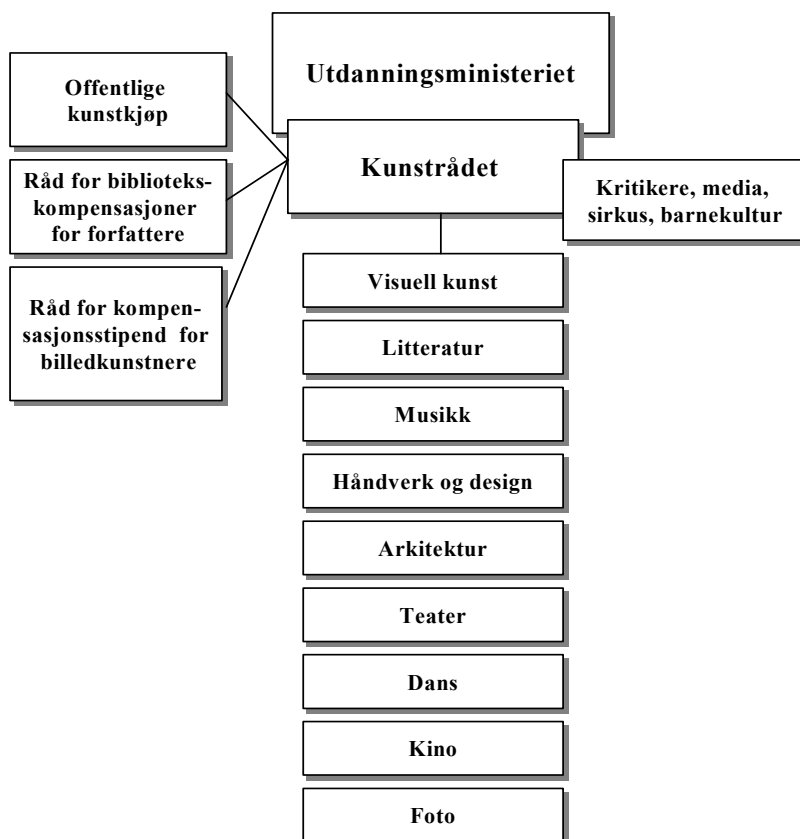

(<http://www.minedu.fi/tkt/julkaisu/november 2001>)

I tillegg utnevnes 11 kunstsprofessorer av 'Centralkommisjonen för konst' (f.o.m. 2000) over en periode på fem år. Det ble i 2000 tildelt reisestipend på 1,4 mill. NOK.

Stipendene kan deles inn i statlige stipender og stipend som tildeles gjennom de regionale kunstrådene (totalt 11 stk). De regionale kunstrådene er grener i Kunstråds systemet, som er finansiert av Undervisningsministeriet. Disse er finansielt autonome i forhold til administrasjonen i provinsen de er lokalisert. Figuren under viser de ulike finske støtteordningene.

Figur 21 Finske støtteordninger

Tabellen under viser hvor mye som årlig gis i stipend og priser til kunstnere via de regionale kunstrådene.

Tabell 18 Stipend, priser og statlige subsidier fra de regionale kunstrådene. Finland, 1997

Stipend	Totalt FIM	Totalt NOK(kurs 136,23)
Stipend og priser til kunstnere	8 101 000	11 035 000
Subsidier til foreninger o.l.	4 373 000	5 957 000
Total	12 475 000	16 994 000

(Cultural statistics 1999)

Den finske Kunstnerpensjonen

En økonomisk støtteordning som kommer i en særstilling er den såkalte kunstnerpensjonen. Denne type støtte var inntil 1992 på 5 206 FIM (7 235 NOK, kurs 138,99). I 1997 er denne oppe i 5 566 FIM (7 582 NOK, kurs 136,23).

Kriteriene for tildeling var inntil 1993 på grunnlag av anerkjennelse av kunstnerisk kvalitet. Beløpet (halve eller hele pensjonen) ble bestemt på grunnlag av søkerens finansielle situasjon. Per. 1994 er det 1000 kunstnere som får kunstnerpensjon. I 1993 ble kriteriene for tildeling av kunstnerstipend endret. Fremdeles tildeles pensjonen på grunnlag av anerkjennelse av søkerens kunstneriske kvalitet, men søkerens finansielle situasjon blir også tatt hensyn til ved tildelingen. Beløpet (halve eller hele pensjonen) bestemmes på grunnlag av søkerens finansielle situasjon. F.o.m. 1995 var det bare 35 slike stipend som ble delt ut årlig (Cultural Policy in Finland 1994). I perioden 1993-1997 var det totalt 205 som fikk tildelt kunstnerpensjon. Det var gitt stipender til kunstnere både innen film, litteratur, visuell kunst, teater, arkitektur, musikk, håndverk og design, dans og fotografi (Cultural statistics 1999).

Kultur 2000-programmet (2000-2004)

EUs første rammeprogram for kultur, Kultur 2000 programmet ble vedtatt 12. februar 2000 (publisert i OJEC 10. mars 2000). Programmet har en varighet på 5 år (2000-2004) og et totalt budsjett på 167 mill. euro. Det kan søkes om støtte til europeiske samarbeidsprosjekter innenfor tre tiltaksområder/aksjoner:

- spesielle nyskapende og/eller eksperimentelle tiltak
- integrerte tiltak organisert som flerårige transnasjonale samarbeidsavtaler
- spesielle kulturbegivenheter med en europeisk og/eller internasjonal dimensjon

Søknader om støtte sendes direkte til EU-kommisjonen innen fastsatte frister gitt med bakgrunn i årlige utlysninger av midler. Samarbeidsprosjekter ledet av norske kulturaktører konkurrerer på lik linje med prosjekter fra EUs medlemsland og EFTA/EØS-landene Island og Liechtenstein. Søknadene blir behandlet i EU-kommisjonen. Prosjektene velges ut etter at fagjuryer av uavhengige eksperter har vurdert prosjektenes kunstneriske kvalitet og en forvaltningskomité bestående av medlemmer fra deltakerlandene har godkjent innstillingen.

Norsk kulturråd er nasjonalt kontaktpunkt for Kultur 2000-programmet, med ansvaret for informasjon og rådgivning av potensielle søkere i Norge til EUs kulturprogram. Arbeidet foregår i samarbeid med NORLA, Norsk museumsutvikling og Riksantikvaren (<http://www.odin.dep.no/> september 2001).

5.3.3 Sammenligning

Både i Finland og i Norge eksisterer det ulike stipend og støtteordninger rettet mot utøvende kunstnere og andre innen kunstsektoren. Både i Norge og Finland allokteres statlige midler via stipendordninger. I Finland er det særlig Kunstrådene som er viktige i denne sammenhengen. Disse distribuerer ikke egne midler, men statlige midler. Disse ligger ikke under Undervisningsministeriet, men under Länsstyrene, som igjen ligger under Inrikesministeriet. I tillegg har Finland en egen pensjonsordning

for kunstnere som har oppnådd særlige meritter i sin yrkesaktive karriere. I Norge har vi derimot statens kunstnerlønn som tildeles mens kunstneren fortsatt er yrkesaktiv.

6. Sysselsetting innen kultursektoren

Kapitlet vil i stor grad vies sysselsetting innen den finske kultursektoren. Kilde er her i hovedsak en rapport om sysselsetting innen kultursektoren i Finland 1970-1999. De gjøres noen sammenligninger med norske forhold på grunnlag av Georg Arnestads rapport 'Sysselsetjing i kultursektoren 1980-1990' fra 1992. Dette er det nyeste som foreligger spesifikt om norske forhold. En mer omfattende sammenligning er ikke innenfor dette prosjektets rammer.

6.1 Arbeidskraft innen kultursektoren

Som vi tidligere har nevnt er kulturbegrepet uklart og omstridt, og kulturområdet eller kultursektoren er ikke nødvendigvis noen meningsfull kategori i statistisk sammenheng. En 'kulturarbeider' kan være så mangt (Arnestad 1992). På grunn av at kultursektoren er problematisk å statistisk avgrense, men også muligens fordi kulturområdet kanskje ikke er av det mest politisk viktige, finnes det få systematiske data om struktur, sammensetning, produksjon, omsetting og sysselsetting innen kulturområdet i Norge (Arnestad 1992). Vi har etter hvert gode data om etterspørselsiden og særlig folks deltakelse i kulturliv og -aktiviteter, bruk av kulturtilbud, besøk ved kulturinstitusjoner o.l. For eksempel har Statistisks sentralbyrå gitt ut statistiske analyser som 'Norsk kulturbarometer' i 1997 og 2000 og 'Kultur- og fritidsaktiviteter' i 2000. Men altså ikke om sysselsatte.

6.1.1 Ansatte innen den finske kultursektoren

I rapporten som brukes her, 'Cultural employment in Finland 1970-1999', er data hentet fra folke- og bolig telling og sysselsettingsstatistikk produsert av Statistics Finland. Det er 'produksjonsskjeden' som er lagt til grunn ved avgrensning av kultur. Sysselsetting innefor kultursektoren vil i den forstand bli identifisert som 'yrke' eller 'industri'. Og definisjonen av kultur er her konsentrert om å plukke ut de yrkesgruppene eller industrielle gruppene som i den offisielle klassifikasjonen vil telle som kultur. Dette innebærer at arbeidstakere i en bedrift som produserer musikkinstrumenter regnes som sysselsatt innenfor kultursektoren. Personer med kulturelle yrker og i kulturindustrien vil her representere de sysselsatt i kultursektoren. Dette er i følge rapporten et europeisk politisk interessefelt som det er knyttet store forventninger til. Ved å følge EUs rammeverk for kulturell statistikk og tidligere finske studier, så legger studien seg på en vid definisjon av kultur. Den inkluderer kunst- og design, bibliotek-, arkiv og museumsarbeide, radio- og TV aktiviteter, bok- og avispublisering og andre bransjer. Sport er ekskludert fra det felleseuropeiske rammeverket.

Rapporten viser at i 1998 var så mye som 5,5 prosent av de yrkesaktive sysselsatt innen kultursektoren. Dette er relativt høyt i forhold til andre europeiske land hvor gjennomsnittet ligger på 2-4 prosent. I kultursektoren regnes både kulturelle yrker og kulturell industri.

Totalt 55 individuelle industrier ble definert som kulturell og gruppert i 11 grupper for kulturell industri. Dette er arkitektur og industriell design, kunstfasiliteter, kunst og antikvitetsbutikker og second-hand bokhandler, bibliotek-, arkiv- og museum, produksjon og distribusjon av bøker, produksjon og distribusjon av aviser og periodika, reklamebransjen, fotobransjen, radio og TV, produksjon og distribusjon av film og video, produksjon og distribusjon av musikk og lydopptak, og fritidsparker, spill og annen underholdning og rekreasjon.

Tabellen under viser hvor mange som er sysselsatt innen kulturindustrien i 1995 og 1998. Ikke overraskende kan man se at flest jobber i produksjon og distribusjon av aviser og periodika (34,3 prosent i 1998), og radio og TV (15,1 prosent i 1998). Også i bibliotek, arkiv og museumsbransjen er det en andel på 11 prosent av de ansatte innen kulturindustrien som jobber samme år.

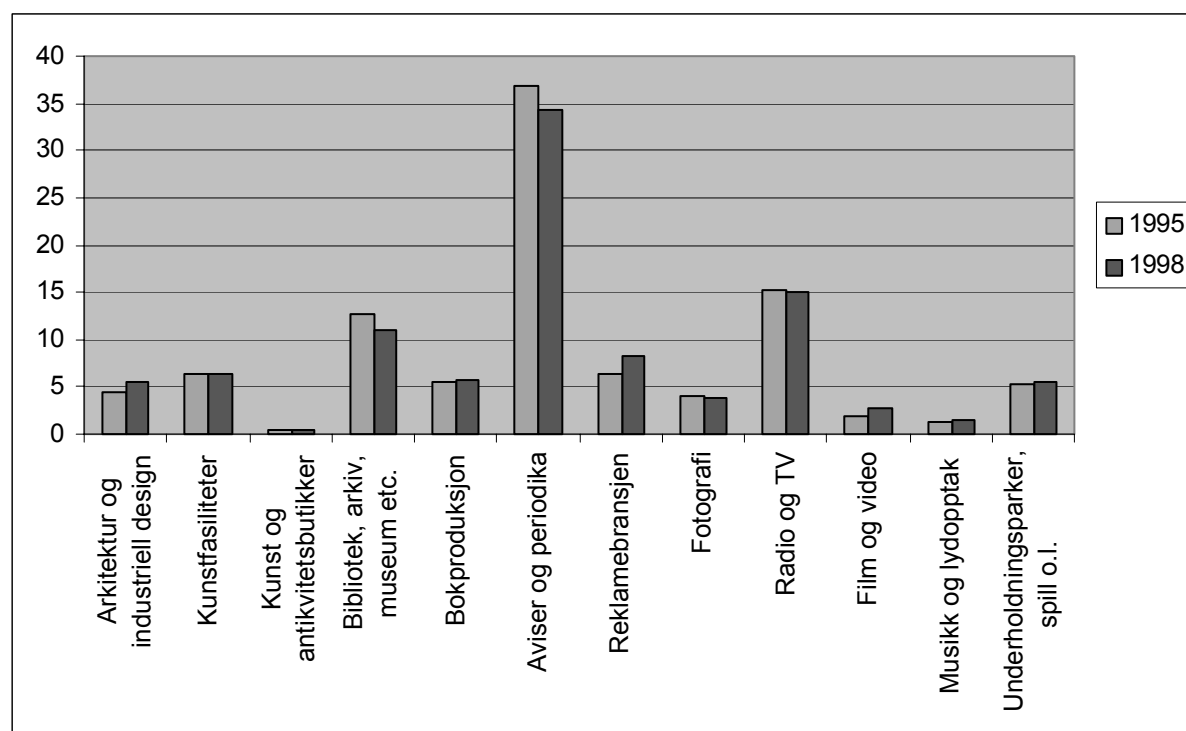
Tabell 19 Arbeidskraften innen kulturindustrien. Finland, 1995 og 1998.

Industrigruppe	1995		1998	
	Antall	%	Antall	%
Arkitektur og industriell design	3 327	4,4	4 672	5,5
Kunstfasiliteter	4 726	6,3	5 421	6,3
Kunst og antikvitetsbutikker, brukte bøker	396	0,5	423	0,5
Bibliotek, arkiv, museum etc.	9 516	12,6	9 421	11
Produksjon og distribusjon av bøker	4 044	5,4	4 854	5,7
Produksjon og distribusjon av aviser og periodika	27 847	36,9	29 361	34,3
Reklamebransjen	4 767	6,3	7 024	8,2
Fotografi	3 015	4	3 219	3,8
Radio og TV	11 459	15,2	12 924	15,1
Produksjon og distribusjon av film og video	1 391	1,8	2 294	2,7
Produksjon og distribusjon av musikk og lydopptak	992	1,3	1 191	1,4
Underholdningsparker, spill og annen underholdning	3 992	5,3	4 779	5,6
Totalt i kulturindustriene	75 472	100	85 583	100

(Statistics Finland, Population Census 1970-1995)

Antallsmessig har de vært en klar økning i løpet av perioden 1995 og 1998. Økningen var i denne perioden på 13 prosent. Kultursektoren øker altså i omfang i antall ansatte. Prosentvis har det derimot vært små endringer innen de ulike yrkesgruppene i denne perioden. Forholdet mellom de to årene kan sees bedre i figuren under:

Figur 22 Arbeidskraft innen kulturindustrien fordelt etter industrigruppe. Finland, 1995 og 1998. Prosent

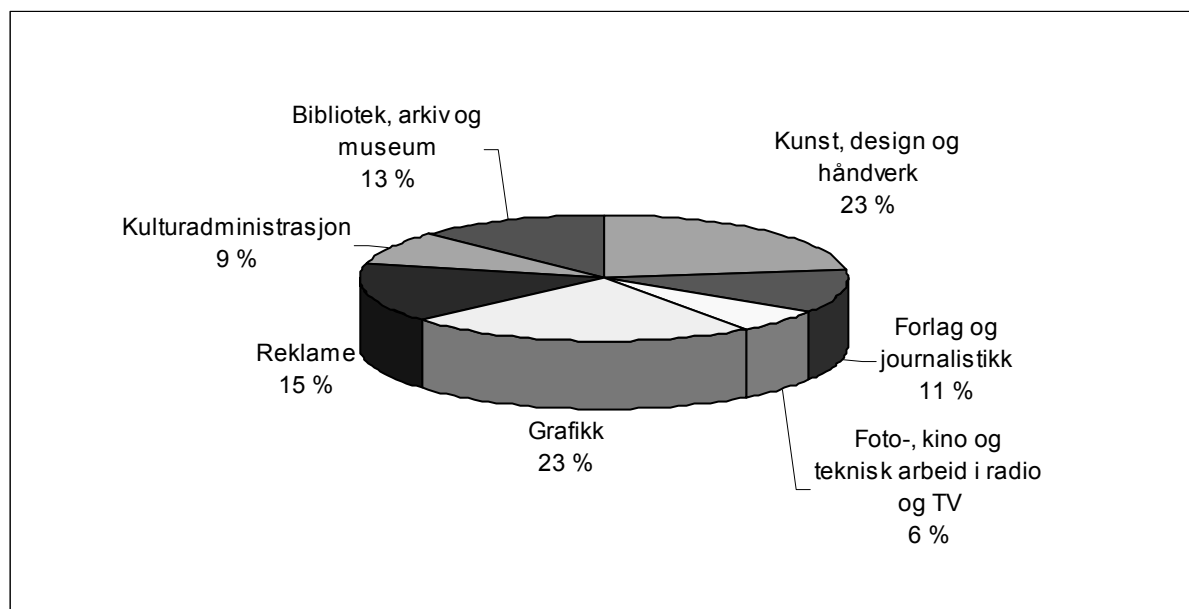
(Statistics Finland, population census 1970-1995)

Den andelsmessige fordelingen mellom de ulike yrkesgruppene har ikke vært så stor i perioden 1995-1998. Størst økning har det vært i reklamebransjen og innen produksjon og distribusjon av film og video. Størst nedgang har det vært innen bibliotek, arkiv og museums sektoren, og innen sektoren for produksjon og distribusjon av aviser og periodika.

6.1.2 Ansatte i kulturelle yrker

I 1995 var det 69 100 personer som hadde såkalte kulturelle yrker, 55,6 prosent av disse var i det som kalles kulturell industri. I folke- og boligtellingsen i 1995 er det 31 yrkesgrupper som regnes for kulturelle yrker. Disse yrkene grupperes i 6 eller 7 kulturelle yrkesgrupper. Andelsmessig fordelte de sysselsatte seg på denne måten innen disse yrkesgruppene (se figuren nedenfor):

Figur 23 Ansatte i kultursektoren etter hovedyrkesgruppe. Finland, 1995. Prosent

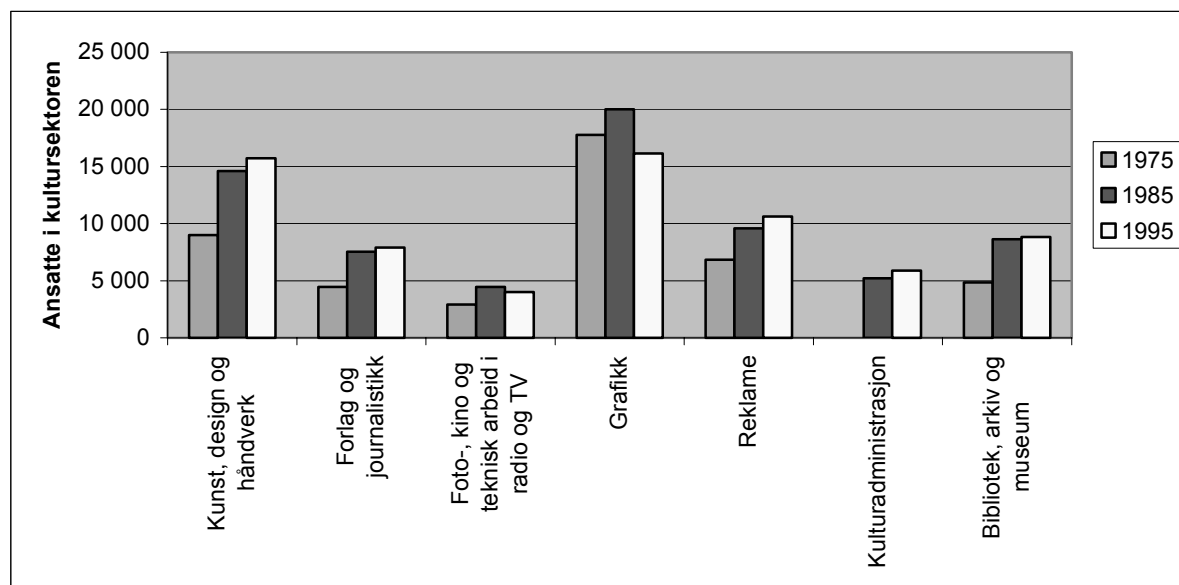

(Statistics Finland, Population Census 1970-1995)

Av figuren kan vi se at det andelsmessig var flest ansatte innen sektorene for kunst, design og håndverk, og innen grafikk (begge om lag 23 prosent). Det er minst andel som jobber innen foto-, kino og teknisk arbeid i radio og TV.

Figuren under viser utviklingen i antall sysselsatte innen de ulike hovedyrkesgruppene (etter 1980-klassifiseringen) i 1975, 1985 og 1995. Av figuren over kan man se at det har vært en generell økning i antall ansatte innen kultursektoren fra 1975 til 1995. Størst har økningen vært blant innen yrkene som klassifiseres som kunst, design og håndverk. Økningen var størst i perioden mellom 1975 og 1985. Innen grafikk, som i 1995 fortsatt er en av de yrkesgruppene som sysselsetter flest innen kultursektoren, kan man derimot se at det har vært en nedgang i antall sysselsatte fra 1975. Antall sysselsatte innen grafikk økte i perioden 1975 til 1985 men sank til under 1975-nivået i 1995. Det har også vært en svak nedgang innen sektorene for foto-, kino og teknisk arbeid i radio og TV fra 1985 til 1995. I tabellen under gis det en mer detaljer oversikt over antall sysselsatte innen kultursektoren etter yrke mellom 1970 til 1995.

Figur 24 Ansatte i kultursektoren etter hovedyrkesgruppe. Finland, 1975, 1985 og 1995.

(Statistics Finland, Population Census 1970-1995)

Tabellen under viser de yrkesgruppene som faller inn under de 7 kulturelle yrkesgruppene. Innen kunst, design og håndverkyrker, kan man se at det er en overvekt av musikere, og andre yrker innen kunst og underholdning. Innen den andre store yrkesgruppen, grafikk, kan man se at det er flest typografer og trykkere. Fram til 1990 var det en økning i antall sysselsatte innen kulturelle yrker. Fra 1970 til 1990 var det en økning på 79 prosent innen kultursektoren. Fra 1990 til 1995 var det derimot en nedgang.

Tabell 20 Ansatte i kultursektoren etter yrke. Finland, 1970-1995. Antall

Yrke (1980 klassifisering)	1970	1975	1980	1985	1990	1995
Kunst, design og håndverk	8 109	8 993	10 660	14 595	15 922	15 730
Arkitekter	1 091	1 818	2 051	2 416	3 297	2 487
Visuelle kunstnere	1 080	1 192	1 261	1 910	1 548	1 506
Skribenter og kritikere	287	272	316	460	291	277
Industrielle designere og kunstnere	668	607	1 074	1 501	1 549	1 340
Mønsterdesignere	255	166	177	239	247	255
Musikkinstrumentprodusenter	284	331	399	463	318	321
Utøvende artister i teater og opera	919	931	905	1 069	1 110	1 280
Andre utøvende artister	264	222	153	240	223	350
Musikere	2 780	2 908	3 230	4 642	5 147	5 371
Teater og filmregissører	13	123	251	378	401	444
Andre yrker i kunst og underholdning	468	534	843	1 277	1 791	2 099
Forlag og journalistikk	4 006	4 460	5 576	7 531	8 195	7 909
Journalister, forlag og publisering	3 347	3 632	4 544	6 202	6 251	5 832
Radio og TV-produsenter	659	828	1 032	1 329	1 944	2 077
Foto-, kino og teknisk arbeid i radio og TV	3 167	2 904	3 920	4 453	4 560	3 999
Fotografer og kameramenn	1 815	1 568	1 635	2 004	1 974	1 793
Radio og TV og lyd	..	..	780	1 078	1 153	980
Andre TV- og kinooperatører	..	..	130	120	182	271
Fotolaboranter	1 352	1 336	1 375	1 251	1 251	955
Grafikk	17 615	17 771	17 154	20 018	19 783	16 149
Typografer	5 402	5 502	4 653	7 987	7 861	5 806
Trykkere	4 924	5 153	5 430	5 078	5 067	4 597
Litografer	1 877	1 933	1 978	1 936	1 679	1 046
Bokbindere	3 937	3 593	2 835	2 714	2 545	2 339
Andre yrker innen grafikk	1 475	1 590	2 258	2 303	2 631	2 361

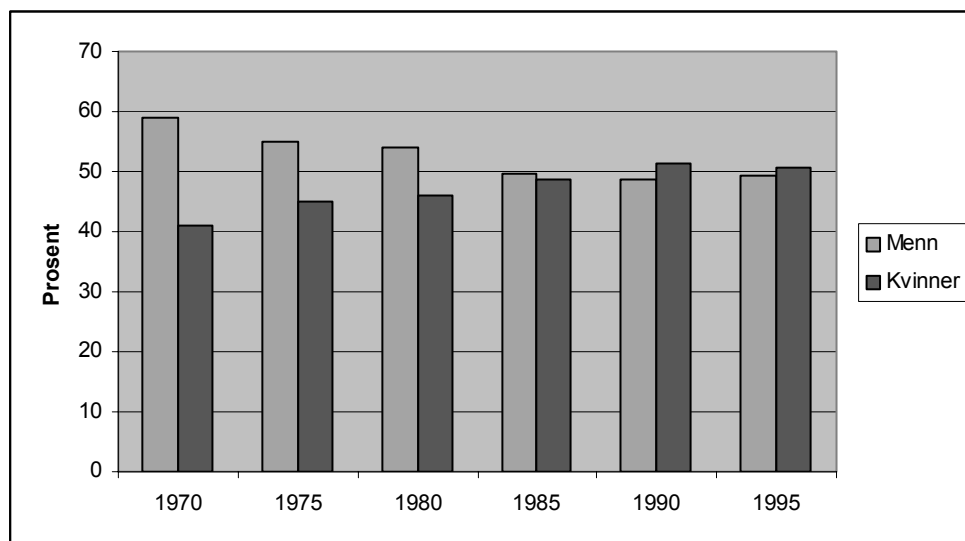
Reklame	5 574	6 828	6 675	9 586	10 778	10 619
Reklameredaktører	1 385	1 424	863	1 253	1 326	1 115
Reklame manager	791	1 111	1 295	2 540	2 821	3 000
Kommersiell design	899	767	1 109	1 657	1 842	1 664
Tekstforfattere og grafikere	1 434	1 239	1 162	1 393	1 379	908
Andre i reklamebransjen	1 065	2 287	2 246	2 743	3 410	3 932
Kulturadministrasjon	..	..	3 626	5 209	6 392	5 875
Fritidsleder	..	..	2 277	3 283	4 038	3 385
Informasjon	..	..	1 349	1 926	2 354	2 490
Bibliotek, arkiv og museum	3 467	4 842	6 912	8 637	9 453	8 817
Bibliotekarere	1 739	2 202	2 838	3 810	3 987	4 033
Andre bibliotekansatte og museum	1 728	2 640	4 074	4 827	5 466	4 784
Alle i kulturelle yrker	41 938	45798	54 523	70 029	75 083	69 098

(Statistics Finland, Population Census 1970-1995)

6.1.3 Menn og kvinner i kulturektoren

I 1995 var 3,6 prosent av arbeidsstokken ansatt innen kulturelle yrker. Dette utgjorde 3,4 prosent av alle yrkesaktive menn og 3,7 prosent av alle yrkesaktive kvinner. Mange av de kulturelle yrkene økte betraktelig i omfang særlig i begynnelsen av 1980-tallet, og en tilvekst av kvinner var i hovedsak ansvarlig for denne veksten. Fra 1970 til 1995 økte kvinners prosentandel i kulturell yrker fra 41,2 til 50,7 prosent (fra 42,1 til 48,6 prosent i arbeidsstokken totalt).

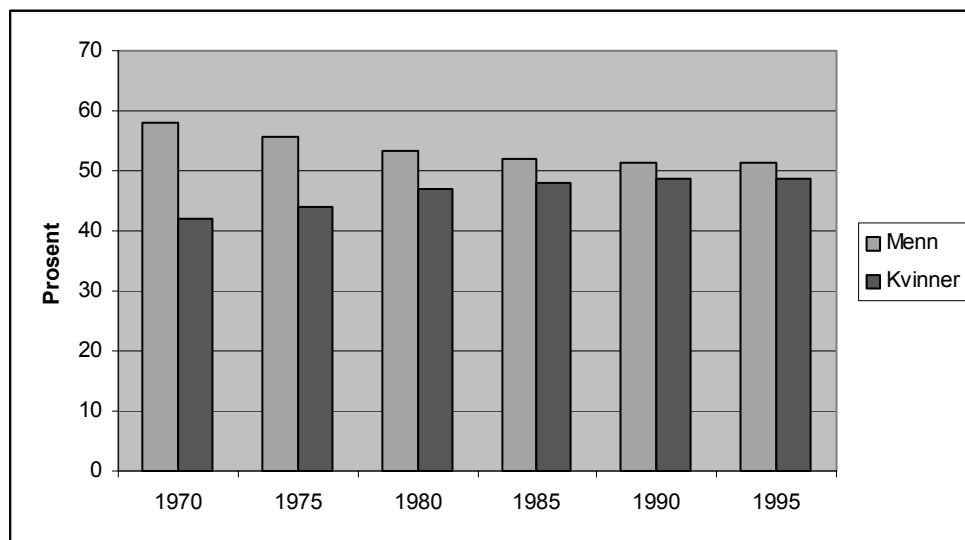
Figur 25 Kvinner og menn innen kulturektoren. Finland, 1970-1995. Prosent

(Statistics Finland, Population Census 1970-1995)

Det er i 1995 altså flest kvinner som jobber innen kulturektoren. Av figuren over ser vi utviklingen tydelig. I 1970 var de fleste som jobbet inne kulturektoren menn, mens det er en langt jevnere fordeling mellom kjønnene i 1995. Om vi setter dette opp mot alle yrker, ser vi at det er i tråd med utviklingen innen den yrkesaktive delen av befolkningen generelt. Se figuren under for sammenligning:

Figur 26 Kvinner og menn i alle yrker. Finland, 1970-1995. Prosent.

(Statistics Finland, Population Census 1970-1995)

Innen den yrkesaktive delen av befolkningen kan man derimot se at det fortsatt er størst andel menn som er yrkesaktive. Se tabellen under for totaltall innen kultursektoren og innen alle yrker, fordelt etter kjønn.

Tabell 21 Ansatte i kultursektoren og arbeidsstokken totalt etter kjønn. Finland, 1970-1995. Antall

Yrke (1980 klassifisering)	1970	1975	1980	1985	1990	1995
Alle i kulturelle yrker	41 938	45 798	54 523	70 029	75 083	69 098
Menn	24 678	25 145	29 492	34 868	36 518	34 041
Kvinner	17 260	20 653	25 031	34 175	38 565	35 057
Alle yrker	2 117 878	2 121 023	2 222 131	2 276 887	2 332 282	1 932 752
Menn	1 225 434	1 179 259	1 187 339	1 186 869	1 197 873	993 634
Kvinner	892 444	941 764	1 034 792	1 090 018	1 134 409	939 118

(Statistics Finland, Population Census 1970-1995)

Det er ulikheter innen de ulike yrkeskategoriene. I 1995 var det flest menn som jobbet innen kunst og design, forlag og journalistikk, foto-, kino og teknisk arbeid i radio og TV, og grafikerbransjen. Størst forskjell er det innen kunst og design der andelen menn er 58 prosent, og i grafikerbransjen 59 prosent. Innen reklame, kulturadministrasjon og bibliotek-, arkiv- og museumsbransjen jobber det flest kvinner. Her finner man faktisk den største forskjellen mellom kjønnene. I 1995 er over 80 prosent av de ansatte innen bibliotek-, arkiv- og museumsbransjen, kvinner.

6.2 Kort sammenligning med norske forhold

Vi vil i denne delen gjøre en kort sammenligning med norske forhold på grunnlag av de data vi har tilgjengelig. Vi gjør oppmerksom på at det ligger til grunn ulike klassifiseringer for yrkesgrupperinger, og at en sammenligning ikke vil være absolutt. En mer omfattende sammenligning av sysselsatte innen kultursektoren i de to landene er ikke innenfor rammene til dette prosjektet.

Arnestad ga i 1992 ut en rapport om sysselsetting i kultursektoren basert på materiale fra folke- og boligtellningene i 1980 og 1990 fra SSB. Arnestad tar utgangspunkt i de yrkene man klassifiserer som 'kulturelle kjerneområder' og 'tilleggssektor'. Innen de yrkene som klassifiseres som kulturelle kjerneområder kommer yrkesgrupper som film, kringkasting og kunstnerisk tjenesteytelse, drift av bibliotek, museum o.l., sport og underholdning ellers, forlagsvirksomhet og offentlig forvaltningsvirksomhet innen kulturell tjenesteytelse, sport og underholdning. Innen de yrkene som

klassifiseres som tilleggssektor, finner vi bl.a. grafisk produksjon, produksjon av musikkinstrument, radio/TV o.l. og annonse- og reklamevirksomhet. I tillegg inkluderte de i analysen engros- og detaljhandel med kulturprodukt. Vi har ikke tatt de to sistnevnte med her.

Tabell 22 Yrkesaktive i den norske kultursektoren 1980 og 1990, antall og prosent.

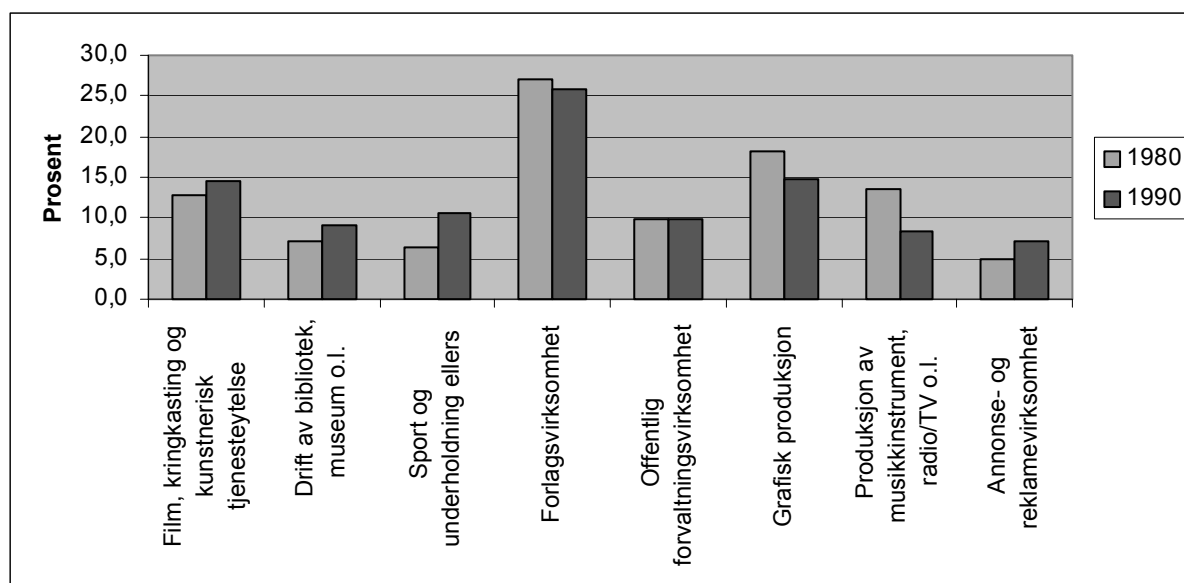
Kulturelle yrker	1980	%	1990	%
Film, kringkasting og kunstnerisk tjenesteytelse	9092	12,9	12618	14,5
Drift av bibliotek, museum o.l.	5037	7,1	7865	9,1
Sport og underholdning ellers	4521	6,4	9110	10,5
Forlagsvirksomhet	19103	27,1	22520	25,9
Offentlig forvaltningsvirksomhet	7000	9,9	8500	9,8
Grafisk produksjon	12822	18,2	12756	14,7
Produksjon av musikkinstrument, radio/TV o.l.	9500	13,5	7200	8,3
Annonse- og reklamevirksomhet	3487	4,9	6279	7,2
Totalt	70562	100	86848	100

(Arnestad 1992)

Vi kan av tabellen se at det er vel så mange som jobber innen den kulturelle sektoren i Norge som i Finland. Her må vi ta takhøyde for at det er ulik klassifisering i Norge og Finland. Vi ser at det også i Norge har vært en økning på antall sysselsatte innen sektoren.

Om vi ser på sysselsettingen innen de ulike yrkesgruppene i 1980 og 1990 innen kultursektorens kjernesektoren og tilleggssektor, ser man at det har vært både økning og nedgang innen de ulike yrkesgruppene.

Figur 27 Sysselsetting i den norske kultursektoren etter yrkesgruppe. 1980 og 1990. Prosent

(Arnestad 1992)

Både inne forlagsvirksomhet, grafisk produksjon og produksjon av musikkinstrumenter har det vært en nedgang i denne perioden. Innen de andre næringene har andelen økt eller holdt seg stabil. I Finland kunne man i samme periode se at det var økning innen de fleste yrkesgrupper. Mellom 1985 og 1995 var det, som vi har vist, også en nedgang innen den finske grafikernæringen.

Tabellen under gir en oversikt over de kulturelle yrkene i Norge som er mulig å plukke ut etter SSBs yrkesklassifisering i 1980 og 1990.

Tabell 23 Yrkesaktive i den norske kultursektoren 1980 og 1990, gruppert etter yrke. Antall/andel

	1980	%	1990	%
Bibliotek, arkiv og museumsarbeid	3 826	12,4	5388	12,7
Kunstnerisk og litterært arbeid	572	1,9	867	2,0
Billedkunstnere	864	2,8	1275	3,0
Reklametegnere	707	2,3	1026	2,4
Butikkdekoratør	616	2,0	696	1,6
Formgiver	516	1,7	815	1,9
Forfatter	321	1,0	435	1,0
Redaktør, journalist o.l.	4803	15,6	6803	16,0
Scenekunstnere	934	3,0	1133	2,7
Musikere	2025	6,6	3033	7,1
Programtjenestemenn (radio/TV)	733	2,4	1454	3,4
Fotografer	1868	6,1	2668	6,3
Grafisk arbeid	11625	37,8	14024	33,0
Sport og idrett	578	1,9	1452	3,4
Andre	776	2,5	1412	3,3
Totalt	30 764	100	42481	100

(Arnestad 1992)

Tallene viser at det ha vært en klar vekst i perioden mellom 1980 og 1990. I denne perioden var det en økning på 23 prosent i Norge. I samme periode var det i Finland en økning på 38 prosent. Det har altså vært en økning i begge landene. Av tabellen kan man se at det også i Norge er størst andel som jobber innen grafisk arbeide i de kunstneriske yrkesgruppene.

7. Detaljstudier av de enkelte kulturområdene

I dette kapitlet vil vi gå mer i detalj inn på enkelte områdene. De områdene vi har omtalt som mest sentrale i analysen vil bli gjennomgått. Under hvert område vil vi se nærmere på ulike aspekter som kulturbruk, omfang, organisering, i forhold til kulturpolitikk, økonomi og offentlig subsidiering, utvikling og forhold til andre områder. Ikke alle aspektene under de enkelte kulturområdene vil bli like inngående belyst. Det skyldes ulik tilgang på informasjon og statistikk innen de ulike områdene.

De områdene vi har valgt å se nærmere på er:

- Media, herunder aviser, TV og radio, film og kino.
- Bøker og bibliotek
- Museum
- Arkivformål
- Teater og opera
- Festivaler
- Musikkformål

7.1 Media

'Et nytt mediesystem og medielandskap kommer til syne rundt oss. Tempoet på endringene, regulering, privatisering, eierkonsentrasjoner, kommersialisering og ikke minst teknologiske framskritt er forbausende. Disse gjennomgripende forandringene skaper et stort behov for kunnskap om massemedias rolle og under hvilke betingelser de operer i dagens samfunn. Nasjonale grenser blir visket ut, vi snakker heller om regioner og verdenssamfunnet i stedet for nasjoner og kommuner. .. Det siste tiåret har også satt sine spor i det nordiske medielandskapet' (fritt oversatt fra 'The Nordic Media Market').

Dagens mediesamfunn består av et stort mangfold. Innen dette området har det nærmest vært revolusjon, både internasjonalt og nasjonalt. Media kjenner ingen landegrenser. Vi snakker om en globalisering av mediesamfunnet, man får de samme nyhetene, de samme TV-kanalene, de samme filmene over hele verden. På mange måter virker dette også som en globalisering av kulturen, samtidig som hvert enkelt land søker å bevare sin egenart i forhold til landets kultur, produksjon og forbruk av media. Innføringen av digital teknologi, aktører og rammebetingelser som stadig endres, gjør at man lett kan miste oversikten.

Vi regner i dag at media har fire hovedfunksjoner; den er eller skal være informasjons- eller meningsbærende, den skal være med på å skape personlig identitet, sosialt fellesskap og underholdning (NOU 1995:3, s. 21). Alle de nordiske land er land hvor ytringsfriheten og informasjonsfriheten står sterkt. Men samtidig må det være en viss regulering.

I publikasjonene Nordisk Mediestatistikk og Nordisk statistisk årbok blir det gitt samlet nordisk mediestatistikk. Nordicom gir også ut nordisk statistikk 'Nordic Media Trends'. Nordisk samarbeid blir imidlertid mindre ettersom EU-samarbeidet skrider fram. I tillegg gir hvert enkelt land ut statistikker på området. Både offentlige og private, f.eks. forskningsinstitusjoner og bransjeorganisasjoner, er statistikkprodusenter.

Kapittelet vil ta for seg de tre største medieområdene, aviser, TV og radio og film og kino.

7.1.1 Kulturbruk

I Norge gir bl.a. Norsk mediebarometer, Statistisk sentralbyrå, årlig ut statistikk om bruken av de forskjellige media i det moderne samfunnet. I Finland gir bl.a. Finlands statistikk ut statistikk og analyser på området.

Nordmenn har endret sine lesevaner noe de senere årene. Andelen som leser aviser har stort sett gått nedover på 1990-tallet, og på en gjennomsnittsdag i 2000 var det én av fire nordmenn som ikke leste aviser. De som leser aviser bruker likevel omtrent like lang tid til avislesing som tidligere og eldre leser mest. Den samme trenden ser vi også i Finland.

Det er også blitt færre som hører på radio, mens flere bruker Internett og tekst-TV i Norge. Fire av fem ser på fjernsyn i løpet av dagen, og dette er omtrent samme nivå som tidligere år. Nordmenn brukte i gjennomsnitt 138 minutter per dag, altså nesten to og en halv time, til fjernsynsseing. Menn har de senere årene sett noe mer på fjernsyn enn kvinner. Dette gjelder også for 2000. I Finland er det færre som ser på fjernsyn, men de bruker lenger tid foran skjermen, godt over to og en halv time i 1999. I Norge lyttet 57 prosent av befolkningen til radio en gjennomsnittsdag i 2000. Dette er tre prosent færre enn året før, og lavere enn noen gang på 1990-tallet. Nedgangen gjelder begge kjønn og alle aldersgrupper. I Finland holder andelen radiolyttere seg høy, i 1999 var den nær 80 prosent og man lytter til radio over tre timer per dag.

Når det gjelder besøk på film og kino, går to av tre nordmenn på kino, og flere kvinner enn menn. I Finland går hver andre finne på kino. Mens en nordmann i 1999 gikk gjennomsnittlig 2,6 ganger på

kino i 1999, gikk en finne bare 1,4 ganger på kino. Dette er blant de laveste kinobesøk i Europa. Gjennomsnittlig kinobesøk for en EU-borger var 2,1 i 1998.

7.1.2 I forhold til kulturpolitikk og mediepolitikk

I Norge er det Kulturdepartementet ved medieavdelingen som utformer statlig politikk på områdene film, kringkasting, presse opphavsrett og generell mediepolitikk. I Finland ligger kulturmediepolitiske saker i hovedsak under Undervisningsministeriet, mens radio og TV sorterer under Kommunikasjonsministeriet.

Hovedmålene for den norske regjeringens mediepolitikk 1998/99 st.pr.1 er:

'Utgangspunktet for mediepolitikken er å sikre ytringsfriheten som en forutsetning for levende folkestyre. Dette forutsetter at mediene er åpne kanaler for kulturelle impulser, informasjon, meningsbryting og samfunnsdebatt. Ut fra demokratiske og kulturelle interesser er det nødvendig å sikre mangfold og kvalitet i medienes formidling av nyheter, kunnskap og kultur. Den beste garantien for ytringsfrihet er derfor et mangfold av uavhengige medier med god geografisk spredning som kan sikre et bredt spekter av informasjon og meninger. Som følge av dette er det viktig å motarbeide ensretting og eierkonsentrasjoner innen massemedia, samtidig som pressen og kringkasterne gis rammevilkår som gjør at de er i stand til å oppfylle behovet for kvalitet og allsidighet. Mediene har en viktig kulturpolitisk rolle. Det er derfor nødvendig med en aktiv innsats for å sikre et norskspråklig tilbud samtidig som det kulturelle mangfoldet kan opprettholdes og utvikles. Allmennkringkastingen spiller en viktig rolle i dette arbeidet i tillegg til at det støttes opp om film og fjernsynsproduksjoner'.

Innenfor området film og medieformål har både Norge og Finland flere statlige virksomheter. Disse er tilskuddsforvaltere eller kontrollorgan. Underkapitlene vil behandle disse særskilt. Regjeringene i begge land går inn både for stimulerings tiltak og reguleringstiltak. De viktigste stimulerings tiltak er støtte til prosjektutvikling, produksjon og distribusjon av film og pressestøtte i form av bl.a. produksjonstilskudd til dagsaviser etter fastsatte kriterier. I Finland har man en egen lov 'Lag om främjande av filmkonsten' Av reguleringstiltak i Norge kan nevnes 'Film- og videogramloven', 'Kringkastingsloven' og 'Lov om eierskap i mediene'. Finland har også en egen lov om forhåndskontroll av film og video.

7.1.3 Organisering

Aktørene i mediemarked er flere. Det har i de senere årene vært en sterkere kommersialisering. De private aktørene, selskaper eller konsern, kommer sterkere inn med eierinteresser, både nasjonale og internasjonale aktører melder sin interesse for dette voksende markedet (NOU 1995:3). Offentlige og private interesser må samordnes. Strukturen er i stadig endring og tilpasses det enkelte marked. Vi vil se nærmere på dette under de enkelte områdene aviser, Tv og radio og film og kino.

7.1.4 Økonomi

Tabellen under viser noen nøkkeltall for omsetningen for aviser, TV og radio, samt film og kino i noen utvalgte år.

Tabell 24 Omsetningstall for aviser, TV, radio, film og kino. Norge og Finland. NOK/FIM. mill.

	Aviser		TV og radio YLE og NRK		Film og kino	
	1996	1998	1996	1998	1996	1998
Finland FIM	5360	5 900	2 037	1 990	197	240
Finland NOK	7536	8 338	2 864	2 812	277	333
Norge NOK	10571	11 705	2 519	2 881	485	574

Avisene økte omsetningen med om lag 10 prosent fra 1996 til 1998 i begge land, mens driftsinntektene for TV og radio økte med om lag 14 prosent i Norge, mens i Finland var det en

reduksjon på om lag to prosent i dette tidsintervallet. Omsetningen (spilleinntekter) for film og kino økte i begge land, Finland med om lag 22 prosent mens spilleinntektene økte med om lag 18 prosent i Norge.

7.1.5 Offentlig subsidiering

Som nevnt under kapitlet som de enkelte lands kulturpolitikk på disse områdene yter både Norge og Finland diverse former for støtte både til pressen og film og kino. TV og radio blir ikke tilgodesett med noen former for direkte støtte.

Tabell 25 Statlige subsidier til film og kino og presse. Norge og Finland. Mill. NOK 1998-2000

	Film og medieformål		Presse	
	1998	1999	1996	2000
Finland NOK	113	116	118	109
Norge NOK	324	313	267	221

7.1.6 Omfang og utvikling

Utbredelsen av fjernsyn og radio er tilnærmet 100 prosent i både Finland og Norge. Dette gjelder i første omgang de store nasjonale kanalene NRK og TV2 i Norge og YLE og MTV i Finland. Omfanget av aviser i 1999 var omtrent på samme nivå i Norge og Finland, Norge hadde 223 aviser mens Finland hadde 220 aviser. Mens norske aviser etter noen år med avisnedleggelse, totalt sett har hatt en positiv utvikling, har den finske avispressen vært preget av jevn nedgang i antall aviser de siste 20 år. Nettoopplagene i Finland har også blitt redusert i denne perioden. I 1999 var totalopplaget på om lag 3,3 mill., mens Norges totalopplag var på om lag 3,2 mill. aviser. Avisdekning i Finland var på 0,82 per innbygger i 1990 og 0,64 i 1999. I Norge har ikke reduksjonen i aviser per innbygger vært så betydelig, fra 0,74 i 1990 til 0,71 i 1999.

Antall kinobygg og struktur er blitt endret de senere år. Tendensen har vært færre kinobygg og flere og mindre kinosaler per bygg de siste 10 år både i Norge og Finland, såkalte multiplexkinoer dukker oftere opp. Norge hadde i 1999 262 kinobygg, mens Finland hadde 237. Norge har en spesiell kinostruktur i og med at den ambulerende kinoen, Bygdekinoen, er en vesentlig del av kinotilbudet.

7.2 Aviser

Med aviser menes publikasjoner som utgis regelmessig og minst en gang i uken og som inneholder overveiende allment nyhets- og aktualitetsstoff (NOU 1995). Med periodika menes tidsskrifter, fagtidsskrifter, bedriftsblad og andre årlige publikasjoner. Ukepressen karakteriseres ved at den har preg av å være underholdende og vanligvis ikke defineres blant de meningsbærende medier.

Internett-aviser er et nytt fenomen som har dukket opp siste halvdel av 1990-årene. Ved utgangen av 2000 var det i Norge 157 aviser på Internett (Avisåret 2000, Institutt for journalistikk), og i Finland var det i begynnelsen på samme år 73 internett-aviser. Men på tross av Internett-aviser har dagspressen fremdeles en sterk stilling i Norge og Finland.

Kapitelet vil i hovedsak omhandle aviser og vil i mindre grad berøre ukepresse og annen presse da det foreliggende statistikk materialet er problematisk å sammenligne.

7.2.1 Leser vi fremdeles aviser?

Både Norge og Finland er avislesende nasjoner. Norge ligger i verdenstoppen i avisforbruk per hushold (St.pr.1 2000 s.119). Finland har også i flere år hatt et av verdens høyeste forbruk av det trykte media. I 1998 leste hele 91 prosent av befolkningen i Finland en avis per dag, mens 77 prosent av den norske befolkningen leser avis en gjennomsnittsdag.

I 2000 leser tre av fire nordmenn aviser per dag. Det ser ut som menn leser mest aviser. Det gjelder i alle aldersgrupper, og avislesing øker med alderen. I 2000 var det 79 prosent mannlige avislesere, mens 76 prosent av kvinnene leste avis en gjennomsnittsdag. Det ser ikke ut som sosiale eller økonomiske faktorer som utdanning og inntekt spiller noen stor rolle for hvem som leser aviser. (Norsk Mediebarometer 2000).

Andel daglige avislesere har sunket gjennom hele 90-tallet i Norge, mens det ser ut som flere finner leste en avis daglig i 1998 enn i 1992. Flere finner enn nordmenn leste aviser og finnene leste også aviser nesten 10 minutter lenger enn nordmennene en gjennomsnittsdag i 1998. Mens tiden som brukes til avislesing har sunket noe de siste årene i Norge, ser det ut som finnene har økt tidsbruken litt i forhold til midten av 1990-tallet. I både Finland og Norge øker avislesingen med alderen, men mest i Norge. I aldersgruppen 16-24 år leste 69 prosent avis en gjennomsnittsdag i 1999, i aldersgruppen 25-44 år leste 81 prosent avis, mens den eldste gruppen, de over 60 år, hadde en andel på litt over 90. Dette tallet er omtrent likt for begge land, men også i de yngre aldersgruppene i Finland leser omtrent 90 prosent avis en gjennomsnittsdag (den finske undersøkelsen gir tall for avislesing den foregående dag). Menn bruker lengre tid enn kvinnene på avislesing i begge land.

Tabell 26 Avislesning i Finland og Norge, andel og antall minutter

a) Finland - har lest avis den foregående dag.
Prosent. Antall minutter daglig.

	Andel	Antall minutter
1992	89	43
1994	87	36
1996	87	40
1998	91	42
<hr/>		
1998		
Kvinner	90	39
Menn	93	46

(Finnish Mass Media,2000 -Finlands statistikk. tab. 8.20.)

b) Norge - har lest avis en gjennomsnittsdag.
Prosent. Antall minutter daglig.

	Andel	Antall minutter
1992	84	39
1994	85	39
1996	82	38
1998	81	34
2000	77	34
<hr/>		
2000		
Kvinner	79	30
Menn	84	38

(Norsk Mediebarometer 2000, Statistisk sentralbyrå)

7.2.2 Organisering

Siden første del av 80-tallet har det vært store endringer på eiersiden i pressen. I de senere årene er det blitt mer og mer vanlig å frigjøre seg fra partipolitikk og erklære seg som uavhengige aviser. I Finland var nesten 95 prosent av avisene uavhengige i 1998, mot 68 prosent 1986 (Finnish Mass Media 2000 (FMM), tab. 8.7). Tilsvarende trend har gjort seg gjeldende i Norge. Selv om det ikke finnes aktuell statistikk på området, ser vi at i 1978 var 16 prosent av samlet avisopplag upolitiske, mens det i 1990 var 50 prosent uavhengige (NOU 2000:15 Pressepolitikk ved et tusenårsskifte). I og med denne frigjøringen ble det mer og mer vanlig at store eiergrupperinger kjøpte opp mindre aviser (NOU 1995:3).

Dagspressen i Norge hadde tidligere ingen ordninger eller tiltak som direkte regulerte eierforholdene. Men i 1998 ble Eierskapsloven vedtatt, og Eierskapstilsynet ble etablert. Eierskapstilsynet har en lovbestemt uavhengighet, og tilsynet skal blant annet vurdere avisoppkjøp og om eierforholdene innen pressen kan påvirke ytringsfriheten (Avisåret 1999). Finland har ingen lovgiving som går imot eierkonsentrasjoner eller konkurranse i media (Media Trends 1997).

For å få tilskudd (produksjonsstøtte), må avisen være organisert som aksjeselskap (forskrift om produksjonstilskudd til dagsaviser - internettutskrift). I Norge er det i dag tre store eiergrupperinger av avisene, A-pressen, Schibsted og Orkla Dagspresse. Disse tre store kjedene har om lag 54 prosent andel av totalopplaget i 1999 (Institutt for Journalistikk 2000). De fire største eiergrupperingene i Finland har en markedsandel på 52 prosent i 1999 målt etter opplag. Denne andelen har økt fra 31 prosent i midten av 1980-årene. Selv om tendensen til å danne aviskjeder på eiersiden har vært vedvarende siden 1950-årene, har denne trenden akselerert siden 1990.

I Norge er de store løssalgavisene og aviser som har mer enn 3 utgaver per uke medlem av Norske Avisers Landsforening, mens lokale 2-3 dagers aviser og lokale ukeaviser som oftest er medlem i Landslaget for Lokalaviser. Finske aviser er medlem av Tidningarnas Förbund (Finske Avisforening/Sanomalehtien Liiton/Finnish Newspaper Association). Etter noen turbulente år med avisdød og avisoppkjøp har nå forholdene stabilisert seg. Finske og norske aviser har ofte redaksjonelt samarbeid. En vil derfor se konvergens i avisenes innhold, men samtidig vil det også øke innholdsmangfoldet i f.eks. ens egen lokalavis.

7.2.3 I forhold til (kultur)politikk

Både Norge og Finland utformer politikk i forhold til avispressen. Begge land er interessert i å trygge en allsidig avispresse, samt ytringsfriheten og demokratisk deltakelse. Denne politikken kommer best til uttrykk ved at regjeringene er med på å utforme rammevilkårene for pressen, blant annet yter de diverse former for pressestøtte og andre stimulerings tiltak. 'Pressestøtte' defineres som myndighetenes direkte og indirekte økonomiske støtte til produksjon og distribusjon av dagsaviser. I Norge er det Kulturdepartementet som utformer kulturpolitikken og fastsetter rammene og vilkårene for støtte til pressen. Statens medieforvaltning forvalter pressestøtten som i 2000 var på 221 mill. NOK, (se tabell 26). I Finland er det Kommunikationsministeriet som utformer politikken og vilkårene for avispressen, samt administrerer pressestøtten. I 2000 var den direkte pressestøtten på om lag 80 mill. FIM, tilsvarende om lag 109 mill. NOK. Støtten til kulturaviser er det er imidlertid Undervisningsministeriet som forvalter. I 2000 var denne støtten på 4,5 mill. FIM, om lag 6 mill. NOK.

Begge land opplevde i 60-70 årene en viss 'avisdød', det var spesielt mange aviser med tilhørighet til et politisk parti som led denne skjebnen. Det blir gitt flere former for pressestøtte. I Finland artet denne støtten seg i første omgang (fra 1967) som en ren partistøtte, som skulle virke oppmuntrende på partipressens dårlige økonomi (www.minct.fi/.. presstod). I 1971 ble det vedtatt i statens budsjett en støtte til transport og distribusjon og andre kostnader. I tillegg ble det også gjennom Postverket betalt en såkalt generell transportstøtte. Begge disse former for pressestøtte har fortsatt tilslutning i den finske regjering. 'Det parlamentariska presstödet' er reservert avisene til de politiske partier og deres

elektroniske publikasjonsvirksomhet 'får enbart anvandas för reduisering av innevarande års transportkostnader, distributionskostnader och andra kostnader för partiets tidningar'. Denne støtten var i 2000 på 45 mill. FIM eller 61 mill. NOK, mens 'det selektiva presstödet' som er en støtte til transport-, distribusjonskostnader og andre kostnader for avispressen, var på 30 mill. FIM i 2000, om lag 40 mill. NOK (se tabell 27). Støtten kan bare anvendes til de kostnadene som beslutningsbevilgningen vedtar. Den indirekte støtten i form av reduserte portotakster ble fjernet i 1996.

I Norge ble pressestøtten opprettet i 1969 og har bidratt til å opprettholde avismønsteret. Pressestøtten består i dag av et produksjonstilskudd, anvendt medieforskning og etterutdanning, tilskudd til samiske aviser, tilskudd til ymse publikasjoner og distribusjonstilskudd til avisene i Finnmark. Størrelsen på beløpet har variert over tid, og var høyest på midten av 1990-tallet med om lag 269 mill. NOK, for så å bli redusert i de senere årene til 221 mill. i 2000. I motsetning til ukepressen, har avisene nytt godt av et annet stimuleringsiltak, fritak for merverdiavgift. Ordningen med pressestøtten er stadig framme på den politiske dagsorden, spesielt har ordningen med momsfratak på abonnements- og løssalgaviser vært omdiskutert.

I Norden gir alle land utenom Island en form for pressestøtte. Selv om hvert land har sin nasjonale mediepolitikk, vil det i framtiden i økende grad fattes beslutninger på den internasjonale arena og internasjonalt samarbeid vil også få betydning for pressen i årene som kommer.

7.2.4 Offentlig subsidiering

I forrige avsnitt tok vi for oss de to landenes kulturpolitikk i forhold til avisene, og vi ser at de to lands regjeringer støtter utgivelse av norske og finske aviser med diverse stimuleringsiltak og pressestøtte. I dette avsnittet vil vi gå litt mer inn på omfanget av støtten.

I Norge er produksjonstilskuddet det viktigste elementet i pressestøtten. Tilskuddet var størst i 1994/1995, for så å bli kraftig redusert på slutten av 1990-tallet.

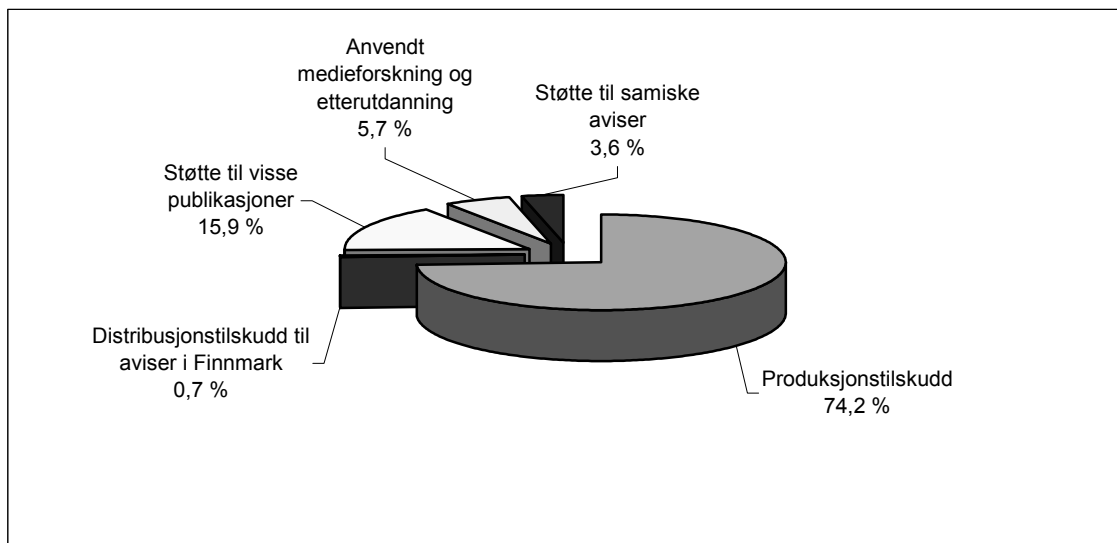
Tabell 27 Pressestøtte til norske aviser. 1987-2000. Mill. NOK

	1987	1991	1993	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Totalt	184,9	216,2	262,8	269,2	267,1	269,8	249,6	216,9	221,3
Produksjonstilskudd	123,0	150,7	190,8	202,7	200,4	202,8	188,3	159,7	164,1
Tilskudd til telekommunikasjon	2,9	1,4	1,5	-	-	-	-	-	-
Tilskudd til pressekontor	3,7	4,4	6,3	9,9	10,1	10,2	2,9	0,0	0,0
Anvendt medieforskning og etterutdanning	14,2	16,4	18,6	17,6	15,0	12,8	13,1	12,3	12,6
Samdistribusjonstilskudd	22,6	14,8	15,5	-	-	-	-	-	-
Distribusjonstilskudd til aviser i Finnmark	-	1,3	1,4	1,4	1,4	1,4	1,5	1,5	1,5
Støtte til visse publikasjoner	15,7	23,3	24,9	31,9	34,1	35,2	35,9	35,4	35,1
Støtte til samiske aviser	2,8	3,6	3,8	5,8	6,1	7,4	8,0	8,0	8,0

(Statens Medieforvaltning (internett))

Andelsmessig ville pressestøtten til norske aviser i 2000 fordele seg som i figuren under. Her kan man se at norske aviser særlig mottar det som kalles produksjonstilskudd.

Figur 28 Fordeling av støtte til norske aviser, 2000. Prosent

I Finland har pressestøtten holdt seg mer stabil de siste årene, bortsett fra støtten som betales gjennom Postverket, som er blitt halvert i løpet av 90-tallet. Men fordelingen mellom det 'parlamentariske presstødet' og det 'selektive presstødet' har variert noe mer.

Tabell 28 Pressestøtte til finske aviser 1996-2000. Mill. FIM/NOK

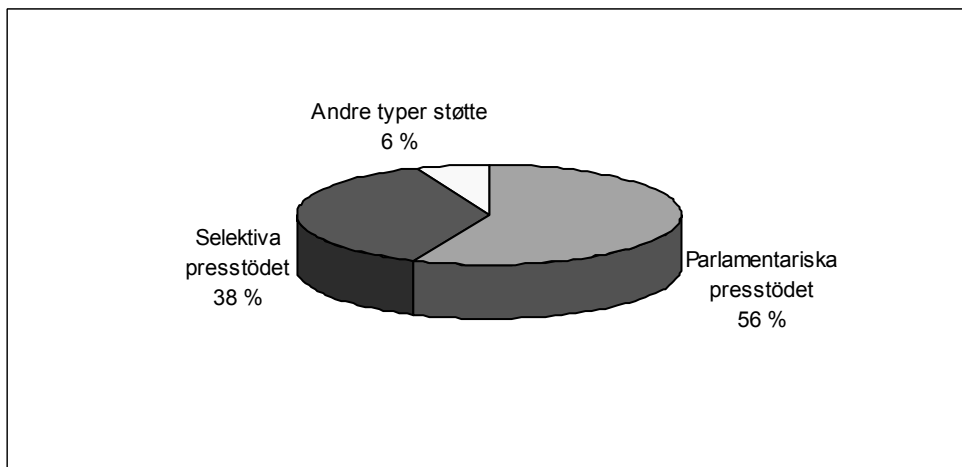
	1996	1997	1998	1999	2000
Totalt FIM	84	80	80	80	80
Totalt NOK	118	109	113	112	109
Parlamentariska presstødet (FIM)	35	35	35	45	45
Selektiva presstødet (FIM)	45	40	40	30	30
Andre typer støtte (FIM)	4	5	5	5	5

(Finnish Mass Media 2000, Finlands Statistikk, tab.11.1)

Det 'parlamentariska presstødet' var på 45 mill. FIM i 2000, om lag 61 mill. NOK, mens det 'selektive presstødet' var på 30 mill. FIM eller 40 mill. NOK.

Andelsmessig fordeler pressestøtten til finske aviser seg som i figur 26 i 2000. Det 'parlamentariska presstødet' utgjør en andel på 56 prosent.

Figur 29 Pressestøtte til finske aviser. 2000. Prosent

7.2.5 Økonomi

Avsnittene foran har tatt for seg deler av avisenes rammevilkår og inntektsgrunnlag. I dette avsnittet skal vi se på noen omsetningstall for den norske og finske avispressen, samt kommentere noen av inntekts- og utgiftskomponentene. Mediesektoren er i større grad enn tidligere en del av det generelle økonomiske liv, og utviklingen innen ny teknologi har spilt en vesentlig rolle. Større konkurranse innen bransjen og store investeringer har satt sitt preg på utviklingen.

De norske avisene hadde i 1998 om lag 30 prosent av omsetningen av den totale medieproduksjonen, mens de finske avisene hadde 42 prosent av den totale medieomsetningen i 1999 (Mass Media in Finland, fig. 2.).

Tabell 29 Omsetning for norske og finske aviser 1987-1998. Mill. NOK

	1987	1991	1993	1995	1996	1997	1998
Norske aviser (NOK)	7596	8516	8883	10109	10571	11232	11705
Finske aviser (NOK)	6089	7710	5701	7651	7536	7568	8338

(Statistics Finland, Finnish Mass Media, tab.8.1 og Medienorge99, Nordicom.)

Omsetningen for de norske avisene økte med 54 prosent i 10-årsperioden fra 1987 til 1998, mens de finske avisene økte omsetningen med 48 prosent i samme tidsrom, altså en svakere vekst enn den norske avispressen. Annonseinntektene er en betydelig og viktig del av inntektsgrunnlaget for avisene til tross for at disse er blitt vesentlig redusert de senere årene. I 2000 var de totale inntektene for dagspressen i Norge nærmere 12,3 milliarder NOK. I dette året utgjorde annonseinntektene om lag 50 prosent av omsetningen, mens den i 1987 utgjorde om lag 59 prosent (MedieNorge 1999 og Statens Medieforvaltning, Internett-utskrift). Abonnement- og løssalginntektene utgjorde i 2000 om lag 42 prosent av de totale inntektene.

I de finske dagsavisene som har 7 - 4 utgaver per uke utgjorde annonseinntektene 56 prosent i 1998 mot om lag 70 prosent på slutten av 1980 årene. (FMM, tab. 8.8). I andre aviser som kommer ut sjeldnere, står annonseinntektene for 64 prosent av inntektene. Imidlertid står finske aviser fremdeles for ca. 50 prosent av reklamen i media i (1998) og norske aviser for 57 prosent av reklamen i norske media i 1998 (MedieNorge99, s.14), mens gjennomsnittet for Europa ellers var om lag 39 prosent. (Mass Media in Finland, s.83). En årsak til at annonseinntektene reduseres kan være at de konkurrerer med andre medier om reklame, spesielt TV.

Tidlig på 1990-tallet var svake år for norsk presse, så vel som for finsk presse. På slutten av 1990-tallet ble imidlertid avisenes totale økonomi forbedret. Samlede utgifter for dagspressen i Norge var i 2000 på om lag 11 milliarder NOK, og overskuddet var på om lag 1,3 milliarder NOK. Det er nr. 1- og aleneaviser med rett til støtte som klarer seg økonomisk best i Norge, mens en del nr. 2-aviser viser stabilt underskudd.

Utgiftene fordeler seg i hovedsak på redaksjonelle, teknisk produksjon, distribusjon og administrasjons/reklamekostnader. I 1998 var fordelingen i Finland omtrent 25 prosent på hver av disse postene (tab. 8.10 FMM). I tillegg til omsetningen vil pressestøtten omtalt i forrige avsnitt, også komme med i avisenes årsresultat, denne støtten utgjorde i Norge om lag 1 prosent.

7.2.6 Omfang og struktur

Både Norge og Finland har en variert avisstruktur. Man opererer med kategorier av aviser, etter hvor ofte de kommer ut (utgivelsehyppighet) og etter avistype der grunnlaget for inndelingen er lokal konkurranseposisjon, geografisk nivå og avisens redaksjonelle og ideologiske profil (NOU 2000:15). I Norge har man følgende inndeling:

- Løssalgaviser
- Storbyaviser (landsdelsaviser)

- Nr. 2-aviser, store byer
- Riksdekkende meningsbærende aviser
- Lokale dagsaviser, ledende
- Lokale dagsaviser, nr. 2
- Lokale 2-3 dagers aviser
- Lokale ukeaviser
- Nasjonale fådagsaviser

Finland opererer med følgende hovedavistyper i sine statistikker:

- De tre største avisene
- Andre største aviser i markedsregionen
- Nr. 2 aviser
- Svenskspråklige aviser
- Løssalgsaviser
- Spesialaviser
- Andre

Ifølge inndelingene over kan det være problematisk å sammenligne avistyper. Den finske avisstrukturen skiller seg fra flere andre europeiske land. Finland har mange lokalaviser og baserer seg i stor grad på abonnement, 90 prosent av avisleveransene er basert på abonnement og levert til forbrukerens dør. I Norge blir 82 prosent levert som abonnementsavis.

Totaltallene for antall aviser og opplag er sammenlignbare. Grupperingene for utgivelseshyppighet er også noe forskjellig i de to lands statistikker. Totaltallene for Norge inkluderer ulike aviser som gis ut 6-7 ganger, 2-5 ganger og 1 gang i uken. For Finland inkluderer totaltallene aviser som utgis 7-4 og 3-1 gang i uken.

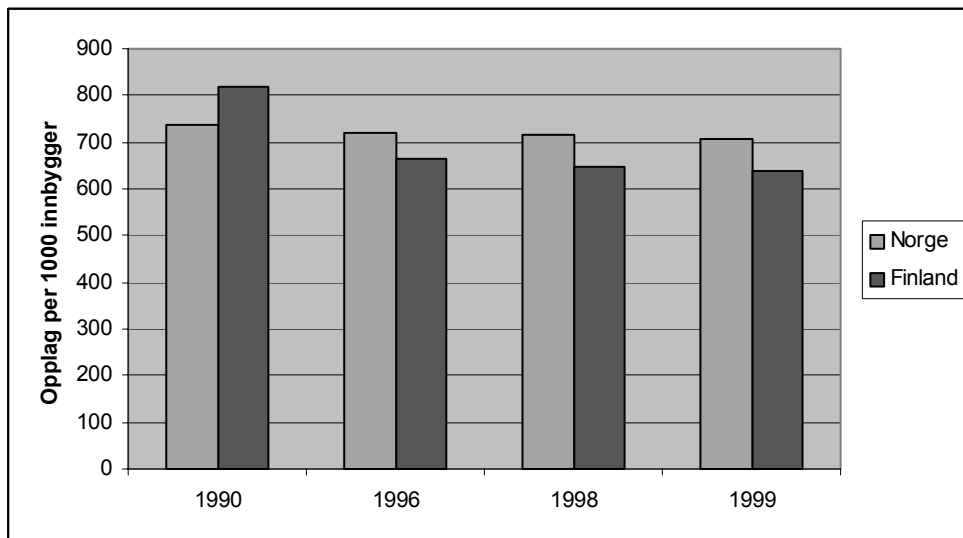
Tabell 30 Aviser - Norge Finland. Antall og opplag 1986 - 1999

	Aviser i alt		Netto opplag		Opplag per 1.000 innbyggere	
	Norge ¹	Finland	Norge	Finland	Norge	Finland
			1 000			
1978/1980	211	247	2 447	3 359		
1987	216	239	3 048	3 979		
1990	202	252	3 128	4 080	739	820
1993	209	237	3 163	3 680		
1996	220	226	3 140	3 391	719	663
1998	219	220	3 166	3 327	717	646
1999	223	220	3 150	3 292	709	638

(Norsk Institutt for journalistikk, Finske Avisforening, Det finske Audit Bureau of Circulations (Finnish Mass Media, Finlands statistikk).

I 1999 hadde Norge 223 dagsaviser med et opplag på litt over 3,1 mill., hvorav 65 aviser kom ut 6 til 7 ganger i uken med et opplag på 2,3 mill. I 1999 hadde Finland 220 dagsaviser med et opplag på til sammen 3,3 mill., hvorav 56 aviser ble utgitt 7 til 4 dager i uken. Opplaget for disse 56 avisene var også på 2,3 mill. Norge har litt flere avistitler enn Finland, men har et nettoopplag som er noe lavere enn for Finland. Ser vi på nettoopplaget per innbygger i våre to land i 1999, ser vi at Norge har ett noe større opplag av aviser, 0,7 per innbygger mens Finland har 0,6 per innbygger. Denne utviklingen ble snudd midt på 1990-tallet, før 1994 hadde Finland verdens største opplag av aviser per innbygger.

Figur 30 Opplag per 1000 innbygger i Norge og Finland, 1990- 1999.

Figuren over viser at Norge har gått forbi Finland i opplag av aviser per innbygger. Dette underbygger påstanden om at nordmenn langt på veg er et mer avislesende folk enn finnene.

7.2.7 Utvikling

Finland hadde som nevnt over tidlig på 90-tallet et av verdens høyeste opplag av aviser i forhold til folkemengde, hele 820 per 1 000 innbyggere. Denne status er imidlertid blitt endret i løpet av de siste årene. Blant andre har Norge i 1999 høyere opplag per 1 000 innbyggere enn Finland, 709 mot 638.

Når det gjelder antall aviser har trenden vært motsatt i disse to landene. I 1999 hadde Norge 223 aviser, det høyeste antallet siden midten av 1950-tallet. I 1969, da pressestøtten ble innført, var antall aviser 191. Finland hadde sitt høyeste antall aviser i 1990 med 252 aviser. Både Finland og Norge har vært utsatt for en viss 'avidød' siden 1986, målt i antall aviser. Denne trenden er nå delvis endret i Norge. Mens tendensen i Finland har vært både færre aviser og lavere opplagstall, en nedgang på 20 prosent mellom 1990 og 1999 (Mass Media Finland:83), har Norge gått motsatt vei når det gjelder nettoopplag. Etter en periode med negativ utvikling økte opplagstallene på slutten av 1980-tallet, for så å holde seg noenlunde stabile.

I både Finland og Norge har det vært rask vekst av tabloidpressen. I Finland er det to nasjonale 'ettermiddags'-tabloider, selv om man nå finner dem i avisstativene om morgenen. Det samme gjelder for Norges to store tabloidaviser, VG og Dagbladet. De finske tabloidavisene har økt sine opplagstall med om lag 90 000 fra midten av 1980-årene til dagens opplagstall på rundt 340 000, et opplagstall som utgjør litt over 10 prosent av samlet opplag. De norske tabloidavisene har holdt seg mer stabile i opplagstall. I 1987 var opplaget på til sammen om lag 533 000 og i 1999 om lag 580 000, med en topp i OL- og EU-året 1994 med et opplag på 615 000. Opplaget for tabloidavisene i 1999 var omtrent 18 prosent av samlet opplag. Det kan se ut som løssalgavisene målt i samlet opplag har større betydning i Norge enn i Finland.

Et annet fenomen i den norske avisverdenen er framveksten av gratisaviser, ja, innen bransjen regner man denne utviklingen som et veiskille. I Norge har gratisavisene hatt en beskjeden plass, 1984 hadde Norge tre gratisaviser, mens Finland hadde 131 gratisaviser. Antallet har holdt seg noenlunde stabilt i Finland, i 1999 var antallet 136 med et opplag på 5,3 mill. Først de senere årene har det 'duknet' opp flere gratisaviser i Norge, i 1998 var antallet 10 og i 1999 var det steget til 14 og et opplag på om lag tre kvart million (ca. 777 000).

Når det gjelder politisk tilknytning, har både finske og norske aviser mer og mer frigjort seg fra slik tilknytning og er uavhengige/ upolitiske aviser, jf. avsnittet om organisering.

Det har vært en rask vekst for Internett-aviser (se tabellen under). Mange ser Internett-avisen som en trussel mot avisens framtid og stiller spørsmål om den vil føre til papiravisenes død (Institutt for Journalistikk).

Tabell 31 Antall aviser på Internett. Norge - Finland. 1997-2000

	Norge	Finland
1997	73	33
1998	100	50
1999	119	
2000	157	73

(Avisåret 2000, Institutt for Journalistikk og Finnish Mass Media tab. 15)

Flere og flere aviser satser på Internett-tilgang for brukerne og flere leser aviser på Internett. Som vi nevnte under avsnittet om avislesing (kulturbruk), viser undersøkelser at til tross for økt Internett-bruk holder tradisjonell avislesing seg noenlunde stabil, og man kan se en svak tendens til at de som bruker Internett regelmessig, også leser flere aviser og bruker lenger tid på lesing. Avisen er fremdeles den viktigste lokale informasjonsformidler.

Utvikling av avisen som produkt, pris, levering og redaksjonell kvalitet er viktige framtidige kvalitetskrav. Selv om vi ser en økende konvergens i redaksjonelt stoff og nyhetsstoff, er fremdeles de forskjellige avistypers oppgave å representere et mangfold av meninger, synspunkter og vurderinger.

7.2.8 Forholdet til andre områder

Avisene har fått økt konkurranse fra andre medier. Konkurransen står først og fremst om lesernes tid og oppmerksomhet. Internett, men også fjernsynstilbudet kjemper om markedsandeler og bruk i en stadig voksende global medie verden.

7.3 TV og radio

Den elektroniske medie verden har de siste 10-årene vært gjennom vesentlige strukturelle og teknologiske endringer både i Finland og Norge. Med dagens mangfold av radio- og TV-kanaler og programtilbud kan vi kanskje også si at endringene virker inn på folks daglige liv og vaner. Man blir i stor grad del av en global kulturformidling. Men på tross av økt tilbud, skal vi blant annet i dette kapittelet se at både mengden av radiolytting og TV-titting holder seg stabil.

Videre i kapittelet vil vi ta for oss noe av utviklingen og endret struktur innenfor dette området. I Finland ble lokale, kommersielle radiostasjoner innført i 1985, mens nærradiostasjoner ble innført i Norge i 1981. I årene som fulgte ble det opprettet stadig nye radiostasjoner, og sendingene ble utvidet i distriktene og på nasjonalt nivå både i Norge og Finland. (NOU1995:3 og Mass Media i Finland). I Norge hadde NRK (Norsk Rikskringkasting) monopol på TV-sendinger fram til 1982. Fra da av har tilbudet økt jevnt, både innen lokal fjernsyn, kabel-TV, satellittkanaler og parabolantenner. I Finland kom en kanalreform i 1993 som klart skilte mellom offentlige TV-sendinger, YLE (Yleisradion); YLE TV1 & YLE TV2 og private sendere (MTV3 Finland). Det finske systemet hadde lenge vært en uoversiktlig blanding av privat og offentlig fjernsynsproduksjon, hvor private aktører hadde kjøpt sendetid hos de offentlige TV-selskapene.

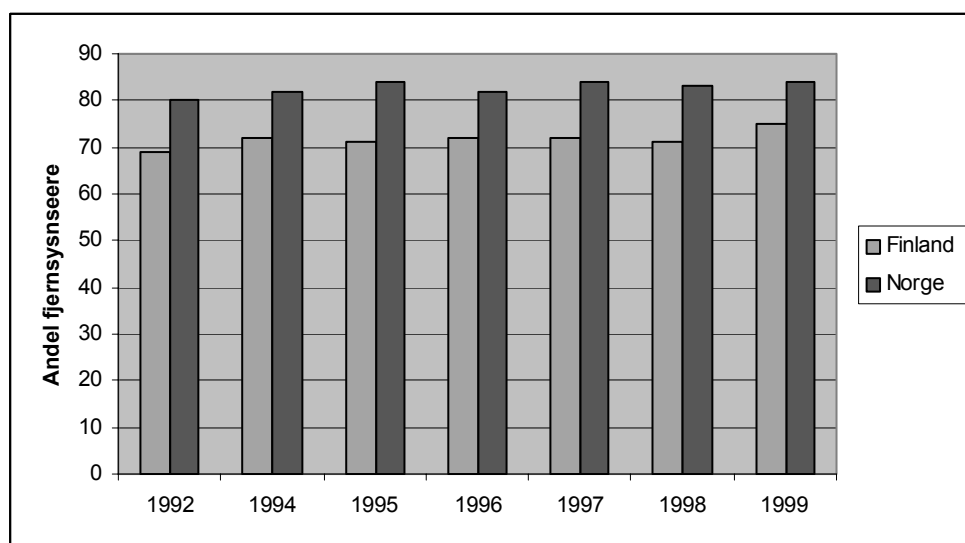
Kapitelet vil også ta for seg elementer i de to lands kultur- og mediepolitikk, samt gi noen økonomiske betraktninger.

7.3.1 Kulturbruk - har lytter- og seermønsteret endret seg de senere årene?

Selv om det blir hevdet i NOU 1995:3- at 'undersøkelsene for fjernsynsseing i de nordiske landene er for ulike til at de kan sammenlignes', vil vi i det følgende ta utgangspunkt i Finlands statistikk Finnish Mass Media 2000, Finlands statistikk (FMM) og Norsk Mediebarometer 2000, Statistisk sentralbyrå (NM). Tallene i disse to undersøkelsene er kanskje litt problematisk å sammenligne; finnene gir tall for daglig gjennomsnittlig TV-titting, mens Norge gir tid og andel på en gjennomsnittsdag, men vi regner at forskjellene ikke blir store.

I Norge har andelen av befolkningen som ser på TV endret seg lite i 90-årene (se figuren under). Drøyt 80 prosent ser på TV en gjennomsnittsdag gjennom hele 1990-tallet.

Figur 31 Andel fjernsynsseere hver dag i Norge og i Finland. 1992-1999

Figuren over viser at andelen av den finske befolkning som ser på TV hver dag er noe lavere enn hos den norske, men har til gjengjeld økt de siste 10 år fra 69 til 75 prosent.

Mengden tid til TV-titting har økt med litt under 30 minutter i den norske befolkning de siste 10 årene, mens finnene har økt tiden foran TV-en med nesten en time.

Tabell 32 Andel fjernsynsseere per dag. Antall minutter brukt til fjernsynsseing. Finland og Norge. 1991-1999

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Andel fjernsynsseere									
Finland		69	71	72	71	72	72	71	75
Norge	81	80		82	84	82	84	83	84
Minutter til fjernsynsseing									
Finland	104	112	119	130	138	140	149	149	161
Norge	114	108		113	124	117	119	119	141

(Finnish Mass Media, tab. 2.19 og 2.21 og Norsk Mediebarometer 2000, tab. 29.)

I 1999 ser de finske kvinnene 169 minutter på TV i gjennomsnitt per dag, mens de norske søstrene ser TV 136 minutter en gjennomsnittsdag, litt over en halvtime mer. I Norge ser imidlertid menn om lag 10 minutter mer på TV enn kvinner, mens i Finland er det kvinner som ser mest på TV, om lag 15 minutter mer enn menn. Den eldste delen av befolkningen ser mest på TV. I Finland ser de over 65 år nesten fire timer på TV i gjennomsnitt per dag, mens de eldste i Norge ser noe over tre timer på TV en gjennomsnittsdag.

Tabell 33 Antall minutter brukt til fjernsynsseing per dag etter kjønn og alder. Finland. 1999

Finland	Kjønn		Alder						
	Menn	Kvinner	3-9 år	10-14 år	15-24 år	25-34 år	35-44 år	45-64 år	65 år over
	154	169	72	99	102	143	153	175	238

(Finnish Mass Media, tab. 2.22)

Tabell 34 Antall minutter brukt til fjernsynsseing per dag etter kjønn og alder. Norge. 1999

Norge	Kjønn		Alder				
	Menn	Kvinner	9-15 år	16-24 år	25-44 år	45-66 år	67-79 år
	147	136	136	153	131	136	177

(Norsk Mediebarometer 2000, tab. 29)

Selv om tilbudet av kanaler har økt det siste 10-året, ser det ut som seerandelen på de forskjellige kanalene har holdt seg noenlunde stabil. Den finske kanalen Nelonen, som kom på lufta i 1997, har en seerandel på 16 prosent i 1999, mens YLE og MTV3 hadde henholdsvis 70 og 68 prosent. (FMM, tab.2.21). I Norge ser vi økende konvergens i seerandeler mellom de to største TV-selskapene NRK og TV2. Begge kanalene hadde 54 prosent seeroppslutning en gjennomsnittsdag i 1999. Folk på de mellomstore stedene (Tettbygd 20000-99000/small cities) ser litt mer på TV enn befolkningen både i distriktene og i de store byene. I Norge er det nyhetssendingene som flest mennesker ser på, hele 67 prosent så på nyheter en gjennomsnittsdag i 1999. Det samme gjelder for radiolytting, selv om andelen som hører nyhetene på radioen er noe lavere enn TV-nyhetene. I Finland ser det ut som nyhets- og aktualitetssendinger har lavere oppslutning, rundt 30 prosent på YLE (FMM, tab.2.16).

Tabell 35 Andel radiolyttere per dag. Antall minutter brukt til radiolytting. Finland og Norge. 1991-1999

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Andel radiolyttere									
Finland	82	83	85	85	85	82	82	81	79
Norge	71	65		67	66	59	61	59	60
Minutter til radiolytting									
Finland	206	230	223	223	219	205	205	199	190
Norge	106	91		96	99	84	87	83	93

(Finnish Mass Media, tab. 3.14 og 3.16 og Norsk Mediebarometer 2000, tab. 24)

Radio er populært i Finland. Hele 79 prosent av finnene lyttet i 1999 i gjennomsnitt daglig til radio. 52 prosent (FMM, tab.3.15) lyttet til YLEs tre programtilbud, hvor Radio Finland (YLE Radio3) var den mest populære. 60 prosent av nordmennene lyttet til radioen en gjennomsnittsdag i 1999. NRK1 er den kanalen som flest lytter til, 27 prosent (NM, tab.25). Ikke bare er det flere finner som lytter til radio, finnene lytter også mer (lenger) på radio, i gjennomsnitt 190 minutter, godt over tre timer. Nordmennene lytter 93 minutter til radio. Det har vært nedgang i andelen radiolyttere i begge land, men nedgangen har vært noe svakere i Finland enn i Norge.

Tabell 36 Antall minutter brukt til radiolytting per dag etter kjønn og alder. Finland. 1999

Finland	Kjønn		Alder					
	Menn	Kvinner	10-14 år	15-24 år	25-34 år	35-44 år	45-64 år	65 år over
	188	192	67	122	163	190	245	246

(Finnish Mass Media, tab. 3.17)

Tabell 37 Antall minutter brukt til radiolytting per dag etter kjønn og alder. Norge. 1999

Norge	Kjønn		Alder				
	Menn	Kvinner	9-15 år	16-24 år	25-44 år	45-66 år	67-79 år
	91	94	29	86	100	103	112

(Norsk Mediebarometer 2000, tab. 24)

I Finland hører kvinnene noe mer på radio enn mennene, jf. tabellen over og mye mer enn de norske kvinnene. Den eldre delen av befolkningen (de over 65 år) i Finland hører også mest på radio, vel fire timer daglig, mens de norske eldre bare hører på radio litt under to timer.

Både NRK og YLE har hatt en jevn nedgang i lytterandeler med stabilisering de siste årene rundt 40 prosent for NRK og rundt 52 prosent for YLE (FMM, tab. 3.14). De private kanalene har hatt en stabil lytterandel, selv om de private radioene i Finland mistet en del lyttere da Radio Nova (se under) kom på lufta i 1997.

7.3.2 Organisering

Som nevnt innledningsvis har det vært store strukturendringer både i TV og radio. Området særpreges av stadig flere aktører i markedet og flere tilbud. Utviklingen i organisering og struktur har i hovedsak vært nokså lik i Finland og Norge, selv om tidspunkt kan variere noe.

Radio

Radio sender signaler over FM-frekvenser, som er et offentlig gode som forvaltes av myndighetene og av internasjonalt avtaleverk. Det er i dag et mangfold i radiotilbudet i de fleste land i verden. I Norge har NRK siden opprettelsen og fram til 1993 hatt monopol på riksnettet i Norge. Da så den første reklamefinansierte kanalen P4 dagens lys. I dag har Norge fem nett, NRK har tre riksdekkende kanaler; P1, P2 og P3. P4 har et riksdekkende nett, og lokalkringkastingen har et nett som er brutt ned til lokale konsesjonsområder (nærradio).

De første nærradioene så dagens lys i 1982. I 1989 var det 458 konsesjoner for nærradio, mens antallet konsesjoner var sunket til 286 i 1999 (NOS Kulturstatistikk 1999). Årsakene til denne utviklingen var blant andre økonomiske i forhold til eierstruktur, private aktører kom på banen; forskjellige organisasjoner, stiftelser, aksjeselskap, andelslag og andre typer eierformer. Utviklingen av nettverksløsninger, hvor de private selskapene er sterkt involvert, gjør at hver enkelt nærradio kan sende oppdaterte nyheter hver time.

NRK og P4 er klassifisert som Allmennradio, jf. kapitlet om kulturpolitikk. Konsesjonen for P4 som allmennkringkaster går ut i 2003. I Finland hadde bare YLE inntil 1993 konsesjon som allmennkringkaster (rundradioverksamhet). Etter at 'Lag om rundradion' ble innført i 1993 har også de kommersielle kanalene et visst ansvar som allmennkringkasting. NRK- nettene er lisensfinansiert, mens P4 (Radio Hele Norge A/S) og lokalradioene stort sett er reklamefinansiert. Konsesjonen for P4 går ut i 2003.

Liksom Norge har også Finland hatt statseide/offentlige radiokanaler. YLE har fire kanaler; Radio1, Radio2, Radio3 og Radio 4&5. De første konsesjonene for lokale kommersielle radiostasjoner ble gitt i 1985 og etter det tidspunktet dukket det opp nye stasjoner over hele landet. I 1996 ble det gitt konsesjon for en femte riksdekkende radiokanal i Finland, den kommersielle Radio Nova begynte sine sendinger i 1997. Den nye kanalen representerte en kraftig utfordring for de mange kommersielle radiostasjonene, som hadde ført en økonomisk kamp fra starten i 1985.

TV

Det norske TV-systemet med dets sendinger startet i 1960. Likesom for radiodrift var drift av TV-selskap i Norge basert på monopol. NRK hadde monopol også på fjernsynet. Men fra begynnelsen av 1980-tallet begynte satellittsendinger og lokal-TV å utfordre TV-monopolet. TV-drift er også basert på tildeling av konsesjoner. TV-signalene sender ikke via frekvenser, men bakkesendere, noe som gir store økonomiske utfordringer.

Det er tre riksdekkende kanaler i Norge. NRK er i dag et statseid aksjeselskap, med inntekter hovedsakelig fra lisensavgiften, jf. kapitlet om økonomi. NRK-TV har to kanaler, NRK1 og NRK2 fra 1996, mens TV2 er et privateid reklamefinansiert fjernsynsselskap som fikk konsesjon i 1991 (NOU 1995:3). TV2s konsesjon utløper i 2002 og er under stadig debatt. Begge selskapene skal drives etter allmennfjernsynsprinsippet. I tillegg til de riksdekkende kanalene, finnes det en rekke satellittkanaler som sender signaler enten via parabolantenne eller kabel. I Norge er det fire type satellittkanaler; kanaler fra Norge rettet mot Norge (TV-Norge A/S), kanaler fra utlandet rettet mot Norge (bl.a. TV3 og Eurosport), betalingskanaler og et stor antall kanaler som sender fra utlandet til et internasjonalt seermarked. Driften av lokal fjernsyn er også basert på konsesjon. I 1990 var det tildelt 106 konsesjoner for lokal fjernsyn, mens det i 1999 kun var 27 konsesjoner (NOS1999). De fleste sliter økonomisk med få lokalproduserte program.

YLE startet sine sendinger i Finland i 1956, altså fire år før Norge. Likesom i Norge har TV-systemet i Finland vært basert på offentlig drift og lisensavgift. Finland hadde imidlertid helt fra starten av et udogmatisk samarbeid mellom offentlige og private TV-selskap. Etter at et privat selskap ble kjøpt av YLE i 1964, monopoliserte YLE og MTV markedet. Det kommersielle MTV og YLE hadde et tett samarbeid, og MTV sendte sine programmer og reklame gjennom YLE, noe som gjorde modellen uoversiktlig. I 1993, omtrent samtidig med Norge fikk Finland en kanalreform som offisielt tillot private TV-sendinger. Fra 1993 hadde Finland nå tre riksdekkende TV-kanaler, to statlig eide kanaler; YLE TV1 og TV2 og en kommersiell kanal, MTV3 Finland. I 1996 tillot departementet en fjerde konsesjon for riksdekkende TV, det kommersielle Nelonen Channel Four, som startet sine sendinger i 1997.

7.3.3 Kultur - og mediepolitikk

Man fryktet en tid at den globaliserte TV-industrien gjennom satellitt og kabel ville underminere den nasjonale kulturen som de statlige kanalene skulle representere. Fjernsynet regnes i dag som det mediet som i størst grad preger vår kultur og vår kulturelle utvikling og som er med på å speile nasjonal kultur og nasjonale særtrekk. (Mediepolitisk redegjørelse 2001). Derfor gjaldt det å styrke og presisere at vilkår for konsesjon er at de store selskapene sender etter allmennkringkastingsprinsippet (NRK trenger ikke egen konsesjonsbehandling). Prinsippet om allmennkringkasting er en grunnpilar i norsk kultur- og mediepolitikk. Både NRK P4 og TV 2 i Norge er underlagt

Allmennkringkastingsloven, som omfatter allmennradio og allmennfjernsyn, og 'som pålegger et ansvar overfor samfunnet med hensyn til at sendingene blant annet skal ha en variert programmeny, styrke norsk språk, identitet og kultur, ha daglige nyhetssendinger, spredning over hele landet og selskapene skal ha en redaksjonell selvstendighet.' På den annen side er man bevisst på å sikre mangfoldet.

I Finland sender YLE etter allmennkringkastingsprinsippet, men også de kommersielle kanalene har et visst ansvar. I Norge er det Kulturdepartementet som er ansvarlig for mediapolitikken, mens det i Finland er Kommunikationsministeriet som utarbeider Finlands medie- og kommunikasjonspolitik: '...I lagstiftningen strävar man efter at regleringen av utbudet på kommunikationstjänester inte utan grund är beroende av vilken teknik som används när de erbjuds. Gjennom Rundradions verksamhet tryggas produktionen av ett högklassigt och mångsidigt programutbud på både inhemska språken utifrån förpliktelsen att erbjuda allmännyttig verksamhet. Regeringen stöder principen om yttrandefrihet med betonande av pluralism och mångsidighet inom informationsförmedlingen. Inom den tryckta och elektroniska kommunikationen gynnas en fri och äkta konkurrens. Nya kommunikationsteknologier, exempelvis digitalisering främjas' (<http://www.mintc.fi/www/sivut/svenska/...august 2001>).

'Eierskapsloven' er et annet mediepolitisk virkemiddel i Norge. Lovens virkeområde er begrenset til presse og kringkasting. Intensjonen med loven er at den skal regulere eierkonstellasjonene i medieselskapene slik at enkelte foretak ikke kan påvirke ytringsfriheten i det nasjonale, regionale eller lokale markedet.

Konsesjoner og frekvensforvaltere

I Finland er det Kommunikationsministeriet som behandler saker i forbindelse med konsesjonssøknader og forvalter frekvensene, mens det i Norge er Kulturdepartementet som tildeler og behandler konsesjonssøknader og forvalter frekvensene (men det er Samferdselsdepartementet som har med selve planleggingen og utføringen å gjøre). Tildelingen av konsesjoner vil få økt aktualitet når de digitale nettet er utbygd, det vil da bli plass til langt flere kanaler.

Et annet område som de politiske myndigheter har engasjert seg sterkt i de senere årene er utbyggingen av det digitale nettet, hvorvidt man skal satse på digitale signaler via satellitt eller via jordbundet nett. Både Finland og Norge har vedtatt å satse på bakkeanlegg/jordbundet nett utfra den filosofi at dekningsgraden og tilbudet da vil bli bredest mulig, samt fra beredskapsmessige hensyn (FFM, s. 82). Den finske regjeringen fattet i 1996 en prinsippbeslutning om å digitalisere det jordbundne nettet (St.meld.nr.46). Digitale sendinger er allerede startet, og utbyggingen skal gå skrittvis fram mot utgangen av 2006. Da håper departementet at det jordbundne nettet er riksdekkende og satser på å legge ned det analoge nettet. Regjeringen har som målsetting at 70 prosent av finnene skal være dekket av digitale nettverk i slutten av 2001. Både Finland, Norge, Sverige og Danmark disponerer tre frekvenser i det digitale jordbundne nettverket, såkalte multiplexere (I Finland fordelt foreløpig på 13 kanaler). De politiske myndighetene i begge land er enige å legge forholdene best mulig til rette for digitalisering, men de økonomiske belastningene må TV-selskapene bære selv.

7.3.4 Offentlig subsidiering/støtte

TV og radio er ikke gjenstand for direkte offentlig støtte selv om staten setter rammevilkårene. NRK er offentlig finansiert og basert på lisensinntekter som overføres fra staten. De andre aktørene er

private og må klare seg selv via reklameinntekter og andre inntektskilder. De samme forhold gjelder i stor grad også Finland, YLE og de private aktørene.

7.3.5 Økonomi

NRK-lisensavgift fastsettes av Stortinget i forbindelse med budsjettdebatten hver høst, og i Finland er det regjeringen i statsråd (Statsrådets beslutning nr.1091/1999) som fastsetter den årlige størrelsen på lisensavgiften.

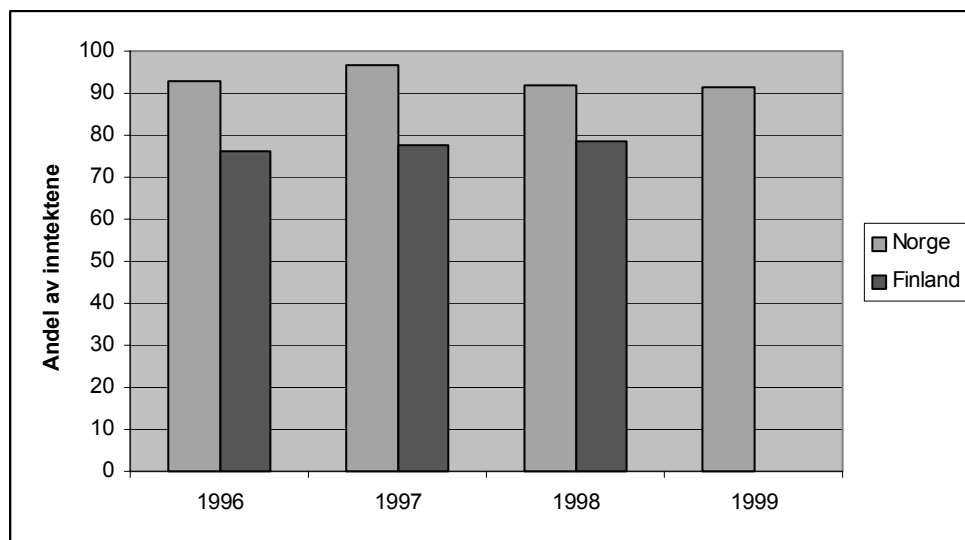
Tabell 38 Norsk Rikskringkasting. Registrerte fjernsynslisenser 1980 og 1996-1999. Driftsresultat og antall ansatte. 1 000 NOK. 1996-1999

	Registrerte fjernsynslisenser	I prosent av alle innbyggere	Driftsinntekter i alt	Kringkastingsavgift	Kringkastingsavgift i prosent av inntektene	Driftskostnader	Årsresultat	Antall ansatte i alt
1980	1 204 770	29,4						
1996	1 637 172	37,3	2 518 988	2 343 106	93,0	2748200	73630	3276
1997	1 678 140	38,0	2 630 154	2 547 424	96,9	2823028	-141657	3370
1998	1 726 076	38,8	2 881 421	2 650 361	92,0	2943245	-19963	3373
1999	1 744 336	38,9	3 069 033	2 809 587	91,5	3109003	57826	3441

(NOS1999, Statistisk sentralbyrå).

I Norge er det staten som krever inn lisensavgiften, og inntektene blir direkte overført til NRK. I 1999 hadde NRK totale driftsinntekter på 3 069 mill. NOK og kringkastingsavgiften utgjorde 92 prosent. Kringkastingsavgiften utgjør en større andel av inntekten i Norge enn i Finland. Se figur 29. For Finland har vi ikke tall for 1999.

Figur 32 Kringkastingsavgiftens andel av inntektene. Norge og Finland. 1996-1999

Etter to år med negativt resultat, var årsresultatet i 1999 på 58 mill. NOK. I 1999 hadde selskapet 3 441 ansatte. Til sammenligning hadde TV2 i 1999 driftsinntekter på 1 356 mill. NOK og årsresultat på 143 mill. NOK (NOS Samferdselsstatistikk 1999) og 415 ansatte (Medienorge 1999). P4 Radio Hele Norge AS, som også er reklamefinansiert hadde i 1998 driftsinntekter på 234 mill. NOK, driftsutgifter på 177 mill. og årsresultat var på 57 mill. P4 hadde 95 ansatte (Medienorge 1999).

Tabell 39 YLE. Registrerte fjernsynslicenser 1980 og 1996-1999. Driftsresultat og antall ansatte. 1 000 FIM/NOK. Finland, 1996-1999

	Registrerte fjernsynslicenser	I prosent av alle innbyggere	Driftsinnntekter i alt	Kringkastings-avgift	Kringkastings-avgift i prosent av inntektene	Drifts-kostnader	Årsresultat	Antall ansatte i alt
1980	1 538 200	32,1						
1996	1 929 000	37,6	2 037 000	1 552 000	76,2	1 924 000	113 000	4536
1997	1 947 400	37,8	1 994 000	1 547 000	77,6	2 046 000	-52 000	4658
1998	1 972 300	38,2	1 990 000	1 562 000	78,5	2 162 000	-172 000	4638
1999	1 994 400	38,6	1 893 000	..	82,0	2 200 000	-307 000	4582
1999 NOK			2 646 414			3 075 600	-429 186	

(Finnish Mass Media, tab. 2.2, 2.3, 2.9 og 2.12)

I Finland hadde YLE i 1999, jf. tabellen over, 1 994 400 lisenser. Dette utgjorde 38,7 prosent av befolkningen. Det er omtrent samme dekning som i Norge. YLE hadde en omsetning i 1999 på 1 893 mill. FIM eller 2 646 mill. NOK. Lisensinntektene utgjorde 82 prosent av dette beløpet. Mens lisensinntektene i Norge går til NRK via overføringer, går lisensinntektene i Finland direkte til YLE. Antall i YLE var 4 582 i 1999. De to store finske kommersielle selskapene hadde til sammen en omsetning i 1999 på 1 264 mill. FIM, om lag 1 767 mill. NOK (FMM, tab.2.5) og 837 ansatte, MTV hadde 702 ansatte, mens Nelonen hadde 135.

7.3.6 Omfang

Fjernsynslandskapet i Finland er på mange måter likt det man finner i Norge. Utbredelsen av fjernsyn er tilnærmet 100 prosent, mens tilgangen til kabeljernsyn og satellittjernsyn ligger marginalt lavere i Finland. Ved siden av Sverige er Finland det land som har kommet lengst i utviklingen av digitalt jordbundet fjernsyn i Norden (St. melding nr. 46 (1998-99), s. 3).

Som nevnt i avsnittet om organisering, sender både TV og radio via signaler, enten over FM-frekvenser eller via bakkesendere, analoge eller digitale signaler, samt satellitt og kabel. Selv om det er knapphet på frekvenser, er NRK sine tre kanaler og P4 riksdekkende kanaler. Nærradioene dekker bare det lokale konsesjonsområdet. Omfanget og tilbudet av TV er mer sammensatt, og avhenger både av TV-selskapenes tilbud og den enkeltes mottakerutstyr. Dette gjelder i første rekke i forbindelse med utbyggingen av det digitaliserte nettet. Denne utbyggingen medfører økte kostnader for selskapene, men selskapene kommer til å satse på fremtidens TV både i Norge og Finland.

Norge har fem nasjonale fjernsynskanaler i 1999. En nasjonal kanal er en kanal som kan tas inn praktisk talt over hele landet og som er tilgjengelig på morsmålet (Medienorge1999, s. 191 og tabell s.192). NRK1 har 100 prosent dekning, NRK2 har 77 prosent dekning, TV2 97 prosent dekning TVNorge har 82 prosent dekning. Alle disse kanalene sender gjennom bakkeanlegg, kabel og satellitt. Det femte selskapet, TV3 Norge, har 62 prosent dekning og sender bare gjennom kabel og satellitt. Utenlandske satellittkanaler (som ikke retter seg mot Norge spesielt) har en dekning på mellom 21 og 43 prosent.

Utenlandske satellitt- og kabel-TV-selskap ekspanderte fort i 1980-årene både i Norge og Finland. Mens utviklingen fortsatte i de andre skandinaviske landene, kuliminerte kabel-TV interessen noe i Finland, hovedsakelig pga. at få programmer gikk på finsk. I likhet med NRK har YLE i 1999 100 prosent dekningsgrad. Også det kommersielle selskapet MTV3 har 100 prosent dekning, mens Nelonen har 79 prosent dekning.

7.3.7 Utvikling og forholdet til andre områder

Det elektroniske mediemarkedet står fremdeles i årene som kommer overfor store utfordringer. Utbyggingen av bredbånd og verdensomspennende digitale TV-nettverk blir mer og mer vanlig i mange land. Sektoren står overfor store økonomiske utfordringer, og de enkelte land vil i møte med en stadig mer standardisert kulturindustri møte utfordringer for å ivareta den nasjonale kulturen. Finland planlegger i første omgang utbygging av tre bakkeanlegg for digitale nett, med 13 kanaler. Denne utbyggingen vil i første rekke bli et samarbeidsprosjekt mellom de fire eksisterende rikskanalene i Finland. Også i Norge satser man på utbygging av digitalt fjernsyn gjennom jordbundet nett (St.melding. nr.46 (1998-99), Digitalt fjernsyn).

I forholdet til andre områder innen media vil blant annet utviklingen av kinostruktur og tilbud spille en viss rolle. Det ser ikke ut som f.eks. video vil være noen stor konkurrent verken til TV eller kino da man regner ekspansjonen av videomarkedet som et 80-talls-fenomen. Man ser per i dag ikke nedgang i salg av fonogrammer, men dette markedet kan kanskje endre seg med økt bruk av Internett og digital radio og TV.

7.4 Film og kino

I 1990-årene har det vært en renessanse for kinobesøk i Europa, besøkstallene økte med 38 prosent fra 1999 til 1998. Likevel er kinobesøket fortsatt langt under glansperioden på 1950-tallet med litt over 4 000 mill. kinobesøk. Antall kinobesøk sank gjennom hele perioden fra 1960 til 1990, bunnåret var 1990 med 577 mill. besøk' (SSB magasinet, <http://www.ssb.no>).

I Norge var bunnåret for kinobesøk i 1992 med om lag 9 mill. besøk, mens Finland hadde bunnår for kinobesøk i 1995 med om lag 5 mill. besøk (Film & Kino (F&K) Årbok 1999/2000). I både Finland og Norge har kinobesøkene økt gjennom hele 90-tallet. Utbyggingen av moderne multipleks kinoer og flerbruksanlegg regnes som en av forklaringene på den økte interessen for kinofilm. Kinostrukturen har endret seg noe i Finland de senere årene, fra mange små og noen store saler, noen småsaler er nedlagt, mens andre har oppstått i de moderne kinobygningene. I Norge har også denne trenden gjort seg gjeldene. Andre faktorer til økt kinobesøk kan være store trekkplasterfilmer (Titanic o.l.), samt at værforholdene ser ut til å ha endret seg de senere årene.

I Finland utarbeider Finlands Statistikk, og fra 1972 også Finlands Filmstiftelse, statistikk for film og kino. I Norge lager Statistisk sentralbyrå, MediaNorge og Film & Kino slik statistikk. Det er disse statistikkprodusentene som er hovedkilde for tall presentert i dette kapitlet, mens offentlige utredninger og dokumenter er andre kilder som er brukt her.

Tabell 40 Nøkkeltall Finland og Norge, 1999

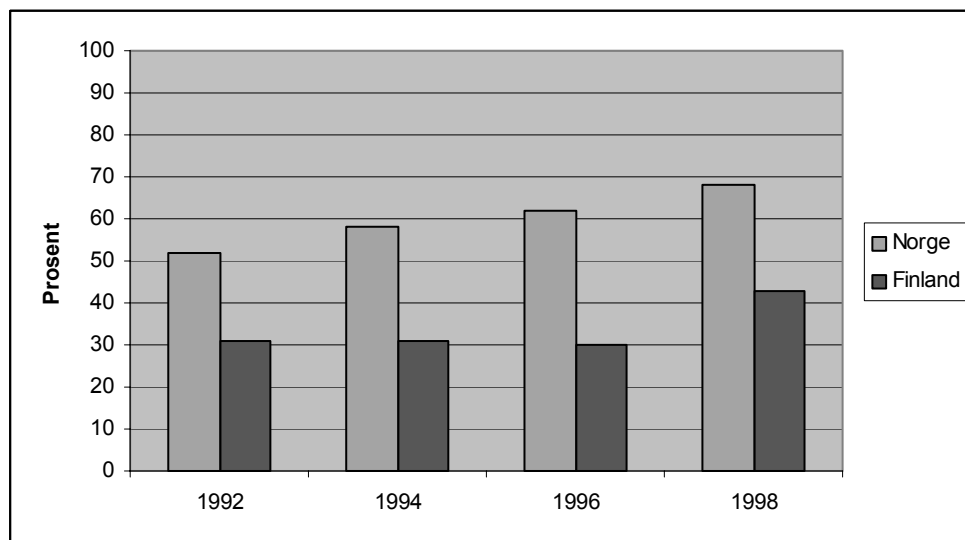
	Befolkning	Flatemål (km ²)	Kinobesøk	Antall kinoer	Antall distributører
Finland	5 147 300	338 000	7 034 788	236	20
Norge	4 417 600	324 000	11 351 281	262	15

(NOU 2001:5)

7.4.1 Kinobesøk (kulturbruk)

Film og kinotilbudet er en del av det lokale kulturtilbud både i Norge og Finland, selv om de store byene står for en stor andel av både tilbudet og besøket. I 1999 ble nærmere 70 prosent av alle kinobesøk i Finland foretatt i de store byene, Helsinki stod for om lag 37 prosent (Finnish Mass Media (FMM) 2000, tab 6.9). Andelen som har vært på kino i løpet av et år har økt gjennom hele 90-tallet både i Norge og Finland. I Norge var det vel halvparten av befolkningen som gikk på kino i løpet av et år først på 90-tallet, mens i 1998 hadde andelen økt til 68 prosent. Den samme tendensen, at folk går mer på kino, ser vi også i Finland. I begynnelsen på 90-tallet gikk imidlertid kun hver tredje finne på kino i løpet av et år, mens nesten hver andre gikk på kino i 1968. Figur 30 viser andelen av den finske og den norske befolkningen som har vært på kino i 1992-1998. Se også vedleggstabell 104.

Figur 33 Kinobesøk blant befolkningen i Norge og Finland 1992 - 1998. Prosent

(Norsk mediebarometer, SSB og MDC Helsinki Group-Media Research Ltd)

Ser vi på kinobesøket i forhold til innbyggere i figuren over, ser det ut som dette er nesten dobbelt så høyt i Norge som i Finland. Dette forholdet har holdt seg stabilt gjennom hele 1990-tallet, selv om noen flere finner ser på kinofilm i 1999; 1,4 besøk per innbygger mens Norge har 2,6 besøk per innbygger. Besøket per innbygger er lavt i Finland også sammenlignet med andre land. Gjennomsnittet for EU-landene var på 2,5. Dette kan ha sammenheng med en spredt befolkningsstruktur, men det kan også tyde på at markedet ikke er godt nok utviklet (NOU 2001:5, s.80).

Tabell 41 Kinobesøk i Norge og Finland. 1991-1999. Besøk per innbygger og antall visninger.

	1991		1996		1998		1999	
	Norge	Finland	Norge	Finland	Norge	Finland	Norge	Finland
Besøk (1000)	10 818	6 000	11 489	5 500	11 526	6 400	11 352	7 000
Besøk per innbygger	2,5	1,2	2,6	1,1	2,6	1,2	2,6	1,4
Antall visninger	185 060	135 300	217 796	146 000	223 760	148 900	234 103	
- Av dette norske/finske visninger (prosent)	8,0		8,7		10,3		9,5	
Besøk per visning	58,0	44,6	53,0	37,6	52,0	43,0	48,0	
Besøk på norske/finske filmer (prosent)	7,0	13,0	6,8	3,7	9,4	10,4	8,8	

(Statistisk sentralbyrå, Norge og Finlands statistikk, Finland (Finnish Mass Media))

Ser vi på kjønnsfordelingen blant kinopublikum, ser det ut som norske og finske kvinner går mer på kino enn mennene i 1998. Mens hele 70 prosent av kvinnen gikk på kino i 1998 i Norge, gikk 47 prosent av de av kvinnene på kino i Finland.

Tabell 42 Kinobesøk i Norge og Finland 1992 - 1998. Kjønn og Alder. Prosent

	Norge	Finland
Kjønn		
Menn	67	39
Kvinner	70	47
Alder		
15-24 år	96	66
25-44år	79	49

(Norsk Mediebarometer, Statistisk sentralbyrå og MDC Helsinki Group-Media Research Ltd.)

De unge går mest på kino i begge land. Hele 96 prosent av aldersgruppen 15-24 år hadde vært på kino i løpet av 1998 i Norge, mens 66 prosent av finsk ungdom i samme aldersgruppe hadde vært på kino.

7.4.2 Organisering

Norge

I Norge har vi følgende statlige virksomheter/institusjoner innen film som finansieres over statsbudsjettet:

- Norsk filminstitutt (NFI), samler forvaltningen av statlige filmoppgaver i en institusjon. Hovedoppgaver er produksjonsstøtte, bevaring og formidling av film. (Fra 1.7.2001 går fondsoppgavene til Norsk Filmfond).
- Audiovisuelt produksjonsfond (AVF), forvalter tilskuddsordninger til prosjektutvikling og produksjonsstøtte til film- og fjernsynsproduksjoner. (Fra 1.7.2001 Norsk Filmfond)
- Statens filmtilsyn, skal vurdere filmer etter lov om film og videogram og straffeloven, registrerer video og driver utredning og rådgiving i forhold til nye medier.
- Statens studiesenter for film (SSFF), driver med videreutdanningsvirksomhet for filmfolk, administrerer tilskudd til manusutvikling for langfilm og stipend, samt novellefilmproduksjon.

Fra 1. juli 2001 er AVF og NFI lagt ned og det er opprettet et nytt fond, Norsk filmfond, som skal være en tilskuddsforvaltning rettet mot filmprodusenter (F&K årbok). Fra samme periode blir SSFF innlemmet i Norsk Filmutvikling som skal være et kompetanse- og utviklingscenter for det norske filmmiljøet. (St.prp.1- film og medieformål, Oversikt over norsk filmsektor, Film & Kino 2000).

Aktører innenfor eierskap, produksjon og distribusjon

1 Eieraktører

I Norge er kinodriften stort sett basert på lokalt eierskap, både kommunalt og privat. Mer enn 50 prosent av kinobedriftene i Norge er kommunaleide. I 2000 har Norge 254 kinoer med til sammen 594 saler (herav 207 bygdekinoer). Norske kommuner eier 165 kinoer, mens de resterende 95 er private. Bygdekinoen eies av Norsk Kino- og Filmfond (NKFF) som igjen eies av kommunene (se under). Bygdekinoen representerer ambulerende filmvisning. De kommunale kinoene er organisert i Kommunale Kinomategrafers Landsforbund (KKL). NKFF og KKL, samt Bygdekinoen er lagt under og administreres av paraplyorganisasjonen Film & Kino i 1998. (NOU 2001:5, s.27).

Om lag halvparten av de private kinoene er organisert i Norsk kinoforbund. De private kinoene har forskjellige driftsformer og eierformer. I Norge er det også militære kinoer som eies av staten. I tillegg finnes det alternativ film- og kinovirksomhet som filmklubber (ca. 100), Cinematek og filmfestivaler.

Norge har et system med konsesjonsplikt for etablering av kinovirksomhet. Denne ordningen fungerer ut fra prinsippet om lokal tilpassing, det vil si det er de kommunale myndigheter eller den kommunestyret har bemyndiget, som har hatt hånd om konsesjonsordningen, (NOU 2001:5, s.34). I praksis vil det si at flere kommuner har gitt seg selv konsesjon for drift og anser nye og andre aktører som konkurrenter på kinomarkedet. Flere norske kommuner føler nå presset fra andre, spesielt utenlandske aktører, f.eks. SF Kino (Dagens Næringsliv 16.6.2001) som vil drive kino i kommunene, særlig i byene.

2 Produksjon

Produksjon av film i Norge er stort sett dominert av kommersielle interesser på den ene siden og aktører med kunstneriske ambisjoner på den annen side. Det er om lag 60-65 produksjonsselskaper i Norge. De fleste filmprodusentene er organisert i Norske film- og TV produsenters forening, som både er en bransje- og en arbeidsgiverforening (www-produsentforeningen).

Norsk Film AS er den største spillefilmprodusenten. Staten har inntil nå vært hovedaksjonær i selskapet som hovedsakelig er finansiert av offentlig støtte. Fra våren 2001 blir statens eierskap i filmproduksjon avviklet. Norsk Film AS blir delt i et produksjonsselskap og et infrastrukturselskap (Filmparken AS). Staten vil imidlertid opprettholde sitt eierskap i Norsk Filmstudio AS som er et datterselskap av Norsk Film AS. En annen stor aktør av spillefilmer er Egmont/Nordisk Film og de to største kringkastingsselskapene i Norge (NRK og TV2) er involvert i filmproduksjon (F&K2000).

3 Distribusjon

Filmdistribusjonsbyråene importerer, markedsfører og distribuerer filmer til kinoene i Norge. Høsten 2000 er det registrert 12 distribusjonsbyråer i Norge, amerikanske datterselskaper, privateid og kommunekontrollert (Kommunenes Filmcentral AS - KF). Filmdistribusjonsbyråene (utenom 2) er organisert i Norske Filmbyråers Forening.

Filmleieavtalen eller filmleieoverenskomstene er en privatrettslig avtale mellom KKL (Kommunale Kinematografers Landsforbund), NFF (Norske filmbyråers forening) og KFS (Kommunenes Filmcentral). Denne avtalen regulerer betingelsene for utleie av kinofilm (NOU 2001:5, s.41). Avtalen som gjelder i dag differensierer filmleien ut fra kinoens besøk siste driftsår. Dette er først og fremst begrunnet ut fra distriktpolitiske hensyn. Beregningsgrunnlaget for filmleien i Norge er brutto billettinntekt.

Finland

I Finland er det følgende statlige virksomheter/institusjoner innen film som finansieres over statsbudsjettet:

- Finlands filmarkiv har som oppgave å arkivere, dokumentere og restaurere filmer og videoinnspillinger, samt forskning om filmkunsten.
- Statens Filmgranskningsbyrå har som oppgave å sensurere og registrere filmer og videoer
- Finlands Filmstiftelse har som oppgave å fremme innenlandsk film- og videoproduksjon.
- Statens filmnemnd er en klageinstitusjon
- Statens Filmkonstkommissjon som bevilger stipend til regionale filmsentre og filmfestivaler. (www.minedu.fi/ august 2001)

Aktører innenfor eierskap, produksjon og distribusjon

1 Eieraktører

Kinoene i Finland er stort sett eid av private aktører. I 2000 har Finland om lag 232 kinoer med til sammen 329 kinosaler. Rundt 35 av disse kinoene er eid eller drevet av kommuner. Finnkino var markedsleder innen både drift og distribusjon, men driver nå stort sett med kinodrift. Sandrew Metronome har etablert seg som konkurrent til Finnkino, og driver både med drift av kino og filmdistribusjon (se under). Selskapet satser i de kommende år på økt andel av kinomarkedet.

Finlands filmkammare er et felles sekretariat for Finlands biografförbund, Finlands filmbyråers förbund og Finska filmproducenternas förbund. Filmkammeret ivaretar bransjens allmenne interesser.

I Finland drives også alternativ filmvirksomhet som f.eks. filmklubber. I 1998 hadde Finland 38 filmklubber (Cultural statistics 1999, tab. 6.13), mens de hadde 228 filmklubber i 1980.

2 Produksjon

Finlands Filmstiftelse har blant annet som oppgave å støtte finsk filmproduksjon. Finske filmproduksjonsselskaper har tradisjonelt ofte vært små selskaper som har hatt en kort levetid. Finske filmprodusenter er organisert i Finske filmproducenterers forbund. Det er om lag 12 filmprodusenter i Finland i 1997. (FMM tab. 6.7). Om lag 9 prosent av filmpremierene i 1999 var finskproduserte (FMM tab.6.3).

3 Distribusjon

På slutten av 1990 gikk Finnkino ut av filmdistribusjon. Tre store internasjonale selskaper (Buena Vista, Columbia og Fox) etablerte egne selskaper for filmdistribusjon i Finland. Fox har slått seg sammen med Svensk filmindustri (SF). Sandrew Metronome (også kinoeier) hører også med blant de fem største distributørene av film i Finland. I 1998 hadde Finland 20 filmdistributører, mens Norge hadde 15. Det har i mange år eksistert en filmleieavtale mellom kinoer og distributører. I dag har denne overenskomsten karakter av en fastprisavtale, der det er åpnet for differensiering. Filmleien er basert på besøkstall, med et noe forskjellig system i de største byene og i de mindre kinoene, som ofte vil si en minstepris for leie av film.

Sammenligning

Det norske kinosystemet er unikt fordi det kommunale eierskapet av kinoer er så utbredt, og de kommunale kinoenes dominans i markedet har nesten vært total. Det finske kinomarkedet har vært og er i større grad preget av kommersielle interesser. Det ser heller ikke ut som det finske filmmiljøet er så fragmentarisk som det norske, med sine sterke organisasjoner både på eiersiden og distribusjonssiden. Den norske og den finske filmleieavtalen baserer seg på forskjellige systemer, Norge baserer filmleien på brutto billettinntekter, mens i Finland baserer man seg på besøkstall. I tillegg til kinoer er også TV en viktig og betydelig distributør av filmer både i Norge og Finland.

7.4.3 I forhold til kulturpolitikk

Både Norge og Finland har en kinopolitikk hvor en ut fra kulturpolitisk begrunnelse gir nasjonal støtte til film og kino. (NOU 2001:5, s. 103). Støtten er av ulik karakter, men med sammenfallende mål om å sikre nasjonal produksjon, fremme formidling av kvalitetsfilm og sikre tilgjengeligheten til opplevelse av film.

Norge

I Norge er film og kino en del av det lokale kulturtilbud som kommunene er politisk ansvarlige for (jamfør kapittel fem).

De nasjonale kulturpolitiske målsettinger for kinopolitikken er knyttet til tre forhold; kvalitet, tilgjengelighet og bredde i tilbudet. Norsk kinopolitikk skiller seg ut gjennom de formelle rammer for drift av kino som er etablert gjennom et nasjonalt lovverk og gjennom kinopolitikkens lokale forankring. Den kommunale kinomodellen skal tjene kulturpolitiske mål, så vel som distriktpolitiske mål (MedieNorge 1997). Lov om film og videogram og konsesjonsordningen for etablering av kinovirksomhet og filmleieavtalen, samt, film- og videoavgiften bidrar til å regulere disse forholdene.

Den norske regjering satser offensivt på norsk filmproduksjon i årene som kommer. Regjeringen ønsker 'et levende og aktivt produksjonsmiljø med åpne rekrutteringskanaler. Sektorens ressursutnyttelse og inntjeningssevne må styrkes. Nye tiltak bør vurderes for å øke antallet kvalitetsproduksjoner heller enn å øke statsstøtte til det enkelte prosjekt' (KD-Mediepolitisk redegjørelse, 16. mai 2000, s. 6). Videre vil man satse på tiltak som gjør bransjen mer attraktiv for private investeringer, samt gå inn for stimuleringstiltak og diverse støtteordninger for film- og fjernsynsproduksjoner. Blant annet kan vi nevne at det ikke beregnes merverdiavgift på film (full sats er 23 prosent). Samtidig er det også reguleringstiltak, sensur for aldersgrenser som Statens filmtilsyn ivaretar (se avsnittet om filmsensur).

Et annet viktig kulturpolitisk virkemiddel har vært drift av bygdekinoen, ambulerende kinodrift, med formål 'å bringe kunst og kultur ut til landets minste avkroker' (NOU 2001:5, s. 18-20). I og med opprettelsen av Norsk Bygdekino AS ble dette stadfestet som et kulturpolitisk virkemiddel. I dag er den ambulerende kinodriften mer distriktpolitisk begrunnet.

Finland

Finlands Filmstiftelse er en nasjonal institusjon for filmtilbud. Institusjonen oppnevnes av Kulturministeren, men er en privat institusjon. Finlands Filmstiftelse forvalter tilskuddsmidler over statsbudsjettet til produksjon, distribusjon og kinovirksomhet. Den finske riksdagen lovfestet høsten 1999 en egen lov 'Lag om främjande av filmkonsten' at det skal gis tilskudd til produksjon 'till finländsk yrkesmässig filmproduktion. Stiftelsens mål 'är att främja högklassig, mångsidig og personlig finländsk filmproduktion' (web-Finlands filmstiftelse), samt distribusjon og visning av film (NOU 2001:5, s. 80). Finlands filmarkivs virksomheter er også en del av statlig kulturpolitikk.

For å fremme bruken av kino har staten gått inn for redusert merverdiavgift på kinobilletter. Avgiften på 8 prosent (full sats 22 prosent) ble introdusert gjennom EU-medlemskapet. I Finland er det ingen særskatter hvor midler føres tilbake til bransjen. Som nevnt over er det ingen merverdiavgift på kinobilletter i Norge, men i Norge beregnes det i dag en avgift på 2,5 prosent av billettinntektene som går til Norsk kino og filmfond (NKFF), samt 0,9 prosent av billettinntektene som går til rettighetshaverne for musikk (TONO). Norge har tidligere hatt flere typer avgifter i forbindelse med kinodrift, konsesjonsavgift, merverdiavgift og luksusskatt. (NOU 2001:5, s. 58).

Filmsensur

De fleste europeiske land har en egen lovgivning som gjelder filmsensur. I Norden gjennomføres det en noe ulik sensurpraksis. Danmark skiller seg fra de andre nordiske landene ved at de i 1997 erstattet Statens Filmcensur med Medierådet for Børn og Unge. Rådet fungerer mer som et veiledningsorgan enn som et sensurorgan (Statens filmtilsyn, Filmsensur i andre land). Det er nordisk enighet om at det viktigste med sensurpolitikken i fremtiden bør være at den fungerer godt i forhold til barn og unge, fordi det er denne aldersgruppen filmsensuren primært skal beskytte. På trappene ligger blant annet en felles base på Internett hvor publikum kan få opplysninger om filmer og sensuravgjørelser. I Norge er det Statens filmtilsyn som sensurerer filmer, og i Finland er det Statens filmgranskningsbyrå. Statens Filmgranskningsbyrå forhåndsgransker og godkjenner alle filmer som blir betraktet som kommersielle og offentlige, samt fastsetter aldersgrenser og skatteklasser. Statens filmtilsyn fastsetter aldersgrenser og forbyr filmer som skal vises i Norge. De forbudte filmene blir imidlertid gjerne klippet slik at de blir lovlige på et senere tidspunkt. I 1999 var 237 filmtitler gjenstand for sensur hos Statens filmtilsyn, av disse ble 47 tillatt for alle, mens de andre fikk graderte aldersgrenser (7 år, 11 år, 15 og 18 år). Finland operer med de samme aldersgrensene for sensur som Norge og i henhold til statistikken hos Statens filmgranskningsbyrå ble 242 filmer gjenstand for sensur i 1999.

7.4.4 Offentlig subsidiering - tilskudd/støtte

Norge

Det blir gitt diverse statlige/offentlige støtteordninger i Norge. De statlige virksomhetene NFI, AVF og SSFF er tilskuddsforvaltere for denne støtten. Støtten gis bl.a. til forproduksjonsstadiet, det vil si til manus- og prosjektutvikling, produksjonsstøtte som omfatter produksjonsstøtte til film- og fjernsynsproduksjoner, tilskudd til langfilmproduksjon og produksjonsstøtte til Norsk Film AS. I tillegg gis det billettstøtte som innebærer at produsenten mottar støtte på inntil 55 prosent av filmens brutto billettinntekter og tilskudd til distribusjon.

De totale statlige utgifter til film- og medieformål i 1999 var på 313 mill. NOK. Foruten direkte driftsutgifter på 81,5 mill. NOK, som dekker lønn og driftsmidler til de statlige virksomheter innen norsk film og mediesektor, går blant annet følgende utgifter direkte til filmbransjen over statsbudsjettet:

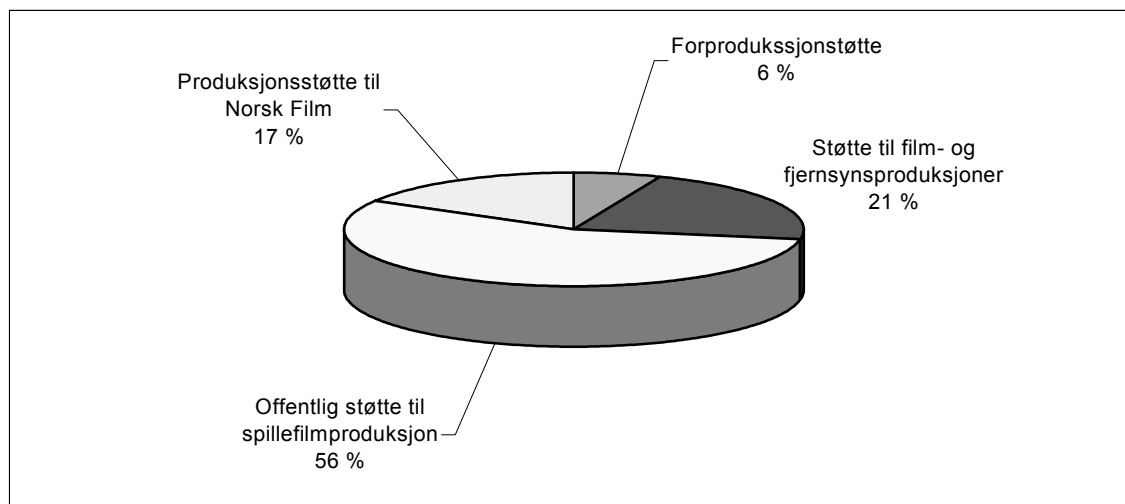
Tabell 43 Statlige midler over det norske statsbudsjettet i 1999. Mill. NOK.

Audiovisuelt produksjonsfond	48,1
Støtte til filmproduksjon m.m	112,7
Nordnorsk filmsenter AS (drift og produksjon)	5,3
Norsk Film AS (drift)	19,6

(St.prp.1 (2000-2001), Kulturdepartementet)

Støtten fra de forskjellige bidragsyterne fordeler seg andelsmessig i 1999 som i figuren under:

Figur 34 Fordeling av støtten fra de ulike bidragsyterne, Norge, 1999

I tillegg gis det tilskudd til drift av kinoer. De fleste kommuner og fylkeskommuner yter subsidier til den lokale kinoen. Støtten kan gis indirekte, f.eks. til husleie eller som direkte støtte f.eks. til underskuddsgaranti eller etter søknad. Støtten fra kommunene var i 1999 på om lag 52 mill. NOK (NOS Kulturstatistikk 1999, tab.3.5) og fra fylkeskommunene på om lag 10 mill. NOK.

Finland

Finland støtter også film og kino gjennom statlige subsidier (FFM, s. 258). I 1999 var disse subsidiene på total om lag 83 mill. FIM eller om lag 116 mill. NOK.

Tabell 44 Statlige subsidier til film og kino i Finland 1997 - 1999 FIM 1000 og prosent

	1997	%	1998	%	1999	%
Produksjon	52 300	68,2	54 300	67,6	52 500	63,5
Distribusjon	6 910	9,0	6 940	8,6	10 700	12,9
Statlige subsidier fra regionale kunstneråd	147	0,2				
Støtte til organisasjoner	1 690	2,2	1 690	2,1	1 800	2,2
Finlands Filmstiftelse	12 792	16,7	13 733	17,1	14 717	17,8
Kunstnere (priser og garantier)	2 668	3,5	2 896	3,6	2 656	3,2

(Finnish Mass Media 2000)

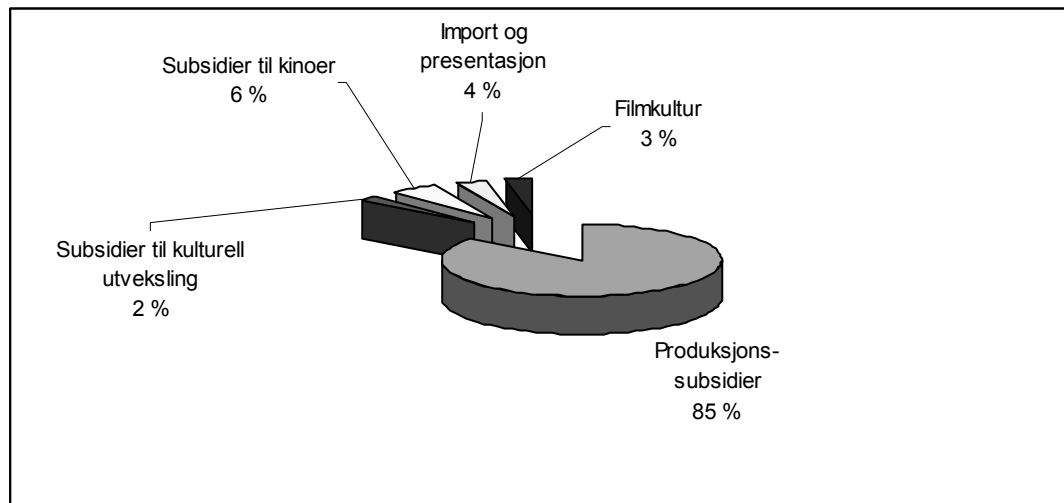
Tabell 43 viser utvikling og fordeling av statlige subsidier til film og kino i perioden 1997-1999. Subsidiene til filmproduksjon er redusert i perioden, mens distribusjonsstøtten er økt noe. I samme tidsrom ble det også gitt garantier og subsidier fra Finlands Filmstiftelse:

Tabell 45 Garantier og subsidier fra Finlands Filmstiftelse 1997 - 1999. FIM og prosent

	1997	%	1998	%	1999	%
Produksjonssubsidier	45 218	85,8	51 712	87,0	50 454	85,4
Subsidier til kulturell utveksling	1 100	2,1	1 250	2,1	1 344	2,3
Subsidier til kinoer	3 641	6,9	3 513	5,9	3 377	5,7
Import og presentasjon	1 920	3,6	2 226	3,7	2 070	3,5
Filmkultur	800	1,5	762	1,3	1 845	3,1

(Finnish Mass Media 2000)

Figur 35 Andelsmessig fordeling av garantier og subsidier, Finland, 1999

Figuren over viser at den største andelen av støtten går til å subsidiere filmproduksjon. Finlands Filmstiftelse finansierer blant annet produksjon av spillefilmer, dokumentarfilm, kortfilm og barnefilm. Filmproduksjon blir i tillegg støttet av Statens Filmkonstkomisjon (National Arts Council for the Cinema). AVEK, Centralen for Audiovisuell mediekultur er et ikke statlig selskap dannet av opphavsrettighetshavere og som støtter kortfilmproduksjon, utdanning og forskning innen film.

I tillegg til de nasjonale og lokale tilskuddsordninger mottar både Norge og Finland støtte gjennom internasjonale organisasjoner blant annet gjennom nordisk samarbeid, Nordisk Film & TV-fond.

Europa Cinemas under Europakommisjonen som forvalter Eurimages, et tilskuddsfond til samproduksjon, distribusjon av filmer, samt tilskudd til kinoer. Fondet har for tiden 26 medlemsland. (www.culture.coe.fr/Eurimages/.. juli 2001). Også EU gir tilskudd til kinodrift gjennom EUs MEDIA-program, Media Salles. Beløpene som ytes gjennom disse organisasjonene blir imidlertid betraktet som lite betydelige (NOU 2001:5).

7.4.5 Økonomi, spilleinntekter og billettpris.

I 2000 var billettinntektene av filmer vist på norske kinoer 608 mill. NOK, mens billettinntektene av filmer vist på finske kinoer var 280 mill. FIM eller 378 mill. NOK. For 2000 var spilleinntektene ved norske kinoer 38 prosent høyere enn ved finske kinoer. Økningen i kinoenes spilleinntekter var fra 1982 og fram til 2000 for Norges del på 154 prosent, mens den for Finland i samme periode lå på om lag 88 prosent. I perioden 1991 til 2000 har utviklingen i omsetningstallene vært mer like, henholdsvis 59 prosent (Norge) og 52 prosent (Finland).

Tabell 46 Spilleinntekter av filmer i Norge og Finland. Mill. NOK. 1982 - 2000

	1982	1991	1996	1998	1999	2000
Norge - NOK	239	382	485	574	580	608
Finland - NOK	210	296	271	333	370	378

(Film & Kino 2000)

I Norge kom litt over 7 prosent av spilleinntektene i 1999 fra nasjonale filmproduksjoner (NOS Kulturstatistikk 1999, tab.112) og i Finland kom nesten 25 prosent av spilleinntektene fra nasjonale filmer i samme år (Finnish Mass Media, tab. 6.11).

Tabell 47 Gjennomsnittlig billettpris ved norske og finske kinoer. FIM/NOK. 1982-2000

	1982	1991	1996	1998	1999	2000
Norge -NOK	15,91	35,38	42,25	49,82	51,06	52,47
Finland - NOK	23,04	49,04	49,54	50,98	52,62	52,70

(Film & Kino 2000)

Fra 1982 er gjennomsnittlig billettpris ved norske kinoer litt over tredoblet, mens billettprisen i Finland i samme tidsrom er litt over doblet. Den gjennomsnittlige prisen for å gå på kino i disse to landene er omtrent lik i 2000. Det er redusert merverdiavgift på kinobilletter i Finland. Avgiften på 8% ble introdusert gjennom EU-medlemskapet. (NOU2001:5), mens kinobilletter i Norge er fritatt for merverdiavgift.

Ved norske kinoer utgjør lønnskostnader og filmleie i snitt en tredjedel hver (NOU 2001:5, s.73). Ellers er økonomien avhengig av tilskudd, og mange norske kinoer har også inntekter av reklame.

7.4.6 Omfang og utvikling, kinobesøkene øker og endret kinostruktur

Som nevnt innledningsvis ser det ut til at antallet norske og finske borgere som går på kino øker (jf. tabell 40). I 1991 var det 10,8 mill. kinobesøk i Norge mot 6 mill. i Finland. I 2000 var det 11,5 mill. besøk i Norge og 7,2 mill. i Finland. Økningen i kinobesøk har vært størst i Finland på hele 20 prosent, mens økningen har vært på 7 prosent i Norge. Besøk per innbygger har holdt seg stabilt i Norge i nevnte periode på mellom 2,5 og 2,6. Kinobesøk per innbygger har økt fra 1,2 til 1,4 i Finland.

Antall visninger i Norge viste en økning på 27 prosent fra 1991 til 1999. I 1999 var antall visninger på 234 103. Økningen på visninger i Finland i perioden 1991 til 1998 var på 10 prosent. Besøkene per visning har holdt seg stabilt, noe lavere i Finland enn Norge. Finskproduserte filmer har bedre besøk en norskproduserte filmer i de respektive hjemlandene, med unntak av 1996 da Finland hadde et svært lavt besøk på finske filmer med bare 3,7 prosent. I 1998 stod norske filmer for 9,4 prosent av besøkene, mens finske filmer stod for 10,4 prosent av besøkene.

Tabell 48 Antall kinobygg, kinosaler, sitteplasser. Norge - Finland. 1991 - 1999.

	1991		1996		1998		1999	
	Norge	Finland	Norge	Finland	Norge	Finland	Norge	Finland
Antall kinobygg	350	252	274	236	260	232	262	237
Antall kinosaler	428	333	633	325	604	331	605	362
Kommunale kinoer	276		287		281		285	35
Private kinoer	152		111		112		113	
Bygdekinoer			235		211		207	
Sitteplasser	105 300	63 000	92 374	57 200	88 008	57 400	88 674	62 700
Sitteplasser per sal	246	189	233	176	224	173	223	173
Sitteplasser per 1 000 innbyggere	24,4	12,6	21	11,2	19,8	11,2	19,9	12,2

(Statistisk sentralbyrå, Norge og Finlands statistikk, Finland (Finnish Mass Media))

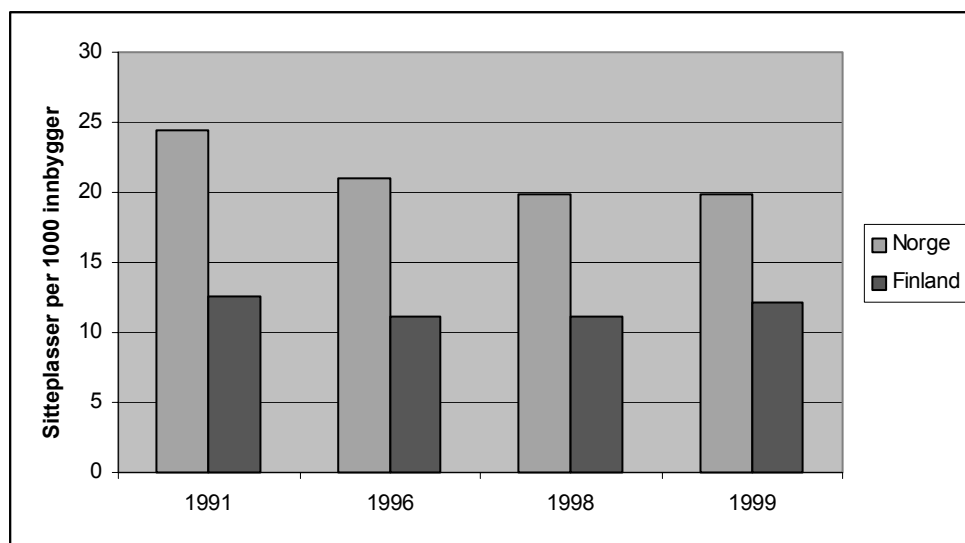
Kinostrukturen har endret seg over tid i Norge, fra 350 kinobygg med 428 kinosaler i 1991 til 262 kinoer med 398 saler i 1999. I løpet av denne perioden har kinodriften endret seg flere steder, spesielt i

storbyene, fra store saler til flere små saler i samme kinobygg. I Finland ser det ut som kinotilbudet ikke har variert så mye, 252 kinobygg i 1991 og 232 kinobygg i 1999. Finland har med sine 232 kinobygg lavest kinodekning både i forhold til flatemål og folketall.

I 1991 hadde Norge nesten dobbelt så mange sitteplasser i kinoene per 1 000 innbyggere som Finland, henholdsvis 24,4 og 12,6 (se figuren under). Antallet sitteplasser per innbygger har holdt seg noenlunde stabilt i Finland over 10-året. Norge hadde 19,8 sitteplasser per 1 000 innbyggere i 1998, mens Finland hadde 11,2. Selv om antall kinobygg er blitt redusert i Finland, har likevel antall sitteplasser økt. Dette skyldes i stor grad at noen store kinokomplekser har blitt åpnet i Finland de siste årene.

Figuren under viser antall sitteplasser per 1000 innbygger i Norge og Finland. Det er flest sitteplasser i Norge, selv om forskjellen har blitt mindre i perioden 1991-1999.

Figur 36 Antall sitteplasser per 1000 innbygger, Norge og Finland. 1991-1999

Det er lav filmproduksjon både i Norge og Finland. Av de nordiske landene er det i Sverige innenlands produsert film har best kår. 12 prosent av premierene er svensk film. I 1999 var 8,6 prosent av filmene i Finland produsert 'hjemme', mens Norge hadde 5 prosent egenproduserte filmer. Filmer fra USA utgjorde godt over 50 prosent i begge land i dette året, men har i tidligere år ligget på mellom 65 og 70 prosent.

I fremtiden vil kanskje de største forandringene ligge på distribusjons- og visningssiden, digitalisering og bredbånd tar over. E-kino blir mer og mer vanlig og innebærer digital distribusjon og visning. Finland er med i studiegruppe for e-kino (NOU 2001:5). Utbyggingen av bredbåndnettet vil få kulturpolitisk betydning. Samtidig ser vi også at utenlandske og norske aktører ønsker å overta kommunale kinoer eller etablere konkurrerende bedrifter i de største byene og tettstedene. Konesjonsbestemmelsene må sikre like vilkår for så vel kommunaleid kino som privateid.

Det blir også et spørsmål om å øke avgiftene for å møte det nye investeringsbehovet i digitalt visningsutstyr. Samspill av næringsinteresser og kulturlivet vil få større betydning, men det vil fortsatt være behov for nasjonal og lokal styring av kinovirksomheten i en globalisert næring og i et internasjonalt lovverk.

7.4.6 Forholdet til andre områder

Som nevnt over, er mye av kinovirksomheten i støpeskjeen for å ta i bruk nye teknologier. Dette er spesielt viktig i forhold til andre konkurrerende medier, spesielt TV og Videofilm. Konkurransen om brukerne, deres tid og preferanser, og fleksibilitet blir viktige elementer. Disse markedene, spesielt tilbudet av TV-film, ekspanderte raskt i 1980-årene og 'stjal' filmbrukere. Men ettersom film og kino har begynt å endre struktur og tilbud, er nå kinobruken på vei oppover igjen både i Norge og Finland.

7.5 Bøker

I dette kapittelet skal vi se nærmere på finske og norske lesevaner og hva som karakteriserer bokbransjen i Norge og Finland. Vi har allerede sett at både finner og nordmenn er ivrige avislesere. Avsnittet om lesevanene fungerer som en introduksjon både til kapittelet om bøker og til kapittelet om bibliotek i Norge og Finland. Bøker distribueres gjennom salg i butikker og bokklubber, biblioteklån og vennelån. For å se hva som karakteriserer litteratur-feltet er det viktig å se på omsetning av bøker i sammenheng med bibliotek-tjenesten og bruk av denne. Vi skal også se på hvilken rolle bokklubbene spiller i forhold til distribusjon av bøker i Norge og Finland.

Tilgang på statistisk informasjon på bok- og litteraturområdet er begrenset og i stor grad basert på bokforlagenes bransjestatistikk. Bransjestatistikken har svakheter ettersom ikke alle aktørene er medlemmer av bransjeorganisasjonene. Det er ikke lett å få oversikt over den samlede verdien på solgte bøker eller det totale antallet solgte bøker. Terminologien i bransjestatistikken gjør dessuten at det er vanskelig å sammenlikne produksjon og omsetning av ulike kategorier av bøker på tvers av land. Data presentert her er hentet fra diverse publisert materiale fra SSB, blant annet kultur- og mediebruksundersøkelsene, en utredning om bokbransjen i Finland (Stockmann 2000), og kulturstatistikk fra Statistics Finland.

7.5.1 Kulturbruk

Både Norge og Finland anses for å ha en litterær kultur. En internasjonal undersøkelse om leseferdigheter viste at både Norge og Finland er blant de land med beste leseferdighetene i verden. Norge kom på andreplass blant de landene som var med i undersøkelsen (<http://www.ssb.no/emner/04/01/sials/>). Likevel leser 30 prosent av nordmenn for dårlig til å kunne fungere tilfredsstillende i arbeids- og samfunnsliv. Svenskene gjør det klart best i alle deler av undersøkelsen. Finland er rangert som nummer fire bak Danmark som har tredjeplassen (se vedleggstabellene). Resultatene presenteres i rapporten 'Literacy in the Information Age. Final Report on the International Literacy Survey' (OECD and Statistics Canada).

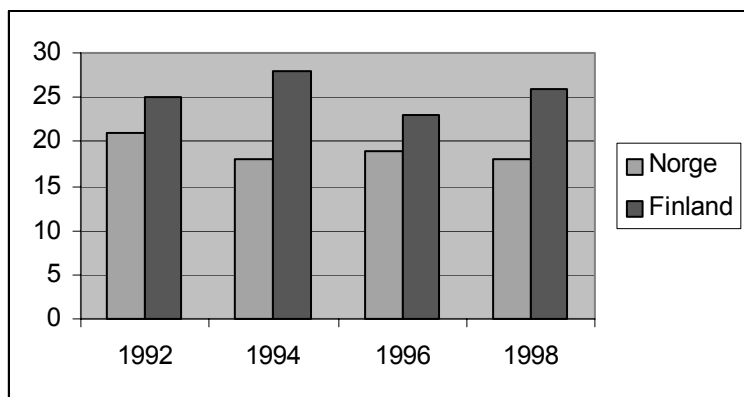
Etter å ha fastslått at nivået på leseferdigheter i Norge og Finland er høyt skal vi se litt nærmere på lesevanene. Statistics Finland har som tidligere nevnt ikke gjennomført kulturbruksundersøkelse siden 1991. De finske tallene ovenfor er derfor basert på undersøkelser gjennomført av andre. Finland har nylig gjennomført en ny tidsbruksundersøkelse, men dataene er ikke klare når denne publikasjonen går i trykken.

De siste kulturbruksundersøkelsene i Norge viser at boklesningen følger et relativt fast mønster, men en ser likevel at nordmenn i alle aldersgrupper leser mindre nå enn før. Nedgangen i lesing gjelder for alle utdanningsgrupper. Det er heller ikke bare færre som leser bøker og blader, det er også en nedgang i den tiden som brukes på å lese. Endringene i lesevanene generelt gjenspeiler seg også i boklesingen, og det er særlig unge gutter som leser mindre i bøker. Men lesing av bøker og blader er fortsatt en viktig del av fritida, og til sammen åtte av ti nordmenn leser bøker eller blader ukentlig. De bøkene vi leser er særlig romaner. Dette gjelder begge kjønn, men spesielt kvinnene. Menn er de som bruker mest tid på bøker om samfunn og politikk. Ni av ti leser bokmål når vi leser bøker. Hovedvekten ligger fremdeles på romaner med krim og spenning, som vi i like stor grad skaffer oss gjennom bokklubb, bokhandel og bibliotek (<http://www.ssb.no/vis/07/02/sa38/art-2000-11-21-02.html>). I vedleggstabell 91 har vi tatt med en oversikt over hvor mye tid nordmenn brukte til lesing per dag etter kjønn og alder.

I følge det finske Undervisningsministeriet henger finnenes omfattende lesevaner delvis sammen med det utviklede biblioteksvesenet (Undervisningsministeriet 2000). Boklesing har lenge vært en av de mest populære fritidssystemene i Finland. Som nevnt er det lenge siden det har vært gjennomført kultur- og fritidsundersøkelser i Finland. I den finske undersøkelsen om fritidsvaner i 1990 svarte ni av ti at avislesing var ganske eller veldig viktig for dem. 45 prosent av de spurte sa at litteratur var viktig for dem. Både i 1981 og i 1991 hadde tre fjerdedeler av befolkningen over 10 år lest minst en bok i løpet

av de siste seks månedene. Fire av fem hadde lest minst en bok det siste året. Tallene for Norge er gjennomgående lavere. Statistics Finland presenterer imidlertid resultater fra undersøkelser om boklesing gjennomført av Suomen Gallup -Media. Figurene nedenfor viser tall for boklesing i Norge og Finland for noen utvalgte år. Den finske undersøkelsen inkluderer lesing av *fiction* og *non-fiction*. Det er derfor vanskelig å si om tallene er direkte sammenliknbare. Vi har likevel valgt å sette dem inn i samme figur (se notene). Hvis vi ser bare på lesing av *fiction* er tallene for Finland likevel høyere enn for Norge (se vedleggstabell 90-93). Figur 37 viser at andelen finner som i løpet av en dag har lest en bok er høyere enn andelen av nordmenn. Av figur 38 ser vi dessuten at finnene bruker mer tid til lesing enn nordmenn.

Figur 37 Andel boklesere Norge¹ og Finland². Prosent 1992, 1994, 1996 og 1998³

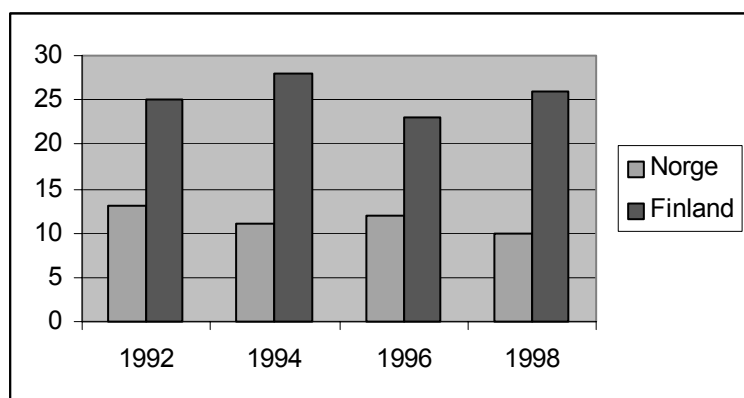
¹ Norge: En gjennomsnittsdag. Bøker som brukes i forbindelse med arbeid, skole eller annen utdanning regnes ikke med i denne statistikken. Heller ikke høytlesning for barn.

² Finland: Andel som har lest bok dagen i forveien. Undersøkelse gjennomført av Suomen Gallup Media. Inkluderer fiction og non-fiction. Se foredlingen innenfor genrene i vedleggstabellene.

³ Vi tar forbehold i forhold til sammenliknbarheten av tallene.

(Statistics Finland og SSB)

Figur 38 Minutter brukt til boklesing per dag Norge og Finland. 1992, 1994, 1996 og 1998¹

(Statistics Finland og SSB)

¹ Samme merknader gjelder som for forrige figur

Figurene gir en mulig indikasjon på at finner leser mer enn nordmenn. Den parallelle kulturbruksundersøkelsen i 1990 viste også det. Undersøkelsen viste at 70 prosent av nordmennene og 77 prosent av Finnene hadde lest bøker det siste året (se vedleggstabellene og Månsson 1993). Siden tallene i figurene ovenfor er usikre, tar vi med noen tall fra denne undersøkelsen, som bekrefter dette

bildet. Ahlin presenterer resultater fra undersøkelsen og viser fordelingen i forhold til kjønn og hvilken type bøker som leses (Ahlin 1993). Vi har igjen tatt med tall som viser fordelingen for Norge og Finland i vedleggstabell 93.

7.5.2 Kjøp av bøker

Kulturbbruksundersøkelsen i 1991 viste at nordmenn kjøpte mer bøker enn finnene. 50 prosent av Finnene hadde kjøpt bøker siste året, mens 53 prosent av nordmennene hadde kjøpt bøker. Tabellen nedenfor viser hvor mange bøker kvinner og menn i Norge og Finland hadde kjøpt i løpet av det siste året (1991). Både i Norge og Finland kjøper kvinnene mer bøker enn mennene. Norske menn kjøper mer enn finske menn og norske kvinner mer enn finske kvinner, men det er mellom finske menn og norske menn at forskjellen i bokinnkjøp er størst.

Tabell 49 Bokinnkjøp i Norge og Finland, 1991. Prosentandeler av befolkningen etter kjønn.

	Finland			Norge		
	Totalt	Menn	Kvinner	Totalt	Menn	Kvinner
Antall bøker						
6 -	12	8	14	19	14	23
3 - 5	15	11	19	15	15	16
1 - 2	23	23	24	19	21	17
Sum prosent	50	42	57	53	48	60
Medlem av bokklubb	16	9	22	21	15	27

(Ahlin 1993)

Tabellen ovenfor viser også medlemskap i bokklubber. Det er kvinnene som er mest aktive også her. Det oppsiktsvekkende er at andelen som er medlem av bokklubb er mye høyere i Norge enn i Finland. Det var 21 prosent av de spurte nordmennene som var medlemmer av en bokklubb, mens 16 prosent av finnene var medlem. Dette skal vi komme tilbake til.

Forbruksundersøkelsene viser at nordmenn bruker en større andel av inntekten sin til kjøp av bøker. Forbruksundersøkelsene følger en internasjonal standard for gruppering av varer og tallene er derfor lette å sammenlikne. Av husholdningens forbruk utgjorde utgifter til bøker i Norge i 1999 en andel på 0,7 prosent, mens den i Finland i 1998 utgjorde bare 0,4 prosent. Det er også verdt å merke seg at finnene brukte en forholdsvis større andel til aviser og tidsskrifter.

Tabell 50 Utgift per husholdning per år aviser, bøker og skrivemateriell. Norge 1997-1999¹. Finland 1998. Prosent

Vare- og tjenestegruppe	Norge	Finland
	1996-1999	1998
	Andel av	Andel av
	forbruksutgift i	forbruksutgift i
	alt	alt
095 Aviser, bøker og skrivemateriell	1,9	2,0
0951 Bøker	0,7	0,5
0952 Aviser og tidsskrifter	1,1	1,4
0953 Div. trykksaker	0,1	0,1
0954 Papirvarer	0,1	0,1
Tallet på husholdninger	3 639	4359
Personer per husholdning	2,19	2,2

(SSB og Statistics Finland)

¹ I Norge er utvalget på rundt halvparten av størrelsen av det finske utvalget. For å motvirke skjevheter i utvalgene lager derfor SSB et gjennomsnittstall basert på tre år, og i dette tilfellet har vi brukt tall for 1997-1999.

Oppsummeringsvis kan vi si at både i Norge og Finland er det kvinnene som kjøper, låner og leser mest bøker. Boklesing varierer dessuten med alder, utdanningsnivå og med hvor en bor. Aldersgruppene under 45 har generelt sett en høyere andel boklesere enn de over 45. Leseaktiviteten er størst i større kommuner, og aller størst i hovedstedene. Det samme gjelder bokinnkjøp.

7.5.3 Omfang

Det er mange aktører i bokbransjen og det er vanskelig å finne helhetlige og oppdaterte oversikter. I Finland er det anslått at 3 500 bedrifter og organisasjoner publiserer bøker (Minkkinen 2001). Utvikling de senere årene peker mot en forlagskonsentrasjon og til dels internasjonalisering av bransjen. I Finland dekker de seks største forleggerne 80 prosent av markedet. Både Statistics Finland og SSB publiserer en del statistikk om bokproduksjon. Det blir gitt ut statistikk om produksjon av antall titler og antall bøker og hvordan disse fordeler seg på emner. Det blir også gitt ut oversikter over oversettelser til og fra forskjellige språk. Vi har her valgt å fokusere på deler av statistikken. For mer informasjon om emneområder og oversettelser, se Cultural statistics 1999 (Statistics Finland) og NOS Kulturstatistikk (SSB 1999). Ettersom kulturdepartementet på grunn av behov for sammenlikning med andre land ønsker data fra 1997 har vi valgt å presentere noen nøkkeltall.

Tabell 51 Nøkkeltall for boksektoren. Norge og Finland 1997

	Finland	Norge
Antall titler (bøker og småtrykk)	12 717	6 284
Antall solgte eksemplarer	25 660 000 (25 907 000 = members of FBPA)	16 400 738 (Norsk forleggerforening)
Omsetning i NOK (Retail sales inkl. VAT)	3 167 347 500	4 624 000 000
Utlån av bøker (public libraries/folkebibliotek)	81 011 000	18 810 287

(Statistics Finland, Ministry of Education og SSB)

FBPA er beregnet å dekke ca 85 prosent av det totale salget (Stockmann, Bengtsson & Repo 2000)

Boktitler

I følge Liikkanen og Pääkkönen (1994) er det i den europeiske konteksten Finland, Island, Danmark og Sveits som har størst produksjon av boktitler i forhold til befolkningstallet sett i forhold til andre land. Finland har toppet listen lenge. I 1980 hadde Finland 14 titler per 10 000 innbygger og i 1990 hadde de 20. I 1990 ble det utgitt 10 000 titler i Finland (Liikkanen og Pääkkönen 1994), og i 1998 var det 12 000 (Stockmann 2000). Tilsvarende hadde Norge i 1990 5241 boktitler. I 1997 var tallet 6 284 (SSB 1999). Siden det finnes lite sammenliknbart materiale på feltet har vi valgt å ta med to tabeller fra tidligere sammenlikninger blant vedleggstabellene. Tabellene viser forholdet mellom antall utgitte titler (både skjønnlitteratur og faglitteratur) i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige for årene 1980-1990. Fra 1980 til 1990 ble antallet skjønnlitterære titler fordoblet i Finland. For Norge sin del var det ikke store forskjeller i antallet skjønnlitterære utgivelser. Den finske fagbokproduksjonen omfattet ved begynnelsen av 80-årene dobbelt så mange utgivelser som den norske, og ved slutten av 80-årene var den mer enn tre ganger så stor. I 1990 utgjorde fagbokutgivelsene i Finland 83 prosent, mens den i Norge utgjorde 68 prosent av utgivelsene totalt sett.

Boksalg

Boksalget i Finland økte jevnt fra etter krigen og frem til 1980-tallet, men har siden holdt seg stabilt. På 1990-tallet har utlånet fra finske bibliotek fortsatt å øke. I 1981 solgte medlemmer av Finnish Book Publisher's Assosiation (FBPA) totalt over 22 mill. bøker, og i 1991 var tallet litt i overkant av 23 mill. For Norge har vi kun tall for antall bøker solgt gjennom medlemmer i Den Norske Forleggerforening. Deres medlemmer i 1999 solgte 17 255 847 eksemplarer, til en total omsetning av 2 845 mill. NOK. I 1997 solgte medlemmene 16 400 738 eksemplarer bøker. Medlemsforlagene hadde da en omsetning på 2 708 mill. NOK, og altså 59 prosent av den totale omsetningen.

Nedfor har vi tatt med to tabeller som viser hvordan boksalget fordeler seg på ulike aktører i bokbransjen i henholdsvis Finland og Norge.

Tabell 52 Book sales by marketing channel, Finland 1997*

Marketing channel	Mill. NOK	%
Bookshops	1170	37
Department stores	323	10
Specialised distributors	289	9
Direct sales by members of the Finnish Book Publishers' Association	704	22
Book clubs	339	11
Other distribution channels	342	11
Total	3 167	100

(Statistics Finland 1999)

*Retail sales include VAT

Tabell 53 Bokomsetning til utsalgspriser, Norge 1997

	Mill. NOK	%
Medlemsforlag	2708	59
Andre forlag	646	14
Bokklubber	948	20
Bokimportører	322	7
Total	4 624	100

(SSB 1999)

Tall fra Statistics Finland viser at bokklubber i 1997 stod for 11 prosent av bokomsetningen i Finland. På 1980-tallet sank antallet bokklubber i Finland fra nesten to dusin til seks. Ifølge Liikkanen og Pääkkönen stod bokklubbene likevel for anslagsvis en femtedel av alt salg av *generell fiksjon* (Liikkanen og Pääkkönen 1994). De siste par årene har det imidlertid blitt etablert noen nye bokklubber i Finland.

Bokklubbene i Norge har, i motsetning til de finske hatt stor vekst. I 1987 var bokklubbenes omsetningen på 444 mill. NOK. Ti år senere var den mer enn dobbelt så stor (948 mill. NOK), og den fortsetter å øke. I 1999 var omsetningen 1 091 mill. NOK. Bokklubbenes omsetning utgjør en stadig større prosent av den totale bokomsetningen. I 1987 utgjorde den 17 prosent og i 1997 20 prosent. I 1999 var markedsandelen i overkant av 22 prosent. De norske bokklubbene i feirer 40 år i 2001 og har grunn til å feire. Det er ti bokklubber som er med i De norske bokklubbene. Bokklubben nye bøker hadde alene 240 000 medlemmer i 1999, en økning på 50 000 fra året før (Dagens Næringsliv, 22. januar 2001). 80 prosent av medlemmene i Bokklubben nye bøker er kvinner.

7.5.4 Organisering

I Finland faller boksektoren innenfor Undervisningsministeriets ansvarsområde. Både kulturavdelingen og avdelingen for utdanning og vitenskap er involvert, med ansvar for henholdsvis skjønnlitteratur og non-fiction og vitenskaplig litteratur. I tillegg er bokbransjen subsidiert av uavhengige kulturråd og underliggende organer; Arts Councils (National Council for literature and regional Arts Councils), The Academy of Finland, National Board of Education, Children's Culture division, Consultative Committee for Public Information m. fl.

I Norge har mesteparten av offentlig støtte til litteratur siden 1965 vært kanalisert gjennom Norsk kulturråd.

7.5.5 Kulturpolitikk og virkemidler

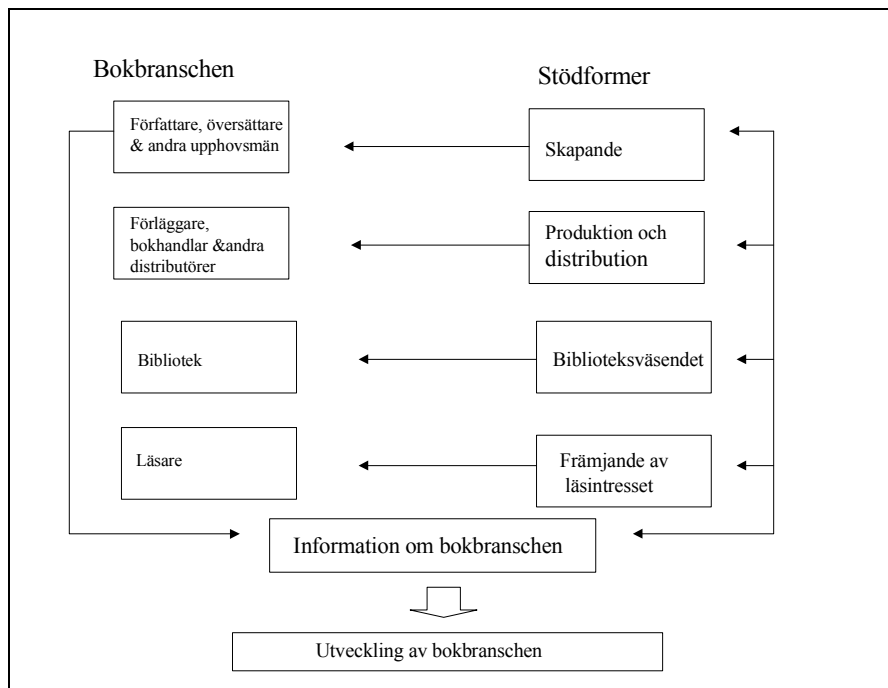
Bokbransjen er blant de kulturområdene som relativt sett er lite subsidiert og lite regulert. Vi skal her si litt om kulturpolitikken og virkemidler på kulturområdet. Det vil bli lagt størst vekt på å redegjøre for finske forhold. Vi vil komme litt inn på støtte til biblioteksektoren fordi det henger tett sammen med bokbransjen forøvrig, men vi skal også komme tilbake til forvaltning av biblioteksektoren senere.

Ulike former for støtte

Litteraturstøtte kanaliseres på ulike måter. Stockmann foreslår å dele støtten til bokbransjen i fem kategorier (Production and distribution subsidies, leisure activities and publicity subsidies, literary society subsidies, artist subsidies, and other book trade subsidies). Stockmann presenterer imidlertid en annen inndeling som er gjengitt i figuren, som gir en skjematisk oversikt over ulike type støtte til ulike deler av bokbransjen.

Figur 39 Kartlegging av bokbransjen og ulike former av stöd, Finland

(Stockmann 2000)

I Norge og Finland er virkemidlene forskjellige og støtten kanaliseres på litt forskjellig måter. Norge har et system med faste bokpriser. Finland gikk i 1971 bort fra faste priser og over til frie bokpriser (dvs. at forlaget lager en anbefalt pris, men detaljistene kan forlange den prisen de selv ønsker). Det er også forskjeller i bokmoms, og den norske momsfritaket på bøker kan sees som en indirekte litteraturstøtte. I Finland er det 8 prosent moms på bøker. Vi skal først se litt nærmere på virkemidlene og så se på hvordan støtten fordeler seg.

Norge

Norge har som sagt et fastprissystem og fullt fritak for mva på alle utgivelser i bokform. Fritak fra mva er den viktigste støtteordningen målt i NOK. Også i Norge kan støtten til bokbransjen klassifiseres i kategoriene som skissert over. Det gis støtte gjennom ulike kanaler til skrijving, til utgivelse, produksjon, distribusjon, innkjøp og oversettelse av samisk og norsk litteratur. Når det gjelder støtte før utgivelse er stipend og garantiinntekter til forfattere viktige virkemidler. Det gis også støtte til oversettere og støtte til forfatterskoler/kurs. Det gis tilskudd til utenlandske forlag som vil gi ut oversatt norsk litteratur. Siden 1965 har mesteparten av offentlig støtte til litteratur vært kanalisert gjennom Norsk kulturråd, først og fremst gjennom det særnorske systemet med innkjøpsordninger for ny norsk skjønnlitteratur samt for en del oversatt litteratur. Gjennom at staten kjøper en viss del av opplaget for distribusjon til bibliotekene, får både kunstnere, forleggere og lesere nytte godt av støtteordningen. Kulturrådet gir også produksjonsstøtte til kunstnerisk illustrerte barnebøker, til tegneserier, innvandrerlitteratur, klassikere, ny norsk dramatik, kulturtidsskrifter og barneblad. I tillegg får ulike prosjekter og forsøks tiltak på litteraturområdet støtte. Den spesielle språksituasjonen

kommer også til syne i den offentlige litteraturpolitikken, f.eks som tilskudd til generell litteratur i nynorsk målform. All støtte er gitt på grunnlag av kvalitetsvurdering. Staten betaler også biblioteksvederlag Dette er et kollektivt vederlag for utnyttelse av verk som disponeres til utlån i offentlige bibliotek. Midlene fordeles til fond og igjen til f.eks stipender. Ordningen skal stimulere forfattervirksomhet. En egen bransjeavtale forplikter bokhandlerne til å ha alle nye norske skjønnlitterære (og til dels faglitterære) bøker i sitt varetilbud. Dette kommer vi tilbake til under kapitlet om bibliotek. Månsson peker på at litteraturmarkedet i Norge ellers er sterkt preget av bokklubbene (Månsson 1993:53-54).

Finland

Det meste av subsidiene i Finland kommer fra tippemidlene, som ellers på kulturområdet (ca. 90 prosent) (Stockmann et al 2000). Inntektene fra bokmomsen er ifølge Månsson tifoldig sammenliknet med det som staten bevilger til litteraturen og forfatterne. Bokmomsen ble redusert fra 22 prosent til 12 i 1994. En regner med at dette har hatt en klar innvirkning på antallet produserte titler. I 1998 ble momsen redusert ytterligere, til 8 prosent.

Den offentlige støtten viktig for å sikre forfatterens inntekt. Det meste av den offentlige støtten kanaliseres som en direkte støtte til forfatterne og som støtte til bibliotekene. Kunstneres-, projekt-, barnekultur- og reisestipendier deles ut av 'Centralkommissionen för konst' og biblioteksstipendene av Undervisningsministeriet etter innstilling av en spesiell nemnd (Råd for biblioteksstipend for forfattere) som administrativt står under 'Centralkommissionen för konst'. Foruten stipender til individuelle forfattere bevilges det støtte i form av statstilskudd til riksomfattende organisasjoner innenfor litteratursektoren og til andre aktører i bokbransjen. I Finland har støtteformene til forlagene og til distribusjon av litteratur har oppstått først på 1980-tallet. Forlagsvirksomhet av høy kvalitet er vanskelig innen et lite språkområde. Staten støtter publikasjonsvirksomhet som gjelder kvalitetslitteratur med liten spredning. Støtten deles ut av Finlands Bokstiftelse.

Undervisningsministeriet støtter også publiserings- og introduksjonsvirksomhet for lettlest litteratur. Støtte til kjøp av litteratur har fra 1980 blitt gitt til bibliotek for anskaffelse av høyverdig litteratur med liten spredning. Selektiv produksjonstøtte har blitt gitt til forlag siden 1989. Produksjonstøtte er forbeholdt kvalitetslitteratur, som det ellers ikke ville vært mulig å gi ut pga dårlig spredning. Videre gis det støtte til oversetting av litteratur til innenlandske (inhemske) språk, oversetting av innenlandsk litteratur og til og med redigering og trykkekostnader. Støtte kan søkes av så vel opphavsmennene som utgiverne. Videre støttes organisasjoner på litteraturområdet, skriveutdanning og lesing som fritidsinteresse (fritt oversatt og gjengitt, Månsson 1993). Litteraturen støttes også via EUs 'Kultur 2000-program'. Det finske kontaktkontoret for programmet ligger ved Centret för internationellt personutbyte CIMO (fritt oversatt fra Undervisningsministeriets nettsider 2000).

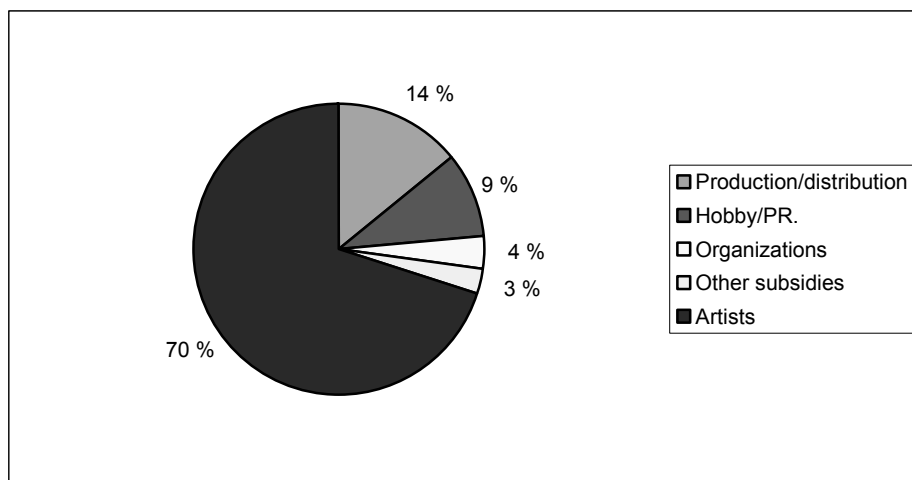
7.5.6 Offentlig subsidiering

Som nevnt tidligere er det vanskelig å sammenlikne offentlige utgifter til kulturformål for ulike land. Avgrensningene er forskjellige, både mellom ansvarlige departement og budsjetter, men også mellom ulike budsjettposter og oppdeling i delsummer.

Når det gjelder offentlig støtte til litteraturområdet i Finland har vi funnet ut at tallene som gjengis av Statistics Finland gjelder støtte til *fiction* (se Cultural Statistics 1999 og vedleggstabell 94). I en rapport utarbeidet av Undervisningsministeriet har vi funnet tall som også inkluderer fotografiske publikasjoner, kulturelle publikasjoner av minoriteter, statlige priser til utenlandske oversettere og priser for Barnebok illustratører, og diverse priser til ikke-fiksjon. Vi har derfor funnet det riktigere i denne sammenhengen å bruke disse tallene. I Cultural Statistics 1999 er tallet for statlig subsidiering av litteratur 32 mill. FIM, mens Ministeriet oppgir totalen å være 37 mill. FIM, eller altså 50,5 mill. NOK (Stockmann 2000). Figuren nedenfor viser hvordan disse midlene fordeles i forhold til fem ulike kategorier. Vi har valgt å la tabellen og figuren stå med engelsk tekst, dels fordi det ikke skal legges

andre ting i oversettelse av kategoriene, og dels fordi Kulturdepartementet har signalisert at de er positive til engelske tabelltekster.

Figur 40 State subsidies to literature. Finland 1997. Prosentandeler

(Stockmann et al 2000)

Vi ser av figuren ovenfor at 70 prosent av støtten gjelder støtte til artister, i form av pensjoner, stipender eller priser til forfattere, oversettere osv. Tabellen nedenfor gir et ytterligere inntrykk av hvordan støtten fordelte seg. For mer informasjon om de ulike typene støtte, se Stockmann et al 2000.

Tabell 54 State subsidies to the book trade. Finland, 1997

	FIM	NOK	%
Total	36 823 000	50 163 973	100
Production/distribution	5 210 000	7 097 583	14,15
Promoting Finnish literature	400 000	544 920	1,09
Promoting Swedish language literature	330 000	449 559	0,90
Appropriation for translating and publishing Finnish literature	1 000 000	1 362 300	2,72
Selective production subsidy	560 000	762 888	1,52
Purchasing subsidies for low-volume quality literature	1 500 000	2 043 450	4,07
Easy to read literature subsidy	150 000	204 345	0,41
Subsidy for photographic publications	270 000	367 821	0,73
Subsidy for cultural and publishing activities by Sámi and other minority cultures	1 000 000	1 362 300	2,72
Hobby/PR	3 464 000	4 719 007	9,41
Promotion of reading and creative writing	730 000	994 479	1,98
Finnish Literature Information Centre	2 081 000	2 834 946	5,65
Finnish Institute for Children's Literature	340 000	463 182	0,92
State subsidies to regional arts councils	313 000	426 400	0,85
Organizations	1 381 000	1 881 336	3,75
Subsidies to writers' organisations	1 180 000	1 607 514	3,20
Subsidies to writers' organisations for international activities	201 000	273 822	0,55
Other subsidies	964 000	1 313 257	2,62
National cultural events	470 000	640 281	1,28
Other arts promotion*	300 000	408 690	0,81
Keppi (Special creativity projects)	194 000	264 286	0,53

Artists	25 804 000	35 152 789	70,08
Artists pensions	..	..	
Academicians	-	-	
Artist professors and artist grants**	8 927 000	12 161 252	24,24
Premiere subsidies to playwrights	550 000	749 265	1,49
Project, travel and children's culture grants**	287 000	390 980	0,78
Public information grants	380 000	517 674	1,03
PLR (Public Lending Rights) compensation grants	13 713 000	18 681 220	37,24
Finland Prizes	380 000	517 674	1,03
State Prize for Merits in Children's Culture	50 000	68 115	0,14
State Prize for Foreign Translators	80 000	108 984	0,22
Public information prizes	270 000	367 821	0,73
Artist subsidies for regional arts councils	1 167 000	1 589 804	3,17

* This covers only the Sibelius Collected Works project, not subsidies for organisations or societies

** This does not include grants to graphic designers and illustrators (Stockmann 2000)

Det har vært vanskelig å finne tall som gir en samlet oversikt over støtte til boksektoren i Norge. Området er forvaltet både over Kulturdepartementet og over Kirke- utdannings- og forskningsdepartementet. Nedenfor har vi prøvd å ta med utgifter til litteraturfeltet som føres over Kulturdepartementets budsjett. Kulturdepartementet har ansvarsområde eller et kapittel som heter Språk-, litteratur- og bibliotekformål. Vi har her prøvd å holde bibliotek utenfor, og ta med utgifter under kunstnerformål, som åpenbart går til litteraturområdet. Denne oversikten vil imidlertid antakelig ikke fange opp alt som gjelder litteratur.

Tabell 55 Utgifter til litteraturformål over Kulturdepartementets budsjett. Norge, 1999*

	NOK	%
I alt*	184 936 000	100
Norsk kulturfond, hovedfordeling til litteratur (Innkjøpsordningen)	67 500 000	36,50
Biblioteksvederlag	50 500 000	27,31
Visningsvederlag, herav samiske kunstnere og forfatteres vederlagsfond	200 000	0,11
Noregs mållag *	1 321 000	0,71
Det norske samlaget *	5 595 000	3,03
Ymse faste tiltak (Språk- og litteraturformål)	45 664 000	24,69
Driftsutgifter til Norsk språkråd *	12 050 000	6,52
Stipender og garantiinntekter til forfattere og oversettere	2 106 000	1,14
hvorav:		
Skjønnlitterære forfattere	1 301 000	0,70
Barne- og ungdomsbokforfattere	434 000	0,23
Oversettere	329 000	0,18
Faglitterære forfattere	42 000	0,02

*I noen tilfeller har vi dessverre bare tall for 2000

(St.prp.nr.1 (2000-2001))

Ettersom offentlige utgifter til litteratursektoren føres over tildels ulike poster og gjennom ulike ordninger i Norge og Finland, og vi ikke har tall for de samme årene, har det lite for seg å gjøre mye ut av en eksplisitt sammenlikning av utgiftene. En hovedkonklusjon er likevel at det ser ut til at det i Finland gis betraktelig mer i støtte direkte til forfattere. I Norge er støtten i bransjen mer indirekte og kanaliseres gjennom fond, offentlige institusjoner og andre organisasjoner, og i form av momsfritak. Både i Norge og Finland har bokbransjen dessuten inntekter fra kopiavgifter. I Finland utgjorde kompensasjon for kopiering i 1997 12,4 mill. FIM, eller 17 mill. NOK. I Norge utgjorde

kunstnerfondenes inntekter fra kopieringsavgifter fra Kopinor og NORWACO til sammen 53,5 mill. I 1997 utgjorde inntekten fra innkrevde opphavsrettslige vederlag 423,5 mill. NOK i Norge og utbetalte vederlag 281,9 mill. I Finland har en ordning hvor radio må betale en avgift til forfatterforeningene 'the Union of Finnish Writers' og 'Swedish Authors in Finland'. Disse foreningene fikk til sammen 876 000 NOK i 1998. Som nevnt er det mange aktører i litteraturmarkedet, også private og uavhengige. Det ble gjort en undersøkelse i 1997 i Finland der en så på 234 uavhengige kulturorganisasjoner. Bare 19 av disse fokuserte på litteratur, men støtten til litteratur utgjorde en tidel, og i overkant av 6 mill. NOK. Spesielt for Finland er dessuten EU programmer som retter seg direkte til bokbransjen. Norge har også noe internasjonal aktivitet på litteraturfeltet.

Vi har sett at Finland produserer langt flere titler enn Norge per år, og at finnene kjøper mer bøker enn nordmenn. Omsetningen er likevel høyere i Norge, og bokklubber har langt større betydning i Norge enn i Finland. Måten bokbransjen støttes av det offentlige er ganske forskjellig i de to landene, men det som kanskje er mest slående på dette området er forskjellen i bruk og satsing på bibliotek. Vi skal se nærmere på dette i neste kapittel.

7.6 Bibliotek

Finland er kjent for sitt dekkende biblioteknett, bibliotekenes høye besøks- og utlånstall og for at teknologi og datanett anvendes flittig på bibliotekene. Utlån ved norske bibliotek er derimot det laveste i Norden. Vi skal her se på forskjeller i bibliotekbruk, ulike typer bibliotek, forskjeller i omfang, organisering, og tilbud til brukerne, og til slutt offentlig finansiering av bibliotektjenestene.

Data om den finske biblioteksektoren er innhentet under besøk hos bibliotekavdelingen i Undervisningsministeriet, diverse skriftlig materiale i rapportform produsert av Undervisningsministeriet og Statistics Finland, og nettsidene til Ministeriet og Folkebiblioteket. Data om den norske biblioteksektoren baserer seg stort sett på tilgjengelig statistikk og undersøkelser fra Statistisk sentralbyrå.

Både i Norge og Finland finnes det forskjellige typer bibliotek. Bibliotekene i Norge kan deles inn i folkebibliotek, fylkesbibliotek, skolebibliotek og fag- og forskningsbibliotek. Ulike bibliotek er underlagt forskjellige departement. I Norge reguleres bibliotek både av Kulturdepartementet og av Kirke- utdannings- og undervisningsdepartementet. I Finland er folkebibliotek underlagt kulturavdelingen og vitenskapelige bibliotek undervisningsavdelingen i Undervisningsministeriet. Vi skal i hovedsak konsentrere oss om folkebibliotek.

Tabell 56 Nøkkeltall for folkebibliotek Finland og Norge 1999

	Finland	Norge
Antall bibliotek	948	1 047
Bokbusser	202	51
Bokbestand	36 925 298	20 787 772
Annet materiale	3 701 060	1 222 626
Bibliotekmateriale sammenlagt	40 626 358	22 010 398
Boklån	75 895 498	18 522 095
Utlån av andre medier*	23 158 028	4 477 201
Fjernlån	214 735	..
Antall utlån	99 268 261	22 999 296
Lån per innbygger	19,30	5,20
Besøk	63,8 mill	20,7 mill**
Antall ansatte	4156	1901**

*I Norge ikke registrert ved alle bibliotekene

**Tall for 1998

(Undervisningsministeriet, Kulturdepartementet og SSB)

Nøkkeltallene i tabellen over viser at utlånet på de allmenne bibliotekene i Finland i 1999 var om lag 99 mill., og om lag 23 mill. i Norge. Antall bøker og andre medier i de kommunale bibliotekene i Finland ligger på omkring 40,6 mill. og i Norge på 22 mill.

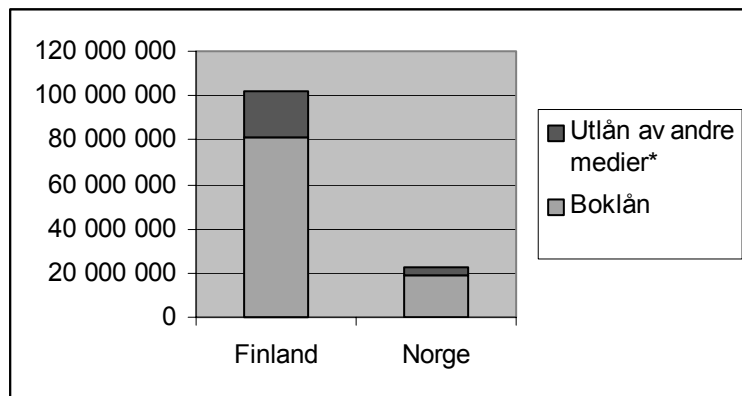
7.6.1 Bibliotekbruk

Igjen har vi to typer kilder til informasjon om kulturbruk. Vi har data fra personundersøkelser der kulturvaner undersøkes, og vi har opplysninger fra bransjen, fra bibliotekene selv og sentrale institusjoner. Vi har nyere tall om bruk av bibliotek både om Norge og Finland og vil benytte disse for å vise omfanget av bruken. Fra de parallelle kulturbruksundersøkelsen i 1991 har vi imidlertid sammenliknbare tall som viser bruken av bibliotek fordelt på aldersgrupper, kjønn og hvilke deler av tilbudet som benyttes. Vi benytter resultatene herfra for å studere forskjeller i bruken litt mer inngående.

Vi ser av tabellen med nøkkeltall at bruk av bibliotek er mer omfattende i Finland enn i Norge. Tall fra biblioteksektoren viser at det er mer enn fire ganger så mange lån ved finske biblioteker som ved

norske. I 1999 var det i underkant av 100 mill. utlån i Finland og bare knapt 23 mill. i Norge. I 1999 representerte dette 19,3 lån per innbygger i Finland, men bare 5,2 i Norge. I 1997 hadde de norske bibliotekene i overkant av 22 mill. utlån, mens de finske hadde 102 mill. utlån, altså nesten fem ganger så mange. Figurene nedenfor viser forholdet mellom utlån av bøker og andre medier i 1997. Vi ser at andelen av utlån av andre medier er mye større i Finland enn i Norge. Bildet ser relativt likt ut for 1999.

Figur 41 Utlån av bøker og andre medier. Finland og Norge 1997

(Statistics Finland og SSB)

I Finland steg utlånet frem til 1996. Etter det har utlånet sunket bl.a. som en følge av nedskjæringer i tilbudet. Utlån av bøker har under hele 90-tallet holdt seg konstant når det gjelder antallet, men da utlån av andre medier (bl.a. lyd- og bildeopptak) steg kraftig, nesten 82 prosent, steg til og med det totale utlånet med 11 prosent. De finske bibliotekene fører statistikk over bibliotekskundene, eller lånetakerene. Denne statistikken har blitt bedre ettersom bibliotekenes datasystem er blitt innført i alle bibliotekene. Bibliotekenes besøksfrekvens gir sammen med lånetallene et mer fullstendig bilde av økningen i etterspørselen av bibliotekstjenester. Fra 1991 til 1999 økte biblioteksbesøkene med over 19 prosent. Den kraftige økningen avspeiler bibliotekenes viktige samfunnsmessige rolle i nedgangstider.

Vi skal nå se litt mer inngående på bruken av bibliotekstjenestene. SSB gjennomførte en undersøkelse i 1998 om bruk av folkebibliotek. Vi har ikke tilsvarende detaljert nyere materiale fra Finland, og må derfor benytte tall fra kulturbruksundersøkelsen i 1991. Undersøkelsen viser at hele 65 prosent av de spurte i Finland hadde vært på bibliotek det siste året, mens bare 42 prosent i Norge (Månsson 1993). Blant de som brukte biblioteket i Finland var det også flere som benyttet biblioteket oftere enn brukerne i Norge. Vi kan se av tabellen nedenfor at det var betydelig flere finner enn nordmenn som har vært mer enn seks ganger på bibliotek det siste året. Som nevnt i forrige kapittel er kvinnene ivrigere brukere enn menn.

Tabell 57 Besøk på bibliotek siste året 1991. Prosentandeler av befolkningen etter kjønn. Norge og Finland.

	Finland			Norge		
	Totalt	Menn	Kvinner	Totalt	Menn	Kvinner
Antall besøk						
6 -	38	32	42	16	12	20
3 - 5	12	12	12	10	8	12
1 - 2	16	16	16	16	15	17
Sum prosent	65	60	70	42	36	47

(Ahlin 1993)

Det også interessant å se forskjeller i type lån de nordiske landene imellom. I nordisk sammenheng var Danmark på topp når det gjaldt lån av skjønnlitteratur (37 prosent av de spurte). I Finland var det 34 prosent av de som var med i undersøkelsen som hadde lånt skjønnlitteratur på biblioteket. Norge var

på jumboplass (21 prosent av de spurte). Når det gjelder lån av faglitteratur toppet Danmark listen (32 prosent), men her lå Island på siste plass (23 prosent). Når det gjelder lån av audiovisuelle (AV) medier lå Finland allerede på begynnelsen av 90-tallet på topp med 15 prosent som lånte AV-medier og noter. Forskjellen var stor i forhold til Norge, Sverige og Island. I Finland var det også mest vanligst å bruke oppslagsverk på biblioteket. Av nyere norske undersøkelser (SSB 1998) ser vi at lån av andre medier har økt i Norge, og av andre medier er det lån av videofilmer som har økt mest i Norge.

Bokbussen har en særstilling i Finland. I undersøkelsen i 1991 benyttet mer enn en fjerdedel seg av bokbussen. På Island var det bare en prosent som hadde benyttet seg av bokbuss, og i Norge og Sverige var det ikke stort vanligere. Her hadde to prosent benyttet tilbudet. I 1999 var det 51 mobile bibliotekenheter i Norge. Lånet herfra utgjorde 3,9 prosent av det samlede utlånet fra folkebibliotek. Barn stod for en betydelig del av dette lånet.

Det er interessant å se på aldersfordelingen blant brukerne av bibliotektenestene. Her er det en del forskjeller mellom landene. I alle aldersgrupper er det flere finner enn nordmenn som benytter seg av bibliotektenestene. I aldersgruppen 16-19 hadde hele 95 prosent benyttet seg av biblioteket i Finland, mens 74 prosent i samme aldersgruppe hadde benyttet tilbudet i Norge. I aldersgruppen 20-24 var den finske andelen bibliotekbrukere sunket til 80 prosent i Finland og til 57 i Norge. Blant alle aldersgrupper var det personer i alderen 55-64 som benyttet biblioteket minst i Finland. Andelen var nede i 46 prosent. Dette er likevel høyere enn andelen biblioteksbrukere i Norge sammenlagt. Den samme aldersgruppen hadde lavest bibliotekbruk også i Norge, men her var andelen nede i 21 prosent.

Tabell 58 Besøk på bibliotek siste året 1991. Prosentandeler av befolkningen etter alder. Norge og Finland

Land/aktivitet	Alder							Totalt
	16-19	20-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65-74	
Finland								
Antall besøk								
6 -	69	54	42	39	29	23	25	38
3 - 5	12	13	11	15	10	11	9	12
1 - 2	14	13	17	19	17	12	13	16
Totalt	95	80	70	73	56	46	47	65
Derav prosentenheter								
Lånt skjønnlitteratur	54	34	38	36	34	21	27	34
Lånt faglitteratur	33	35	32	30	21	11	5	24
Lånt barnebøker	31	34	28	27	21	20	16	25
Lånt AV/noter	9	8	25	30	10	4	3	15
Anvendt oppslagsverk	36	20	19	22	12	7	3	17
Lest aviser/tidsskrifter	38	22	11	10	10	8	5	13
Lånt fra bokbuss	48	34	30	29	23	15	20	27
Norge								
Antall besøk								
6 -	38	27	14	17	14	7	8	16
3 - 5	18	7	12	13	8	4	6	10
1 - 2	23	23	18	17	14	10	9	16
Totalt	79	57	44	47	36	21	22	42
Derav prosentenheter								
Lånt skjønnlitteratur	39	28	17	24	20	9	14	21
Lånt faglitteratur	50	35	28	28	25	12	11	26
Lånt barnebøker	2	6	14	24	7	2	1	10
Lånt AV/noter	9	5	6	6	6	2	0	5
Anvendt oppslagsverk	45	23	10	9	10	6	4	13
Lest aviser/tidsskrifter	32	19	10	8	6	7	5	11
Lånt fra bokbuss	2	1	0	2	2	1	2	2

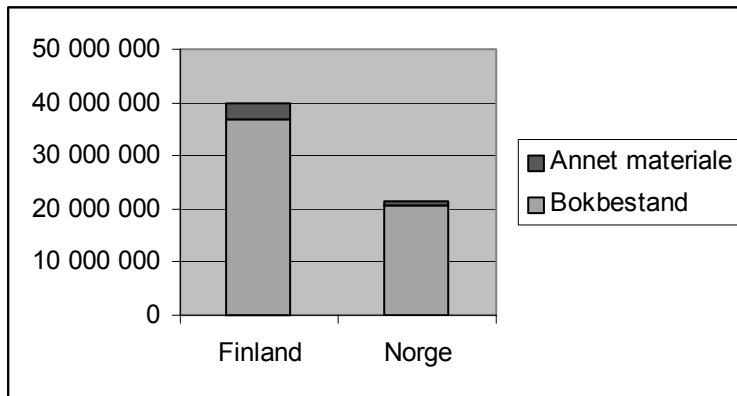
(Ahlin 1993)

7.6.2 Omfang

Antall bibliotek i Finland og Norge er ikke så veldig forskjellig, med henholdsvis 948 og 1047 filialer. I Finland kommer i tillegg 2002 bokbusser. I 1999 var det som nevnt 51 mobile bibliotekenheter i Norge. Bokbestanden og bestanden av andre medier er imidlertid mye større i Finland enn i Norge. Figuren nedenfor viser forholdet mellom bestanden av bøker og annet materiale for Norge og Finland.

Figur 42 Bestand av bøker og annet materiale. Finland og Norge 1997

(Statistics Finland og SSB)

Finland har i flere årtier hatt et dekkende biblioteknett. På 1990-tallet begynte man imidlertid å legge ned enkelte filialer, først og fremst på grunn av dårlig økonomi. I følge Undervisningsministeriet har tilgangen og kvaliteten på biblioteks og informasjonstjenester i Finland de siste årene blitt dårligere ettersom det har vært færre medieanskaffelser, nedskjæringer i personalet og nedleggelse av store filialbibliotek og bokbusser. Samtidig har anvendelsen av biblioteket økt. Omkring 80 prosent av innbyggerne i kommunen anvender bibliotekene

(http://www.minedu.fi/uvm/kultur/allmanna_bibliotek/allmanna_bibliotek.html/august 2001).

Nedskjæringene har vært rettet mot institusjons- og filialbibliotek, bokbusser, bokbussholdeplasser og mot servicesteder (utlånstasjoner).

I de allmenne bibliotekene i Finland i 1999 var det 4156 årsverk og 613 ansatte som var finansiert av andre midler. I Norge ble det i folkebibliotekene i 1998 utført 1901 årsverk.

7.6.3 Kulturpolitikk

Finland

Bibliotekene i alle kommunene har edb-system og Internett-tilkobling. Fra 1996 har undervisningsministeriet støttet nettverksbygging mellom bibliotekene utviklingen og utvikling av nettinnholdet. I § 3 i 'Biblioteksloven' står det at kundene skal ha tilgang til personlig service innenfor biblioteks- og informasjonstjenester, samt til biblioteks material og biblioteksutrustning som fornyes. Bibliotekenes bokinnkjøp har blitt redusert med en fjerdedel fra 1991 til 1999. Antallet bind som ble innkjøpt var i 1999 en halv million mindre sammenliknet med år 1991. Innkjøpene av andre medier har økt med 80 000 enheter (36 %). Nedskjæringene har først og fremst vært innen skjønnlitteratur. Antallet årsverk har i samme periode blitt redusert med ti prosent. Ministeriet skriver at samtidig som bibliotekene benyttes mer og mer, og biblioteks- og informasjonstjenestene forutsettes å være av høyere kvalitet, er det bare unntaksvis bibliotekene har kunnet ansette en ny yrkesutdannet person. Minimumskravet kan i følge ministeriet anses for å være en biblioteksansatt per 1000 innbyggere. (fritt oversatt, http://www.minedu.fi/uvm/kultur/allmanna_bibliotek/allmanna_bibliotek.html). I begynnelsen av 90-årene var antallet årsarbeidstimer per innbygger i Finland 1,6 og i Norge var det til sammenlikning bare 0,7 (Månsson 1993).

Undervisningsministeriet er opptatt av at bibliotekssektoren skal følge IT-og samfunnsutviklingen for øvrig. Det ble i 1999 nedsatt en bibliotekspolitisk arbeidsgruppe med oppgave å lage et forslag til hvilken rolle bibliotekene skal spille i det sivile IT-samfunnet. Målet er at arbeidsgruppen skal forsøke å utrede hvilke forandringer og utfordringer som kan ventes i samfunnet, først og fremst innen teknologien, samt hvordan systemene for informasjonsformidling kommer til å forandres og hvordan forandringene innvirker på bl.a. medborgernes behov for og tilgang til biblioteks- og informasjonstjenester og på tjenestenes kvalitet, på hvordan biblioteknettene omformes, på hvilke nye oppgaver organisasjonene i biblioteknettene får, på hvordan informasjonslagene kan anvendes fleksibelt, på den tradisjonelle katalogiseringen og på metadata, på hvordan samlingene skal utformes, på hvordan elever og studerende skaffer informasjon og på bibliotekenes rolle i denne prosessen, på hvordan bibliotekenes rolle forandres med tanke på den kommersielle informasjonsformidlingen, på hvordan yrkesutdanning og arbeidsfordelingen endres, på bibliotekenes måte å samarbeide, samt på strukturen i finansieringen av bibliotekene. I slutten av 1999 ble det også nedsatt en arbeidsgruppe for digital informasjonsbredning. Arbeidsgruppen skal fremme tilgangen til informasjon og kultur i medborgernes informasjonsmiljø i et digitalt miljø. Arbeidsgruppen er en undergruppe i det tverradministrative *Innehållsproduktionsprojektet* som foreslås i regjeringsprogrammet, Program for Paavo Lipponens II regjering (1999-2003), for å utvikle innholdet i informasjonsmiljøet. Arbeidsgruppen skal arbeide i forhold til prosjektets prinsipper. Det viktigste er å fremme utvikling og produksjonen av digitale kvalitative tjenester og informasjonsinnhold, metadata og kvalitetsportaler, samt sørge for tilgangen til dem og for at de er anvendbare. Målet er å legge frem et forslag om at et fungerende informasjons- og biblioteknett skapes over organisasjonsstrukturene. (fritt oversatt, http://www.minedu.fi/uvm/kultur/allmanna_bibliotek/almanna_bibliotek.html).

Også i Norge skal 'Bibliotekloven' sikre at alle har tilgang til bibliotekstjenester uavhengig av økonomisk evne. Biblioteklovens § 1 fastslår at folkebibliotekene skal være tilgjengelig for alle som bor i landet. I de senere årene har det blitt lagt vekt på bibliotekenes rolle som informasjonsformidler, selv om bibliotekenes rolle som litteratur- og kulturformidler fremdeles vil være viktig. I Norge er en også opptatt av å følge den teknologiske utviklingen, utnytte de mulighetene og de utfordringene utviklingen representerer for biblioteksområdet. I St. meld. nr. 22 (1999-2000) blir det gjort rede for de utfordringer en står ovenfor, ikke bare på bibliotekområdet, men også for arkiv og museum. Når det gjelder bibliotek blir det pekt på behovet for omstilling i forhold til utvikling i IKT-bruk i når det gjelder desentralisert utdanning, fjernlanssteder, innhenting og bearbeiding av informasjon og tilgang til databaser. Det blir pekt på behov for etter- og videreutdanning av personalet i folkebibliotekssektoren, og for et tettere samarbeid mellom bibliotekene.

7.6.4 Organisering

Norge

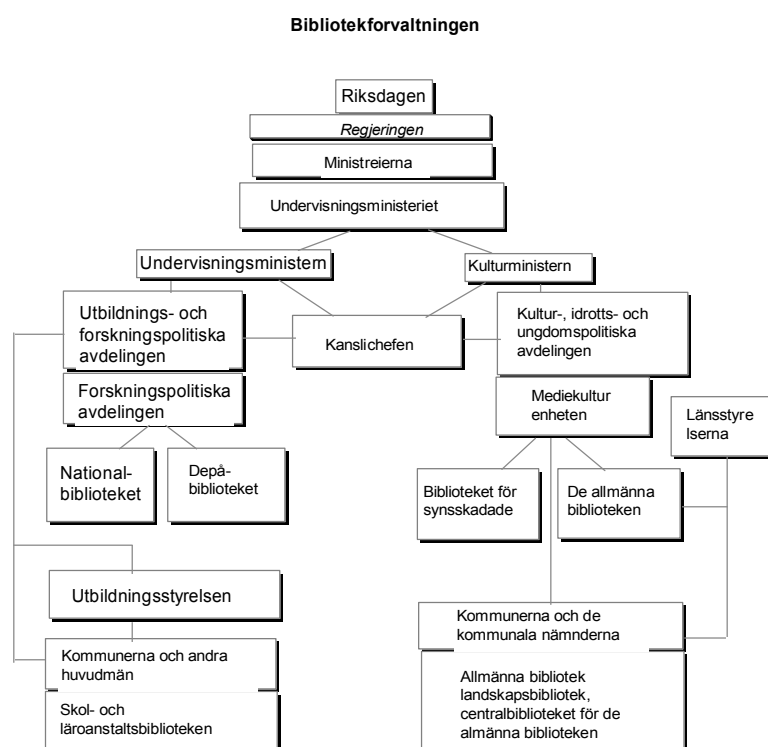
'Lov om folkebibliotek av 20. desember 1985 nr. 108 etablerer et hierarki med kommunale folkebibliotek, fylkesbibliotek og det statlige nivået medregnet Statens bibliotektilsyn. Folkebiblioteksvirksomheten omfatter også bibliotekstjenester for pasienter på sykehus og i helseinstitusjoner og andre som har særskilte vanskeligheter med å bruke biblioteket' (St.meld. 22 , 1999-2000:54). Kommune- og fylkesbibliotekene skal ha en fagutdannet leder, men dette kravet kan fravikes. Fylkesbibliotekene har et ansvar for å sikre og avtalefeste samarbeidet mellom skolebibliotekene og folkebibliotekene. Nasjonalbiblioteket har ansvar for innsamling, katalogisering og bevaring av diverse pliktavlevert materiale. Statens bibliotektilsyn skal ta seg av de statlige oppgavene og sørge for underlagsmateriale for politiske vedtak, ivareta statens oppgaver på bibliotekområdet, stå for rådgivings- og rettledningsoppgaver, forvalte statstilskudd til diverse innsatsområder og initiere prosjekter som styrker folke- og skolebibliotekene. Det kan gis særskilte tilskudd til formål som ikke faller naturlig innenfor ansvarsområdet til den enkelte kommune eller som er viktige for det nasjonale biblioteksystemet. Riksbibliotekstjenesten ble etablert som et planleggings-, utrednings- og koordineringsorgan for vitenskaplig og faglig bibliotek- og dokumentasjonsarbeid. De skal tilrettelegge tilgang til informasjon for forskning, høyere utdanning, helsesektoren, forvaltning og

næringsliv. Riksbibliotekstjenesten er et eget organ, men budsjetteknisk er de integrert med Norgenettrådet, som er et rådgivende organ for KUF (St.meld. 22, 1999-2000).

Finland

Bibliotekloven og forordningen regulerer oppgavene og rammene for biblioteksvesenet. Av organisasjonskartet i figuren nedenfor ser vi at bibliotekene blir forvaltet både av undervisningsavdelingen og kulturavdelingen i ministeriet. Utdanningsavdelingen har med *Nationalbiblioteket* og *Depåbibliotelet* å gjøre. Dette er en viktig forskjell i forhold til norsk organisering. Kommunene har under denne delen ansvar for skolebibliotek og *læreanstaltsbibliotekene*. Kulturavdelingen på den andre siden, har ansvaret for *Biblioteket för synsskadade* og sammen med *Länsstyrelserna* et ansvar for *De allmänna biblioteken*. Kommunen har igjen et ansvar for *Allmänna bibliotek*, *landskapsbibliotek* og *centralbiblioteket för de allmänna biblioteken* (fritt oversatt, www.minedu.fi/uvm/kultur/allmänna_bibliotek/almanna_bibliotek.html/ september 2001).

Figur 43 Organiseringen av biblioteksektoren i Finland

(Undervisningsministeriet, www.minedu.fi/september 2001)

7.6.7 Virkemidler, offentlig subsidiering og økonomi

Folkebibliotekene er den mest benyttede kulturinstitusjonen og den høyest offentlig subsidierte i de nordiske landene. I den parallelle kulturundersøkelsen i 1991 fant Månsson at subsidieringen i Danmark og Finland var størst med 346 og 327 SEK per innbygger. Den norske biblioteksatsningen var 156 SEK per innbygger, og dermed den laveste i de nordiske landene (Månsson 1993). Når det gjelder bibliotek har det vært vanskelig å finne sammenliknbare tall for de samme årene. Dette skyldes at bibliotek organiseres under flere departement og ansvarsområder. Utgiftene blir derfor til en viss grad diskutert hver for seg. Det har ikke vært mulig å presentere nøkkeltall for utgifter og subsidier for

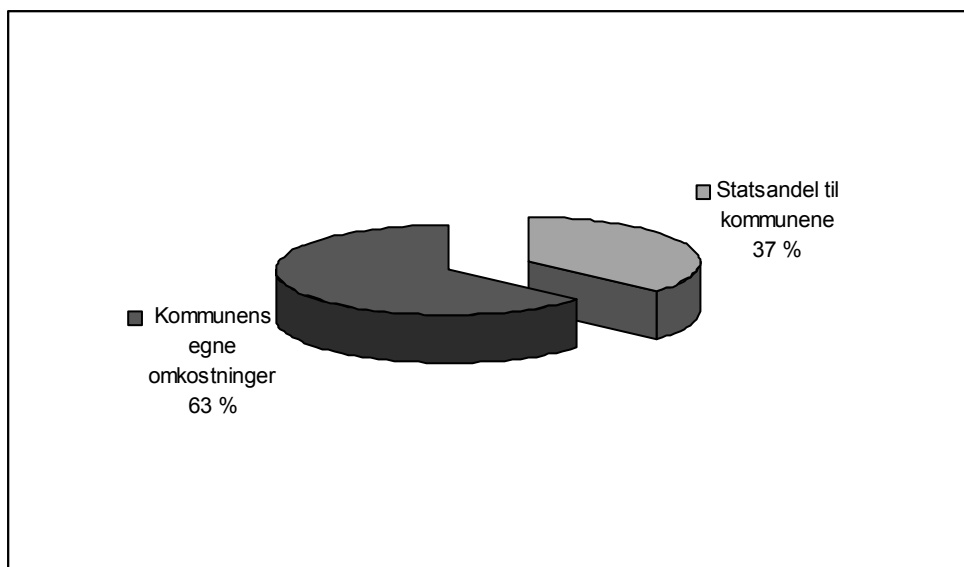
1997. For Finland er tallene ofte gitt for både folke- og vitenskaplige bibliotek, og for Norge sin del er statstilskuddene gruppert sammen i språk-, litteratur- og bibliotekformål.

Finland

Ved undervisningsministeriet er det avdelingen for kultur, sport og ungdomspolitikk som har ansvaret for det meste av subsidier. Statlige subsidier til bibliotek har untaksvis blitt dekket over spilleoverskuddet siden 1995. Det ble imidlertid understreket i 1999 at finansieringen skulle tilbake til generell finansiering så snart som mulig. Endringen i grunnleggende støtte har hatt stor innvirkning på driften av bibliotekene. Øremerkede tilskudd har blitt redusert i løpet av 90-årene, og ansvaret for bibliotekstjenestene har i større grad blitt lagt på det lokale forvaltningsnivået. Det hører til kommunens oppgaver å organisere bibliotekstjenesten og vurdere hvordan tjenesten utføres. Statlig finansiering av bibliotekene er nedfelt i loven om finansiering av undervisnings- og kulturvirksomhet. Statsandelen til kommunene beregnes utelukkende etter folketallet, bare til dels kombinert med kostnader og årsverk (museum). Systemet er slik at det gis tilskudd til kulturvirksomhet i kommunene, til generelt kulturarbeid, bibliotek, idrettsvirksomhet, ungdomsarbeid, museum, orkester og teater. Gjennom spesialtilskudd støtter undervisningsministeriet virksomheten i Helsingfors statsbibliotek, som er sentralbibliotek for blant annet 19 landskapsbibliotek og de allmenne bibliotekene. Bibliotekene kan få 25-50 prosent i statsstøtte for etablering av bibliotek og anskaffelser av bokbuss. Undervisningsministeriet støtter også blant annet nettverks- og forsøksprosjekter i bibliotekene.

I 1999 var de finske bibliotekenes omkostninger ca 1678,8 mill. NOK. Av anslagene for biblioteksvesenet ble det betalt 613,3 mill. i statsandel til kommunene, hvilket er en prosent mindre enn det foregående året. Årsaken til nedskjæringen er de allmenne nedskjæringene av statsandelene de senere årene. Statsandelen utgjorde 37 prosent av de allmenne bibliotekenes omkostninger, se figuren nedenfor.

Figur 44 De allmenne bibliotekenes omkostninger og andel av statstilskudd. Finland, 1999

(Undervisningsministeriet, www.minedu.fi/september 2001)

Virksomheten ved Centralbiblioteket, de 18 landskapsbibliotekene, innvandrerbiblioteket, samebiblioteket, biblioteksforeningene og de samnordiske bokbussene samt bibliotekenes forsøksprosjekt ble støttet av undervisningsministeriet med totalt 12,9 mill. Undervisningsministeriet støttet bibliotekprosjekt med tilknytning til *Informationssamhallsprogrammet* med 13,7 mill. Sammenlagt 233 prosjekter ble bevilget statsstøtte. De største enkeltbevilgningene gikk til Helsingfors statsbibliotek for å opprettholde og utvikle landsomfattende nettjenester (se www.folkbiblioteken.fi) samt til landskapsbibliotek for ansettelse av regionale netteksperter. Innenfor rammen for

anslagsfullmakten på nærmere 50 mill. NOK ble de kommunale bibliotekene bevilget statsandeler avsatt til anlegningsprosjekter for seks byggeprosjekt og seks bokbussprosjekter. Betalingsposter som henviser til tidligere års finansieringsavgjørelser ble betalt til 33 kommuner til et beløp av sammenlagt 35 mill.

Nedenfor har vi tatt med en tabell som viser Undervisningsministeriets støtte til bibliotekformål. Her er imidlertid både folkebibliotek og vitenskaplige bibliotek med i tallene.

Tabell 59 Ministry of Education subsidies to libraries. Finland, 1999

Appropriation	FIM	NOK	Prosent
Total appropriations	525 753 000	735 160 420	100
Total appropriations paid from national lottery funds*	453 763 000	634 496 803	86,31
National Repository Library operating cost	7 080 000	9 899 964	1,35
Statutori state subsidies to libraries (as per the Act of the Financing of Education and Culture)	434 700 000	607 841 010	82,68
Other subsidies under the Act of Financing Education and Culture (e.g. county library subsidies)	8 000 000	11 186 400	1,52
Assistance for joint Nordic library activities	500 000	699 150	0,10
Assistance to library organizations	700 000	978 810	0,13
Assistance for information society projects in libraries	9 863 000	13 791 433	1,88
State subsidies and assistance for running costs of public libraries	3 163 000	4 422 823	0,60
State subsidies for the setup costs of public libraries	36 000 000	50 338 800	6,85
Running costs of the Library for the Visually Impaired	25 747 000	36 002 030	4,90

*Subsidies paid from national lottery funds are in italics (Stockmann 2000)

Norge

Det ble i 1999 bevilget 308,1 mill. NOK til bibliotekformål over Kulturdepartementets budsjett. I 1999 var tilskuddet 14,7 mill. NOK. I 1997 var beløpet 270 mill. (SSB). Ettersom det under kapittelet Språk-, litteratur- og bibliotekformål blir bevilget tilskudd til flere formål har vi prøvd å se på det som går til bibliotek spesifikt, og satt det opp i tabellen nedenfor.

Tabell 60 Tilskudd til bibliotekformål over Kulturdepartementets budsjett. Norge, 1999

Tilskudd	NOK
I alt	202 647 000
Driftsutgifter til Nasjonalbiblioteket*	142 807 000
Driftsutgifter til Statens bibliotektilsyn*	15 213 000
Spesielle driftsutgifter (Nasjonalbiblioteket)	9 577 000
Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold (Nasjonalbiblioteket)	17 140 000
Ymse faste tiltak som vedr bibliotek	17 910 000

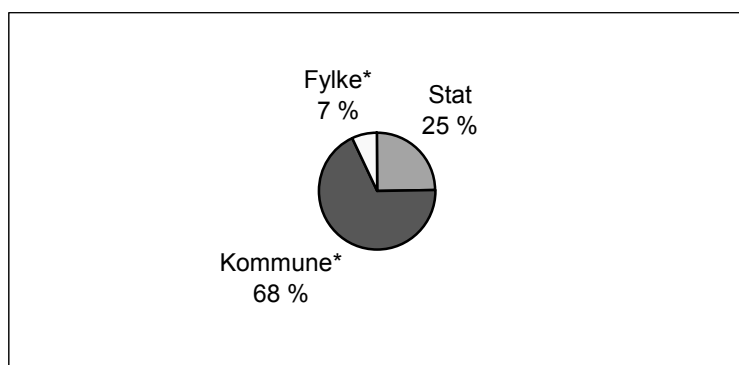
*2000

(St. meld.22, 1999-2000)

Staten gir blant annet årlige tilskudd til drift og kjøp av bokbuss. Det eksisterer en ordning med statlige tilskudd til bibliotekbygg. Investeringsstilskuddet er avgrenset til 1/3 av godkjente byggekostnader og inntil 550 000,- og 700 000,- per prosjekt. Dette utgjør en liten del av de samlede investeringene. Dette kan minne om det finske etableringstilskuddet. Gjennom midlene fra Norsk kulturfond blir all ny norsk skjønnlitteratur av en viss kvalitet kjøpt inn og stilt til rådighet for bibliotekene. Det er også en innkjøpsordning for barnelitteratur og for oversatt litteratur. Verdien av denne ordninger representerer 1/3 av innkjøpsbudsjettene til bibliotekene (St. meld. nr. 22, 1999-2000).

Kommunene har ansvaret for å finansiere driften av folkebibliotekene og fylkeskommunen for de fylkeskommunale bibliotekene. I 1999 var kommunenes nettoutgifter til biblioteksformål på 849,2 mill. NOK og fylkeskommunes utgifter var 87,3 mill. NOK. Utgiftene har vært svakt stigende fra 1986 til 1998. Lønnsutgiftene tar en stadig større del av utgiftene. I 1998 utgjorde de 61 prosent. I Finland utgjorde personalutgifter 56 prosent av driftsutgiftene i 1999. Figuren nedenfor viser forholdet mellom statlig tilskudd og kommunenes og fylkenes nettoutgifter på bibliotekområdet.

Figur 45 Offentlige utgifter til biblioteksformål. Norge 1999

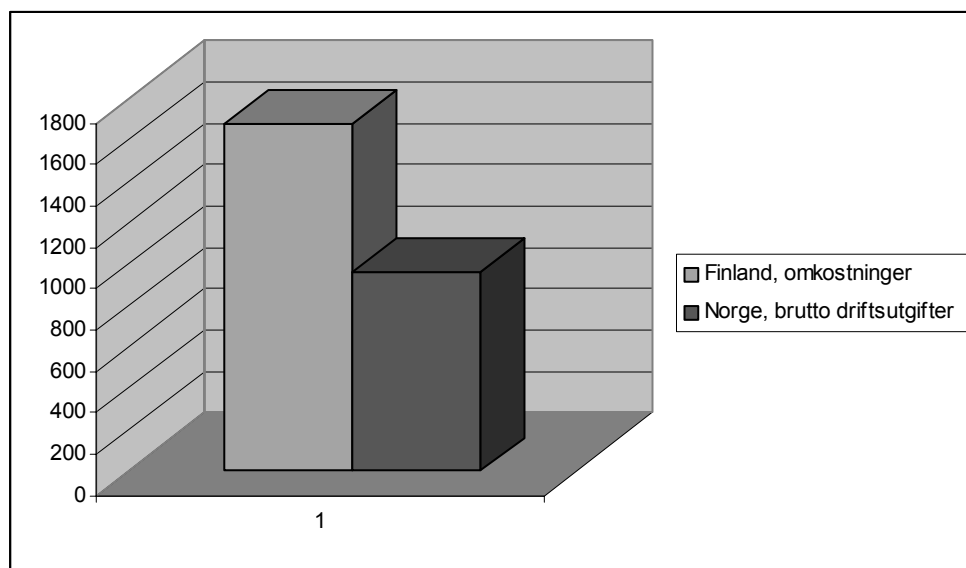

*Netto driftsutgifter (SSB)

Utvikling og økonomi i de finske bibliotekene

Reelt sett har de finske bibliotekenes kostnader sunket med åtte prosent fra 1991 til 1999, noe som tilsvarer nesten 140 mill. NOK. Tjenestene blir produsert på en mer økonomisk måte enn før, men kostnadsreduksjonen har skjedd på bekostning av tilgang og kvalitet på bibliotek-tjenesten. I spørsmål om biblioteks- og informasjonstjenestene kan man snakke om et betydelig finansieringsunderskudd i forhold til tilgang, kapasitet og etterspørsel. De krav til innsparing som bibliotekene ble stilt ovenfor ble gjennomført i en veldig uheldig tid med tanke på utviklingen i biblioteksvirksomheten. De enorme fremskrittene i informasjonsteknologi og utviklingen av elektroniske nettjenester som har pågått under hele 1990-talet, har også i bibliotekene stilt krav til store satsinger i arbeidet med å utvikle virksomheten. Bibliotekene har måttet skjære ned på bl.a. materialinnkjøp, når rammene for driftsøkonomi har vært for stramme. Følgelig har de tradisjonelle bibliotek-tjenestene blitt dårligere, samlingene mer ensidige og eldre. Samtidig er det vanskelig å få personalets tid til å strekke til til annet enn rutineoppgaver. Håndteringen av nettinformasjon skulle derimot kreve ekstra satsinger på utviklingen av yrkeskompetansen. Selv om målet med den nye biblioteksloven er å fremme befolkningens like muligheter til å få biblioteks- og informasjonstjenester, har dette ikke skjedd. Det finnes ifølge ministeriets utredninger påfallende store forskjeller i kommunenes satsinger på ulike nivåer i virksomheten for å organisere biblioteks- og informasjonstjenestene (http://www.minedu.fi/uvm/kultur/allmanna_bibliotek/allmanna_bibliotek.html). Denne vanskelige økonomiske situasjonen og satsingen til tross, de finske allmenne bibliotekene hadde nesten dobbelt så gode rammer som det som fremkommer av de norske kommunenes brutto driftsutgifter til biblioteksformål.

Figur 46 Norske kommuners brutto driftsutgifter til bibliotekformål sammenliknet med Finske allmenne biblioteks driftskostnader. 1999

(SSB og Undervisningsministeriet)

Oppsummeringsvis kan vi si at bibliotekene i Finland er mye mer brukt enn de norske. De finske bibliotekene har hatt forholdsvis dårlig økonomi på 90-tallet. Til tross for dette har de finske bibliotekene utviklet og tilpasset tilbudet sitt. De har særlig satset på en fornyelse i forhold til bruk av ny teknologi. De har klart å holde på de unge brukerne, og en betydelig andel av brukerne benytter biblioteket til andre ting enn å bare låne bøker. Også i Norge har det skjedd endringer i bruken av bibliotek. Flere bruker biblioteket til benytte Internett-tjenester. Den offentlige støtten til bibliotek er likevel betydelig høyere i Finland enn i Norge.

7.7 Arkivformål

I dette kapittelet vil vi ta for oss arkivformål i Norge og Finland. Ordet arkiv har mange meninger. Den vanligste betydningen er en dokumentsamling, en bygning oppført for å bevare en dokumentsamling eller trykt publikasjon, som inneholder på et eller annet vis 'tidløse' artikler (<http://www.narc.fi>). Arkiv bevarer som oftest unik informasjon eller dokumenter som finnes i bare ett eksemplar. Informasjonen kan være skriftlig, på billedpergament, papir eller film, eller i koder i elektroniske informasjonsmedier. Informasjonen som lagres i arkivene benyttes gjerne til forskningsformål i ettertid. For eksempel ble ikke kirkebøkene skrevet for forskingen, men forskningsformålet er noe som har kommet til senere. Alle dokumentsamlinger, fra leirtavler til elektroniske filer, går under definisjonen arkiv.

7.7.1 Organisering

Både i Norge og i Finland finnes det et offentlig Arkivverk som skal skjøtte arkivene og gi veiledning i bruken av disse. Under Arkivverket ligger statsarkivene eller landsarkivene, i tillegg til at det er en rekke andre arkiv, både regionale og private.

Norge

I Norge omfatter arkivverket Riksarkivet i Oslo og åtte statsarkiv. Arkivverket er en etat under Kulturdepartementet. Riksarkivaren er leder for Arkivverket, som består av Riksarkivet og åtte statsarkiv. Riksarkivaren har i tillegg etter 'Arkivloven' i oppgave å føre register over private arkiv som blir tatt vare på av offentlige og private oppbevaringsinstitusjoner. Riksarkivet har ansvaret for arkivene etter den statlige sentraladministrasjonen, altså departementer og direktorater mv., i tillegg til Høyesterett. Disse statsinstitusjonene har plikt til å avlevere sine arkiver til Riksarkivet når arkivsakene er blitt 25 år og er gått ut av administrativ bruk. Riksarkivet oppbevarer også viktige arkiver etter privatpersoner og etter private virksomheter som bedrifter og organisasjoner. Riksarkivet ble opprettet i 1817. Til sammen finnes det over 60 000 hyllemeter arkivmateriale i Riksarkivets magasiner. Her er materiale tilbake til 1100-tallet og fra foreningstiden med Danmark, men det meste er fra etter 1814. Bestanden øker med omkring 2000 meter i året. Riksarkivet kan med rette betegnes som rikets kollektive hukommelse.

Riksarkivet stiller arkivmaterialet til disposisjon for publikum på lesesalen. Besøktallet er ca. 15 000 i året. Det mest brukte materialet finnes på mikrofilm. Riksarkivet utgir publikasjoner (bøker, tidsskrifter og småtrykk) med kilder, arkivinformasjon og arkivbestemmelser. Riksarkivet er derfor både et forvaltningsorgan og en vitenskapelig basert kulturverninstitusjon.

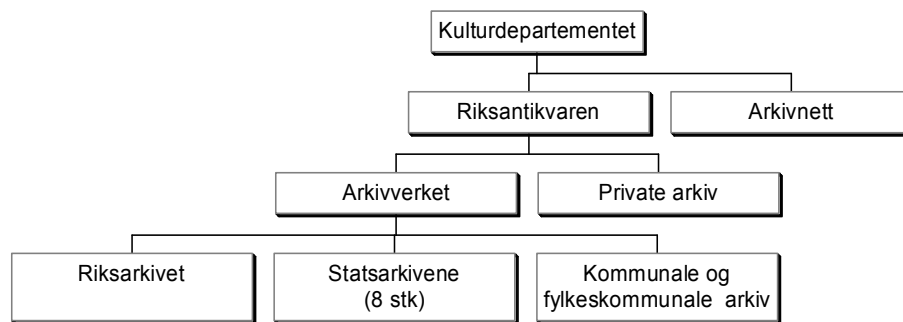
De viktigste oppgavene til Riksarkivaren og Arkivverket er:

- å ta vare på arkivsaker fra statlige virksomheter
- å gjøre materialet tilgjengelig for bruk
- å føre tilsyn med arkivarbeidet i staten, fylkeskommunene og kommunene
- å bidra til bevaring av privatarkiv

(<http://www.riksarkivet.no>).

Figur 47 Arkivverket i Norge

(<http://www.riksarkivet.no/september 2001>)

Figuren over viser hvordan Arkivverket er organisert i Norge. Arkivverket ligger under Kulturdepartementet. Kulturdepartementet er også initiativtaker bak Arkivnett, (<http://www.arkivnet.no/september 2001>). Riksarkivet og statsarkivene er alle egne institusjoner. Riksarkivaren er sjef for Riksarkivet og samtidig leder for Arkivverket. Riksarkivet og de åtte statsarkivene har som oppgave å motta og holde tilgjengelig alle oppbevaringsverdige dokument og lignende fra statsadministrasjonen når de ikke lenger trengs i den daglige virksomheten. Arkivverket har tilsyn med arkivene ved de offentlige kontorene, herunder fylkeskommunale og kommunale.

Som nevnt er det 8 statsarkiv i Norge. Det er statsarkiv i Oslo, Hamar, Kongsberg, Kristiansand, Stavanger, Bergen, Trondheim og Tromsø. Statsarkivet i Kongsberg ble åpnet i 1984. Et statsarkiv skal ta imot og gjøre tilgjengelig arkivmateriale fra den lokale og regionale statsadministrasjonen. I tillegg skal statsarkivet ha tilsyn med arkivforholdene i hele den offentlige forvaltningen innenfor sitt distrikt. Statsarkivet arbeider også for bevaring av verneverdige private arkiver. Et statsarkiv er derfor både et forvaltningsorgan og en vitenskapelig basert kulturverninstitusjon. (<http://www.riksarkivet.no/statsarkivene.html>).

Finland

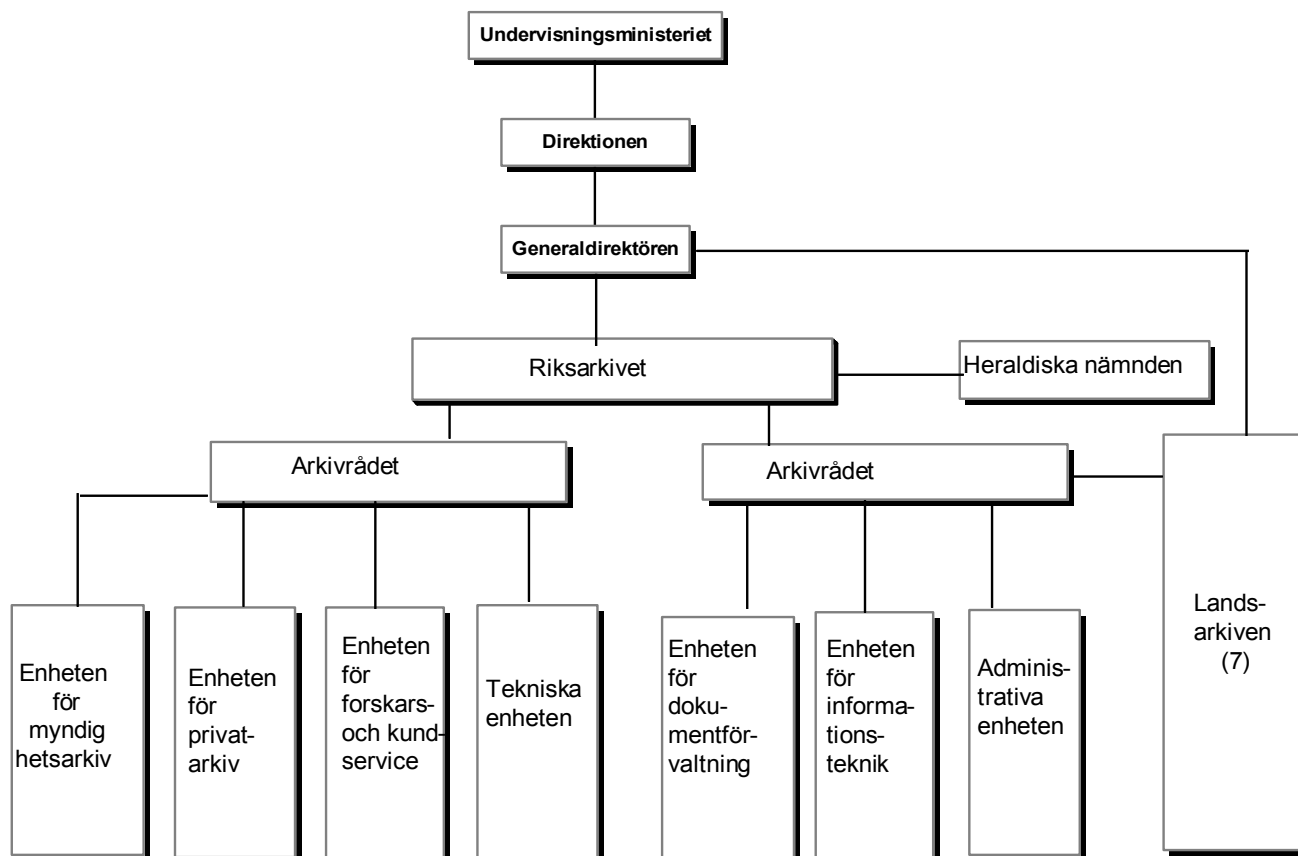
Arkivverket i Finland er en sakkyndig- og serviceorganisasjon som skal sørge for at det arkivmateriale som er av betydning for samfunnet og enkeltpersoner blir tatt vare på i en begrenset og effektivt anvendbar form. Ifølge loven består Arkivverket i Finland av Riksarkivet, som ligger under Undervisningsministeriet og 7 landsarkiv. Åland har sin egen arkivservice. Riksarkivet ble grunnlagt i 1816. Riksarkivet har rollen som et nasjonalt sentralarkiv og er et slags senter for forskning og utvikling i sitt felt. Riksarkivet leder arkivverkets virksomhet, forvaltning og utvikling, styrer arkivfunksjonen hos statens sentralforvaltning og hos andre arkiv som har hele landet som virksomhetsområde og virker som sentralarkiv for hele landet. De 7 provinsielle arkivene (landarkivene) legger til rette for arkivarbeid i sine områder, og er både regionale arkiv og senter for forskning og utvikling. Landsarkivene utgjør forvaltningsmyndighetene i distriktene under Riksarkivet. Landarkivene utøver selvstendig beslutningstaking (<http://www.narc.fi>).

Arkivverkets ledelse tilsettes av statsråden for tre år av gangen. Til styret hører generaldirektøren, som har tittelen riksarkivar, som ordfører samt fem andre medlemmer. Riksarkivaren blir bistått av to arkivråd (se figuren under). Riksarkivet deles inn i 7 ulike enheter. Dette er:

- enhet for myndighetsarkiv (materiale fra myndighetene)
- enhet for dokumentforvaltning
- enhet for forskning
- teknisk enhet (konservering, mikrofilm mm.)
- enhet for informasjonsteknikk (utvikling av arkivets databaser)

- administrativ enhet
- enhet for privatarkiv (bl.a. privatpersoners arkiv)

Figur 48 Organisasjonskart over det finske Arkivverket

(www.narc.fi/sve/kaavio.html)

De sju landsarkivene er landsarkivene i Turku, Hämeenlinna, Mikkeli, Joensuu, Vaasa, Jyväskylä og Oulu. I tillegg finnes det en rekke arkivtjenester utenom Arkivverket, de såkalte private sentralarkivene. I Finland fungerer flere sentralarkiv med ulike mål, som samler in materiale som gjelder privatpersoner, foretak og organisasjoner og stiller dem til disposisjon for forskning. I sentralarkivene blir det tatt vare på dokumenter, fotografi, kart, lyd- og billedmateriale samt faglitteratur (<http://www.narc.fi/september> 2001).

Riksarkivet er også landets heraldiske myndighet. I samarbeid med Riksarkivet virker den 'Heraldiska nämnden', som ble oppnevnt av staten i 1957 for å styre og overvåke rikets og de offentlige myndighetenes, dvs. statens, kommunenes og kirkens heraldiske emblem. Nemnden forbereder de heraldiske oppgaver som Riksarkivet, med støtte av ulike regler, skal uttale seg om. Nemnden skal også følge med og fremme den heraldiske kulturen og legge frem forslag og ta initiativ på sitt virksomhetsområde.

Sammenligning

Organiseringen av Arkivverkene i Norge og Finland ser ut til å være relativt lik. Etableringen av Riksarkivene i landene foregikk på samme tid (1817 i Norge og 1816 i Norge). I Norge er det de 8 statsarkivene som har den regionale oversikten. I Finland er det 7 landsarkiv som utgjør

forvaltningsmyndigheten i distriktene under Riksarkivet. Disse utøver i større grad enn de norske statsarkivene selvstendig beslutningstaking.

7.7.2 Kulturbruk og omfang

I Norge ble det i 1999 registrert drøye 37 500 besøk ved norske lesesaler. Dette er 8,5 besøk per 1000 innbygger. Selv om tallene viser en nedgang fra drøye 40 000 lesesalsbesøk året før, har det vært en økning i besøkstallene i perioden 1991-1999. Tallet på utleverte arkivstykke gikk totalt opp med om lag 800 enheter fra 1998 til 1999. I 1999 ble det utlevert 14 arkivstykke per 1000 innbygger. Arkivstykke er et sammenfattende begrep for bind, eske, kapsel, kassett, perm eller andre enheter som inneholder arkivenheter. Siden 1993 har nedgangen i utleverte arkivstykke vært på hele 36 000 enheter. Tallet på journalførte per år saker økte i alt med i overkant av 7 000 fra 1990 til 1999. I 1999 kom det inn 35 405 journalførte saker til Riksarkivene og de åtte statsarkivene til sammen. Størst økning hadde statsarkivet i Bergen, mens det i samme periode har vært en nedgang ved Statsarkivet i Oslo (se vedleggstabellene 98, 99 og 100 for mer detaljerte tall).

I 1998 var om lag halvparten av de 98 kilometerne med dokumenter i de finske arkivinstitusjonene å finne i Nasjonalarkivet i Helsinki (Cultural statistics 1999). Det eldste arkiverte dokument er fra 1316. Nasjonalarkivet i Helsinki har også den største samlingen av tilgjengelig film og litteratur. Riksarkivet har i tillegg om lag 170 000 kart og tegninger. De fleste kartene og tegningene er i landsarkivet i Turku, mens mesteparten av arkivfilm og mikrofilm er i landsarkivet i Mikkeli. I tillegg kommer Finnish Film Archive. Bruken av arkivene øker hele tiden.

Riksarkivets bibliotek omfatter ca 75 000 bokbind (1 600 hyllemeter) finsk og utenlandsk litteratur samt ca 200 finske og utenlandske tidsskrifter. Biblioteket tjener først og fremst arkivsektorens og kildeforskningens behov. Ved siden av oppslagsverk, kildepublikasjoner og offisielle publikasjoner finnes litteratur om Finlands og nabolandenes historie, retts-, forvaltnings-, og samfunnsvitenskap, lokalhistorie samt slekt- og personhistorie.

7.7.3 I forhold til kulturpolitikk

I Norge er Arkivverket regulert av 'Arkivloven', som trådte i kraft i 1999 og 'Arkivforskriften' fra 1998. Arkivverket ligger under Kulturdepartementet. I tillegg kommer 'Om behandling av offentlige arkiver', forskrifter til arkivloven av 01.12.1999 nr 1566 om utfyllende tekniske og arkivfaglige bestemmelser om behandling av offentlige arkiver. 'Arkivloven' omfatter både offentlige arkiv (statlige eller kommunale) og private arkiv.

Arkivfunksjonen i Finland blir regulert av 'Arkivloven' fra 1994 (Arkivlagen, 831/94). Loven fastsetter begrepene arkiv og handling. Loven fastsetter også arkivfunksjonenes målsetninger hos myndighetene, om deres oppgaver og hvordan oppgavene skal skjottes. Arkivverkets oppgaver, organisasjon og oppgaver stadfestes i 'Loven om arkivverket' fra 1994 (forordningen om arkivverket, 832/94). Arkivverket skal styre arkivfunksjonene, behandle den allmenne utviklingen av arkivfunksjonen, ta vare på myndighetenes dokumenter, skaffe og ta vare på dokumenter som har betydning for samfunnet og forskningen samt sørge for informasjonstjenesten knyttet til materialet.

7.7.4 Økonomi og offentlig subsidiering

Arkivverkets budsjett i Norge var på 145 mill. NOK i 2000. Av dette gikk omkring 65 mill. NOK til lønninger og 76 mill. NOK til driftsutgifter. Over 70 prosent av driftsutgiftene går til husleie, drift og sikring av lokaler, vesentlig mer enn vanlig for en virksomhet av tilsvarende størrelse. Årsaken er at arkivmagasiner og lesesaler legger beslag på omtrent to tredeler av arealet. Dette medfører at 85 prosent av bevilgningene til Arkivverket er bundet til faste utgifter.

Antall årsverk i faste stillinger i Arkivverket var 175,5. I tillegg kommer 10 stillinger lønnet av eksterne oppdrag (<http://www.riksarkivet.no/aarsmelding2000/index.htm#organisasjon>).

Tabell 61 Løyvinger over Kulturdepartementets budsjett, Norge. 1990-1999. Mill. NOK.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Arkivformål	59,7	67,4	99,3	106,5	110,3	114,6	120,9	129	145,3	151,1

(NOS 1999)

Tabellen over viser at bevilgningene over det norske statsbudsjettet har økt i løpet av denne tiårs perioden. I 1999 utgjorde andelen til arkivformål over kulturdepartementets budsjett 4,3 prosent. I 1990 utgjorde andelen 3,2 prosent av kulturdepartementet budsjett til kulturformål. Det har altså vært en økning på 1,1 prosentpoeng i løpet av denne perioden.

I den finske statistikken er ikke arkivformål skilt ut spesielt. Dette gjør at det blir vanskelig å sammenligne med den norske støtten til arkivformål. Det som er mulig å identifisere i den tilgjengelige statistikken, er støtte til I det finske statsbudsjettet ble det i 1999 satt av 12,8 mill. FIM til det Finske filmarkivet. Dette tilsvarer et beløp på 17,9 mill. NOK etter gjeldene kurs.

I 1996 brukte provinsene 912,6 mill. NOK (649,1 mill. FIM) til bibliotek, arkiv og museum (Cultural statistics 1999). Dette tilsvarer en andel på 2,3 prosent av de totale utgiftene til kulturelle formål i provinsene.

Vi har mottatt noen tall fra National Archives of Finland for 2001. Brutto utgifter i den nasjonale arkivservice er i 2001 på 73,9 mill. FIM, tilsvarende 100,5 mill. NOK.

Tabell 62 Gross expenditure of the National Archives and provincial archives, Finland, 2001. 1000 NOK

Avdeling	Beløp
National Archives	54 111
Provincial archives (7)	46 428
Totalt	100 539

(National Archives of Finland)

Tabellen over viser brutto utgifter i det finske Nasjonalarkivet fra statsbudsjettet og den økonomiske avdelingen fra Nasjonalarkivet.

Det er i Finland i tillegg 12 sentrale private arkiv som er statlig subsidiert. I 2001 var denne statlige støtten på 26,8 mill. NOK. (19,7 mill. FIM).

7.8 Museum

I dette kapittelet skal vi se på museumsområdet i de to landene. I Norge opererer man ikke med noen klar definisjon for hvem som kan kalle seg et museum eller samling, og følgelig kan teoretisk sett enhver samling som holder åpent for publikum være berettiget til offentlig støtte. Internasjonalt er det vanlig å følge ICOMs definisjon: 'Eit museum er ein ikkje kommersiell, permanent institusjon som skal tena samfunnet og samfunnsutviklinga. Institusjonen skal vera open for publikum. Eit museum skal samla inn, bevare og sikra, forska i, formidla og stilla ut materielle vitnemål om menneska og omgjevnadene deira. Formålet er å gje høve til studiar, opplæring og oppleving' (NOU: s.35). Mange av de norske museer og samlinger faller nok langt unna denne standarden for museers virksomhet, og med det spesielle mangfoldet er det nok ikke noe mål at alle museer skal bedrive forskning e.l. Mange av de museene som til sammen utgjør statistikken 'Museer og samlinger' er små både i omfang, besøk og økonomisk sett.

Finlands museumslandskap er ikke ulikt det i Norge. Men i Finland har man utviklet en mer sentralstyrt museumsstruktur. I den finske museumsstatistikken er det klare retningslinjer for hvilke museer som er tatt med. Dermed er sammenligningsgrunnlaget forskjellig i de to landene. Når det er sagt, er det fortsatt mulig å sammenholde trekk ved de to landenes museumslandskap.

7.8.1 Kulturbruk

SSB utgir hvert tredje år Norsk kulturbarometer som er en landsomfattende undersøkelse om folks kulturbruk. Museumsbesøket i Norge har vært stabilt gjennom hele 90 tallet. Bortimot 45 prosent av befolkningen svarer positivt på om de har vært på museum de 12 siste måneder.

Tabell 63 Andel som har vært på museum siste 12 måneder. Norge, 1991, 1994, 1997 og 2000.

	1991	1994	1997	2000
Prosentandel alle.....	41	45	44	45

(Norsk kulturbarometer 2000)

Generelt kan man si at det er størst besøksandel blant de yngste, de med høy utdanning og de som bor i tett befolkede områder. En av tre svarte at de hadde vært på et folkemuseum sist gang de besøkte et museum. Menn går i større grad enn kvinner på teknisk museum, ellers er det bemerkelsesverdig liten forskjell mellom menn og kvinners museumsvaner (Vaage 2000).

I Finland kan man se lignende trekk ved undersøkelser der. Den siste store undersøkelsen av museumsbesøk i Finland ble foretatt i 1991/92 i samarbeid mellom det finske museumsforbundet og det statistiske sentralbyrået. Dette var en mangesidig undersøkelse som ble gjennomført både ute i de enkelte museer og gjennom spørreskjemaer som ble sendt ut i posten. Generelt fant man at kvinner, folk med høyere utdanning, byboere og aldersgruppen 25-44 år var høyt representert som besøkere ved museene i Finland. Kunstmuseer var de mest populære museene, etterfulgt av historiske museer, ifølge denne undersøkelsen. Undersøkelsen viste også at rundt 45 prosent av alle spurte svarte at de besøkte minst ett museum i løpet av ett år (Finnish Museums Association, 1992).

7.8.2 Organisering

Det som preger det norske museumslandskapet er mangfoldet og det lokale engasjement. Norsk Museumsutvikling (NMU) regner med at det finnes cirka 800 museer og samlinger i Norge med smått og stort. Ved den siste statistikkinnsamlingen var cirka 35 prosent av museene stiftelser, 16 prosent var drevet av foreninger og 28 prosent var kommunale virksomheter og cirka 6 prosent var statlige (SSB: Museer og samlinger 2000). Mangfoldet og det lokale engasjement vitner om at 'det er eit sjølvgrodd museumslandskap der private og lokale initiativ har vore ein mykje viktigare etableringsfaktor enn planlegging og styring frå styresmaktene' (NOU 1996:7) Det har likevel vært ønske om mer samordning og samarbeid mellom museene. Det offentlige oppnevnte museumsutvalget

argumenterte for å etablere såkalte 'statlige ansvarsmuseum' (i dag kalt nasjonale museum) som i samarbeid med NMU skulle ha ansvar for samordning og rådgivning og internasjonal kontakt. I tillegg ble det i 1996 opprettet såkalte knutepunktinstitusjoner, som er kunst- og kunstindustrimuseer.

Museumsstatistikken har vært et speilbilde av mangfoldet, siden det ikke er gjort noe forsøk på å skille ut store og små i hver sine statistikker. På grunn av til dels svært ujevn svarprosent har populasjonen endret seg fra år til år. Dermed har det vært vanskelig å si noe om utviklingen på området over tid ved hjelp av statistikk. I tillegg har mangelfull eller dårlig rapportering gitt lite pålitelig statistikk. Likevel så museumsutvalget såpass mange fordeler med denne måten å organisere statistikken på, at det argumenterte for 'at ein også i framtida skal ta sikte på å laga ein så omfattanda museumsstatistikk som råd er' (NOU 1996:7 s.46). Hovedfortrinnet har vært at man har inkludert alle, også de minste, og således fått frem mangfoldet blant museene i Norge.

I Finland har man noe av det samme mangfoldet som i Norge, med sterkt folkelig og lokalt engasjement. Man regner med at det finnes rundt 1000 museer med stort og smått. Cirka 42 prosent er foreninger eller stiftelse, cirka 43 prosent er kommunale og cirka 9 prosent er statlige. Samtidig har Finland en klar hierarkisk oppbygd museumsstruktur: Nasjonalt er det tre riksomfattende centralmuseer og 13 riksomfattende spesialmuseer. Regionalt er det 20 landskapsmuseer og 16 kunstmuseer. I statistikken som Museiverket årlig utgir er man også selektiv. Cirka 300 museer er med i den årlige statistikken, som er drevet av cirka 150 administrative enheter. I utvelgelsen av museer som er med i populasjonen blir det blant annet stilt krav om minst en fagutdannet heltidsansatt ved det enkelte museum. Gevinsten for finske myndigheter er nettopp å få en bedre oversikt, styring, samordning og stabilitet i museumslandskapet.

7.8.3 I forhold til (kultur) politikk

I Norge er det flere departement som er involvert i drift eller finansiering av museer. Kulturdepartementet favner om de aller fleste museer som mottar statlig støtte, men universitetsmuseene ligger under Kirke- Utdannings- og Forskningsdepartementet, og etatsmuseene under deres respektive departement. I 1999 gikk 10,5 prosent av Kulturdepartementets kulturbevilgninger til Museumsformål. Norsk kulturråd ble opprettet i 1965 for å verne om kunst og kultur. Kulturrådet forvalter Norsk kulturfond, og gir primært støtte til tiltak som ellers faller utenfor ordinære ordninger. På museumsområdet har kulturrådet i stor grad vært med på enkeltprosjekter, blant annet ved innkjøp av billedkunst til kunstmuseum og museumsbygg.

I det desentraliserte mylderet av museer i Norge har det vært viktig å få etablert et samlende organ som et knutepunkt mellom museene og mellom departementene og museene. Norsk Museumsutvikling (NMU) er et rådgivningsorgan for offentlige myndigheter, ble opprettet i 1992 og ligger under Kulturdepartementet. NMU er også en del av forvaltningen med egne prosjekt- og utviklingsmidler til disposisjon. NMU har som mål i sine prosjekter å virke til gode for hele museumssektoren.

I Norge er det ingen lov som regulerer museumsområdet direkte. Derimot er enkelte deler av museumsområdet indirekte berørt av lov om kulturminne, forvaltningsloven osv. Museumsutvalget tilrådte i NOU 1996, at det opprettes en museumslov for bedre samordning og for å sikre museene som samfunnsinstitusjoner i framtida. I tillegg til det nasjonale lovverket, ratifiserte Norge i 1977 UNESCOs konvensjon om vern av verdens kultur- og naturarv. I dag er fire steder og bygninger i Norge vernet av UNESCOs konvensjon.

Finland fikk i 1972 en lov som legger ansvaret for museene direkte til Museiverket. I 1992 kom ytterligere en lov som regulerer museiverkets ansvarsområder. I tillegg er museumsarbeidet regulert av andre lover, som 'Lagen om fornminnen'. UNESCO har også vernet 5 bygninger og steder i Finland. Undervisningsministeriet finansierer 80 prosent av Museiverkets aktiviteter, resten er fra

Arbeidsministeriet. Museiverket er i dag inndelt i en kulturhistorisk avdeling, en arkeologisk avdeling, en avdeling for bygningshistorie samt Finlands nasjonalmuseum, som regnes som en egen avdeling.

7.8.4 Offentlig subsidiering

I denne delen og økonomidelen vil vi bare ta for oss de finske museene som i 1999 var inkludert i statistikken over profesjonelt drevne museum. I 1999 var dette 152 administrative enheter, men 294 'museumsfilialer'. Selv om dette bare er en liten del av det totale antallet museer i Finland, dekker de store deler av den økonomiske aktiviteten på området. I 1995 var 93 prosent av de totale utgifter for de profesjonelt drevne museer. For Norge vil alle museer som har rapportert i 1999 være inkludert. I 1999 var det 433 enheter som rapporterte, i 2000 var det 511. Likevel er det grunn til å tro at det er små museer som ikke har rapportert, slik at det ikke vil ha betydelige konsekvenser for helheten i statistikken.

Selv om de fleste norske museer er organisert i en stiftelse eller forening, er storparten av inntektene fra det offentlige. I 1999 var nesten 70 prosent av museenes inntekter tilskudd fra offentlige instanser. Tilskuddene fordeles mellom stat, fylke og kommune. I tillegg til de nevnte universitetsmuseene og etatsmuseene som er administrert under sine respektive departement, finnes 3 statlige museum, 16 statsfinansierte nasjonale museum, samt rundt 10 knutepunktsinstitusjoner som er finansiert 60/40 stat/fylke-kommune.

I 1975 ble det etablert en tilskuddsordning for halvoffentlige museum hvor fylkeskommunen og staten hver skulle bidra med sin andel. Dette var et ledd i distriktspolitikken og er en av grunnene til den varierte og mangfoldige museumsstrukturen i Norge. I 1975 var 179 museum med i denne ordningen. I 1983 var det 275. Ordningen har blitt endret flere ganger. I dag utbetaler staten en sum til museumsformål til fylkeskommunen som har ansvaret for å fordele pengene til de enkelte museer. I 1999 var det 286 museer som kom under denne ordningen (St.prp.nr.1 (2000-2001), St.meld.nr.22 (1999-2000)). I de senere år har det vært en tendens mot økende finansiering gjennom kommunene. I Finland er det statlige og lokale myndigheter som bevilger penger til museer. I tillegg mottar Finland en del EU midler til kultur gjennom forskjellige fond (disse er ikke nøyaktig anslått). Staten er den største bidragsyteren til finske museum. I 1999 ble 43 prosent av utgiftene dekket av staten, kommunen dekket 34 prosent, mens egne inntekter beløp seg til 13 prosent av totale utgifter. Museiverket administrerer Nationalmuseet pluss 15 andre museer og to slott direkte. I tillegg bevilget staten i 1999 over 110 mill. FIM (154 mill. NOK) i støtte til 152 museer gjennom hovedsakelig to ordninger. Den største potten (ca. 85 mill. FIM/ 119 mill. NOK) ble bevilget i såkalte lovbestemte statsandeler som er basert på antall årsverk ved museet og en årlig fastsatt enhetspris per årsverk. Den andre ordningen går gjennom behovsprøvd søknad (ca. 25 mill. FIM/ 35 mill. NOK). Kommunene bevilget i 1999 over 222 mill. FIM (310 mill. NOK) til museene.

7.8.5 Økonomi

Norske museer har høyere utgifter og inntekter enn finske. Selv om Norge har flere enheter inkludert i denne statistikken, er det grunn til å tro at norske museer også totalt har høyere utgifter enn finske. Det er anslått at de finske museer som er med i denne statistikken står for 93 prosent av totale utgifter til museer i Finland (Museiverket 1995).

Tabell 64 Totale utgifter og inntekter for museer, Norge og Finland 1999. 1000 NOK

	Norge	Finland
Utgifter	1359227	906 716
Inntekter	1353263	848 454
Enheter	433	152

(SSB/Museiverket 1999. Kurs NOK/FIM: 139,83)

Den største delen av museenes inntekter består av offentlige tilskudd. I Norge utgjorde offentlige bevilgninger 68 prosent av museenes inntekter. I Finland utgjorde offentlige bevilgninger 83 prosent av museenes inntekter. Resten av inntektene fordelte seg som i tabellen under:

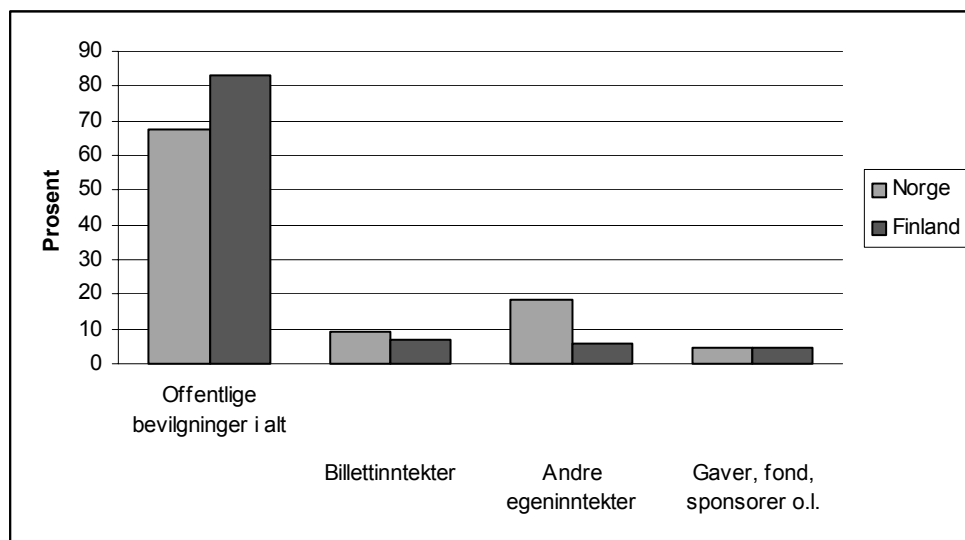
Tabell 65 Økonomi, inntekter, Norge og Finland, 1999. Prosentvis fordeling

	Antall enheter i alt	Inntekter i alt	Offentlige bevilgninger i alt	Billettinntekter	Andre egeninntekter	Gaver, fond, sponsorer o.l.
Norge	433	100	67,3	9,5	18,4	4,6
Finland	152	100	82,8	6,7	6,0	4,6

(SSB/Museiverket 1999)

I Norge er det problematisk å si noe bestemt om andelen av offentlige bevilgninger over tid. Men det synes som om de rapporterende museer i løpet av en tiårs periode har økende egeninntekter i forhold til offentlige bevilgninger. Økende billettsalg og bruk av sponsormidler vil være en naturlig del av forklaringen på museenes økende egeninntekter. Sponsorinntektene for norske museer har gått opp, spesielt de siste årene (se f.eks. Aftenposten 25.05 2001: Økt museumsbesøk med sponsor). I 1995 utgjorde sponsorinntekter 3 prosent av totale inntekter (SSB: Norske museer og samlinger, 1995).

Figur 49 Inntekter, prosentvis fordeling i Norge og Finland, 1999.

(SSB/Museiverket 1999)

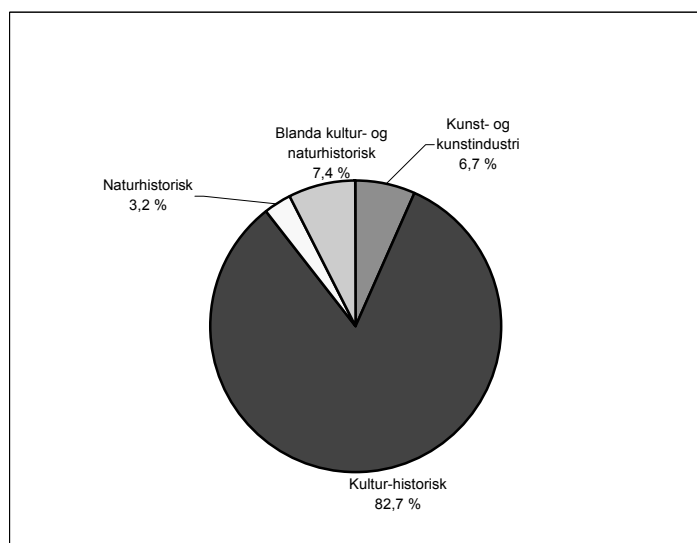
Av figuren over kan man se at sponsorinntekter i Finland utgjør nøyaktig det samme av totale inntekter som i Norge. Billettinntekter ligger litt under, mens andre egeninntekter utgjør bare cirka 8 prosent, mot i Norge 18 prosent. Andre egeninntekter kan være f.eks. salg, oppdragvirksomhet etc.

7.8.6 Omfang

Som nevnt er stikkord for museumslandskapet i Norge mangfold og lokalt engasjement. Dette er også tydelig i utbredelsen av museene. Selv om mange museer ligger i og ved folkerike fylker som Oslo og Hordaland er ikke antallet museer i et fylke alltid relatert til befolkningens mengde. I 2000 rapporterte f.eks. Finnmark, som i 2000 var det minst befolkede fylket i landet, 17 museer i alt. Dette var ett flere enn i Troms fylke som hadde den dobbelte folkemengden. Vestfold som hadde nesten tre ganger befolkningen av Finnmark, rapporterte bare ett museum mer. En undersøkelse som SSB gjorde i 2000 antyder også noe av det samme. 42 prosent av de spurte svarte at nærmeste museum lå 5 kilometer eller mindre unna bostedet (Vaage 2000:86).

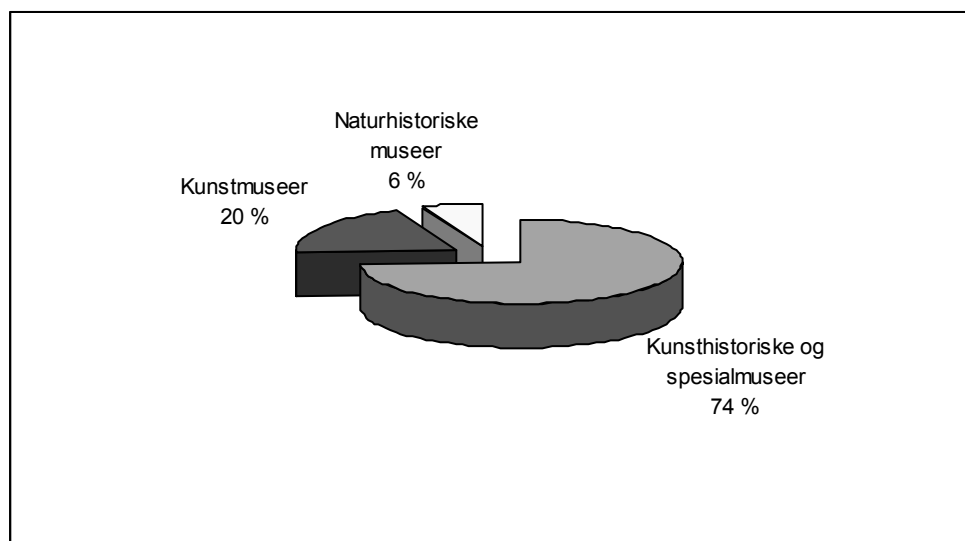

Figur 50 Museumsfordeling, Norge.

Når det gjelder typen museum, definerer 83 prosent seg som kulturhistoriske. Det er i denne gruppa vi finner det store mangfoldet. Blandet kultur- og naturhistorisk utgjør 7 prosent, kunst og kunstindustri er 7 prosent og naturhistorisk er bare 3 prosent.

Figur 51 Museumsfordeling, profesjonelt drevne museum, Finland, 1995.

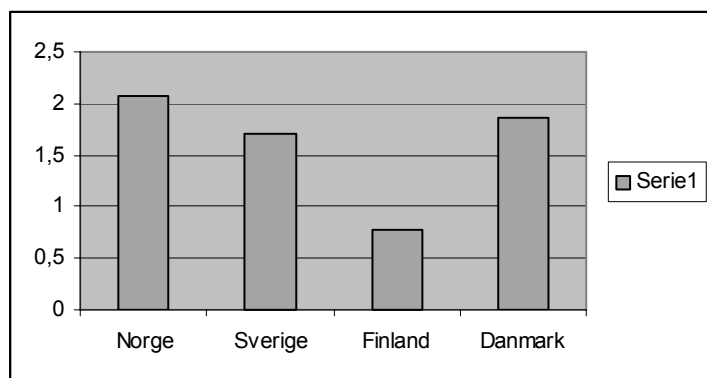

Ved tellingen i 1995, da alle museene i Finland ble inkludert, svarte 921 museum på skjemaet. I 1999 var det, hvis vi regner bare de profesjonelt drevne museene, 152 administrative enheter og 294 'fysiske' enheter. Kulturhistoriske og spesialmuseer utgjorde 74 prosent, kunstmuseer 20 prosent og naturhistoriske museer 6 prosent. Den høyere andelen av kunst- og naturhistoriske museer reflekterer at dette er kun de profesjonelt drevne museer i Finland. Ved å inkludere alle museer, vil fordelingen av de forskjellige museumstyper være tilnærmet lik den i Norge.

Selv om det er vanskelig å anslå en nøyaktig utvikling i antall besøk, kan vi trygt si at antall besøk ved museer i Norge har vært jevnt stigende på 90-tallet. I 1991 ble det registrert 6,2 mill. besøk ved 460 museer. I 2000 ble det registrert 3 mill. flere besøk, altså 9,2 mill. besøk ved 511 museer.

Norge kan også sammenlignes med andre nordiske land når det gjelder antall besøk per befolkning. Dette kommer tydelig frem i figuren under.

Figur 52 Museumsbesøk per innbygger i de nordiske landene. 1997.

(Nordisk Statistisk Årbok 2000)

Vi ser at Norge faktisk har flest museumsbesøk per innbygger. Vi ser også at Finland kommer 'dårligere' ut enn de andre nordiske land. Likevel er det problematisk å sammenligne slik, siden det er forskjellig fra land til land hvor mange museer som er inkludert i statistikken. I Finland er bare de profesjonelt drevne museene med, mens i Norge er alle museer som har rapportert inn regnet med.

Tabell 66 Antall museer i Norge, besøk i tusen, utstillinger og ansatte 1997-2000

År	Museum	Besøk	Utstillinger	Heltidsansatte
1999	433	7896	2610	1565
2000	511	9253	3036	

(SSB)

I 1999 registrerte SSB nesten 8 mill. besøk ved norske museum. De fleste var ved kulturhistoriske museum, og nesten 3 mill. besøk ble registrert i Oslo. I Finland var besøkstallet for 1999 4,3 mill. (Museene i denne statistikken har mer enn 75 prosent av alle besøk i Finland). Likevel har det vært en jevn økning i antall besøk også i Finland. Her kan man også se det økende antall besøk i relasjon til økende antall museum som har blitt inkludert i statistikken.

Tabell 67 Profesjonelt drevne museum i Finland. Antall museum, besøk i tusen, utstillinger og ansatte, 1993-1999

År	Museum	Besøk	Utstillinger	Fulltidsansatte, faste
1993	223	3600	981	1149
1995	271	3995	1239	1196
1997	279	4014	1081	1288
1999	294	4304	1189	1474

(Statistics Finland/Museiverket)

I motsetning til i Norge, utgir både Museiverket og Statistics Finland informasjon på institusjonsnivå. Mest populært i 1999 var museet for nutidskunst Kiasma med 328 727 registrerte besøkende. Som i Norge, ligger mange av de store museumsattraksjonene i hovedstaden. Av sju museer som hadde mer enn 100 000 besøkende, lå fem i Helsingfors. Fordelingen av de besøkende på de forskjellige typer museum er ikke ulik den i Norge: Kulturhistoriske og spesialmuseer hadde 63 prosent av alle besøk, kunstmuseer hadde 33 prosent og de naturhistoriske museene 4 prosent av alle besøk. De 10 mest populære museer sto for 31 prosent av alle besøk.

Antall faste heltidsansatte er sammenlignbart i Norge og Finland for 1999. Likevel gir neppe dette et korrekt bilde av sysselsettingen i de to landene. I begge landene er et stort antall personer ansatt i deltidsstillinger, midlertidige stillinger, og andre typer ansettelsesforhold.

Antall utstillinger sier lite om aktiviteten på området. Siden det ikke er noen klar definisjon for hva som kan kalles for utstilling, blir dette tallet lite sammenlignbart mellom de to landene (jmf. Månsson 1993:120).

7.8.7 Utvikling

I 1995 fastslo SSB at over halvparten av norske museer var etablert etter 1975. Mange av dem var små enheter, og mange kom under tilskuddsordningen for halvoffentlige museum, som er beskrevet over. Finland kan vise til en lignende utvikling som Norge med stigende antall museum. I perioden 1990-1995 steg antallet museer med 20 prosent. Også antallet museer som er profesjonelt drevet har økt, fra 98 i 1985 til 152 i 1999.

7.8.8 Forholdet til andre områder

Selv om museumsbesøk både i Norge og Finland synes å ha vært jevnt stigende på 90-tallet, må nok museene regne med større konkurranse om brukerne og om offentlige midler i framtida. Som ledd i denne tilpasningen har allerede mange museer tatt i bruk alternative markedsføringsmetoder. Over 300 norske museer har allerede egne hjemmesider på Internett. Flere museer inngår også egne sponsoravtaler hvor markedsføring av museet inngår i avtalen.

7.9 Teater og opera

I dette kapitlet ser vi på teater, danseteater og opera i Norge og Finland. Den norske og finske teatersatsningen er en del lavere enn i Sverige. Teateret har tradisjonelt hatt en sterk posisjon i Finland (Månsson 1993). I 1997 var det 44 prosent av den finske befolkningen som hadde vært i teater, ballett eller opera (Cultural Statistics 1999). Samme år var det 44 prosent av den norske befolkningen som hadde vært i teater revy eller musikal, og 6 prosent hadde vært i opera (Vaage 2001).

7.9.1 Kulturbruk

Tall fra 2000 viser at 50 prosent av den norske befolkningen har vært på teater, musikal eller revy de siste 12 månedene. Dette er en økning på 6 prosentpoeng fra 1997. I gjennomsnitt går den norske befolkningen 1,2 ganger på slike forestillinger i løpet av et år. Blant teatergjengere blir dette 2,3 besøk per år. Seks prosent av befolkningen har vært på opera eller operette siste 12 måneder, når både amatørforestillinger og profesjonelle forestillinger tas med. I gjennomsnitt går nordmenn på 0,1 slike forestillinger i løpet av et år. Disse tallene har vært omtrent på samme nivå de siste 10 åra.

Det er flere kvinner enn menn som går på teater, musikal og revy. Selv om besøkstallet er høyest blant personer i alderen 16-19 år, er den nokså lik i de andre aldersgruppene når vi ser bort fra de aller eldste. Andelen som går på teater er større blant kvinner i alle aldersgrupper unntatt blant de eldste. Andelen som går på opera eller operette er nokså lik mellom kvinner og menn. I aldersgruppen 55-66 år er det 13 prosent som går på noen slike forestillinger i løpet av et år. Yrkesmessig er det personer med lederyrker eller akademiske yrker som går på slike forestillinger.

Andelen som går på teater er betydelig høyere blant den høyeste utdanningsgruppen i forhold til dem som er i den laveste. Denne forskjellen har holdt seg nokså stabil de siste 10 åra. Folks husholdningsinntekt har også betydelig sammenheng med teater- og operabesøk. Personer med lederyrker eller akademiske yrker går mer på slike forestillinger enn andre yrkesgrupper. Blant personer med utdanning på ungdomsskolenivå har 2 prosent vært på opera eller operette siste 12 måneder, mens andelen blant med høyere høyskole- eller universitetsutdanning er på 14 prosent (Vaage 2001).

Tabell 68 Andel som har vært på teater, musikal eller revy og antall besøk i gjennomsnitt siste 12 måneder, etter kjønn, alder og utdanning. Norge, 1991, 1994, 1997 og 2000

Norge	1991	1994	1997	2000
Prosentandel, alle	44	45	44	50
Menn	38	38	41	44
Kvinner	51	51	48	57
9-15 år	51	49	47	47
16-24 år	48	49	50	51
25-44 år	47	47	46	54
45-66 år	43	45	46	53
67-79 år	23	19	23	33
Ungdomsskole	26	30	26	39
Videregående skole	44	42	43	47
Universitet/høgskole I	51	55	53	56
Universitet/høgskole II+	64	63	65	67

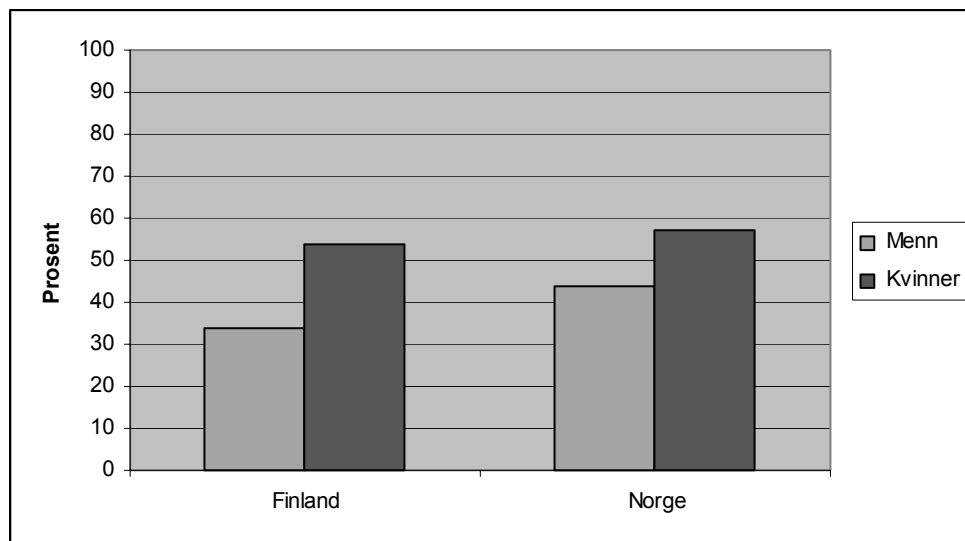
(<http://www.ssb.no/emner/07/02/kulturbar/sa44/tab-2001-05-02-02.html>)

Besøksandelen er større i Oslo/Akershus enn i andre deler av landet. De som bor i byene går i større grad på teaterforestillinger enn de som bor i spredtbygde strøk. Eldre og enslige over 44 år har i mindre grad enn andre vært på teater, musikal eller revy. Det er i de større byene vi finner dem som

går mest på opera. Og særlig er det personer som bor i Oslo-området som er aktive operagjengere (Vaage 2001).

Den finske og den norske statistikken varierer noe i forhold til hva de inkluderer. Mens de norske tallene omfatter teater, musikal og revy, omfatter den finske statistikken teater, ballett og opera. Tall fra 1998 viser at 44 prosent av den finske befolkningen har vært i teater, ballett eller opera de siste 12 månedene. Også blant finnene er det flest kvinner som benytter seg av slike tilbud. Hele 54 prosent kvinner hadde i 1998 vært i teater, ballett eller opera. Blant mennene var det 34 prosent. I figuren under ser vi hvordan den kjønnsmessige fordelingen var i Norge (2000) og Finland (1998) i prosent av alle.

Figur 53 Teater, ballett og operabesøk i Norge (2000) og Finland (1998) etter kjønn. Prosent

Som vi ser av figuren, er kjønnsfordelingen relativt lik i Norge og Finland. Det ser derimot ut til at andelen menn og kvinner som har vært i teater, ballett eller operabesøk er høyere i Norge enn i Finland. Men som tidligere nevnt er inndelingen noe forskjellig i den norske og den finske statistikken.

Selv om besøkstallet er relativt likt i de ulike aldersgruppene, ser en at en av to i aldersgruppen 45 til 64 år har vært i teater, ballett og opera de siste 12 månedene. Dette er relativt likt i Norge og i Finland. Teater, ballett og operabesøk ser ut til å ha en klar sammenheng med utdanningsnivå. Andelen som benytter seg av slike tilbud er betydelig høyere blant den høyeste utdanningsgruppen i forhold til dem som er i den laveste. Av de med grunnskoleutdanning er det 34 prosent som har vært i teater, ballett eller opera. Her er det også hele 16 prosent som aldri har besøkt slike forestillinger. Tilsvarende er det blandt de med universitetsutdanning bare 5 prosent som aldri vært på en teater, ballett eller operaforestilling, mens hele 67 prosent har vært i løpet av de siste 12 månedene (1998-tall).

Som i Norge er det i Finland personer med lederyrker eller akademiske yrker som går mest på slike forestillinger i forhold til de i andre yrkesgrupper. Hele 61 prosent i disse yrkesgruppene har benyttet seg av dette tilbudet i løpet av 1998.

Det er flest som har vært på teater, ballet og opera forestillinger i Helsinki og omegn og i Sør-Finland i forhold til resten av landet. Det er flest teaterbesøk i byene. Tabellen under viser andelsmessig besøk i teater, ballett og opera i 1998 i Finland, etter kjønn, alder og utdanningsnivå.

Tabell 69 Teater, ballet og operabesøk i Finland, 1998, siste 12 mnd., i prosent.

Finland, 1998

	Siste 12 mnd. Aldri besøkt	
Prosentandel, alle	44	10
Menn	34	13
Kvinner	54	6
16-24 år	41	11
25-44 år	41	10
45-64 år	50	9
over 65 år	37	10
Secondary school	34	16
Vocational school	39	8
Matriculation	53	10
Vocational college	54	3
University	67	5

(Cultural Statistics 1999)

Av tabellen kommer det også frem at det er 10 prosent av finnene som aldri har besøkt en teater-, ballet- eller operaforestilling. Størst er andelen blant de med bare grunnskoleutdanning, med 16 prosent.

7.9.2 Organisering av teater og opera

Teateret har tradisjonelt en sterk posisjon i kulturlivet i Finland. Teater har sine røtter i tiden før og rundt 1900-tallet, med finskhetens og nasjonaliseringsbevegelsens framvekst, foreningslivets utvikling og en livlig amatørteatervirksomhets som førte til flere titalls faste ensembler i landet. Først på 1940-tallet ble de profesjonelle og de halvprofesjonelle teatrene i byene forent til dagens kommunale og halvkommunale teatre. Det er fire nasjonale teater i Finland: Finlands nasjonalopera og Finlands nasjonalteater, Svenska Teatern i Helsinki og Tampereen Työväen Teatteri - Tammerfors Arbetarteater. I 1999 var det 57 teater som ble subsidiert ved lov. Av dette var det 10 kommunalt støttede teater (FTIC 1999). Danseteater blir i Finland statistisk og offisiell informasjon behandlet som en underkategori av teater, heller enn en selvstendig kunstgren (Cultural Policy in Finland 1994:98). Siden 2000 finnes det egen statistikk om dans.

Det profesjonelle teaterliv vokste fram senere i Norge enn de øvrige nordiske landene. De offentlige teaterinstitusjonene er Riksteateret, som har hele landet som virkefelt, Den Norske Opera, Nationalteateret og Det Norske Teatret, Den Nationale Scene og Beivvas Sami Teather, samt 12 region-/ landsdelsinstitusjoner. I tillegg er det seks distriktsoperaer og ymse andre faste tiltak. (St.prp. 2000/2001). Teatrene er pålagt er turnéplikt i egen region, og skal etter avtale produsere turneforestillinger utenfor regionen i samarbeid med Riksteateret. I tillegg til Operaballetten ved den Norske Opera, er det etablert et fast ballettensemble i Bergen, Nye Carte Blanche.

Riksteateret er 100 prosent statseid. For to år siden kom planene om et fremtidens Riksteater. Riksteateret spiller sine forestillinger i 62 utvalgte kulturhus over hele landet. Hvert kulturhus får et tilbud på 8 - 10 forestillinger i året. Ved å prioritere sine forestillinger i kulturhusene har Riksteatret endret publikumbildet fullstendig. I 1997 hadde de ca. 45.000 publikummere i kulturhus - og ca. 50 000 på lukkede forestillinger - i institusjoner, biblioteker, skoler og barnehager. I år 2000 var publikumsantallet i kulturhus 125 000 - barn, unge voksne og voksne, mens skoleforestillingene for videregående skoler ble vist for 10 000.

7.9.3 I forhold til kulturpolitikk

Finland

I Finland ligger teater under Undervisningsministeriet. Det er også en egen del av 'Centralkommisjonen för konst'. Fra begynnelsen av 1993 ble statsstøtten til kommunene og teatrene omfattende reformert gjennom lovendring. Den nye teater- og orkesterloven trådte i kraft 1. januar 1993. Det finnes ingen særskilt støttede regionsteater, men innen rammen for statsbudsjettet kan Undervisningsministeriet likevel bevilge en høyere statsandel til teater som har en riksdekkende eller regional betydning. Før 1993 fantes det ingen slike middel i statsbudsjettet (Månsson 1993). Finland har et regionalt dekkende nett av teater, der virksomheten er trygget gjennom en statlig støtte kalkulert på årsverk. Tampereen Työväenteatteri og Svenska Teatern er som nevnt nasjonale institusjoner, og får sine utgifter dekket av statsstøtte opp til om 60 prosent. Utenom disse finnes det 56 teater (tale- og danseteater) som har faste profesjonelt ansatte og som får statsstøtte på om lag 30 prosent. Utenom de lovstøttede teatrene finnes det også frie teater som får statsstøtte. Sammenlagt får teatervirksomheten totalt 180 mill FIM i året. Også Finlands nationalopera og Suomen Kansallisteatteri er nasjonale institusjoner, og har en særstilling når det gjelder statsstøtte. I motsetning til internasjonal praksis har de finske teatrene mange fast ansatte. Korttidsengasjement har blitt vanligere i den senere tid.

Informationscentralen for teater og dans er med på å vedlikeholde internasjonale kontakter. Organisasjonen samler også statistikk om teaterbransjen (<http://www.teatteri.org>). At dansekunst får støtte fra staten, er en relativt ny ordning i Finland. De seneste årene har det skjedd en bemerkelsesverdig vekst innen dansesektoren. Foruten Nationalbaletten har Helsingfors stadsteater en egen fast dansegruppe. Etter loven er det 10 danseteater som får statsstøtte (http://www.minedu.fi/uvm/kultur/teater_danskonst.html).

Norge

I Norge ligger teater og opera under kulturavdelingen i Kulturdepartementet. Staten finansierer en støtteordning for å fremme bruk av ny norsk dramatik. Teatre som er med i den faste statlige tilskuddsordningen, kan søke om delvis refusjon av forfatterhonoraret. Teater har en sterk posisjon i norsk kulturliv. Av samlet statstilskudd til kulturformål, går ca. 25 prosent til teater- og operavirksomhet (Månsson 1993). I 1996 gikk 16,2 prosent av Kulturdepartementets budsjett til teater og operaformål. I 1997 var andelen på 22,3 prosent teater og opera, i 1998 var det 21,8 prosent og i 1999 20,4 prosent av Kulturdepartementets budsjett. I St.prp. nr 1 (1999-2000) er det gjort rede for planene om å sette i gang en omfattende gjennomgåelse av scenekunstheltet. I Budsjettinnstillingen S. nr. 2 (1999-2000) sluttet komiteens flertall seg til den varslede gjennomgåelsen av feltet og ba om at resultatet legges frem for Stortinget i form av en stortingsmelding. Regjeringen har derfor oppnevnt et utvalg som skal gjennomgå teaterfeltet. Utredningen om scenekunst skal ikke omfatte opera og ballett. I tråd med Stortingets vedtak av 15.juni 1999 har Kulturdepartementet startet arbeidet med den nasjonale plan for produksjon og formidling av opera og ballett i Norge. Riksteateret er i en særstilling.

7.9.4 Økonomi og offentlig subsidiering

I Finland finansieres det i følge loven 57 profesjonelle teater og danseteater i 1999 (i 1997 var det 54 teater og danseteater som fikk statlig støtte). Disse får sin statsandel beregnet på antall årsverk og tilhørighetskommunenes bærekraft (FTIC 1999). Loven omfatter ikke det finske Nationalteateret og Nationaloperan, som begge er lokalisert i Helsinki. Offentlig støtte er viktig for teateret: fra 60 prosent opp til Operaens 89 prosent. Kommunene gir størstedelen av den offentlige støtten, i gjennomsnitt 50 prosent av teatrenes kostnader (Månsson 1993, FTIC 1999). På landsbasis var den kommunale støtten til teater i 1990 på 19 prosent av den totale kommunale støtten til kulturforetak (Cultural Policy in Finland 1994:48).

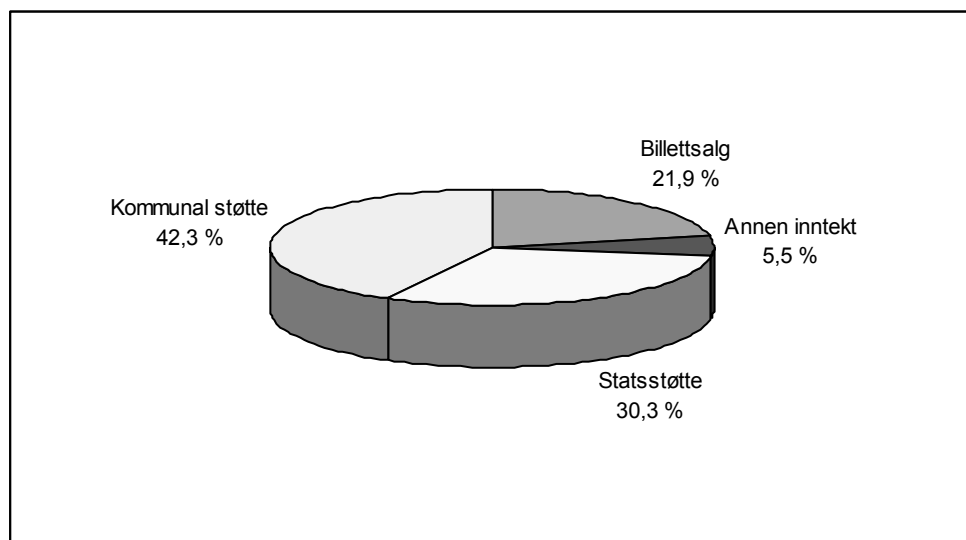
Tabell 70 Offentlig subsidiering ved finske teater. 1999. 1000 NOK og prosent

Finland	Offentlig subsidiering, 1999		
	I alt	Statsstøtte	Kommunal støtte
I alt, Finland NOK	629 232	261 659	365 188
Andel	100	41,7	58,3

(FTIC 1999)

Tallene i tabellen over gjelder kommunale teater og andre store og mellomstore teater, totalt 35 teater. I tillegg fikk den finske Nationale Opera alene 210 mill. FIM (294 mill. NOK) samme år (FTIC 1999). Andelsmessig ser en at 58,3 prosent av den offentlige subsidieringen til teatrene er kommunal. I figuren under kan vi se den andelsmessige fordelingen av driftsinntektene til finske teater i 1999.

Figur 54 Driftsinntekter, finske teater 1999. Prosent.

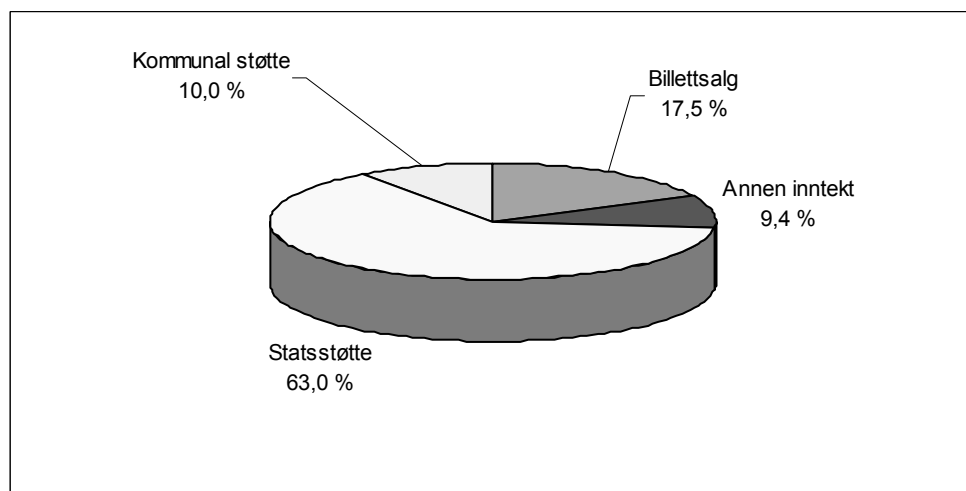

(FTIC 1999)

Av figuren ser vi driftsinntektene totalt ved finske teater. Det er den kommunale støtten som står for den største inntektskilden. Også billettsalg utgjør nærere 23 prosent av driftsinntektene.

For Finlands Nasjonalopera er fordelingen litt annerledes. Se figuren under:

Figur 55 Driftsinntekter ved Finlands Nasjonalopera, 1999. Prosent

(FTIC 1999)

Av figuren ser vi at den statlige støtten utgjør hele 63 prosent av driftsintektene ved Finlands Nasjonalopera. Den kommunale støtten var bare på 10 prosent.

Andelen statlig og kommunal støtte varierer mellom de ulike teatrene (FTIC 1999). I 1999 var billettinntektene ved de store og mellomstore teatrene på 135 mill FIM, tilsvarende 189 mill NOK. Inntektene ved billettsalg var ved Finlands Nasjonalopera på 37 mill FIM, tilsvarende 52 mill NOK (FTIC 1999).

I tabellen under viser driftskostnadene ved de samme teatrene og Finlands Nasjonalopera.

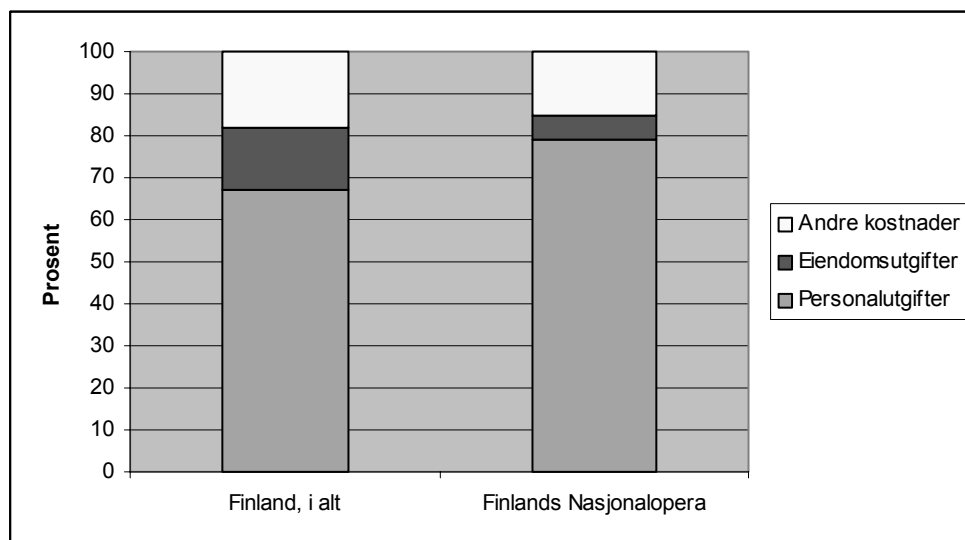
Tabell 71 Driftsutgifter ved de samme teatrene. Finland, 1999. 1000 NOK og andel

Teater og opera	Driftsutgifter, 1999			
	I alt	Personalutgifter	Eiendomsutgifter	Andre kostnader
I alt, Finland NOK	854 930	573 981	126 972	153 391
Andel i alt	100	67	15	18
Finsk Nasjonalopera NOK	287 009	226 636	16 787	42 722
Andel Finsk Nasjonalopera	100	79	6	15

(FTIC 1999)

Av tabellen ser vi at personalutgifter utgjør den største andelen av driftsutgiftene. Personalutgifter utgjør størst andel ved den Finske Nasjonalopera. Dette ses bedre i figuren under:

Figur 56 Driftsutgifter ved finske teater og Finlands Nasjonalopera, 1999. Prosent

(FTIC 1999)

Norge

I Norge er Riksteateret og Den norske Opera 100 prosent statlig finansiert. Nationalteateret, Det Norske Teatret, Den Nationale Scene og Beivvas Sami Teather får hele det offentlige tilskuddet fra staten.

De øvrige region- og landsdelsinstitusjonene samfinansieres av stat, fylkeskommune og kommuner etter fordelingsnøkkelen 70/30 (St.prp. 2000/2001). Ytterligere ca. 30 profesjonelle teater- og dansegrupper får varierende statlig støtte. Blant disse finner vi blant annet seks distriktsoperaer. Norge har også noen private teatre (Månsson 1993).

Av tabellen under ser vi at den offentlige støtten til sammen utgjør om lag 79 prosent av driftsinntektene ved teater og opera i Norge.

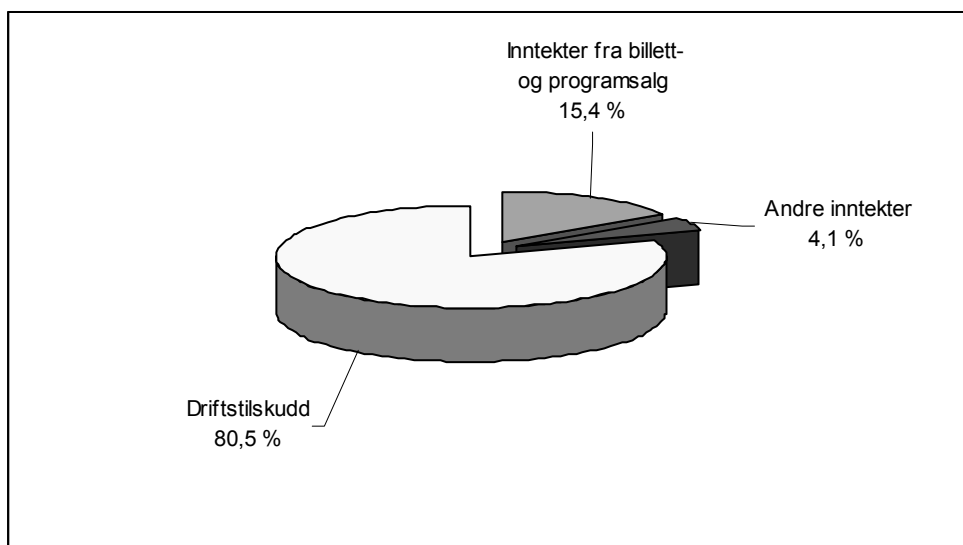
Tabell 72 Driftsinntekt ved teater og opera. Norge, 1999. 1000 NOK og andel

Teater og opera	Driftsinntekter, 1999		
	I alt	Offentlige tilskudd	Andre inntekter
I alt, Norge	1 014 887	803 175	193 949
Andel	100	79	21

(NOS 1999)

Av figuren under ser vi de prosentvise driftsinntektene ved norske teater. Her utgjør det offentlige driftstilskuddet 80,5 prosent av inntektene.

Figur 57 Driftsinntekter ved norske teater, 1999. Prosent

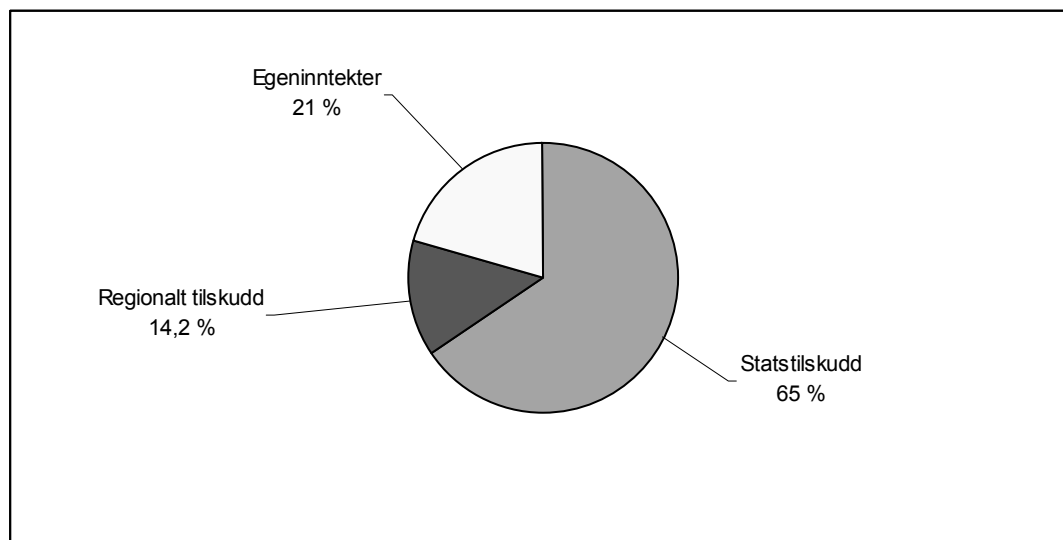

(NOS 1999)

I Norge utgjorde de totale inntektene fra billett- og programsalg 153 mill. NOK i 1999. Dette utgjorde om lag 15 prosent av de totale inntektene til teatrene (se figuren over). Andelen salg av billetter og program utgjør, varierer mellom de enkelte teatrene. Andre inntekter medregnet programsalg og sponsorinntekter utgjør 40 mill NOK (NOS 1999).

Driftsresultatet for de nasjonale teater og operainstitusjonene og region-/landsdelsinstitusjonene var i 1999 på 3,9 mill. NOK. Dette regnskapet inkluderer ikke Riksteateret, som hadde et positivt resultat på 4,1 mill NOK på årsbasis på grunn av innsparte midler og økte inntekter (St.prp. 2000/2001). Figuren under viser den prosentvise fordelingen i driftsinntektene til teater og opera, utenom Riksteateret i 1999. Der ser vi at det prosentvise regionale tilskuddet til teater og opera er på om lag 14 prosent. Som i Finland er altså det regionale ansvaret for teater og opera mindre enn det statlige.

Figur 58 Driftsresultat ved teater og opera. Norge, 1999. Prosent

(St.prp. 2000/2001:82)

7.9.5 Omfang; forestillinger, besøkende og tilsatte ved teater og opera.

I den finske statistikken telles det i 1999 med 35 store og middels store teater. I den norske statistikken er det inkludert 20 teater (inklusive ett danseteater og Den Norske Opera). Dette sier likevel noe om omfanget av teater i de to landene, da det eksisterer langt flere offentlig subsidierte teater i Finland enn i Norge. Se tabellen under.

Tabell 73 Forestillinger, tilskuere og tilsatte. Norge og Finland. 1999

Teater og opera, 1999	Teater	Forestillinger	Besøkende
I alt, Norge	20	6 800	1 403 068
I alt, Norge, uavhengige teatergrupper	51	1 610	156 860
I alt, Finland store og middels store teater	35	8 970	1 791 260
I alt, Finland, alle teater	59	13 226	2 578 957
I alt, Finland, amatørteater (1997)	655	19 434	1 856 162

(Statistisk årbok 1999, Cultural statistics 1999)

Tabellen inkluderer teater og opera, antall forestillinger ved de store teatrene og opera, og besøkende, 1999. Her har vi inkludert de store og mellomstore teatrene i Finland. Totaltallene for antall teater og billettsalg er ikke direkte sammenlignbare, da grupperingene for teater er noe forskjellig. Det kommer likevel fram at det er en rekke flere forestillinger i Finland enn i Norge. Det er også langt flere uavhengige teatergrupper i Finland enn i Norge. I Norge finnes det i 1999 ifølge statistikken 51 uavhengige teater og dansegrupper. Dette er en fordobling siden 1986, men antall forestillinger og besøkende har ikke økt tilsvarende (NOS 1999). I Finland er det i 1997 hele 655 amatørteater (Cultural Statistics 1997).

Tabell 74 Teater og opera, ansatte, Norge og Finland. 1997

Teater og opera	Ansatte pr. 31.12.97	
	Kunstnerisk	Andre
I alt, Norge	540	1 094
I alt, Finland store og middels store teater	1 195	1 311

(Statistisk årbok 1999, Cultural statistics 1999).

Ved de norske teatrene utgjør det kunstneriske personalet i snitt 27 personer. I tillegg er det 55 andre tilsatte ved hvert teater. I Finland er det om lag 20 kunstnerisk ansatte per teater, og 23 andre ansatte. I gjennomsnitt er det flest ansatte ved de norske teatrene.

7.10 Festivaler

I dette kapittelet vil vi se nærmere på festivaler. Festivaler forstås i denne sammenhengen som arrangement i regi av forening eller organisasjon som varer over en begrenset periode. Festivalene kan ha ulikt omfang og målgruppe. En rekke festivaler er lokale arrangement mens andre trekker publikum fra både inn og utland. Finland er kjent for sin omfattende festivalkultur, og det er tilgjengelig en del statistikk på området. Festivaler dekker mange områder: musikk, litteratur, teater, revy, folkemusikk, barnefestivaler etc. Det finnes derimot lite statistikk om norske festivaler, og vi vil dermed fokusere mest på Finland i dette kapittelet.

7.1.1 Kulturbruk og omfang

I statistikken om festivaler mangler vi tall på hvor mye tid nordmenn og finner bruker på festivaler av ulikt slag. Når vi her snakker om tidsbruk ville det være aktuelt både å se på hvor mange som har deltatt i på en eller flere festivalarrangement i løpet av et år, og hvor mange som har vært med å arrangere. Festivaler krever en god del frivillig arbeid av såkalte festivalfunksjonærer. Derimot kan en regne med at en del av de som oppgir at de har vært på teater-, musikal- eller revyforstilling, samt konserter av ulikt slag, har vært til stede på forestillinger eller konserter som har vært arrangert i forbindelse med en eller annen festival.

Finland Festivals (www.festivals.fin) er en samarbeidsorganisasjon for landets viktigste kulturarrangement. Foreningens 62 medlemsfestivaler har årlig over 1,8 mill. besøkende og over 20 000 artister. Tabellen under viser antall besøkende og solgte billetter fra 1997 til 2000.

Tabell 75 Besøkende ved finske festivaler (Finland Festivals), 2000

År	Besøkende	Solgte billetter
2000	1 846 842	740 964
1999	1 790 351	775 273
1998	1 538 395	732 321
1997	1 566 018	769 275

(www.festivals.fin, Cultural statistics 1999)

Av tallene så ser vi at det har vært en økning på om lag 56 500 besøkende til festivalene fra 1999 til 2000. I 2000 var det om lag 345 besøk til festivaler per 1000 innbygger i Finland. Det har derimot vært en nedgang i antall solgte billetter i perioden 1997 til 2000. I 1997 var det om lag 28 000 flere solgte billetter enn i 2000. I 1999 var det over 34 000 flere solgte billetter enn i 2000.

Tallene omfatter 63/64 festivaler innen genren universelle festivaler, opera og sang, orgel og messingblåsere, kammermusikk, samtidsmusikk, jazz, rock, folkemusikk og folkedans, lettere musikk og underholdning, dans, teater og litteratur og billedkunst. På www.kulttuuri.net finnes det lenker til flere festivaler, totalt 82 musikkfestivaler og 11 andre. I tillegg finnes det i 1997/1998 hele 254 årlige faste arrangement og festivaler som ikke er medlem av Finland Festivals (Cultural statistics 1999). Disse har et besøk på fra knappe hundre til over 300 000 besøkende (Kemi Snow Castle Event vinteren 1998). Det antas at det også er tilsvarende antall arrangementer også andre år.

Også i Norge har antallet festivaler blitt ganske stort. Ifølge www.kulturnet.no er tallet oppe 113 registrerte festivaler. Her hevdes det at det er om lag en halv million publikummere ved disse festivalene i løpet av et år. For eksempel var det i 2001 om lag 100 000 besøkende og 600 frivillige funksjonærer ved Molde Internasjonale jazzfestival. Molde Internasjonale jazzfestival regnes for å være en av de såkalte knutepunktinstitusjonene i Norge (St.prp.1 2000/2001).

7.10.2 Organisering

Selv om de norske tallene ikke er totalt dekkende, ser det ut til at det arrangeres langt flere festivaler i Finland enn i Norge. Det blir understreket at festivaler spiller en viktig rolle i det finske kulturlivet.

For kulturelle institusjoner og kreative organisasjoner er dette en glimrende anledning til å få vist frem hva de gjør på. De fleste festivalene arrangeres om sommeren, og de er lokalisert i ulike deler av landet. Organisasjonen 'Finland Festivals' ble etablert i 1968. Organisasjonen koordinerer en utvalgt gruppe på om lag 62 ulike arrangement hvert år. Dette inkluderer generelle feiringer og spesielle festivaler for opera, ulike typer musikk, dans, teater, litteratur og visuell kunst, i tillegg til en rekke kulturhistoriske arrangement. Finland Festivals har egen hjemmeside, <http://www.festivals.fi>. Selv om noen finske festivaler får offentlig støtte, så ser det ut til at private sponsormidler spiller en stadig viktigere rolle her enn ved de kulturelle institusjonene. Mens de er mange typer festivaler (film, tegneserier, litteratur, foto etc), er et flertall utøvende kunsthøstivaler. Dette gjelder særlig musikkfestivaler, som totalt teller 60 prosent av festivalene. Det er ulike arrangører bak festivalene.

I Norge har vi 39 festivaler, festspill og spel har gått sammen om å etablere nettverket Norske Festivaler (<http://www.norwayfestivals.com/>). I tillegg er en generell oversikt over norske festivaler samlet på <http://www.kulturnet.no>. Kulturnettet er en felles inngangsdør via Internett til informasjon om kunst og kultur i landet. Det er som i Finland, ulike arrangører av festivalene.

7.10.3 Virkemidler; i forhold til kulturpolitikk og offentlig subsidiering

Det er ingen tvil om at festivaler spiller en viktig rolle for både det finske og det norske kulturlivet. Festivaler er viktig for utøverne, som slik får vist frem sine 'produkter'. Festivaler er viktig for distriktet eller organisasjonen som står bak, da de får publisitet og kanskje økt støtte. Videre er festivaler viktig for publikum, som på denne måten gis et større og mer variert kulturtilbud

Finland

Festivaler spiller en viktig rolle for det finske kulturlivet. I 1998 mottok 76 ulike festivaler offentlig støtte på 15,2 mill FIM (tilsvarende 21,5 mill NOK) (Cultural statistics 1999). Mange finske festivaler har kommet opp i alvorlige finansielle problemer de siste årene. Selv om noen festivaler får offentlig støtte, så ser det ut til at private sponsormidler spiller en stadig viktigere rolle her enn ved de kulturelle institusjonene.

Norge

Det er vanskelig å si at det finnes en generell politikk i forhold til festivaler. Det er ingen tvil om at festivaler mottar støtte fra det offentlige, og også en god del sponsormidler fra private næringsliv. Festivaler får støtte fra Turné-, transport- og festivaltilskuddordningen. Turné-, transport- og festivaltilskuddordningen lå fram til 1999 under Rikskonsertene men er fra 2000 overført til Norsk Kulturråd. Dette ligger da under Kulturdepartementet. Rikskonsertene fordelte statlig tilskudd til 38 musikkfestivaler i 18 fylker i 1999. Året før ble det gitt tilskudd til 35 festivaler (St.prp. 2000-2001).

Under Turné-, transport- og festivaltilskuddordningen for rock og nærliggende musikkordninger fikk 30 band/utøvere tilskudd til turneer innenlands i 1999, og 28 band/utøvere fikk tilskudd til turneer i utlandet samme år. Videre fikk 28 arrangører/festivaler tilskudd til festivaler og konserter med norske utøvere.

De såkalte 'Knutepunktinstitusjonene' omfatter Festspillene i Bergen, Festspillene i Nord-Norge, Stiftelsen Olavsdagene i Trondheim og Molde International Jazz Festival. Fordelingen av knutepunktinstitusjonene er fordelt mellom staten og regionen. For Festspillene i Bergen, Stiftelsen Olavsdagene i Trondheim og Molde International Jazz Festival er fordelingsnøkkelen 60/40 prosent stat/regionen. For Festspillene i Nord-Norge er det offentlige tilskuddet delt med 70/30 prosent stat/region (St.prp. 2000-2001). I 2000 var bevilgingen totalt til disse på 15, 5 mill NOK.

7.11 Musikkformål

Dette kapitlet vil handle om det offentlig støttede musikklivet i Norge og Finland. Musikk er statistisk sett et vanskelig område å avgrense. Musikkformål drives i mindre grad av det offentlige og en stor del av konserter og musikkarrangement hviler på en kommersiell grunn med private og enkelte konsertarrangement som ikke blir rapportert i statistikken. Dette gjør også at det er et vanskelig felt å få et totalt bilde av hva som skjer i musikklivet i de respektive landene. Ryggraden i det offentlige musikklivet dannes av de profesjonelle symfoniorkestrene. Det er også her fokuset vil ligge i dette kapitlet, da dette er det som i størst grad drives av det offentlige.

7.11.1 Kulturbruk

Forhold til musikk framtrer på forskjellige måter. Vi kan lytte til musikk gjennom en rekke kanaler, blant annet på en konsert eller gjennom radio eller stereoanlegg. Mange har også et aktivt forhold til musikk ved at de er utøver av et instrument selv.

Vel 37 prosent av den norske befolkningen hadde i 2000 vært på konsert med klassisk musikk, samtidsmusikk, eller kor de siste 12 månedene, når både profesjonelle konserter og amatørkonserter tas med. Dette er den samme andelen som i 1997. I 1997 gikk nesten to av fem på en eller annen form for populærkonsert i løpet av et år. Kvinner og menn valgte i stor grad å gå på samme typer konserter. Middelaldrende gikk mest på jazz- visekonserter, mens 20-24-åringer gikk mest på popkonserter. De som er ivrige lyttere på musikk hjemme er også de som går mest på konsert utenfor hjemmet. Nesten alle har mulighet til å høre musikk hjemme, halve befolkningen valgte i 1997 å lytte til musikkprogram eller musikkprogram på en gjennomsnittsdag. Vi hører mer på musikk på plate/kassett enn vi hører på rene musikkprogram i radio. Selv om musikksmaken er forskjellig, er det pop og rock som er mest populært. Vi hører gjerne samme type musikk enten vi lytter på radio eller plate/kassett.

I 1997 kunne hver tredje nordmann spille selv og en av tre som kunne spille, gjorde det regelmessig. Det er særlig piano, gitar og blokkfløyte nordmenn kan spille. Jentene velger ofte piano, mens guttene er de som i størst grad spiller gitar og trommer. 50 prosent av de aktive musikerne kan spille gitar. Høyest sosial status finner vi blant pianistene. Mer enn en av ti nordmenn har opptrådt offentlig med sang eller musikk de siste to åra. De som er aktive på musikkfronten er også de som lytter mest til andres musikk. Halve befolkningen er interessert i å gå på konsert, men interessen er størst blant dem som spiller selv (Vaage 2000).

Tabell 76 Personer som har vært på konsert etter hva slag konsert de var på sist, etter alder og inntekt/utdanning. Norge, 1997. Prosent

	Klassisk konsert					Populærkonsert				
	Klassisk musikk	Samtids-musikk	Kirke-musikk	Korsang	Country & western	Jazz	Rock/pop	Viser	Folke-musikk	Korps-musikk
Alle	33	12	35	42	5	13	48	14	10	22
9-15 år	29	13	28	43	2	5	56	7	9	24
16-24 år	24	13	26	49	4	9	75	7	9	7
25-44 år	34	13	32	43	5	12	50	14	8	24
45-66 år	38	13	41	37	5	25	19	22	15	27
67-79 år	29	7	45	50	4	12	8	12	19	60
Lav inntekt/lav utdanning	17	10	43	53	8	12	41	15	11	28
Høy inntekt/lav utdanning	32	14	33	45	5	12	53	13	10	16
Lav inntekt/høy utdanning	34	14	40	34	1	16	45	14	7	23
Høy inntekt/høy utdanning	47	10	33	35	4	17	35	15	10	31

(Vaage 2000)

Tilsvarende oppdatert statistikk kan vi ikke finne om finnes forbruk/konsum av musikk. Resultatene fra kulturvaneundersøkelser som er benyttet av Månsson (1993) viser at musikkvanene er ganske

ensartede når det gjelder besøk på konserter med klassisk musikk eller rock -/popmusikk. Det var betydelig vanligere blant nordmenn å gå på konsert med jazz og vise (Månsson 1993). I tabellen under gjengistallene fra undersøkelsen i 1991 i Finland og Norge fra Ahlin (1993).

Tabell 77 Besøk på musikkarrangement i 1991 i Finland og Norge. Andel av befolkningen etter alder, kjønn og utdanning

Finland Type musikk/ antall besøk	Alder								Kjønn		Utdanningsnivå			
	Alle	16-18	20-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65-74	Menn	Kvinner	Grunn- skole	3 årig Gymnas	Høyskole 3 år +	
Pop/rock														
6	2	10	3	2	1	0	0	0	2	2	1	2	3	2
3-5	2	6	5	3	2	1	1	0	3	2	1	3	4	2
1-2	12	33	33	20	7	4	2	2	12	12	7	16	18	17
Sum	16	49	41	25	10	5	3	2	17	16	9	21	25	21
Jazz/ vise/ underholdning														
6	1	1	1	0	0	1	1	0	1	0	0	1	1	2
3-5	5	3	1	5	4	7	7	6	4	6	5	3	7	9
1-2	18	11	10	16	23	20	21	18	14	21	16	15	27	24
Sum	24	15	12	21	27	28	29	24	19	27	21	19	35	35
Klassisk musikk														
6	1	0	2	1	1	2	2	0	1	1	0	0	2	7
3-5	2	2	0	2	1	4	3	2	2	2	1	2	2	6
1-2	8	10	4	4	10	10	7	12	6	10	5	6	10	22
Sum	11	12	6	7	12	18	12	14	9	13	6	8	14	35

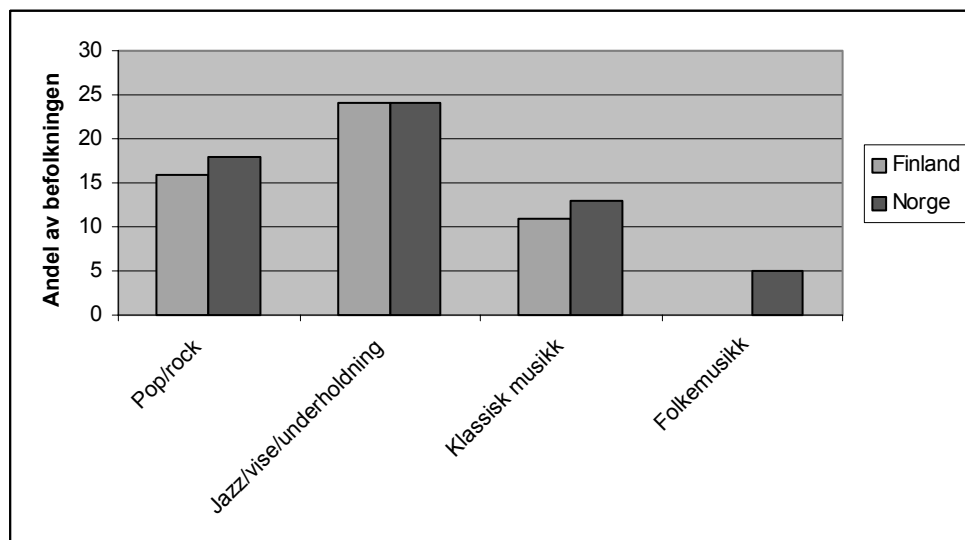
Norge Type musikk/ antall besøk	Alder								Kjønn		Utdanningsnivå			
	Alle	16-18	20-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65-74	Menn	Kvinner	Grunn- skole	3 årig Gymnas	Høyskole 3 år +	
Pop/rock	18	43	39	27	18	6	1	1	20	16	9	20	25	22
Jazz	6	9	7	7	7	7	3	1	6	5	2	5	13	12
Folkemusikk	5	6	4	4	8	4	4	4	3	6	2	5	6	10
Vise/underholdn.	18	15	16	19	22	23	12	15	15	22	14	19	23	23
Klassisk musikk (Ahlin 1993)	13	6	8	11	14	20	20	12	10	17	6	10	22	38

Vi ser at det er få finner som innen de tre ulike grupperingene går 6 ganger eller mer på konserter, uansett alder eller musikkgenre. De fleste deltar en eller to ganger i året. Det er særlig de i aldergruppene opp til 35 år som går på pop/rockkonsert i Finland, mens også de i aldersgruppen 35-44 er godt representerte på slike konserter blant nordmenn. I 1991 var 16 prosent av den finske befolkningen på pop/rock konsert, 24 prosent på jazz/vise/underholdning og 11 prosent på klassisk konsert.

Av tabellen kan vi også se at det er flest med høyere utdanning på 3 år eller mer som deltar på konserter, uansett genre. Det er derimot ulikheter innen genrene. Det er 'lavest' utdanningsnivå på pop/rock arrangement. Her er deltakelsen blant de med bare gymnasutdanning på 21 prosent. På jazz/vise/underholdningsarrangement er andelen med gymnasutdanning på 19 prosent, mens andelen blant de med høyskoleutdanning på 3 eller mer år er på 35 prosent hver. På klassisk musikk arrangement er det bare 8 prosent med gymnasutdanning og 14 prosent med høyskoleutdanning opp til 3 år, mens den største andelen er blant de med høyskoleutdanning over 3 år med 35 prosent. Dette har også en sammenheng med aldersgrupperingene som deltar på de ulike arrangementene.

Besøket på konsert er relativt likt i Norge og Finland. I begge landene er andelen som går på jazz, vise eller underholdnings-konserter den største. I den finske statistikken kommer ikke folkemusikk med. Forholdet mellom besøket i Norge og Finland kommer bedre til uttrykk i figuren under.

Figur 59 Andel på konserter. Norge og Finland, 1991

(Ahlin 1993)

Det blir anslått at anslagsvis 40 000 personer er aktive utøvere av musikk på et profesjonelt eller amatørmessig nivå i Finland. Ifølge Association of Finnish Music Schools har de 95 musikkskoler og konservatorier som er medlemmer i organisasjonen. Musikkskolene har totalt 56 000 elever og 3 500 lærere. 1 400 studenter tar profesjonell musikkutdanning ved landets 8 konservatorium.

7.11.2 Organisering og forhold til kulturpolitikk

Det er om lag 30 profesjonelle orkestre i Finland: 14 symfoniorkestre, 8 kammerorkestre og ca. 12 andre orkestre. Bare 5 av disse er fullskala symfoniorkestre med 73-112 musikere. Men også mindre orkestre (med 28-60 medlemmer) kan beskrives som symfoniorkestre, avhengig av repertoaret deres. Finlands eldste orkester, Turku Filharmoniske orkester, har røtter tilbake til 1790, men det var først 130 år senere at byen Turku tok det finansielle ansvaret for orkesteret. Helsinki Filharmoniske orkester ble grunnlagt i 1882 og ble tatt over av byen Helsinki i 1919. Orkestrene ligger under Undervisningsministeriets ansvarsområde, men regionene har stor selvråderett.

I Finland får musikk-kunsten den største delen av den sammenlagte statsstøtten til ulike konserter. Musikk-kulturen er vidtdekkende og skilt i ulike under-kulturer, som alle har sitt eget språk, egne normer og verdier, egne utøvere og lyttere samt egne institusjoner. Ikke bare kunstmusikk men også jazz-, rock- og folkemusikk lever sterkt med sine komponister og musikere. Operaen har også en særskilt posisjon i musikklivet. Orkestrene fungerer som regionsorkestre og størstedelen av det offentlige tilskuddet kommer fra kommunene. Finsk orkesterpolitikk kommer under 'Teater og orkesterloven av 1993'. I Teater og orkesterloven fastsettes det at teater og orkestre som er eid av en kommunal eller privat organisasjon og gir faste forestillinger har rett på en viss andel statlig støtte. I praksis betyr dette at staten ikke vil blande seg inn i hvordan orkestrene arbeider, men gir en del anpengene. Staten garanterer kontinuitet og skaper således en økonomisk sikkerhet, men all administrativ autoritet overlates til de regionale styret og orkesteret selv.

Både i Norge og i Sverige finner vi Rikskonsertene, som er en organisasjon under Kulturdepartementet både for produksjon og distribusjon av musikk. Kulturdepartementet har som mål å nå flest mulig med musikktilbud (St.prp. 2000-2001). I Norge er Rikskonserten den eneste statlige institusjonen under Kulturdepartementet. Rikskonsertenes målsetning er å gi alle deler av landet et fullverdig musikktilbud, og stimulerer og hjelper frem det lokale musikkliv. Rikskonsertene prioriterer særlig barn og unge, den største delene av aktivitetene er rettet mot denne publikumsgruppen. I 1999 gjennomførte Rikskonsertene 7 716 konserter fordelt på landets fylker og Svalbard. Antallet publikum var 767 997. Tallene for 1998 var 7 582 konserter og antallet publikum var 758 646.

Fra Rikskonsertenes hjemmeside kan man lese at hovedmålet blant annet er å levendegjøre musikk av høy kunstnerisk kvalitet tilgjengelig for alle mennesker i landet. Rikskonsertene tar utgangspunkt i at musikk skaper opplevelse, erkjennelse, tilhørighet og kommunikasjon. Rikskonsertene skal arbeide i rommet mellom kunstuttrykk og publikum, og skal søke å nå så mange mennesker som mulig slik at de får oppleve verdiene i det ypperste av musikalsk-kunstneriske uttrykk fra mange kulturer. Rikskonsertene skal fange opp kunstneriske nyvinninger og grenseområder og legge forholdene til rette for kunstnerisk nyskaping. Rikskonsertene har et særlig ansvar overfor norsk musikk og norske utøvertradisjoner. Rikskonsertene skal sammen med konsertarrangører arbeide for å stimulere stadig flere mennesker til å oppsøke konserter. Rikskonsertene skal lytte til regionenes og lokalsamfunnenes egendefinerte behov for musikalske ytringer, og skal søke å forankre sin virksomhet i lokalmiljøer i hele landet slik at den blir et bevisst supplement til annen musikalsk virksomhet (http://www.rikskonsertene.no/rammer/f_01.htm).

I tillegg har Kulturdepartementet avtaler med kommune/fylkeskommune og NRK om fordeling av tilskudd til symfoniorkestrene i Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger, og avtale med kommuner om fordeling av tilskudd til symfoniorkestret i Kristiansand. Det gis også støtte til et antall andre ensembler og til en landsdelsmusikkordning i Nord-Norge. Det gis videre statstilskudd til en rekke festivaler og festspill innenfor alle musikkgenrer. Som en spesiell satsning på barn og unge er det innført en ordning med tilskudd til musikkverksteder for ungdom med vekt på rock, jazz og folkemusikk. Staten gir også tilskudd til Norsk Musikkinformasjon, til Innkjøpsordningen for norske kvalitetsfonogram, til Rådet for folkemusikk og folkedans og Ole Bull Akademiet, Den Norske Jazzscenene og til en rekke landsomfattende musikkorganisasjoner med Norges Sang og Musikkråd som paraplyorganisasjon.

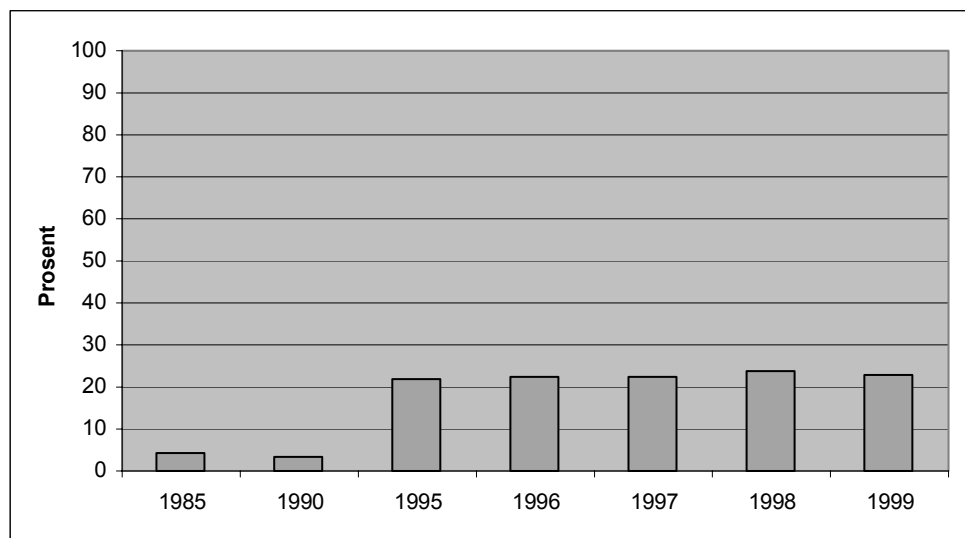
7.11.3 Økonomi og offentlig subsidiering

Vi vil her først og fremst konsentrere oss om orkestrene som mottar offentlig støtte.

Finland

Det er som nevnt om lag 30 profesjonelle orkester i Finland. Sammenlignet med norske forhold er dette svært mange i forhold til landets befolkning. Offentlig støtte utgjør hoveddelen av deres ressurser. I 1993 utgjorde dette 169,1 mill FIM tilsvarende 210 mill NOK (kurs 124,22). Hovedansvaret ligger på kommunene/byen der orkestrene er lokalisert. Disse står for 60 prosent av orkestrenes budsjett. Ifølge 'Teater og orkesterloven av 1993' skal staten stå for 25 prosent av budsjettet. Figuren under viser den andelsmessige fordelingen av statsstøtten i 1985-1999.

Figur 60 Andel statlige utgifter til finske orkestre. 1985-1999

Figuren over viser at andelen statsstøtte steg betraktelig etter at 'Teater og orkesterloven' fikk virkning. Likevel er ikke den statlige støtten oppe i 25 prosent. Teater og orkesterloven garanterer en fast statlig støtte til 22 symfoniorkestre, et storband og et folkemusikk ensemble. Bare to viktige orkestre faller utenom lovens målgruppe: orkesteret ved Finlands Nasjonalopera, som er finansiert av Nasjonaloperaen, og Det Finske Radio Symfoniorkester, som er finansiert av Finsk Kringkasting.

Tabell 78 Statlige subsidier til musikk. Finland, 1995-1997. 1000 NOK.

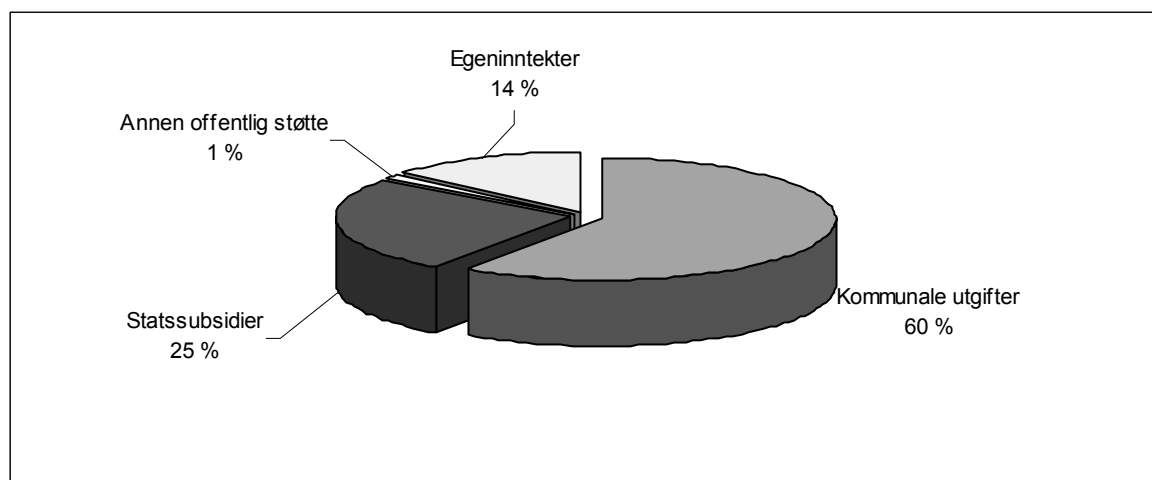
Finland

	1995	1996	1997
I alt NOK	304 481	306 990	454 897

(Cultural Statistics 1999)

Tabellen over viser de statlige subsidiene til musikk i perioden 1995-1997 i gjeldene gjennomsnittskurs. Tallene inkluderer støtte til 'Finnish National Opera foundation', regionale operaer, utdanningsinstitusjoner, promotering, stipend til artister og internasjonalt samarbeid. Figuren under viser inntektene til medlemmene av 'The Association of Finnish Symphony Orchestras' i 1997 fordelt mellom kommunal støtte, statlig støtte over statsbudsjettet, annen offentlig støtte og egeninntekter. En kan se av figuren at det er de kommunale inntektene som utgjør den største delen av inntektene til orkestrene.

Figur 61 *Inntekter andelsmessig fordeling, medlemmer av Association of Finnish Symphony Orchestras 1997*

(Cultural statistics 1997)

I Finland er andelen egeninntekt til de profesjonelle orkestrene små sammenlignet med mange europeiske land, om ikke i en Nordisk kontekst. I 1993 var egeninntekten på 11 prosent, der om lag halvparten er konsertinntekter. I 1997 var det 29 medlemmer i 'The Association of Finnish Symphony Orchestra' (Suosio). Det største orkesteret var nasjonaloperaens orkester med 112 medlemmer. I tabellen under spesifiseres den statlige støtten per orkester i gjeldene kurs.

Tabell 79 *Orkester som mottok statlig støtte 1997. Finland. 1000 NOK.*

Finland	1997 NOK
I alt	77 660
Avanti! Chamber Orchestra	1 139
Helsinki Philharmonic Orchestra	10 545
Joensuu City Orchestra	3 595
Jyväskylä Symphony Orchestra	3 675
Kemi City Orchestra	878
Ostrobothnian Chamber Orchestra	2 704
Ktoca City Orchestra	2 156
Kouvola City Orchestra	1 385
Kuopio City Orchestra	4 713
Sinfonia Lahti	6 390
Chamber Orchestra of Lapland	1 438
Lappenranta City Orchestra	2 156
Lohja Orchestra	1 438
Mikkeli City Orchestra	1 277
Oulo City Orchestra	5 352
Pori City Orchestra	2 875
Savonilla Orchestra	479
Seinäjoki Orchestra	939
Tampere Philharmonic Orchestra	7 589
Espoo City Orchestra	4 221
Turku Philharmonic Orchestra	4 300
Vaasa City Orchestra	2 956
Vantaa Orchestra	638

(Cultural Statistics 1999)

I tabellen inkluderes 23 Suosio-medlemmer.

I tillegg støtter den finske staten årlig grunnleggende trening i musikk med totalt 211 mill FIM (om lag 295 mill NOK etter 1999 kurs: 139,83). Staten yter 44 prosent av de totale utgiftene ved finske

musikkskoler og konservatorium. Lokale styrer/kommuner yter 40 prosent, mens 16 prosent er skolepenger fra elevene/studentene. Gjennomsnittlig årlige skolepenger er på 1200 FIM (1596 NOK).

Norge

I Norge er Rikskonsertene helt under statlig drift. I tillegg er det to nasjonale symfoniorkestre (Bergen og Oslo), fire symfoniorkestre med status som region/landsdelsinstitusjoner og fire festspill/festivaler med status som knutepunktinstitusjoner. I tillegg gis det statlig støtte til Landsdelsmusikerordningen i Nord-Norge, Norsk musikkråd, samt andre faste tiltak på musikkområdet og Forsvarets musikk. Tabellen under viser de statlige utgiftene til disse institusjonene i 1990, og 1997-1999 i 1000 NOK. Av tabellen ser vi at de statlige utgiftene til musikkformål har økt med om lag 275 mill NOK fra 1990 til 1999. Dette tilsvarer en økning på 187 prosent.

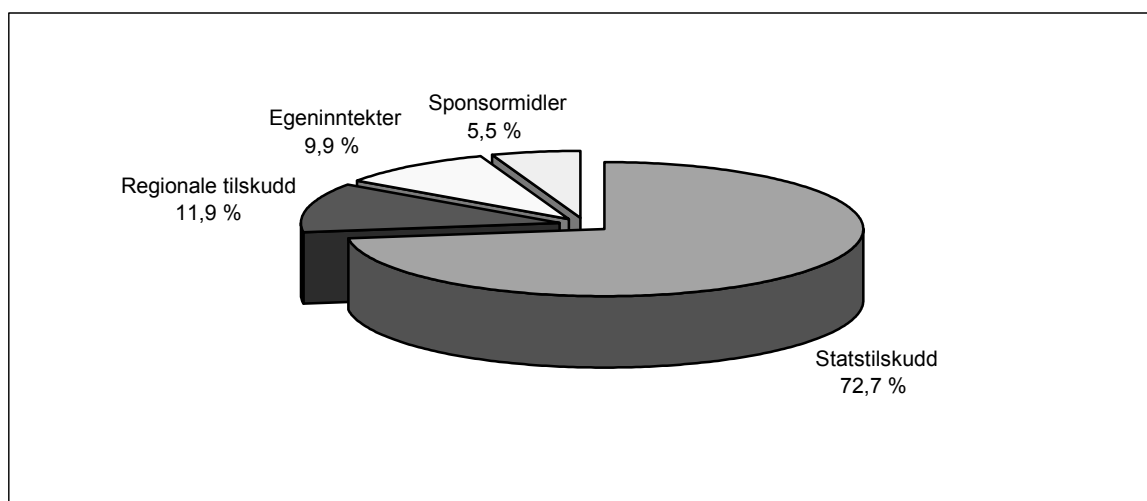
Tabell 80 Statlige utgifter til musikk. Regnskap. Norge, 1990, 1997-1999. 1000 NOK.

Norge	1990	1997	1998	1999
I alt	147 733	374 809	398 930	422 730
Rikskonsertene	50 879	93 204	96 659	105 353
Oslo Filharmonien	17 770	59 300	62 971	65 825
Stiftelsen Harmonien	14 150	50 190	52 586	57 469
Trondheim Symfoniorkester	11 558	27 966	29 115	30 435
Stavanger Symfoniorkester	8 813	25 766	26 860	28 077
Kristiansand Symfoniorkester	3 335	9 302	10 585	11 065
Tromsø Symfoniorkester	..	3 230	3 761	3 932
Festspillene i Bergen	4 057	4 651	4 768	5 584
Festspillene i Nord-Norge	2 269	2 774	3 343	3 494
Olavsfestdagene	0	0	0	3 200
Forsvarets musikk	..	..	4 500	4 607
Landsdelsmusikkordningen	..	..	10 157	11 145
Ulike tiltak	34 902	98 426	93 625	92 544

(NOS 1999)

I 2000 regnes også Molde Internasjonale Jazz Festival som en av knuteinstitusjonene (St.prp.1 2000/2001). Av figuren under ser vi den prosentvise fordelingen av inntekter til de 6 symfoniorkestrene (de to nasjonale samt de fire med status som regional/landsdelsinstitusjoner) fordelt på statlig støtte, regionale tilskudd, egeninntekter og sponsormidler.

Tabell 81 Symfoniorkestrenes inntekter. Norge, 1999

(NOS 1999)

Tabellen under viser den samme inntektsfordelingen i andel for de samme orkestrerne. Tabellen viser at statstilskuddet varierer mellom de ulike orkestrerne. Bergen Filharmoniske orkester har størst andel statlig støtte, med nesten 90 prosent. Lavest andel statlig støtte har Tromsø symfoniorkester. Kristiansand Symfoniorkester har den høyeste regionale støtten og Bergen Filharmoniske Orkester har den laveste.

Tabell 82 Inntekter, norske symfoniorkester, 1999. 1000 NOK og andel

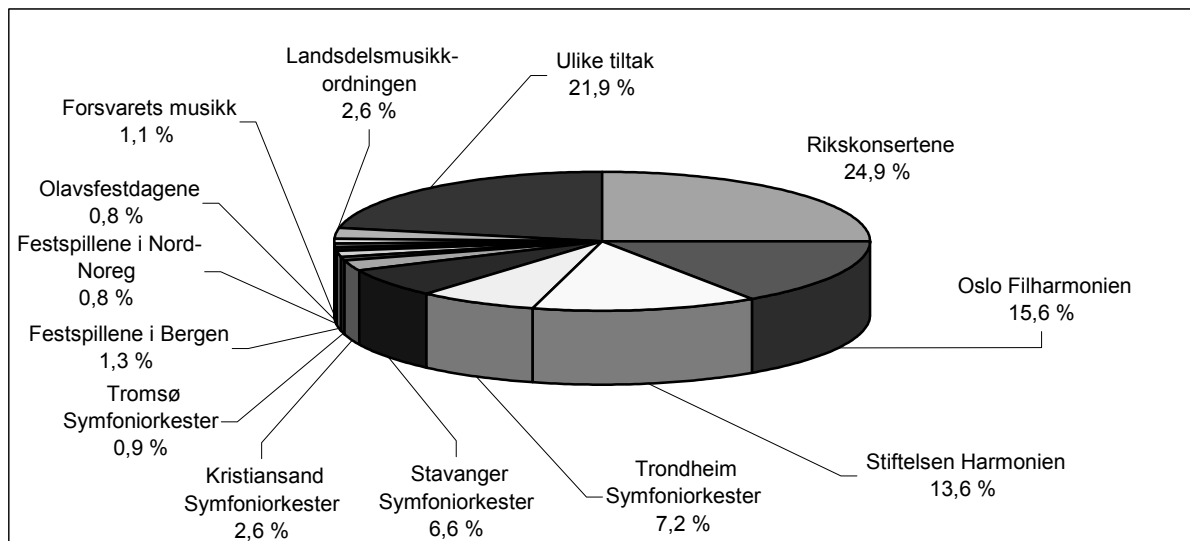
Orkester	Inntekter i alt	Statstilskudd i prosent	Regionale tilskudd i prosent	Egeninntekter i prosent av inntekter i alt
I alt	271 247	71,3	11,6	15,1
Oslo Filharmonien	86 769	71,3		24,2
Bergen Filharmoniske Orkester	63 901	89,9	0,1	10
Trondheim Symfoniorkester	46 794	65,0	27,9	7
Stavanger Symfoniorkester	48 604	59,2	24,8	16
Kristiansand Symfoniorkester	17 186	64,4	27,8	7,8
Tromsø Symfoniorkester	7 993	49,2	21,1	15

(NOS 1999)

Egeninntektene til de norske symfoniorkestrerne utgjorde totalt 15,1 prosent av de totale inntektene i 1999, om man teller med sponsormidlene. Størst andel hadde Oslo Filharmonien med hele 24,2 prosent. Lavest andel hadde Trondheim Symfoniorkester med 7 prosent.

Som vi har sett, er det Rikskonsertene som mottar mest statlig støtte. I 1999 mottok Rikskonsertene nærmere 25 prosent av de statlige utgiftene til musikkformål i 1999. Hvordan de statlige utgiftene til musikkformål fordeler seg andelsmessig, sees bedre i figuren under. Etter Rikskonserten er det de filharmoniske orkestrerne i Oslo og Bergen som får størst del av de statlige midlene til musikkformål.

Figur 62 Statlige utgifter til musikk. Norge. 1999. Andel

(NOS 1999, Kilde: Kulturdepartementet)

Rikskonsertene omfordeler midler til andre institusjoner og arrangement. Rikskonsertene ga i 1999 tilsagn om tilskudd til 1 521 konserter på lokalt initiativ. Tilsvarende tall i 1998 var 1 424 (St.prp. 2000-2001). Rikskonsertene fordelte også statlig tilskudd til 38 musikkfestivaler i 18 fylker i 1999. Året før ble det gitt tilskudd til 35 festivaler. Det gis også tilskudd til etablering av et landsomfattende nettverk av ikke-kommersielle spillesteder for rock, Norgesnett.

Det gis statlig tilskudd til 4 regionale jazzsentra, herunder Vestnorsk, Østnorsk, Midt-Norsk og Nord-Norsk Jazzsenter. I 1999 fikk 23 landsomfattende musikkorganisasjoner tilskudd til drift fra Norges musikkråd (St.prp.1 2000/2001).

Av andre støtteordninger til musikkformål kan vi nevne 'Fond for lyd og bilde' (tidligere Norsk Kassetavgiftsfond) er en annen statlig støtteordning til musikere. Dette ble etablert i 1983 for å kompensere for tapte inntekter ved kopiering av musikk. Beløpet fastsettes av Stortinget hvert år. Se kapittel 5 for en nærmere beskrivelse.

Sammenligning

Statstilskuddet til symfoniorkestre er langt større i Norge enn i Finland. Samtidig er det i Finland i større grad kommunene som gir offentlig støtte. I tillegg er det langt flere orkestre som mottar støtte i Finland enn i Norge. Dette skal vi se nærmere på i avsnittet under.

7.11.6 Omfang

Som nevnt er det om lag 30 profesjonelle orkestre i Finland. Totalt var det i 1997 tilsatt 899 personer ved symfoniorkestrene, kammerorkestrene og de delvis profesjonelle orkestrene. Det største orkesteret var Orkesteret ved den Finske Nasjonalopera, med 112 permanent tilsatte musikere (Cultural statistics 1999). Av de 899 tilsatte er 29 prosent kvinner og gjennomsnittsalderen er 40 år. I 1999 var tallet på musikere i hel stilling på 1 022 personer.

I 1996 passerte det finske orkesterpublikummet 1 million. I forhold til befolkningstallene utgjorde dette om lag 20 prosent. I de påfølgende årene har antall besøkende gått ned. Tabellen under sammenfatter konserter, tilhørere og ansatte ved de offentlige orkestrene i Norge og Finland i perioden 1996-1999.

Tabell 83 Konserter, tilhørere og musikere i hel stilling. Norge og Finland. 1996-1999.

Orkestre	Konserter				Tilhørere				Musikere i hel stilling. 1999
	1996	1997	1998	1999	1996	1997	1998	1999	
I alt Norge (6 orkestre)	443	406	433	410	354 930	306 550	321 031	336 168	364
I alt Finland (31/29 orkestre)	1 982	1 949	1 845	1 833	1 176 683	1 068 806	971 425	944 666	1 022

(NOS 1999, Cultural Statistics 1999)

Av de norske symfoniorkestrene er det Oslo Filharmonien som har flest konserter og tilhørere. Færrest publikummere etter antall forestillinger har Tromsø Symfoniorkester. Tromsø Symfoniorkester hadde i 1999 bare 9 personer ansatt i full stilling. Resterende er innleidde på kontraktbasis. Kristiansand Symfoniorkester hadde i 1999 flest turnékonserter, hele 32 konserter mot 6 året før. Oslo Filharmonien og Tromsø Symfoniorkester hadde i 1999 begge 16 turnékonserter (NOS 1999).

Det er, som vi tidligere har nevnt, langt flere offentlige orkestre i Finland. Dermed kan man si at omfanget er langt større i Finland enn i Norge.

Rikskonsertene hadde i 1999 hele 9243 konserter i hele landet. Av dette var det flest skolekonserter. Men det var også konserter i barnehage, offentlige konserter, multikulturelle konserter, utviklingsprosjekt og konserter på lokalt initiativ som mottar støtte. Hordaland var det fylket som hadde flest konserter i regi av Rikskonsertene.

7.11.7 Amatøraktiviteter

Som nevnt er det mange måter å relatere seg til musikk på. En kan ha et forhold til musikk gjennom å være lytter gjennom ulike kanaler og ved å utøve et instrument selv. I Norge er svært mange involvert i amatørkorps av forskjellig art. Dette er noe som involverer svært mange personer, både som utøvede medlemmer og som andre aktive medlemmer. I tillegg ligger det en god del dugnads- og administrasjonsarbeid bak.

Fem prosent synger regelmessig i kor både i Norge og Finland, 1 prosent spiller teater, 2-3 prosent deltar i amatørorkester. Omtrent like vanlig er det å danse i en amatør dansegruppe (Månsson 1993). Undervisningsministeriet anslår at rundt 40 000 finner tilhører profesjonelle eller amatør musikk organisasjoner, og de anslår at deltakelse i kor er særlig populært. I tillegg finner vi de som er tilknyttet musikkskoler, som vi tidligere har vært inne på. Se vedleggstabell 101 for oversikt over korpsdeltagelse i Norge.

8. Avsluttende oppsummering

I dette kapittelet oppsummerer vi hovedfunnene i rapporten. Oppsummeringen inneholder en kort oversikt over kulturvaner og omfang, organisering, økonomi og de ulike kulturområdene.

8.1 Kulturvaner og omfang

Når det gjelder kulturvaner i Norge og Finland ser vi at det er på enkelte områder er ganske store forskjeller. Det er særlig når det gjelder bibliotekbruk, teater-, museum-, revy- og kinobesøk. Det ser ut til at finnene leser mer bøker enn nordmenn, og de låner bøker i større grad. I Finland er andelen som har benyttet bibliotek mye høyere enn i Norge. Finnene leser mer, har større bokproduksjon, og har flere oversettelser. Bibliotektilbudet har vært modernisert de senere årene, og mye skyldes et stort lokalt engasjement. Nordmenn på sin side kjøper mer bøker enn finnene og er oftere medlem av bokklubber. Finland har større omgang både i biblioteksektoren, teatersektoren og musikksektoren. Finnene går mer på teater enn nordmenn, men i de senere årene har nordmenn blitt mer aktive teatergjengere. Det ser ut til at nordmenn går oftere på museum enn før. Muligens er forskjellene i kulturvaner på dette feltet i ferd med å jevnes ut. Nordmenn går betydelig oftere på revy og på kino enn finnene. Kinotilbudet er også langt større i Norge. Større omfang av tilbudene i de ulike sektorene fører også til at flere benytter seg av tilbudene. Andelen av det private forbruket som går til kulturutgifter ganske lik i Norge og Finland, mens det totale private forbruket for en norsk husholdning er større i Norge enn i Finland.

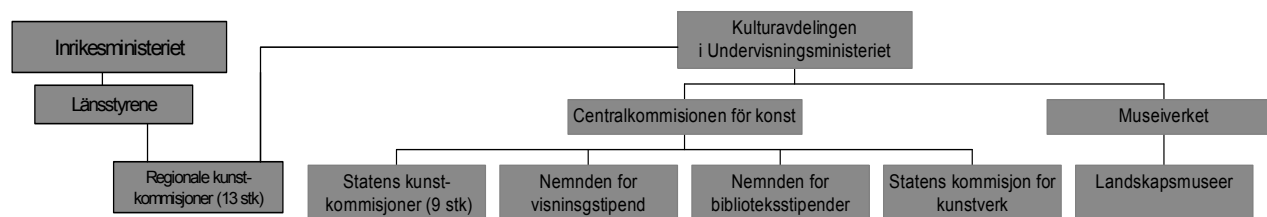
8.2 Organisering av kultursektoren

Administrativt er kultursektoren organisert forskjellig i Norge og Finland. Norge har eget Kulturdepartement som arbeider mot både kultur og idrett, mens i Finland tar Undervisningsministeriet seg av både undervisning og kultur og idrett. Ministeriet er imidlertid delt inn i to avdelinger, med en undervisningsminister og en kulturminister. Kulturministeren leder arbeidet med kultur- idretts- og ungdomspolitik, og behandlingen av *studiestödsärenden* og opphavsrettslige og kirkelige saker. Kulturavdelingen inkluderer således ungdomsarbeid, idrett og kirke. Det finnes en medieenhet under kulturavdelingen, men mediespørsmål er ellers underlagt Kommunikasjonsdepartementet. Denne ulike organiseringen i norsk og finsk forvaltning gjør det vanskelig å sammenlike offentlige utgifter til kultur. En kan sette tallene opp mot hverandre, men en må være klar over at de kan dekke ulike utgiftsposter.

Både i Norge og Finland er det mange aktører på kulturområdet og mye av kulturforvaltningen er delegert til underliggende etater, råd og andre forvaltningsnivå som kommune og fylke. Om en ser på de offentlige utgiftene til kulturformål for de ulike forvaltningsnivåene får en et visst inntrykk av hvor mye som forvaltes på regionalt nivå. Også her er det vanskelig å få en oversikt over det totale bildet, fordi utgiftspostene er delvis overlappende mellom de ulike nivåene. Desentralisering og delegering av forvaltningsoppgaver er naturlig nok forskjellig i Norge og Finland. Vi skal her se på rollen til de viktigste organene på kulturområdet i Finland. Figuren under gir en oversikt over sentrale organer som er knyttet til Kulturavdelingen i Undervisningsministeriet. For organiseringen av ministeriet viser vi til kapittel 4 i rapporten. Figuren har vi fått fra Merja Heikkinen i 'Centralkommisjonen för konst'.

Figur 63 Kulturavdelingen og de under- og nærliggende organene, Finland

En rekke sakkyndige organer sorterer under Undervisningsministeriet på kulturområdet. Noen av disse organene skal vi her oppsummere kort her.

Centralkommisjonen för konst er underlagt ministeriets forvaltningsområde og er sakkyndig organ på kunstens område. I 1968 innførte Finland et system med kunstkommissioner. Sentralt finnes det 9 kommissioner for ulike kunstarter. Kommisjonen møtes i gjennomsnitt en gang i måneden. Kommisjonene skal dele ut kunstnerstipender og prosjektstipender på sine områder, følge utviklingen innenfor sitt område, være initiativtakere og stimulere, evaluere og utarbeide utredninger og planer, utarbeide forslag til fremming av kunstartene i statsbudsjettet, fremme publikasjonsvirksomheten på sitt område, og fremme kunstrettet hobbyvirksomhet. Sentralkommisjonen har også en egen forskningsenhet.

Norsk kultursektor har ikke noe som er direkte sammenlignbart med 'Centralkommisjonen för konst'. Som nevnt er Norsk kulturråd det nærmeste en kan komme, men denne ser ikke ut til å spille en like stor rolle som kunstkommissionen gjør.

I Finland er det totalt 13 **regionale kunstkommissioner** som skal følge utviklingen av kunsten innen sitt län eller område. Disse ser ut til å ha større selvråderett enn Kulturavdelingen under fylkeskommunen i Norge, og er ikke organisert på samme måte. De regionale kunstkommissionene ligger administrativt under länsstyrene og under Inrikesministeriet. Kulturavdelingen i fylkeskommunen er knyttet til forvaltningsoppgavene under KD.

De regionale kunstkommissionene representerer en viktig kobling mellom kunstnere og andre engasjerte i kulturarbeid, regionale interesser og ministeriet.

I hvert län er det en eller flere regionale kunstkommissioner (13 til sammen) som verken sorterer under Undervisningsministeriet eller under Centralkommisjonen för konst. Disse sorterer inn under Inrikesministeriet gjennom Länsstyrene. De regionale kunstkommissionene forhandler om årlige resultatkontrakter med kulturavdelingen i Undervisningsministeriet. Kommisjonene skal følge med og beskrive utviklingen innen kunsten på sitt virksomhetsområde, fremme muligheten for å utøve kunst, informere, ivareta internasjonalt samarbeid, ansette länskunstnere, og fremme samarbeid mellom aktører. Kunstkommissionene arbeider for å forsterke kunstens og kulturens stilling i samfunnet blant annet gjennom å bevilge stipender og bidrag til enkeltpersoner og statsstøtte til organisasjoner. Kommisjonene har selvstendig beslutningsrett.

Finland har 6 län, eller fylker. Länene har egne **länsstyrelser** som er regional myndighet for syv ulike ministerier (Inrikesministeriet, Social- og helsevesenetsministeriet, Undervisningsministeriet, Trafikministeriet, Handels- og industriministeriet, Jord- og skogbruksministeriet og Justitieministeriet). Länsstyrelsene fremmer og bedømmer den service som produseres på lokalt nivå. De områdene som forvaltes for Undervisningsministeriet er undervisnings- og kulturvesenet, idretts- og ungdomsvesenet, biblioteksvesenet og kunstkommissionen.

I tillegg er **kommunene** sentrale administrasjonsheter. I begynnelsen av 2001 hadde Finland 448 kommuner. Kommunenes oppgave er enkelt fortalt å ivareta innbyggernes interesser på så mange måter som mulig. Finland fikk ny kommunelov i 1995. Her presiseres det at kommunen skal strebe etter å fremme sine innbyggers velferd og en holdbar utvikling på sitt område. I det gjeldende regjeringsprogrammet fremheves det at kommunene har ansvaret for tilgangen og kvaliteten på basisservice. I tillegg til eventuelle frivillige oppgaver har kommunen en rekke lovfestede oppgaver. Selv om mange av kommunens oppgaver er lovfestede, har kommunene betydelig selvstyre i forhold til hvordan de ulike tjenestene skal skjøttes. Kommunenes selvstyre økes stadig, og senest gjennom den nye kommuneloven fra 1995. Størrelse, innbyggertall og økonomisk situasjon i kommunene varierer veldig. Innsatsen og aktivitetene på kulturområdet varierer også fra kommune til kommune. I 1997 var kommunenes utgiftsandel av de totale offentlige utgiftene ca. en tredjedel. Den kommunale sektoren sysselsetter ca. 410 000, dvs. omkring en femtedel av hele Finlands arbeidskraft. Kommuneskatten er kommunenes viktigste inntektskilde. Deretter følger statsstøtten. Statsstøtten til kommunene har minket fra 1993, og fra begynnelsen av 1997 trådte et nytt statstilskuddsystem i kraft. Statsandelen utgjør gjennomsnittlig ca. 23 prosent. Når det gjelder kommunens prioriteringer og bruk av ressurser på de ulike områdene, se kapittel 5.

Som nevnt i kapittel 3 kom et nytt kulturpolitisk syn til uttrykk i loven om kommunenes kulturvirksomheten som trådte i kraft på begynnelsen av 1980-tallet. Kommunene fikk større selvråderett over de statlige bevilgningene. Kommunene mottar en total sum i offentlig støtte fra staten, og ikke særskilte øremerkede midler til kulturformål. Staten regner støtten ut ved å se på de kommunale utgiftene totalt, og er forpliktet til å gi støtte til enhver kommune som yter offentlige tjenester (bibliotek, teater, orkester etc.). Kommunene er på sin side forpliktet til å støtte og organisere kulturelle aktiviteter. Subsidier til kulturformål er en del av denne totalpotten. Det vil si at staten har finansielt ansvar, mens kommunens finansielle ansvar er minimalt. Dette er et ledd i å overlate mer ansvar til kommunene, og det blir opp til kommunene å avgjøre hvor mye som blir brukt på de enkelte ansvarsområdene. For kultursektoren betyr ikke den kommunale fristillingen nødvendigvis noe ubetinget positivt. Man kan se dette på hvor mye kommunene bruker på kulturområdet. I perioden 1986-1990 økte de kommunale utgiftene til kultur (inklusive statssubsidier) med 70 prosent. I perioden 1992-94 sank de kommunale utgiften med 8 prosent sammenlagt (Cultural Policy in Finland 1994:117). Med kommunenes fristilling og større selvråderett har de kommunale utgiftene til kultursektoren samtidig gått ned.

8.3 Offentlig økonomi

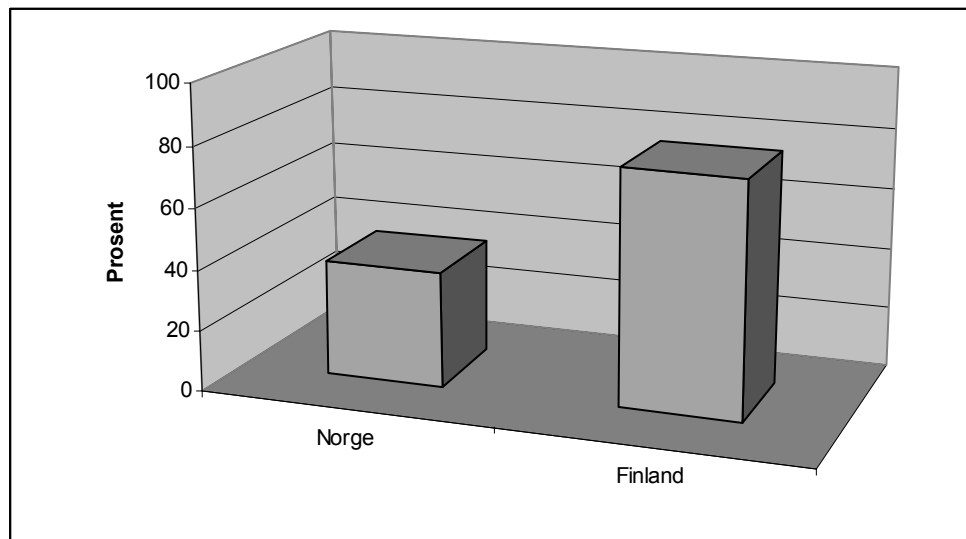
Det er problematisk å sammenlikne offentlige utgifter til kulturformål i Norge og Finland. Siden området er ulikt organisert, både i fht departementsstruktur, ansvarsoppgaver, også i forhold til fordeling på forvaltningsnivåer, må en ha forskjellene i tankene ved sammenligningen. Det er vanskelig å gi en oversikt over hele den offentlige økonomien på det finske kulturområdet. På undervisningsministeriets forvaltningsområde er det 26 separate regnskaper som sier noe om aktiviteten og utgiftene, i tillegg til ministeriets egen aktivitet. Kulturdepartementet har gitt uttrykk for at de er mest interessert i offentlig støtte til kulturelle formål i 1997. Vi har i den grad det har vært mulig benyttet 1997 tall. Der det ikke har vært mulig å skaffe tall fra 1997, har vi brukt tall fra nærliggende år.

Inntekter

Både Kulturdepartementet og Undervisningsministeriet disponerer inntekter fra spill og tipping. I Finland blir midlene omdisponert til også å brukes til kultursektoren i vid forstand. I 1997 var utgiftene til kulturelle formål over statsbudsjettet på om lag 2 299,9 mill NOK (gjennomsnittskurs for 1997 = 136,23 NOK). I 1997 utgjorde midlene fra tipping ca. 60 prosent av støtten til kulturformål. I 1999 er andelen oppe i hele 77 prosent, og i 2001 er andelen beregnet til 79 prosent. For 2001 har Undervisningsministeriet beregnet å få en inntekt fra tippemidlene på nærmere 3 250 mill. NOK (2 323 mill. FIM).

Til sammenligning er spilleoverskuddet fra Norsk Tipping på om lag 1 334 mill i 1999. I 2000 var det salderte budsjettet på 1 599 mill. NOK, en økning på 6,2 prosent. I 1999 ser dette ut til å ha utgjort en andel på om lag 38 prosent, av regnskapet til kulturformål. I 2000 var andelen steget til 45 prosent (St.prp. 1 2000/2001).

Figur 64 Andel av utgiftene over statsbudsjettene som kommer fra tippemidler, Norge og Finland, 1999.

(St.prp.1 2000/2001, Cultural Statistics 1999)

I figuren over har vi satt opp tippemidlenes andel av statsbudsjettene i Norge og Finland i 1999. Av figuren over kan vi se at andelen av statsbudsjettet fra tippemidler er langt større i Finland enn i Norge.

Spilleoverskuddet fra Norsk Tipping fordeles med en tredjedel på hvert av formålene kultur, idrett og forskning. Delen som går til idrettsformål blir fordelt av Kongen. Denne delen inntektsføres ikke statsbudsjettet (St.prp.1 2000/2001). Andelsmessig ser det ut til at mer av tippemidlene i Finland går til kulturformål, kun 20 prosent fordeles til henholdsvis idrett og vitenskap.

I Finland har EU-finansieringen på Undervisningsministeriets område har økt. Den statlige finansieringsandelen som kan anvendes til prosjekter innenfor Undervisningsministeriets forvaltningsområde har økt til ca. 354 mill. mark, eller i underkant av 500 mill. NOK. Hvor mye av dette som gjelder henholdsvis kultur og utdanning vites ikke.

Private investorer

Vi har ikke tall materiale som stadfester støtten til kulturelle formål fra det private næringslivet i Norge. I Finland gjøres det bedriftsundersøkelser jevnlig for å finne ut hvor mye bedrifter satses på sponing av kulturformål. Det ser særlig ut til å være finansnæringen som støtter kulturelle formål i Finland, som utgjør over halvparten av støtten fra private (se kapittel 5).

Utgifter

Utgiftene for kunst og kultur over Undervisningsministeriets budsjett for år 2001 er beregnet til nærmere 2 500 mill. NOK (1 771 mill. FIM). Dette er en økning på 46 mill. FIM fra året før (<http://www.minedu.fi>). Utgiftene stiger blant annet på grunn av en økning i statstilskuddet til bibliotek. Statsstøtten til museene foreslås også økt med 2 mill. FIM. Det norske kulturdepartementets budsjett for 2001 er på 3 697 mill. NOK (St.prp.1 2000/2001).

Statistics Finland har ikke tall for totale utgifter til kulturformål. Tallene de har er delvise og overlappende om statsstøtte, regionale kunstråd, kommuner, stiftelser og private investorer. Tallene er

heller ikke fra samme år. Med dette i mente har vi likevel forsøkt å sette opp fordelingsnøkler på de ulike nivåene.

I 1997 var de statlige utgiftene til kultur over Undervisningsministeriets budsjett på 2 299 mill NOK, eller 1 688 mill. FIM. I Norge var Kulturdepartementets utgifter til kulturelle formål til sammenlikning totalt på 3 983,8 mill NOK. I Finland utgjorde utgiftene til kulturelle formål over statsbudsjettet 0,9 prosent av de totale statlige utgiftene. Samme år i Norge utgjorde statlige tilskudd til kulturformål 0,56 prosent av statsbudsjettet.

Finnene bruker altså en større andel av statsbudsjettet til kulturformål enn nordmennene. Totalt sett er det norske statsbudsjettet større enn det finske, og av tabellen under kan man derfor se at beløpet bevilget over statsbudsjettet er større i Norge enn i Finland. Tallene er ikke absolutte og heller ikke nødvendigvis sammenlignbare. Det er stor usikkerhet i forhold til hva de enkelte postene inkluderer og i hvor stor grad de er overlappende. Statsstøtte til kommunene og fylkeskommunene vil også inkludere utgifter til kultur. Når det gjelder Finland så ser en at den støtten gitt gjennom de regionale kunstrådene er svært lav. Dette kan f.eks. skyldes at støtten som forvaltes blir regnet med i kulturutgiftene over statsbudsjettet. Det samme gjelder de kommunale utgiftene, som f.eks. kan bli regnet to ganger, både via statsbudsjettet som støtte til kultur via kommunene, og som utgifter fra kommunene.

Tabell 84 Offentlige utgifter og annen støtte til kulturformål. Finland og Norge, 1996 og 1997

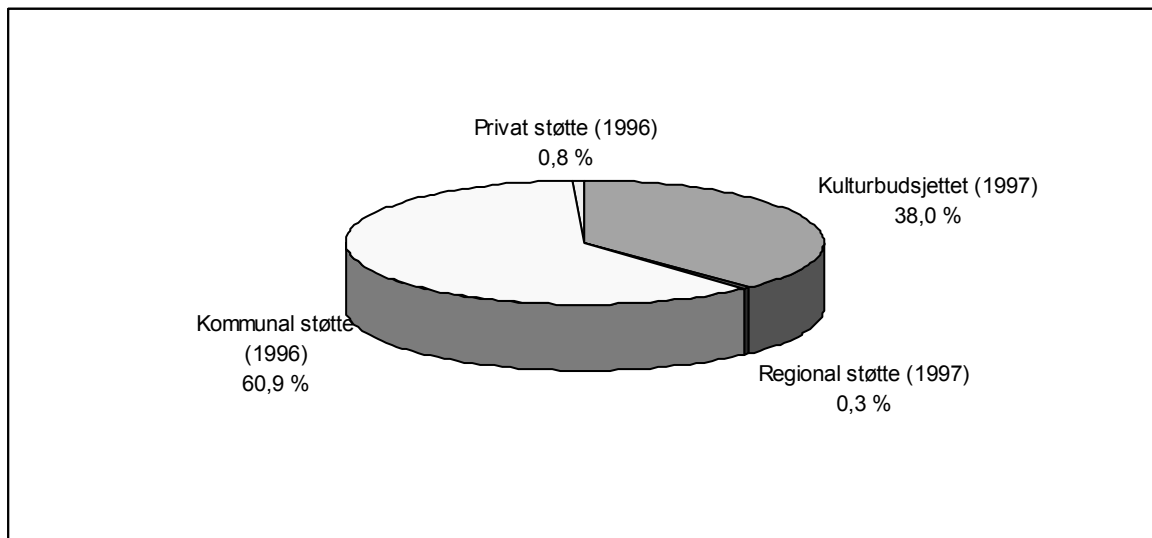
Finland (1996/1997)	Beløp/1000 NOK	Andel	Norge (1997)	Beløp/1000 NOK	Andel
Kulturbudsjettet (1997)	2 299 942	38	Kulturbudsjettet	3 983 800	47,9
Regional støtte (1997)	16 994	0,3	Netto driftsutg. fylkeskom	560 563	6,7
Kommunal støtte (1996)	3 684 843	60,9	Netto driftsutg. kommuner	3 783 587	45,4
Privat støtte (1996)	50 401	0,8	Privat støtte	..	..
Total	6 052 180	100	Total	8 327 950	100

(Cultural statistics 1999, NOS 1999)

Om en ser bort fra disse feilkildene, ser en at det er påfallende både over de norske og de finske utgiftene til kulturformål, at det er kommunene som har de største utgifter. I Norge utgjør netto driftsutgifter til kulturformål fra kommunene nesten like stor andel som statsstøtten. I de netto driftsutgiftene er inntektene lagt til. De norske brutto driftsutgifter til kulturformål fra kommunene var i 1997 på 5 322 mill NOK (NOS 1999).

I figurene under har vi satt opp andelsmessig fordelingsnøkkel til kulturelle formål i Finland og i Norge. Fordelingen for Finland er basert på det tilgjengelig materialet i Cultural Statistics 1999 (De tabellene vi har benyttet er 1.2, 1.17, 1.36 og 1.12). Vi har benyttet de tallene som er tilgjengelig for 1997, unntatt tallene for kommunal støtte og private investorer, som er fra 1996. I et diagram vil fordelingen se ut som figur 4. Hverken tabellen over eller figuren under vil gi et korrekt bilde av de totale utgiftene til kulturformål for Finland.

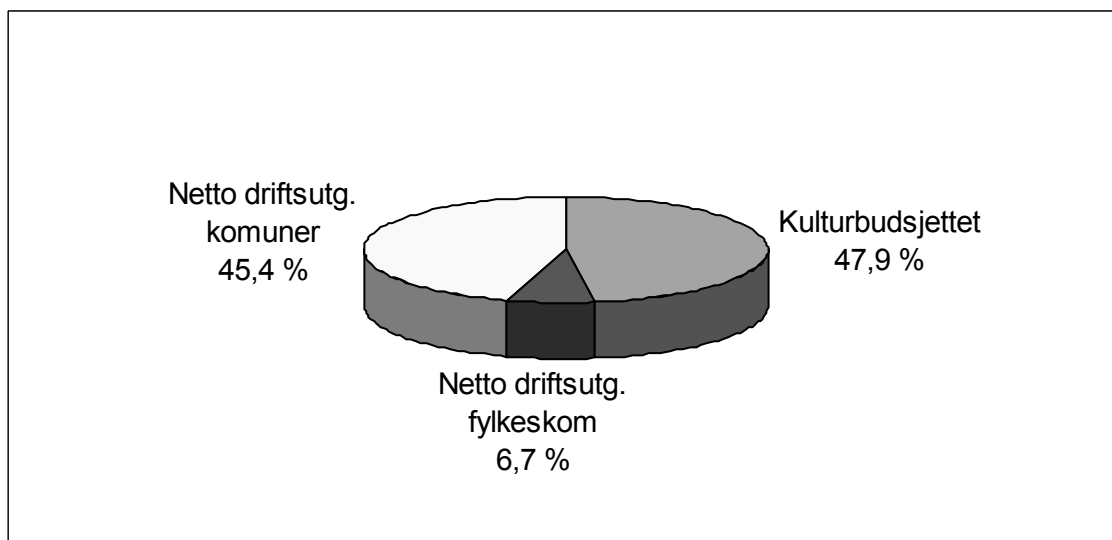
Figur 65 Fordelingsnøkkel, totale utgifter til kulturformål i Finland. 1996 og 1997

I Finland er spiller det regionale nivået en rolle i kulturforvaltningen, men uten at det er særlig tydelig i regnskapene. Den regionale kulturfinansieringen går gjennom de regionale kunstrådene, og deres penger er inkludert i det budsjettet til kulturelle formål i Undervisningsministeriet. Det vil si at de ikke har 'egne' penger, og i finansielle termer er støtten distribuert gjennom de regionale kunstrådene svært lav. Til sammenligning utgjør den private støtten til kulturformål en større andel.

Om en setter opp en lignende fordelingsnøkkel for den norske støtten til kulturformål, får vi en tilsvarende figur:

Figur 66 Total fordelingsnøkkel, utgifter til kulturformål. Norge 1997

Det er verdt å merke seg at en del av kulturbudsjettet i staten er overføringer til kommunene. I 1999 utgjorde dette nærmere 7 prosent av utgiftene over kulturbudsjettet. I 2001 meldes det om en nedgang på 19,5 prosent fra 1999 (St.prp.1 2000/2001).

Det norske fylkeskommunale ansvaret for kulturformål ikke er så stort. Av de offentlige utgiftene utgjør disse om lag 7 prosent. Dette er høyere enn i Finland, men igjen er det vanskelig å si om tallene er direkte sammenlignbare.

Kommunale utgifter

Som vi har sett, ligger en stor andel av de offentlige utgiftene til kulturelle formål på kommunal sektor. I tabellen nedenfor har vi satt opp kommunale brutto driftsutgifter per innbygger i Norge for 1996 og 1997. Tilsvarende har vi satt opp kommunale utgifter (current operating expenditure) for Finland i 1996. Nyere tall er ikke tilgjengelige.

Tabell 85 Kommunale utgifter per innbygger. Norge og Finland, 1996 og 1997.

	1996	1997	1996
Norge, kommuner	NOK per innb	NOK per innb	Finland
Brutto driftsutgifter	1 183	1 212	Utgifter i kommunene
			NOK per. innb

(Cultural statistics 1999, NOS 1999)

Det ser ut til at norske kommuner bruker mer enn finske kommuner per innbygger i eksakt beløp. Tallene er ikke nødvendigvis sammenlignbare, heller ikke i forhold til det generelle inntektsnivået og forbruksnivået i Norge og Finland.

Fordelingen av kommunale utgifter er forskjellig i norske og finske kommuner. I finske kommuner der det særlig utgifter til bibliotekene som dominerer. I norske kommuner utgjør utgiftene til film og media en stor utgiftspost. I Finland ligger som sagt deler av film og mediasektoren under Kommunikasjonsministeriet, og vil dermed budsjettføres der.

8.4 De ulike fagområdene

Det ser ut til at Kulturdepartement og Kulturavdelingen i Undervisningsministeriet har relativt like oppgaver og områder de skal dekke. Dette så vi i kapittel 4 om organisering av kultursektoren. Departementenes ulike organisering har fått konsekvenser for sammenligningen. Undervisningsministeriet har andre forvaltningsoppgaver enn Kulturdepartementet ettersom det også omfatter utdanning. Det vil heller ikke være riktig å si at Undervisningsministeriet dekker Kulturdepartementet og Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementets oppgaver. Kulturavdelingen i ministeriet omfatter i tillegg en ungdomspolitisk avdeling. Noe tilsvarende til den ungdomspolitiske avdelingen finner en i det norske Barne- og familiedepartementet. I figuren under har vi oppsummert oppgavene som ligger under Kulturavdelingen i Undervisningsministeriet og Kulturdepartementets ansvarsområder.

Figur 67 Undervisningsministeriets kulturavdeling og Kulturdepartementets hovedansvarsområder

Undervisningsministeriet	Kulturdepartementet
- allmenne bibliotek	- bibliotekformål
- litteratur	- litteratur
- museer og kulturarv	- musikk
- musikk	- museer og kulturvernformål
- teater og danskunst	- teater og opera
- billedkunstarter, kunstindustri og arkitektur	- billedkunst, kunsthåndverk og offentlig rom
- kulturindustri	- kunstnerformål
- film og audiovisuell kultur	- film- og medieformål
- arkitektur	- pressestøtte
- opphavsrett	- kringkasting
	- opphavsrett

Selv om kultursektoren er organisert forskjellig i Norge og Finland, ser arbeidsoppgavene ut til å være relativt like. Selv om kirkesektoren ligger under Undervisningsministeriet, er ikke dette en del av Kulturavdelingens forvaltningsområder. I Norge ligger kirkesektoren under Kirke-, undervisnings- og forskningsdepartementets forvaltningsområde.

Det som skiller seg mest ut av de ulike oppgavene Undervisningsministeriet og Kulturdepartementet har, er mediasektoren. I den finske mediekulturenheten er hovedoppgavene særlig rettet mot biblioteks- og informasjonssektoren, og integrering av informasjonssamfunnet i kultursektoren m.m. I den norske Medieavdelingen i Norge omfatter mediespørsmål i vid forstand, derunder også

kringkasting, presse, film og opphavsrett. I Finland ligger kringkasting og pressespørsmål under Kommunikationsministeriet. Kommunikationsministeriet utformer vilkårene for avispressen og administrerer pressestøtten.

I Finland budsjetteres ikke støtte til media, film og kino gjennom Undervisningsministeriets budsjett, men er underlagt Kommunikationsministeriet. I Norge er denne sektoren underlagt Kulturdepartementet. I 1997 utgjorde film- og mediaformål, pressestøtte og informasjonsberedskap-NRK 18 prosent av statsbudsjettet bevilget over Kulturdepartementet. I 1999 var andelen på 15 prosent av budsjettet. Også i Norge er mediasektoren nært knyttet til andre departement, som Samferdselsdepartementet. I Norge er det langt flere utenlandske aktører på mediamarkedet enn i Finland.

Det norske kinosystemet er unikt fordi det kommunale eierskapet av kinoer er så utbredt, og de kommunale kinoenes dominans i markedet har nesten vært total. Det finske kinomarkedet har vært og er i større grad preget av kommersielle interesser. Det ser heller ikke ut som det finske filmmiljøet er så fragmentarisk som det norske, med sine sterke organisasjoner både på eiersiden og distribusjonssiden. Den norske og den finske filmleieavtalen baserer seg på forskjellige systemer, Norge baserer filmleien på brutto billettinntekter, mens i Finland baserer man seg på besøkstall. I tillegg til kinoer er også TV en viktig og betydelig distributør av filmer både i Norge og Finland.

Et annet område som skiller ut i sammenlikningen, er biblioteksektoren. Utbyggingen av bibliotekene i Finland har vært langt mer omfattende enn i Norge. I 1996 utgjorde støtte til bibliotek i Finland bort imot 23 prosent av Undervisningsministeriets utgifter til kultur, og hele 52 prosent av kommunenes kulturutgifter. I Kulturdepartementets budsjett for 1996 gikk knapt 6,5 prosent til dette formålet, og knapt 9 prosent året etter. I kommunene gikk i underkant av 20 prosent av midlene til bibliotekformål i 1996 og i 1997.

Av de offentlige utgiftene til teater ser vi at i Finland så ligger disse på 14 prosent av de kommunale utgiftene. I 1999 utgjorde statstilskuddet fra Undervisningsministeriet 30 prosent av teatrenes budsjett, mens den kommunale støtten utgjorde om lag 42 prosent. I Norge var den kommunale støtten til teater og opera i 1997 på drøye 22 prosent av kommunenes utgifter til kulturelle formål. I 1999 utgjorde statstilskuddet 61,5 prosent av driftsutgiftene ved de offentlige teatrene. Det regionale tilskuddet utgjorde drøye 13 prosent. Det som skiller norsk teaterorganisering mest fra den finske, er at det er et langt større omfang av teater i Finland som mottar statlig støtte etter lov enn i Norge. I Norge har vi til gjengjeld det 100 prosent statseide Riksteateret, som årlig har forestillinger i 62 ulike kulturhus over hele landet.

De offentlige orkestrene fikk 8 prosent av det kulturelle budsjettet fra kommunene i Finland (1996). I 1997 var statsstøtten til de offentlige orkestrene på 22 prosent av orkestrenes budsjett. Hovedansvaret for de orkestrene som etter loven godkjennes for støtte, ligger hos kommunene. Etter loven skal staten stå for 25 prosent av budsjettet. Kommunene står for 60 prosent av støtten til orkestrene. I Norge er statsstøtten på 71 prosent av inntektene til orkestrene i 1999. Det regionale tilskuddet er på 11,6 prosent det samme året. Det regionale ansvaret for orkestrene er altså langt mindre i Norge enn i Finland. I Norge er det statlige ansvaret for de offentlige orkestrene større enn i Finland. Samtidig er det et langt større omfang av orkester i Finland enn i Norge. I Norge gir Rikskonsertene støtte til spesifikke og lokale arrangement og har eget konsertprogram over hele landet. Både for Rikskonsertene og Riksteateret er dette et ledd i den norske distrikts- og kulturpolitikken.

Museum fikk 12 prosent av kommunenes utgifter til kulturformål i Finland (1996). I 1999 utgjorde de offentlige bevilgningene 83 prosent av museenes inntekter. I Norge var det i 1997 om lag 10 prosent av kommuneutgiftene til kulturformål som gikk til museumsformål. I 1999 utgjorde de offentlige bevilgningene om lag 67 prosent av norske museers inntekt. Det ser altså ut til at de norske museene til en viss grad har mer inntekter fra andre hold enn de finske. Men her er det viktig å påpeke at

datamaterialet er svært forskjellig. Mens den norske statistikken omfatter de fleste museum, private og offentlige, omfatter den finske de offentlige museene.

Det er også verdt å merke seg at man i Finland ser ut til å i kanalisere større støtte og tilskudd gjennom underliggende og nærliggende institusjoner. Særlig er det her Centralkommisjonen for kunst som er sentral. Denne har viktig rådgivende og bevilgede funksjon i forhold til Undervisningsministeriet. De regionale kunstrådene er også viktige. Disse ligger som tidligere nevnt under Länsstyrene og ikke under Undervisningsministeriet. Aktiviteten på länsnivå er stor i Finland, selv om dette ikke kommer fram av tallene.

9. Litteraturliste

- Ahlin, Torbjörn (1993) *Kulturvanor i Norden. En undersökning av kultur- och medievanor i de nordiska länderna*. Köpenhamn 1993. 62 Nordisk statistisk skriftserie.
- Ahlqvist, Kirsti og Airi Pajunen (2000) *Förändringar i hushållens konsumtionsutgifter under 1990-talet*. *Statistics Finland*. Inkomst og konsumtion 2000:28
- Arnestad, Georg (1992) *Sysselsetjing i kultursektoren 1980-1990*, Vestlandsforskning, Arbeidsdokument 11/92
- Avisåret 1999 og 2000, Insittutt for Journalistikk
- Berkaak, Odd Are (2000) *Evaluering av Norsk Kassettavgiftsfonds internasjonale lanseringsstipend for musikere/aspiranter 1988-1998*. Norsk kulturråd-utredning
- Cultural Policy in Finland (1994) Council for cultural co-operation, Council of Europe
- Cultural Policy in Finland (1994) *National Report*, Council for cultural co-operation, Council of Europe
- Cultural Statistics (1999) Statistics Finland, Culture and the Media.
- Eriksen, Thomas Hylland (1993) *Små steder- store spørsmål. Innføring i sosialantropologi*, Universitetsforlaget
- Finnish theatre information centre (FTIC) (1999) *Finnish theatre statistics*
- Finnish Mass Media (2000) Statistics Finland
- Film & Kino Årbok (2000)
- Karttunen, Sari (2001). *Cultural employment in Finland 1970-1999*. Finland Statistics: Helsinki
- Liikkanen, Mirja and Hannu Pääkkönen (ed.) (1994) *Culture of the Everyday. Leisure and Cultural participation in 1981 and 1991*. Statistics Finland
- Medienorge (1999) Nordicom/Norge
- Mediepolitisk redegjørelse 16.mai 2000, Kulturdepartementet
- Medienorge (1999) *Fakta om norske massemedier*, Fagbokforlaget
- Mass Media in Finland: Structure and Economy, Statistics Finland
- Media Trends (1997), *Media Trends 1997, in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden*, Nordicom Göteborg University 1997
- Minifakta om Norge (1999) Utenriksdepartementet
- Minkinen, Virpi (2001). Book in the 1980s and 1990s. Publishing, distribution and reading of literature. Statistics Finland. Culture and the Media 2001:3.
- Museiverket (1999) *Museotilasto*
- Museiverket (1995) *Statistik over museerna i Finland*
- Månsson, Sten (1993) *Kulturindikatorer i Norden. En studie i komparativ kulturstatistikk*. Nordisk Statistisk skriftserie nr 63, Stockholm
- Niemi, Iris og Hannu Pääkkönen (1990) *Time use changes in Finland in the 1980s*, Tutkimuksia 174, Finland statistics
- The Nordic Media Market (2000) Nordicom

- Nordisk Statistisk årbok (2000) volume 38, København 2000
- Norges offisielle statistikk (NOS) (1999) *Kulturstatistikk 1999*, Statistisk sentralbyrå, C627
- Norges offisielle statistikk (NOS) (1999) *Samferdselstatistikk 1999*, Statistisk sentralbyrå, C628 -
- NOU (1995:3) *Mangfold i media - om eierkonsentrasjon i massemedia*
- NOU (1996:7) *Museum - Mangfold, minne, møtestad*
- NOU (2000:15) *Pressepolitikk ved et tusenårsskifte, Dagspresseutvalgets innstilling*
- NOU (2001:5) *Kino i en ny tid, Kommers og kultur*
- Norges kunstnerråd (1998) *Kunstnerstipend. Kunstnerne fonds- og vederlagsordninger. Kunstnerstipend og prosjektstøtte*
- Oesch, Pekka (2001) *Company support for the arts and heritage in Finland in 1999*, Art Council of Finland, publication no 27.
- Oesch, Pekka (1999) *Foundations as supporters of the arts*, Art Council of Finland, publication no 23.
- Reppen, Heidi Kristin (1998) *Bruk av folkebibliotek 1998*. Oslo: Statistisk sentralbyrå, Rapporter 98/19
- Saresto, Sari (1992). *Finnish Museum Visitor Survey*. Finnish Museums Association
- Sauri, Tuomo (2001) *Mass Media in Finland: Structure and economy*. Finland Statistics: Helsinki
- Statistisk årbok (2000) *Statistics Finland*
- Statistisk årbok (2001) *Statistisk sentralbyrå, Norges offisielle statistikk, C 671*
- Statistisk årbok (2000) *Statistisk sentralbyrå, Norges offisielle statistikk, C 600*
- Statistisk årbok (1999) *Statistisk sentralbyrå, Norges offisielle statistikk, C 517*
- Stockmann, Doris, Niklas Bengtsson & Yrjö Repo 2000. *The Book Trade in Finland*. From author to reader – support measures and development in the book trade. Ministry of education. Department for Cultural, Sport and Youth Policy. Series 11/2000.
- St.prp.nr 1 (2000/2001) *For Budsjetterminen 2001*, Det Kongelige Kulturdepartement
- St.melding nr. 22 (1999-2000) *Kjelder til kunnskap og oppleving. Om arkiv, bibliotek og museum i ei IKT-tid og om bygningsmessige rammevilkår på kulturområdet*, Det Kongelige Kulturdepartement
- St.melding nr. 46 (1998-99) - *Digitalt fjernsyn*, Kulturdepartementet
- Vaage, Odd Frank (2001) *Norsk Kulturbarometer 2000*, Statistisk sentralbyrå, Statistiske analyser nr 44.
- Vaage, Odd Frank (2000) *Kultur- og fritidsaktiviteter*, Statistisk sentralbyrå, Statistiske analyser nr 38.
- Vaage, Odd Frank (2000) *Norsk mediebarometer 2000*, Statistisk sentralbyrå, Statistiske analyser nr 42
- Vaage, Odd Frank (1997) *Norsk kulturbarometer 1997*, Statistisk sentralbyrå, Statistiske analyser nr 25

Internet referanser:

- www.minct.fi/www/sivut/svenska/tele/masskommunikation/presstod.html
- www.smf.no (Statens Medieforvaltning)
- www.mintc.fi/www/sivut/svenska/.... (web-sider kommunikationsministeriet)
- www.filmtilsynet.no/Film/Hvorfor_filmsensur.html
- www.odin.dep.no/kd/norsk/medier - oversikt over norsk filmsektor

- www.ssb.no/magasinet/norge_verden/art-2001-02-06-02.html.
- www.produsentforentinge.no/mainbunn.html
- [www.culture.coe.fr./Eurimages/eng/eleaflet.html](http://www.culture.coe.fr/Eurimages/eng/eleaflet.html)
- www.ssb.no/emner/00/02/20/tidsbruk/ (Tidsbrukundersøkelsen. SSB)
- www.ssb.no/emner/05/02/fbu/ (Forbruksundersøkelsen. SSB)
- www.minedu.fi/uvm/kultur/allmanna_bibliotek/almanna_bibliotek.html
- www.folkbiblioteken.fi
- www.minedu.fi/uvm
- www.minedu.fi/opm/kulttuuri/yleiset_kirjastot. Html
- www.kulturrad.no
- www.kulturnet.no
- www.minedu.fi
- www.minedu.fi/cultur/index.html
- www.minedu.fi/tkt/julkaisu/
- www.norge.no/
- www.Norges-Bank.no
- www.ssb.no/
- www.finland.no (Den finske ambassaden i Norge)
- www.narc.fi (Det finske riskarkivet)
- www.riksarkivet.no (Det norske riksarkivet)
- www.ffuk.no/Side_03.html
- www.kunstnerstipend.ravn.no/

10. Vedlegg

Til:	Kulturdepartementet		
Fra:	Seksjonsleder Elisabetta Vassenden	Seksjon 320	Dato 15.12.00

Prosjektnavn Sammenlignende studie av kultursektoren i Norge og Finland	Produktnr. 7274
Oppdragsgiver Kulturdepartementet	
Ansvarlig (utførende) enhet Seksjon for befolknings- og utdanningsstatistikk	
Prosjektleder Benedicte Lie	

1. Bakgrunn

Kulturdepartementet skal lage en kulturmelding som skal være klar i 2002. I den forbindelse har departementet uttrykt ønske om at Statistisk sentralbyrå vurderer muligheten for å gjøre et utredningsarbeid for å se på den Norske kultursektoren i et internasjonalt perspektiv. Det er særlig aktuelt å sammenligne Norge med Finland.

2. Formål

Formålet med prosjektet er å sammenligne den norske kultursektoren med andre sammenlignbare land, og da særlig Finland. Gjennom å sette den norske kultursektoren i et komparativt perspektiv skal utredningsprosjektet gi et nyansert bilde av den norske kultursektoren. Det vil bli lagt vekt på å få frem hva som karakteriserer sektoren i de to landene, både hovedtrekk og særtrekk, likheter og forskjeller. Analysen vil omfatte flere nivåer, både forvaltning og kulturliv, og bruk av kulturtilbud generelt. Vi vil benytte statistikk om økonomi og tjenesteindikatorer for å se på økonomiske forskjeller og aktivitet på de ulike kulturområdene, men også bygge opp en bredere analyse og forståelse med mere kvalitative data.

På den ene siden vil prosjektet omfatte en redegjørelse for- og en sammenligning av- hvordan kultursektoren forvaltes i de to landene. Blant annet vil vi se på finsk og norsk sektorinndeling, organisering av kultursektoren og hva som tillegges ulike administrative nivåer, men også gi en oversikt over tematisk og faglig inndeling innenfor kultursektoren. Vi vil legge stor vekt på å redegjøre for økonomiske forhold, både med hensyn til budsjettering og drift av de ulike områdene. Det vil også bli lagt vekt på å få frem regionale forskjeller.

På den andre siden vil vi i tillegg gå gjennom kulturområdene og se hva som karakteriserer dem. Her ønsker vi å legge til grunn en bredere analyse av samfunnsmessige og kulturelle forhold.

3. Faglige problemstillinger

Norsk og finsk kultursektor er ikke identisk organisert. Områder som forvaltes av det norske kulturdepartementet er derfor ikke avgrenset og inndelt på samme måte som i finsk forvaltning. Dette må det gjøres rede for og taes høyde for i sammenlikningen. I forhold til regnskap og budsjetter blir

det en utfordring å trekke ut og presentere data på en slik måte at det er mulig å sammenligne tallene. Inndelingen i fagområder i finsk forvaltning og finsk kulturstatistikk er heller ikke overlappende med den norske. Også i forhold til analyse av aktiviteten på de ulike fagområdene må det taes hensyn til ulikhetene.

Et foreløpig skissering av innholdet i analysen kan skisseres slik:

1. Bakgrunn, nordiske oversiktstall og informasjon
2. Organisering av kultursektoren i de to landene, forvaltning og sentrale organisasjoner
3. Økonomi: Sammenligning av budsjetter og finansiering i de to landene, offentlige utgifter til kulturformål
4. Private utgifter til kulturformål og bruk av kulturtilbud
5. Detaljstudier av de enkelte områdene med vekt på å gi et helhetlig bilde og forståelse av ulikheter og likhetstrekk. Alle fagområdene som forvaltes i norsk og finsk kultursektor vil bli gjennomgått. Det kan være aktuelt å legge større vekt på å analysere noen utvalgte områder. Et eksempel på elementer som trekkes inn i analysen av fagområder, er å se omfang av boksalg og bokklubbvirksomhet i forhold til bruk av bibliotekjenester.
6. Drøfting
7. Oppsummering, konklusjon

Norske områder av relevans for forvaltning innenfor kulturområdet, som det er aktuelt å sammenligne med finske, er blant annet kulturadministrasjon, kulturbygg, Norsk kulturråd, kunstnerstipend, billedkunst, musikkformål, teater og opera, film og media, kunst og kunst- og kulturformidling, bibliotekformål, kulturvern, museumsformål, arkivformål, idrett, friluftsliv og andre mosjonsaktiviteter, annet barne- og ungdomsarbeid, voksenopplæring utenom skoleverket, samt allmenne og andre kulturformål.

I finsk statistikk gis det oversikt over finske utgifter og inntekter til kulturformål. Her er det inkludert en del andre poster enn i budsjettet til det norske kulturdepartementet. Oversikten inkluderer blant annet kunstnerutdanning og biblioteksutdanning. Finland og flere andre land inkluderer voksenopplæring (folkeopplysning) i kultursektoren og i statistikken. Det vil derfor være aktuelt å se noe på utdanning også.

SSB er selv interessert i å benytte en del internasjonal statistikk på kulturområdet, og vil derfor bruke noe av materialet til publisering på kulturområdet.

4. Interessenter og deltakere

Benedicte Lie vil være prosjektleder. Flere personer som arbeider med kulturstatistikk i SSB vil komme til å være involvert i ulike deler av arbeidet for konsultasjon og diskusjon, samt i bearbeidelse av selve rapporten. Det kan være aktuelt å trekke inn Seksjon for nasjonalregnskap i forbindelse med analyse av budsjettene for kultursektoren. Ulike etater i Norge og Finland vil bli involvert i arbeidet. SSB ønsker særlig å ha en tett dialog med kulturdepartementet med tanke på avklaring i forhold til hvilke områder departementet ønsker vektlagt og redegjort for, men også for diskusjon og bearbeidning av datamaterialet.

Interessenter vil i første rekke være Kulturdepartementet og SSB. Den sektoren innenfor det finske forvaltningssystemet som dekker kulturområdet og Statistics Finland vil nok også være svært interessert i resultatene. I tillegg til Kulturdepartementet og Norsk kulturråd er alle interesseorganisasjoner innen kunst- og kulturliv og den opplyste kulturinteresserte allmennhet generelt interesserte parter. Internasjonal statistikk om de ulike forvaltningsnivåene kan for øvrig være interessant for kommuner og fylker. Internasjonal kulturstatistikk er dessuten interessant for en hel rekke organer, som forskningsinstitusjoner, interesse- og fellesorganisasjoner, journalister, og privatpersoner.

5. Ressursrammer

Arbeidet med prosjektet vil omfatte innhenting og gjennomgåelse av informasjon, sammenligning av materialet og eventuelt innhenting av mer bakgrunnsmateriale, utarbeidelse av rapport, tekst og tabeller, gjennomlesning av ulike aktører (f. eks Statistics Finland og Kulturdepartementet), og til slutt tekstbehandling og trykking. Selve arbeidet med prosjektet beregnes til ca. 4 månedsverk.

SSB anbefaler at det foretaes en kortere studietur til Finland for innhenting av bakgrunnsinformasjon og materiale hos departementene, Statistics Finland og muligens en eller to sentrale institusjoner. Vi regner med at materiale om finsk kultursektor vil være tilgjengelig, fra Statistics Finland, finsk offentlig forvaltning og evt andre kulturinstitusjoner, og da særlig i forbindelse med at en oppsøker disse etatene. Det er usikkert hvor stor kostnaden med å innhente informasjon vil være, spesielt dersom det er nødvendig å få trukket ut og tilrettelagt data for bruk i prosjektet. Utover arbeidskostnadene må det påregnes noe kostnader til tekstbehandling og trykking.

SSB anslår derfor arbeidet foreløpig til å beløpe seg til NOK 233.570,- (4 månedsverk + reisekostnader). SSB vil søke departementet om disse midlene. SSB tar et forbehold i eventuell endring i moms på tjenester i 2001. Dersom det innføres moms på tjenester vil momsen legges til prosjektkostnadene.

6. Prosjektets prioritet

Prosjektet vil få høy prioritet. Det vil settes av ressurser slik at prosjektet kan gjennomføres i tillegg til arbeidet med utvikling og drift av den løpende kulturstatistikken.

11. Vedleggstabeller

Tabell 86 Nasjonalbudsjettet i Finland. 1990-1999. 1000 FIM

	1 990	1995	1996	1997	1998	1999
Totalt statsbudsjett	140 893 000	198 332 000	199 426 000	187 378 000	188 619 000	187 111 000
Undervisningsministeriet	25 693 000	27 202 000	26 635 000	26 188 000	25 968 000	26 636 000
Utgifter til kulturelle formål	1 483 082	1 498 387	1 531 531	1 688 279	1 573 297	1 597 344
I 1000 NOK	2 423 949	2 175 358	2 153 332	2 299 942	2 223 383	2 233 566
støtte fra nasjonale lotteri og fotballmidler	483 447	773 291	858 385	1 011 852	1 100 600	1 236 500
Statlige/nasjonale institusjoner	303 718	371 456	397 392	304 968	465 527	471 794
I 1000 NOK	496 396	539 278	558 733	415 457	657 882	659 709
Nasjonaloperaen i Finland	98 080	122 200	133 700	242 700	130 000	135 000
Nasjonal komité for antikviteter	57 778	67 752	76 039	82 987	107 730	105 500
Finsk film	38 900	50 860	47 590	54 240	54 240	59 240
Nasjonalteateret	33 030	38 000	37 300	38 000	38 900	40 000
Nasjonalgalleriet	14 178	22 907	32 336	53 535	54 500	54 100
Administrasjonen til Suomenlinna	23 442	22 659	21 225	26 270	26 492	20 990
Biblioteket for blinde	18 074	19 282	21 905	22 018	24 297	25 747
Finsk filmarkiv	9 860	12 875	12 504	12 792	13 538	14 717
Finsk komité for filmklassifisering	1 685	2 640	2 652	2 678	2 700	2 800
Kunstråd	8 691	12 281	12 141	12 448	13 130	13 700
Lovfestede statssubsidier og stipend	856 858	927 638	761 055	872 291	861 980	883 710
I 1000 NOK	1 400 448	1 346 741	1 070 043	1 188 322	1 218 150	1 235 691
Bibliotek	663 729	598 439	550 209	527 875	504 410	513 363
Museum	47 776	85 788	89 021	91 381	95 265	100 342
Teater og orkester	101 500	199 895	210 846	216 646	224 540	230 440
Kommunale kulturytelser	43 853	46 516	44 226	36 389	37 765	39 565
Stipend, subsidier og kompensasjon til kunstnere	67 559	70 545	69 940	75 024	81 880	86 230
I 1000 NOK	110 418	102 417	98 335	102 205	115 712	120 575
Stipend	30 084	35 526	36 074	37 465	41 167	44 017
Bibliotekskompensasjonssstipend	17 475	14 070	13 626	13 626	13 713	13 713
Kompensasjonstipend til visuelle artister	..	..	..	3 000	5 000	5 000
Regional fremming av kunst	20 000	20 949	20240	20 933	22 000	23 500
Annen fremming av kunst og kultur	254 947	128 748	303 144	435 996	161 910	155 610
I 1000 NOK	416 685	186 916	426 220	593 957	228 811	216 764

Kilde: Cultural statistics 1999

Tabell 87 Norske kunstnerfond og andre fond. Inntekter. 1995-1999. NOK.

Fond	Driftsinntekter i alt	Bibliotekvederlag	Visingsvederlag	Fra Kopinor	Fra NORWACO	Andre inntekter	Fond per 31.12.
1995	154 906 363	46 567 648	1 901 916	40 818 688	3 266 131	18 358 094	37 256 178
1996	192 508 933	48 923 866	2 148 199	50 210 946	6 664 075	24 810 749	39 445 058
1997	195 676 448	52 546 610	2 189 766	49 573 492	4 061 878	19 776 266	49 040 925
1998	212 898 005	58 463 954	2 289 900	48 559 490	11 076 747	22 740 110	47 185 337
1999	200 651 843	61 171 364	2 453 472	61 845 840	5 162 422	47 910 290	89 648 479

Kilde: NOS 1999

Tabell 88 Norsk kulturfond. Løyvinger etter område. 1991-1999. Mill.NOK

Område	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
I alt	132,5	130,4	131	143,6	131,9	159,5	159,6	176,2	179,6
Litteratur	51,7	57,7	59,4	60,2	60,6	63	64,6	65	67,5
Tidsskrifter	2,2	2,2	2,2	2,2	2,3	2,3	2,3	2,3	2,4
Musikk	7,3	7,8	8	8,1	8	8	8	8,8	11,1
Billedkunst/kunsthåndverk	11,4	8,6	7,9	8,2	8,5	8,7	8,7	9,2	9,3
Kulturvern	11	11,9	12,3	12,7	12,1	12,1	12,1	12,6	12,8
Samisk kultur	3,7	4,6	0	0	0	0	0	0	0
Barne- og ungdomskultur	5,7	6,7	7,9	6,7	7,5	7,5	7,6	7,6	7,7
Kulturbygg	8,5	8,5	8,5	21,2	9,2	8,8	8,8	9,5	7,5
Frie sceniske grupper	12,5	0	0	0	0	18,3	20,1	27,1	27,5
Kultur og reiseliv/næring	..	..	2,5	1,7	2	2	0	0	0
Det visuelle miljø/arkitektur og omgivelser	..	..	3,5	3,5	3,2	2,5	2,5	2,5	2,5
Kultur, medium og ny teknologi	..	..	..	..	..	1	1	3	3
Kultur og helse	..	..	..	..	1	4	4	5	5
Kunst og det flerkulturelle samfunnet	..	..	..	..	..	..	..	5	5
Scenekunst, andre tiltak	..	..	..	..	..	3,3	3,3	3,3	3,4
Utreiinger og utvalg	2	2,1	1,8	1,6	1,9	2,2	2,2	2,2	2,2
Generell disposisjon	12,5	15,9	12,6	13,1	10,7	10,7	14,3	13	12,7
Administrasjon	4,1	4,4	4,4	4,4	4,8	5,1	0	0	0

Kilde: NOS 1999

Tabell 89 Statens kunstnerstipend. Tallet på tildelinger det aktuelle året og beløp. Norge, 1993-1999

	Tallet på tildelinger					Beløp						
	Tildelte stipend i alt ¹	Bilde ²	Tone ³	Ord ⁴	Scene ⁵	Andre ⁶	Tildelte stipend i alt ¹	Bilde ²	Tone ³	Ord ⁴	Scene ⁵	Andre ⁶
	1000 NOK											
1993	456	142	80	104	83	47	0	0	0	0	0	0
1994	444	142	78	96	88	40	0	0	0	0	0	0
1995	441	141	70	103	88	39	0	0	0	0	0	0
1996	458	149	77	103	91	38	0	0	0	0	0	0
1997	460	127	89	96	98	50	0	0	0	0	0	0
1998	657	244	105	122	130	56	0	0	0	0	0	0
1999 ⁷	667	235	113	123	133	63	38 900	17 226	5 483	7 132	6 226	2 832

¹ Arbeidsstipend, arbeidsstipend for yngre/nyetablerte kunstnere, etableringsstipend til forfattere, reise-/studie-, etablerings-, material-, vikarstipend. Fram til 1999 er tall for filmrekrutteringsstipend med her.

² Billedkunstnere, kunsthåndverkere, fotografer, filmkunstnere.

³ Musikere/sangere/dirigenter, komponister, populærkomponister.

⁴ Skjønnlitterære forfattere, ungdomslitterære forfattere, dramatikere, oversettere, faglitterære forfattere/oversettere.

⁵ Skuespillere/dukkespillere, sceneinstruktører, scenografer/kostymetegnere, teatermedarbeidere, ballettkunstnere.

⁶ Kritikere, journalister, arkitekter, interiørarkitekter, diverse andre kunstnergrupper, samiske kunstnere og folkekunstnere.

⁷ Det ble i desember d.å. gitt en ettertildeling av 98 kunstnerstipend. 18 av disse var tidligere tildelte og fikk i ettertildelingen økt stipendbeløpet sitt.

Kilde: Statens kunstnerstipend, NOS 1999

Tabell 90 Prosentdel av voksne mellom 16 og 65 år på hvert leseferdighetsnivå. Alle deltakerland

Land	Nivå 1 ²	Nivå 2	Nivå 3	Nivå 4/5	Gjennomsnittsresultat ³
Sverige	6,2	18,9	39,4	35,5	305,6
Norge	8,6	21,0	40,9	29,4	296,9
Danmark	7,8	24,2	42,6	25,4	293,8
Finland	12,6	24,1	38,1	25,1	289,2
Nederland	10,1	25,7	44,2	20,0	286,9
Tyskland	9,0	32,7	39,5	18,9	285,1
Tsjekkia	14,3	28,0	38,1	19,6	282,9
Canada	18,2	24,7	32,1	25,1	279,3
Belgia (flamsk)	15,3	24,2	43,2	17,2	278,2
Sveits (fransk)	16,2	28,8	38,9	16,0	274,1
Australia	17,0	27,8	37,7	17,4	273,3
Sveits (italiensk)	17,5	30,7	38,3	13,6	271,0
Sveits (tysk)	18,1	29,1	36,6	16,1	269,7
New Zealand	21,4	29,2	31,9	17,6	269,1
USA	23,7	25,9	31,4	19,0	267,9
Storbritannia	23,3	27,1	30,5	19,1	267,5
Irland	25,3	31,7	31,5	11,5	259,3
Ungarn	32,9	34,2	25,0	8,0	249,0
Slovenia	40,9	31,8	22,0	5,3	231,9
Polen	45,4	30,7	18,0	5,8	223,9
Portugal	49,1	31,0	16,6	3,2	220,4
Chile	51,5	35,4	11,7	1,5	218,9

¹ Dataene er samlet inn i tre runder (1994, 1996 og 1998). Tallene omfatter resultatene på dokumentskalaen.

Undersøkelsen har målt i hvilken grad deltakerne kan nyttiggjøre seg ulike typer skriftlig informasjon, både i arbeidsliv og fritid. Testene er delt i fem ulike nivåer, fra nivå 1 med enkle tekster, konkret informasjon og enkle regnestykker til nivå 5 med kompliserte tekster og avanserte regneoperasjoner. De to laveste kategoriene er vurdert slik at de ikke er tilstrekkelig for å kunne fungere tilfredsstillende i arbeidsliv eller samfunnsliv. Dårligst ut kommer Norge når det gjelder prosatekster (prosaskalaen), best når det gjelder lesing av dokumenter (dokumentskalaen) og regnestykker (kvantitativ skala)

³ Skala fra 0-500.

Kilde: www.ssb.no/emner/04/01/sials/

Tabell 91 Tid brukt til lesing per dag, etter kjønn og alder i Norge. 1991-1999. Minutter

	1991	1992	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Alle	70	66	65	65	63	58	55	55
Menn	70	70	62	64	61	58	54	57
Kvinner	71	62	69	67	65	57	56	54
9-12 år	40	46	35	37	32	32	29	24
13-15 år	54	45	52	42	38	40	39	39
16-19 år	63	58	57	54	44	34	36	38
20-24 år	68	62	52	57	61	52	49	51
25-34 år	61	58	58	57	56	47	50	48
35-44 år	68	67	65	66	59	61	56	55
45-54 år	78	74	74	71	69	59	61	56
55-66 år	82	75	86	78	78	76	64	72
67-79 år	98	85	95	94	95	86	83	87

Kilde: SSB. Tidsbrukundersøkelsen. Dette gjelder ikke bare lesing av bøker.

Tabell 92 Andel boklesere og tid brukt til lesing per dag. Norge og Finland 1992, 1994, 1996 og 1998. Prosent og minutter³

	1992	1994	1996	1998
Prosentandel boklesere totalt...				
Norge ¹	21	18	19	18
Finland ²	25	28	23	26
Hvorav fiction	21	22	20	22
Minutter til boklesing totalt...				
Norge ¹	13	11	12	10
Finland ²	25	28	23	26
Hvorav fiction	12	14	13	15

¹ Norge: En gjennomsnittsdag. Bøker som brukes i forbindelse med arbeid, skole eller annen utdanning regnes ikke med i denne statistikken. Heller ikke høytlesning for barn.

² Finland: Andel som har lest bok dagen i forveien. Undersøkelse gjennomført av Suomen Gallup Media. Tallene for Finland inkluderer fiction og non-fiction.

³ Vi tar forbehold i forhold til sammenliknbarheten av tallene.

Kilde: Statistics Finland og SSB

Tabell 93 Lesing av bøker det siste året. Prosentandeler av befolkningen i Norge og Finland, 1991, etter kjønn.

	Finland			Norge		
	Totalt	Menn	Kvinner	Totalt	Menn	Kvinner
Antall bøker						
6 -	34	26	40	29	21	35
3 - 5	17	15	18	18	17	18
1 - 2	26	29	24	23	24	23
Sum prosent	77	70	83	70	62	76
Hvorav prosentenheter						
Krim	28	28	28	30	31	28
Annen roman	54	40	67	44	27	59
Memoarer/reiseskildringer	27	23	29	18	19	18
Samfunnsspørsmål	9	10	9	12	11	13
Populærvitenskap	17	20	15	6	7	5
Fagbok med tilknytning til yrket	21	18	23	20	19	20
Annet	22	17	25	24	22	25

Kilde: Ahlin 1993

Tabell 94 Bokproduksjon. Antall titler skjønnlitteratur 1980, 1982, 1984, 1986, 1988 og 1990.

	1980	1982	1984	1986	1988	1990
Danmark	2 015	2 078	2 183	2 415	2 499	2 476
Finland	921	982	953	1 106	1 609	1 848
Island	357	386	292	356	378	465
Norge	1 274	1 317	1 041	1 006	1 281	1 179
Sverige	2 204	1 942	2 162	3 149	3 374	3 333

Kilde: Månsson 1993

Tabell 95 Bokproduksjon. Antall titler faglitteratur 1980, 1982, 1984, 1986, 1988 og 1990.

	1980	1982	1984	1986	1988	1990
Danmark	7 241	10 189	10 660	10 957	10 584	11 082
Finland	5 990	6 454	7 610	7 588	8 777	8 151
Island	836	943	804	926	866	1 054
Norge	2 964	3 230	1 777	2 278	3 613	2 533
Sverige	5 394	6 567	8 211	7 438	8 257	8 701

Kilde: Månsson 1993

Tabell 96 Den Norske Forleggerforening. Bokomsetning til utsalgspriser. 1987-1999

	I alt	Medlemsforlag Mill.NOK.	Andre forlag	Bokklubber	Bokimportører
1987	2 622	1 569	464	444	145
1988	2 722	1 679	463	440	141
1989	2 940	1 852	495	438	155
1990	3 062	1 970	439	469	184
1991	3 266	2 126	399	544	197
1992	3 346	2 082	462	596	206
1993	3 561	2 128	458	721	254
1994	3 917	2 298	530	802	287
1995	4 108	2 360	595	870	283
1996	4 136	2 362	598	873	303
1997	4 624	2 708	646	948	322
1998	4 906	2 862	655	1 039	350
1999	4 916	2 846	628	1 091	351

Kilde: Den norske forleggerforening. SSB 1999

Tabell 97 State subsidies to literature. Finland, 1997*

	1997	
	1000 FIM	%
Production/distribution	3 400	11
Promotion of fiction	190	1
Translation and publication of Finnish literature	1 000	3
Publication subsidies	560	2
Purchasing subsidies	1500	5
Publication of simplified literature	150	0
Promotion/information	1 770	6
Promotion of reading and creative writing	730	2
Finnish Literature Information Centre	700	2
Finnish Institute for Children's Literature	340	1
Writer's associations	1180	4
State subsidies from regional arts councils	313	1
Other support	1912	6
Nationwide cultural events	470	1
Other promotion of art	947	3
International co-operation	201	1
Special project for the promotion of culture and creativity	194	1
Artists	23 103	73
Finland Prizes	380	1
Library compensation grants (fiction)	12 342	39
Project grants	287	1
Artist grants and artist professorships	8 927	28
Grants from regional arts councils	1 167	4
Total	31 577	100

Kilde: Statistics Finland 1999

*Includes costs administered by the Ministry of Education Department for Cultural Policy

Tabell 98 Arkivverket. Lesesalsbesøk. Norge, 1991-1999.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
I alt	30 708	35 382	36 742	37 407	38 885	40 238	38 977	40 446	37 676
Riksarkivet og Statsarkivet i Oslo	13 242	15 442	15 420	15 214	15 659	16 677	15 641	16 931	15 459
Statsarkivet i Hamar	3 133	3 753	3 763	3 545	3 735	3 715	3 575	3 915	4 057
Statsarkivet i Kongsberg ¹	..	..	..	673	1 833	1 849	2 278	2 482	2 234
Statsarkivet i Kristiansand	2 218	2 664	3 497	2 718	2 931	2 375	1 969	2 788	2 411
Statsarkivet i Stavanger	2 000	2 200	3 714	3 655	3 644	3 920	3 113	2 838	2 375
Statsarkivet i Bergen	3 536	3 737	3 638	4 595	4 269	4 955	5 582	4 782	4 184
Statsarkivet i Trondheim	4 376	5 146	4 312	4 470	4 520	4 300	4 449	4 323	4 676
Statsarkivet i Tromsø	2 203	2 440	2 398	2 537	2 294	2 447	2 370	2 387	2 280

¹ Statsarkivet i Kongsberg åpnet i 1994.

Kilde: Riksarkivet, NOS 1999

Tabell 99 Arkivverket. Utleverte arkivstykke på lesesalen. Norge, 1991-1999

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
I alt	80 664	80 361	90 242	98865	84333	80846	78859	63903	61415	62258
Riksarkivet	22 543	23 076	27 451	26165	24292	19761	24309	22415	21225	26984
Statsarkivet i Oslo	14 032	14 694	14 593	16622	6755	3744	3864	4043	4637	4121
Statsarkivet i Hamar	4 561	3 734	4 860	4930	4155	5576	5402	4463	3915	3802
Statsarkivet i Kongsberg ²	..	..	..	..	1743	3376	3173	4310	7109	6660
Statsarkivet i Kristiansand	7 315	5 915	6 964	11317	7766	8011	6026	4444	4724	3567
Statsarkivet i Stavanger	3 700	4 365	4 551	5860	4317	4681	3046	2133	1633	1767
Statsarkivet i Bergen	6 987	6 909	7 590	8769	10727	11275	12671	10661	7528	4214
Statsarkivet i Trondheim	16 203	16 483	19 105	20236	20008	20187	16276	8727	7943	8206
Statsarkivet i Tromsø	5 323	5 185	5 128	4966	4570	4235	4092	2707	2701	2937

¹ Arkivstykke er et sammenfattende begrep for bind, eske, kapsel, kassett, perm eller andre enheter som inneholder arkivenheter.

² Statsarkivet i Kongsberg åpnet i 1994.

Kilde: Riksarkivet, NOS 1999

Tabell 100 Arkivverket. Journalførte saker. Norge, 1991-1999.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
I alt	28 045	23 246	27 767	29 538	29 944	31 098	32 954	33 304	32 566	35 405
Riksarkivet	9 339	5 871	8 091	8 581	8 380	9 234	9 472	9 121	9 311	9 535
Statsarkivet i Oslo	3 889	3 718	3 963	4 024	3 221	2 470	2 417	2 433	1 724	2 894
Statsarkivet i Hamar	2 466	2 254	2 314	2 403	2 351	2 700	2 608	2 586	2 467	3 382
Statsarkivet i Kongsberg ²	..	..	..	147	1 092	2 691	2 732	2 915	2 884	2 736
Statsarkivet i Kristiansand	2 457	1 309	2 786	2 295	2 411	2 594	2 621	2 604	2 503	2 772
Statsarkivet i Stavanger	1 477	1 445	1 644	1 840	1 855	1 910	2 152	2 160	2 016	2 500
Statsarkivet i Bergen	3 051	2 649	3 380	4 045	4 138	3 055	4 800	5 300	5 153	5 083
Statsarkivet i Trondheim	3 891	4 018	4 034	4 335	4 489	4 281	4 189	3 988	4 293	4 190
Statsarkivet i Tromsø	1 475	1 982	1 555	1 868	2 007	2 163	1 963	2 197	2 215	2 313

¹ Innkomne brev.

² Statsarkivet i Kongsberg åpnet i 1994.

Kilde: Riksarkivet, NOS 1999

Tabell 101 Norges Musikkorps Forbund. Korps og medlemmer, etter fylke. 1999

	Skolekorps/generasjonskorps				Amatørkorps			
	Tallet på korps	Tallet på medlemmer i alt	Utøvende medlemmer	Andre medlemmer	Tallet på korps	Tallet på medlemmer i alt	Utøvende medlemmer	Andre medlemmer
Hele landet	1 150	47 612	41 119	6 493	613	20 146	19 376	770
Østfold	50	2 348	2 027	321	26	1 015	974	41
Akershus	86	4 575	4 046	529	36	1 363	1 323	40
Oslo	79	3 828	3 244	584	35	1 689	1 588	101
Hedmark	41	1 849	1 623	226	44	1 264	1 232	32
Oppland	52	2 327	2 016	311	43	1 212	1 179	33
Buskerud	50	2 096	1 776	320	24	971	942	29
Vestfold	36	2 164	1 927	237	22	1 026	982	44
Telemark	40	1 662	1 442	220	22	663	630	33
Agder	50	2 253	1 985	268	26	929	887	42
Rogaland	109	4 325	3 661	664	48	1 494	1 426	68
Hordaland	124	3 914	3 273	641	69	2 189	2 127	62
Sogn og Fjordane	59	2 228	1 884	344	22	664	628	36
Møre og Romsdal	111	4 094	3 499	595	54	1 553	1 497	56
Sør-Trøndelag	76	3 508	3 113	395	40	1 334	1 290	44
Nord-Trøndelag	53	2 271	1 968	303	34	970	945	25
Nordland	52	1 700	1 497	203	19	490	471	19
Nordre Nordland og Sør-Troms	48	1 348	1 150	198	26	655	623	32
Troms	19	610	538	72	13	361	335	26
Finnmark	15	512	450	62	10	304	297	7

Kilde: NOS 1999

Tabell 102 Totalkostnader for orkester. Finland, 1985-1999. 1000 FIM/NOK

År	Orkester	Totalkostnader		Statsbidrag	
		Totalkostnader FIM	NOK	Stasbidrag FIM	NOK
1985	31	103 334	143 034	4 690	6 491
1990	32	188 990	308 885	6 672	10 904
1995	30	240 819	349 621	52 773	76 615
1996	31	257 376	361 870	58 287	81 951
1997	31	263 494	358 957	59 302	80 787
1998	31	267 699	378 312	63 480	89 709
1999	29	273 812	382 871	62 653	86 649

Kilde: Statistical Yearbook of Finland 2000

Tabell 103 Norske symfoniorkester. Inntekter 1999. 1000 NOK

Orkester	Inntekter i alt	Statstilskudd	Regionale tilskudd	Egeninntekter	Av dette sponsormidler
I alt	271 247	193 516	31 597	40 931	14 501
Oslo Filharmonien	86 769	61 825		20 944	5 000
Bergen Filharmoniske Orkester	63 901	57 469	50	6 382	481
Trondheim Symfoniorkester	46 794	30 435	13 044	3 316	7 004
Stavanger Symfoniorkester	48 604	28 790	12 036	7 771	1 829
Kristiansand Symfoniorkester	17 186	11 065	4 782	1 339	62
Tromsø Symfoniorkester	7 993	3 932	1 685	1 179	125

Kilde: NOS 1999

Tabell 104 Driftsinntekter ved teater og opera. Finland, 1999.

Teater og opera	Driftsinntekter, 1999					
	1 000 FIM / 1 000 NOK					
	I alt	Billettsalg	Annen inntekt	Statsstøtte	Kommunal støtte	Andre inntekter
I alt, Finland FIM	619 982	135 590	22 088	187 839	262 160	12 305
I alt, Finland NOK	866 920	189 595	30 768	261 659	365 188	17 206
Finsk Nasjonalopera FIM	214 137	37 570	16 393	135 000	21 388	3 785
Finsk Nasjonalopera NOK	296 151	52 534	22 922	188 770	29 793	5 292

Kilde: FTIC 1999

Tabell 105 Driftsresultat., teater og opera. Norge, 1999

Teater og opera, ikke Riksteateret	Driftsresultat, 1999, NOK			
	Driftsutgifter	Statstilskudd	Regionalt tilskudd	Egeninntekter
	1 000 NOK			
I alt, Norge	973 472	598 937	129 997	188 471

Kilde: St.prp. 2000/2001:82

Tabell 106 Kinobesøk i Norge og Finland 1992 - 1998. Prosent

	Norge	Finland
1992	52	31
1994	58	31
1996	62	30
1998	68	43

Kilde: Norsk Mediebarometer, Statistisk sentralbyrå og MDC Helsinki Group-Media Research Ltd.

De sist utgitte publikasjonene i serien Notater

- 2001/47 KOSTRA: Arbeidsgrupperapporter 2001 - hefte 2. 46s.
- 2001/48 Rapport fra arbeidsgruppa for KOSTRA - Samferdsel. 27s.
- 2001/49 L. Vågane: Undersøkelse om fysisk aktivitet blant personer i alderen 55-75 år: Dokumentasjonsrapport. 22s.
- 2001/50 L-C. Zhang: Estimeringsmetode for familie-/husholdningsfordeling. 17s.
- 2001/51 K.I. Bøe og J. Lajord: FD - Trygd: Dokumentasjonsrapport. Statsansatte. 1992-1999. 28s.
- 2001/52 I. Sagelvmo og H. Sjølie: Beregning av næringene jordbruk og skogbruk i nasjonalregnskapet. 51s.
- 2001/53 L.Solheim: Kvartalsvis lønnsindeks - definisjon av parametere, beregning av estimater og overvåkning av kvaliteten. 24s.
- 2001/54 O. Klungsoyr: Sesongjustering av tids-serier. Spektralanalyse og filt-rering.47s.
- 2001/55 F. Brunvoll, S. Homstvedt og H. Høie: Mulighetenes marked? SSB-statistikk til regjeringens resultatoppfølging på miljøvernområdet. Potensial og foreløpige prioriteringer. 153s.
- 2001/56 E. Rønning: Trekk ved barn og unges levekår på 1990-tallet. 75s.
- 2001/57 A. Andersen, A.G. Hustoft, A. Rolland, S.T. Vikan: Dokumentasjon av levekårsundersøkelsene. 63s.
- 2001/58 J. Lajord, C. Nordseth: FD - Trygd: Dokumentasjonsrapport. Arbeidssøkere. 1992-1999. 76s.
- 2001/59 A.K. Enge, V. Hansen og B. Tornsjø: Planlegging av et statistikkssystem for energibruk i næringsbygg. 47s.
- 2001/60 G. Daugstad, J. Einarsen, B. Holtet, T. Krokstad og T. Vangen: Dokumentasjonsnotat for FylkesKOSTRA videregående opplæring 2001. 127s.
- 2001/61 J. Epland og M.I. Kirkeberg: Dokumentasjon av inntektsstatistikken for personer og familier 1993-1998: En nærmere beskrivelse av inntektsvariabler for Folke- og boligtellingsen 2001. 51s.
- 2001/62 R.N. Johnsen: Undersøking om foreldrebetaling i barnehagar, august 2001. 39s.
- 2001/63 T. Granseth: Formidling av private hytter gjennom hytteformidler. 30s.
- 2001/64 R. Johannessen: Mikroindeksformel i konsumprisindeksen. 24s.
- 2001/65 S. Lien og C. Nordseth: FD - Trygd: Dokumentasjonsrapport. Fødsels- og sykepenges. 1992-1999. 117s.
- 2001/66 O. Haugen: Utrekning av vektorer til inntekts- og formuesundersøkingane 1999. 26s.
- 2001/67 S. Strømsnes og T. Hagen: Datafangst lønnsstatistikk - en systematisk gjennomgang av prosesser fra utsending av skjema til data er ferdig for tabellproduksjon. 20s.
- 2001/68 B. Mathisen: Flyktninger og arbeidsmarkedet 4. kvartal 2000. 33s.
- 2001/69 M. Stålnacke, T. Nøtnæs og G. Haraldsen: Fokusgrupper om husholdningsbegrepet. 35s.
- 2001/70 O. Villund: Automatisk koding av yrke i Arbeidstakerregisteret. 14s.
- 2001/71 L-R. Sletmoen: Merverdiavgiftsdata i Bedrifts- og foretaksregisteret (BoF). 16s.
- 2001/72 Ø. Kleven: Kultur- og mediebruksundersøkelsen 2000. Dokumentasjonsrapport. 53s.
- 2001/73 L. Vågane: Omnibusundersøkelsen 2000. Dokumentasjonsrapport. 115 s.
- 2001/74 A. S. Abrahamsen, G. Olsen: Bedriftspopulasjonen 1998. Registrering av nye og opphørte bedrifter. 58 s.